ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗ್ರಹ – ಸೃಷ್ಟಿ-ಕಾಲ-ಲಯ

ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣ

[ಪಾಠಮೂಲ: ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣಂ (ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದಸಹಿತ, 12 ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ), ಅನುವಾದಕ ಪಂಡಿತ ಗಂಜಾಂ ತಿಮ್ಮಣ್ಣಯ್ಯ, ಶ್ರೀ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಗ್ರಂಥರತ್ನಮಾಲಾ. ಸಂಖ್ಯೆ 49, ಮೈಸೂರು, ಶ್ರೀವಿನಾಯಕ್ ಪ್ರಿಂಟಿಂಗ್ ಪ್ರೆಸ್, 1948]

ಸಾರಾಂಶ

ಕೆಳಗೆ ಶಿವಪುರಾಣ – ರುದ್ರಸಂಹಿತೆ – ಸೃಷ್ಟಿಖಂಡ (ಅಧ್ಯಾಯ 5–16) ಆಧಾರವಾಗಿ, (1) ಸೃಷ್ಟಿ, (2) ಕಾಲ, (3) ಲಯ, (4) ಸೃಷ್ಟಿ–ಲಯ ಚಕ್ರ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಷಯಗಳ ಕುರಿತು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ಸೃಷ್ಟಿ

ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲತತ್ತ್ವವಾಗಿ ಸದಾಶಿವನನ್ನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವನು ನಿರ್ಗುಣನೂ, ನಿರಾಕಾರನೂ, ನಿಷ್ಕಲನೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಸಗುಣಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮೊದಲು ಪರಾಶಕ್ತಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಕಟನಾಗುತ್ತಾನೆ; ನಂತರ ವಿಷ್ಣುನಾಭಿಕಮಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಕಟನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ಮೂಲವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಪರಸ್ಪರ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವದ ವಿವಾದದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಾಗ ಅನಂತ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗವು ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಅವರ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಿರೂಪಣೆಯ ಮೂಲಕ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆರಂಭವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ನಾರದನಿಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅನಂತ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗದಿಂದ ಓಂಕಾರ, ವರ್ಣಮಾಲೆ, ವೇದಗಳು

ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಶಬ್ದವೇ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿವನ ಶರೀರವೇ ಅಕ್ಷರಮಾಲೆಯಾಗಿದ್ದು, ಓಂಕಾರವು ಅವನ ಪರಮಸ್ವರೂಪದ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಅಕಾರ, ಉಕಾರ, ಮಕಾರ ಮತ್ತು ನಾದಗಳ ಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ರುದ್ರ ಹಾಗೂ ಪರಮಶಿವನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಎರಡೂ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಕೋಣವನ್ನು ಈ ಸಂವಾದ ಒತ್ತಿಹೇಳುತ್ತದೆ. ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯ ಈ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಮಾಲೆಯನ್ನು ಶಿವನ ಅಂಗಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಷರತತ್ತ್ವವು ಸೃಷ್ಟಿಯ ನಂತರ ಉತ್ಪನ್ನವಾದುದಲ್ಲ; ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದು, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೃಷ್ಟಿಚಕ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅದರಿಂದಲೇ ವೇದಗಳು, ಮಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಲಯದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಲೀನವಾದರೂ, ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ವರ್ಣತತ್ತ್ವಗಳು ಪರಮಶಿವನಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ.

ನಂತರ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು, ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸ್ಥಿತಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತು ತನ್ನ ಪೂರ್ಣಾಂಶವಾದ ರುದ್ರನಿಗೆ ಲಯಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕಾರ್ಯವಿಭಾಗವು ಗುಣಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿದ್ದರೂ ವಸ್ತುತಃ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪುನಃ ಪುನಃ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವನು ನಿರ್ಗುಣನಾಗಿಯೇ ಉಳಿದು, ಸೃಷ್ಟಿ-ಸ್ಥಿತಿ-ಲಯಕ್ಕಾಗಿ ಸಗುಣ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಬ್ರಹ್ಮನು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದಾಗ ಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತಸರ್ಗಗಳು, ನಂತರ ವೈಕೃತಸರ್ಗಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಸ್ಥಾವರ, ತಿರ್ಯಕ್, ದೇವ, ಮಾನುಷ ಮತ್ತು ಭೂತಾದಿ ಸೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ರಚಿಸಿದರೂ ಅವು ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಂತರ ಶಿವಧ್ಯಾನದ ಮೂಲಕ ಮರೀಚಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳನ್ನು, ಧರ್ಮನನ್ನು, ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನು ಮತ್ತು ಶತರೂಪೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಮೈಥುನಜನ್ಯ ಪ್ರಜಾಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವಸೃಷ್ಟಿಯೇ

ಧರ್ಮಸಾಧನೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಹಂತವೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿಸ್ತಾರವು ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಪುತ್ರಿಯರ ವಿವಾಹಗಳಿಂದ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮ, ಕಶ್ಯಪ, ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಇತರ ಋಷಿಗಳ ಮೂಲಕ ದೇವತೆಗಳು, ದೈತ್ಯರು, ಪಿತೃಗಳು, ಗಂಧರ್ವರು, ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಪಶುಗಳು, ಸಸ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಸಮಸ್ತ ಚರಾಚರ ಜಗತ್ತು ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಮಸ್ತ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಶಿವಾಜ್ಞೆಯ ಅನುಸಾರ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಅದರ ಮೂಲ ಕಾರಣ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಕ ಸದಾಶಿವನೇ ಎಂಬುದು ಈ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಸಮಗ್ರ ಸಂದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಕಾಲ

ಈ ಸೃಷ್ಟಿಖಂಡದಲ್ಲಿ ಕಾಲವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ತತ್ತ್ವವಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ಶಿವನ ಇಚ್ಛೆಯ ಅಧೀನವಾದ ವಿಶ್ವವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಕಲಾ, ಕಾಷ್ಠಾ, ಮುಹೂರ್ತ, ದಿನ, ಮಾಸ, ವರ್ಷ, ಯುಗ ಮೊದಲಾದ

ಕಾಲಮಾನಗಳೂ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಕಾಲವೂ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಅಂಗವೇ ಹೊರತು ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲ.

ಯುಗ, ಮನ್ವಂತರ, ಕಲ್ಪ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ದಿನ-ರಾತ್ರಿಗಳ ಗಣನೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಮೂಲಕ ವಿಶ್ವಕಾಲದ ವ್ಯಾಪಕತೆಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ನಾರದನಿಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಹಸ್ರ ಚತುರ್ಯುಗಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಒಂದು ಹಗಲು; ಅಷ್ಟೇ ಅವನ ರಾತ್ರಿಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನ ಆಯುಸ್ಸು ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಇದೇ ಅನುಪಾತದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮತ್ತು ರುದ್ರನ ಕಾಲಮಾನಗಳನ್ನೂ ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ರುದ್ರನ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸದಾಶಿವನ ಒಂದು ಉಚ್ಛ್ವಾಸ ಇರುವವರೆಗೆ ರುದ್ರನು ಕಾರ್ಯನಿರತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ; ನಿಃಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ; ಮುಂದಿನ ಉಚ್ಛ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಕಾರ್ಯಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಲವನ್ನು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಅಳತೆಯಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೃಷ್ಟಿ-ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ವಿಶ್ರಾಂತಿಯ ಲಯಬದ್ಧ ಚಕ್ರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳ ಅಹೋರಾತ್ರವೂ ಉಚ್ಛ್ವಾಸ-ನಿಃಶ್ವಾಸಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಅಳೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯರವರೆಗೆ ಉಸಿರಾಟವೇ ಜೀವಿತದ ಕಾಲಮಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸದಾಶಿವನ ಉಚ್ಛ್ವಾಸ-ನಿಃಶ್ವಾಸಗಳಿಗೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಅಕ್ಷಯನು, ಕಾಲಾತೀತನು ಮತ್ತು ನಿತ್ಯನು.

ಈ ನಿರೂಪಣೆಯ ಮೂಲಕ ಕಾಲವು ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಅದು ಸೃಷ್ಟಿಗೇ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಸಂದೇಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ರುದ್ರ, ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಜೀವಿಗಳು ಎಲ್ಲರೂ ಕಾಲದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ; ಆದರೆ ಸದಾಶಿವನು ಕಾಲವನ್ನು ಮೀರಿ ನಿಂತಿರುವ ಪರಮತತ್ತ್ವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಲಯ

ಈ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಯವನ್ನು ಕೇವಲ ವಿಶ್ವನಾಶವೆಂದು ಅಲ್ಲ, ಪರಮತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಮರುಪ್ರವೇಶವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮ

ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಅನಂತ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗದ ಆದಿ-ಅಂತಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾರದೇ ಮರಳಿದಾಗ, ಆ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗವೇ ಸಮಸ್ತ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಲಯಸ್ಥಾನವೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಲಿಂಗವೆಂದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಲಯಗೊಳ್ಳುವ ಆಶ್ರಯವೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.

ಲಯಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪರಮೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ಪೂರ್ಣಾಂಶವಾದ ರುದ್ರನಿಗೆ ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ರುದ್ರನು ಶಿವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಲ್ಲ. "ನಾನೇ ರುದ್ರನು, ರುದ್ರನೇ ನಾನು" ಎಂದು ಶಿವನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲಯವೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯವೇ ಆಗಿದ್ದು, ರುದ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವ ಮತ್ತು ರುದ್ರರ ಮಧ್ಯೆ ಭೇದ ಕಲ್ಪಿಸಬಾರದೆಂಬ ಉಪದೇಶ ಈ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಮರುಮರು ಬರುತ್ತದೆ.

ಮಹಾದೇವನು ಜನ್ಮ-ಮರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ತಾನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಅವರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಗುರುಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೀಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಘೋಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲಯವು ಕೇವಲ ಪ್ರಪಂಚದ

ಸಂಹಾರವಲ್ಲ; ಅಜ್ಞಾನ, ಬಂಧನ ಮತ್ತು ದುಃಖಗಳ ನಿವೃತ್ತಿಯೂ ಹೌದು. ಜ್ಞಾನಪ್ರದಾನವೂ ಲಯಕಾರ್ಯದ ಒಂದು ಅಂಗವೆಂದು ಈ ಸಂವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಲಿಂಗಪೂಜೆಯ ಮಹತ್ವವೂ ಇದೇ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾದ ಶಂಭುವು ಭುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಸಕಲ ಜಗತ್ತೂ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಲಯಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ "ಲಿಂಗ" ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಲಯದ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗವೇ ಆಗಿದೆ.

ಈ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಲಯವು ನಾಶದ ಸಂಕೇತವಲ್ಲ; ಅದು ಪರಮಶಿವನಲ್ಲಿ ಏಕೀಭವಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಜಗತ್ತಿನ ರೂಪಗಳು ಅಳಿದುಹೋದರೂ ಪರಮತತ್ತ್ವವು ಅಚಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲಯವು ಅಂತ್ಯವಲ್ಲ; ಮೂಲಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಮರಳುವಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಸೃಷ್ಟಿ–ಲಯ ಚಕ್ರ

ಶಿವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಲಯಗಳು ಅನಾದಿಯಿಂದ

ಅನಂತದವರೆಗೆ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗುವ ಚಕ್ರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಶಿವರ ಪಾತ್ರಗಳು ಮರುಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು "ಪುನಃ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಬಳಸುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರತೀ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನು, ಶತರೂಪೆ, ದಕ್ಷ, ಕಶ್ಯಪ ಮತ್ತು ಇತರ ಸೃಷ್ಟಿವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಪುನಃ ಪುನಃ ನಡೆಯುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಲಯಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲ. ಅವು ಒಂದೇ ಪರಮಶಿವನ ಮೂರು ಕಾರ್ಯರೂಪಗಳು. ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು, ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು, ಲಯದಲ್ಲಿ ರುದ್ರನು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದರೂ, ಕಾರ್ಯಕರ್ತೃ ಒಬ್ಬನೇ ಎಂಬ ಅದ್ವೈತತತ್ತ್ವವನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕರ್ಮಾನುಸಾರ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಧರ್ಮ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮ, ಋಷಿಗಳು, ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ

ಧರ್ಮವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿ-ಲಯಚಕ್ರವು ಕೇವಲ ಭೌತಿಕ ವಿಶ್ವದ ಚಕ್ರವಲ್ಲ; ಧರ್ಮ, ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಯ ಚಕ್ರವೂ ಆಗಿದೆ.

ಈ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬೇಕಾದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಸಂಗತಿ ಎಂದರೆ, ಶಿವನು ಸ್ವತಃ ಈ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ನಿರ್ಗುಣ, ನಿಷ್ಕಲ, ಕಾಲಾತೀತ ಮತ್ತು ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪಿ. ಸೃಷ್ಟಿ-ಸ್ಥಿತಿ-ಲಯಗಳು ಅವನ ಲೀಲೆಗಳು ಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಕ್ರವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ; ಶಿವನಿಗೆ ಅಲ್ಲ.

ಈ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿರೂಪಣೆಯ ಅಂತಿಮ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದರೆ, ಸೃಷ್ಟಿ-ಕಾಲ-ಲಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಶಿವನ ಇಚ್ಛೆಯ ಅಧೀನವಾದ ವಿಶ್ವವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು. ಅವುಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಕೇವಲ ಜಗತ್ತಿನ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲ; ಜೀವಿಗಳು ಅನುಭವ, ಕರ್ಮ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಅದೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿತು, ಎಲ್ಲವೂ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಅದೇ ಪರಮತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಲೀನರಾಗುವುದೇ ಈ ಚಕ್ರದ ಪರಮ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ.

ರುದ್ರಸಂಹಿತೆ, ಸೃಷ್ಟಿಖಂಡ

ಅಧ್ಯಾಯ 1: ಮುನಿಪ್ರಶ್ನವರ್ಣನಃ

ವಿಶ್ವೋದ್ಭವಸ್ಥಿತಿಲಯಾದಿಷು ಹೇತುಮೇಕಂ
ಗೌರೀಪತಿಂ ವಿದಿತತತ್ತ್ವಮನಂತಕೀರ್ತಿಮ್ ।
ಮಾಯಾಶ್ರಯಂ ವಿಗತಮಾಯಮಚಿಂತ್ಯರೂಪಂ
ಬೋಧಸ್ವರೂಪಮಮಲಂ ಹಿ ಶಿವಂ ನಮಾಮಿ ॥ 1 ॥
ವಂದೇ ಶಿವಂ ತಂ ಪ್ರಕೃತೇರನಾದಿಂ
ಪ್ರಶಾಂತಮೇಕಂ ಪುರುಷೋತ್ತಮಂ ಹಿ ।
ಸ್ವಮಾಯಯಾ ಕೃತ್ಸ್ನಮಿದಂ ಹಿ ಸೃಷ್ಟ್ವಾ
ನಭೋವದಂತರ್ಬಹಿರಾಸ್ಥಿತೋ ಯಃ ॥ 2 ॥
ವಂದೇಂತರಸ್ಥಂ ನಿಜಗೂಢರೂಪಂ
ಶಿವಂ ಸ್ವತಃ ಸ್ರಷ್ಟುಮಿದಂ ವಿಚಷ್ಟೇ ।
ಜಗಂತಿ ನಿತ್ಯಂ ಪರಿತೋ ಭ್ರಮಂತಿ
ಯತ್ಸನ್ನಿಧೌ ಚುಂಬಕಲೋಹವತ್ತಮ್ ॥ 3 ॥

ಈ ವಿಶ್ವದ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಏಕೈಕ

ಕಾರಣನೂ, ಗೌರೀಪತಿಯೂ, ಸರ್ವತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನೂ, ಅನಂತಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ, ಮಾಯೆಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದರೂ ಮಾಯಾತೀತನೂ, ಅಚಿಂತ್ಯಸ್ವರೂಪನೂ, ನಿರ್ಮಲ ಬೋಧಸ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಶಿವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತಲೂ ಅನಾದಿಯಾದವನೂ, ಪ್ರಶಾಂತನೂ, ಏಕನೂ, ಪುರುಷೋತ್ತಮನೂ ಆಗಿರುವ, ತನ್ನ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಆಕಾಶದಂತೆ ಅದರ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಆ ಶಿವನಿಗೆ ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ. ತನ್ನ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಗೂಢವಾಗಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು, ತಾನೇ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುವ ಆ ಶಿವನಿಗೆ ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅಯಸ್ಕಾಂತದ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೋಹವು ಚಲಿಸುವಂತೆ, ಯಾರ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೋ ಈ ಜಗತ್ತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸದಾ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆಯೋ ಆ ಶಿವನಿಗೆ ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ.

ವ್ಯಾಸ ಉವಾಚ ।

ಜಗತಃ ಪಿತರಂ ಶಂಭುಂ ಜಗತೋ ಮಾತರಂ ಶಿವಾಮ್ ।
ತತ್ಪುತ್ರಂ ಚ ಗಣಾಧೀಶಂ ನತ್ವೈತದ್ವರ್ಣಯಾಮಹೇ ॥ 4 ॥

ಏಕದಾ ಮುನಯಸ್ಸರ್ವೇ ನೈಮಿಷಾರಣ್ಯವಾಸಿನಃ ।
ಪಪ್ರಚ್ಛುಃ ಪರಯಾ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಸೂತಂ ತೇ ಶೌನಕಾದಯಃ ॥ 5 ॥

ವ್ಯಾಸನು ಹೇಳಿದನು: “ಜಗತ್ತಿನ ತಂದೆಯಾದ ಶಂಭುವಿಗೂ, ಜಗತ್ತಿನ ತಾಯಿಯಾದ ಶಿವೆಗೂ, ಅವರ ಪುತ್ರನಾದ ಗಣಾಧೀಶನಿಗೂ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತೇನೆ. ಒಮ್ಮೆ ನೈಮಿಷಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶೌನಕಾದಿ ಮುನಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಪರಮಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೂತನನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು.

ಋಷಯ ಊಚುಃ ।
ವಿದ್ಯೇಶ್ವರಸಂಹಿತಾಯಾಃ ಶ್ರುತಾ ಸಾ ಸತ್ಕಥಾ ಶುಭಾ ।
ಸಾಧ್ಯಸಾಧನಖಂಡಾಖ್ಯಾ ರಮ್ಯಾದ್ಯಾ ಭಕ್ತವತ್ಸಲಾ ॥ 6 ॥
ಸೂತ ಸೂತ ಮಹಾಭಾಗ ಚಿರಂ ಜೀವ ಸುಖೀ ಭವ ।
ಯಚ್ಛ್ರಾವಯಸಿ ನಸ್ತಾತ ಶಾಂಕರೀಂ ಪರಮಾಂ ಕಥಾಮ್ ॥ 7 ॥
ಪಿಬಂತಸ್ತ್ವನ್ಮುಖಾಂಭೋಜಚ್ಯುತಂ ಜ್ಞಾನಾಮೃತಂ ವಯಮ್ ।
ಅವಿತೃಪ್ತಾಃ ಪುನಃ ಕಿಂಚಿತ್ಪ್ರಷ್ಟುಮಿಚ್ಛಾಮಹೇಽನಘ ॥ 8 ॥
ವ್ಯಾಸಪ್ರಸಾದಾತ್ಸರ್ವಜ್ಞೋ ಪ್ರಾಪ್ತೋಽಸಿ ಕೃತಕೃತ್ಯತಾಮ್ ।
ನಾಜ್ಞಾತಂ ವಿದ್ಯತೇ ಕಿಂಚಿದ್ಭೂತಂ ಭವ್ಯಂ ಭವಚ್ಚ ಯತ್ ॥ 9 ॥

ಗುರೋರ್ವ್ಯಾಸಸ್ಯ ಸದ್ಭಕ್ತ್ಯಾ ಸಮಾಸಾದ್ಯ ಕೃಪಾಂ ಪರಾಮ್ ।
ಸರ್ವಂ ಜ್ಞಾತಂ ವಿಶೇಷೇಣ ಸರ್ವಂ ಸಾರ್ಥಂ ಕೃತಂ ಜನುಃ ॥ 10 ॥
ಇದಾನೀಂ ಕಥಯ ಪ್ರಾಜ್ಞ ಶಿವರೂಪಮನುತ್ತಮಮ್ ।
ದಿವ್ಯಾನಿ ವೈ ಚರಿತ್ರಾಣಿ ಶಿವಯೋರಪ್ಯಶೇಷತಃ ॥ 11 ॥
ಅಗುಣೋ ಗುಣತಾಂ ಯಾತಿ ಕಥಂ ಲೋಕೇ ಮಹೇಶ್ವರಃ ।
ಶಿವತತ್ತ್ವಂ ವಯಂ ಸರ್ವೇ ನ ಜಾನೀಮೋ ವಿಚಾರತಃ ॥ 12 ॥

ಋಷಿಗಳು ಹೇಳಿದರು: "ಭಕ್ತವತ್ಸಲವಾದ, ರಮಣೀಯವಾದ, ಸಾಧ್ಯ-ಸಾಧನಖಂಡ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿದ್ಯೇಶ್ವರಸಂಹಿತೆಯ ಶುಭ ಸತ್ಕಥೆಯನ್ನು ನಾವು ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಮಹಾಭಾಗನಾದ ಸೂತನೇ! ಚಿರಂಜೀವಿಯಾಗಿರು; ಸುಖಿಯಾಗಿರು. ಅಯ್ಯಾ! ನೀನು ನಮಗೆ ಶಂಕರನ ಪರಮಪವಿತ್ರ ಕಥೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. ಅನಘನೇ! ನಿನ್ನ ಮುಖಕಮಲದಿಂದ ಹರಿಯುವ ಜ್ಞಾನಾಮೃತವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಇದ್ದರೂ ನಮಗೆ ಇನ್ನೂ ತೃಪ್ತಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕೇಳಬಯಸುತ್ತೇವೆ. ವ್ಯಾಸಮಹರ್ಷಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನೀನು ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಭೂತ, ಭವಿಷ್ಯ ಮತ್ತು

ವರ್ತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವಂಥದ್ದು ನಿನಗೆ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಗುರುವಾದ ವ್ಯಾಸರ ಮೇಲಿನ ಸದ್ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವರ ಪರಮಾನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ನೀನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವೆ. ನಿನ್ನ ಜನ್ಮವನ್ನೂ ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವೆ. ಪ್ರಾಜ್ಞನೇ! ಈಗ ಶಿವನ ಅನುತ್ತಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮತ್ತು ಶಿವ-ಶಿವೆಯರ ಸಮಸ್ತ ದಿವ್ಯಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳು. ನಿರ್ಗುಣನಾದ ಮಹೇಶ್ವರನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಗುಣನಾಗಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ? ಶಿವತತ್ತ್ವವನ್ನು ನಾವು ಯಾರೂ ತತ್ತ್ವವಿಚಾರದಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪೂರ್ವಂ ಕಥಂ ಶಂಭುಃ ಸ್ವರೂಪೇಣಾವತಿಷ್ಠತೇ ।
ಸೃಷ್ಟಿಮಧ್ಯೇ ಸ ಹಿ ಕಥಂ ಕ್ರೀಡನ್ಸಂವರ್ತತೇ ಪ್ರಭುಃ ॥ 13 ॥
ತದಂತೇ ಚ ಕಥಂ ದೇವಃ ಸ ತಿಷ್ಠತಿ ಮಹೇಶ್ವರಃ ।
ಕಥಂ ಪ್ರಸನ್ನತಾಂ ಯಾತಿ ಶಂಕರೋ ಲೋಕಶಂಕರಃ ॥ 14 ॥
ಸ ಪ್ರಸನ್ನೋ ಮಹೇಶಾನಃ ಕಿಂ ಪ್ರಯಚ್ಛತಿ ಸತ್ಫಲಮ್ ।
ಸ್ವಭಕ್ತೇಭ್ಯಃ ಪರೇಭ್ಯಶ್ಚ ತತ್ಸರ್ವಂ ಕಥಯಸ್ವ ನಃ ॥ 15 ॥
ಸದ್ಯಃ ಪ್ರಸನ್ನೋ ಭಗವಾನ್ಭವತೀತ್ಯನುಶುಶ್ರುಮ ।

ಭಕ್ತಪ್ರಯಾಸಂ ಸ ಮಹಾನ್ನ ಪಶ್ಯತಿ ದಯಾಪರಃ ॥ 16 ॥
ಬ್ರಹ್ಮಾವಿಷ್ಣುರ್ಮಹೇಶಶ್ಚ ತ್ರಯೋ ದೇವಾಃ ಶಿವಾಂಗಜಾಃ ।
ಮಹೇಶಸ್ತತ್ರ ಪೂರ್ಣಾಂಶಃ ಸ್ವಯಮೇವ ಶಿವೋಽಪರಃ ॥ 17 ॥
ತಸ್ಯಾವಿರ್ಭಾವಮಾಖ್ಯಾಹಿ ಚರಿತಾನಿ ವಿಶೇಷತಃ ।
ಉಮಾವಿರ್ಭಾವಮಾಖ್ಯಾಹಿ ತದ್ವಿವಾಹಂ ತಥಾ ಪ್ರಭೋ ॥ 18 ॥
ತದ್ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯಂ ವಿಶೇಷೇಣ ತಥಾ ಲೀಲಾಃ ಪರಾ ಅಪಿ ।
ಏತತ್ಸರ್ವಂ ತದನ್ಯಚ್ಚ ಕಥನೀಯಂ ತ್ವಯಾಽನಘ ॥ 19 ॥

ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲು ಶಂಭುವು ತನ್ನ ಸ್ವಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಗಿದ್ದನು? ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುವು ಹೇಗೆ ಲೀಲೆಮಾಡುತ್ತಾ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ? ಸೃಷ್ಟಿಯ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವರಾದ ಮಹೇಶ್ವರನು ಹೇಗಿರುತ್ತಾನೆ? ಲೋಕಶಂಕರನಾದ ಶಂಕರನು ಹೇಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ? ಪ್ರಸನ್ನನಾದ ಆ ಮಹೇಶಾನನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೂ ಇತರರಿಗೂ ಯಾವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ? ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಮಗೆ ವಿವರಿಸು. ಭಗವಂತನು ಬಹಳ ಬೇಗ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ನಾವು ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ. ದಯಾಪರನಾದ ಅವನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಕಷ್ಟಪಡುವುದನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರನು. ಬ್ರಹ್ಮ,

ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಮಹೇಶರೆಂಬ ಮೂವರು ದೇವತೆಗಳೂ ಶಿವನ ಅಂಗಗಳಿಂದಲೇ ಉದ್ಭವಿಸಿದವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮಹೇಶನು ಶಿವನ ಪೂರ್ಣಾಂಶಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಮಹೇಶನ ಆವಿರ್ಭಾವವನ್ನು, ಅವನ ದಿವ್ಯಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿವರಿಸು. ಉಮಾದೇವಿಯ ಆವಿರ್ಭಾವವನ್ನೂ, ಅವರ ವಿವಾಹವನ್ನೂ ಹೇಳು. ಅವರ ಗೃಹಸ್ಥಜೀವನವನ್ನು, ಅವರ ಪರಮಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹೇಳತಕ್ಕ ಇತರ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ನಮಗೆ ವಿವರಿಸು.[1]""

---

[1] ಇಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳು ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಅವು ಕೇವಲ ಶಿವಚರಿತ್ರೆಯ ಕುರಿತು ಅಲ್ಲ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಐದು ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿವೆ: (1) ನಿರ್ಗುಣ ಶಿವನು ಸಗುಣನಾಗಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ? (ಅಗುಣೋ ಗುಣತಾಂ ಯಾತಿ) (2) ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲು ಶಿವನ ಸ್ಥಿತಿ ಹೇಗಿತ್ತು? (3) ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನ ಲೀಲೆಯ ಸ್ವರೂಪವೇನು? (4) ಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನ ಸ್ಥಿತಿ ಹೇಗೆ? (5) ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹದ ಸ್ವರೂಪವೇನು? ಹೀಗಾಗಿ ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಖಂಡವು ಕೇವಲ ಸೃಷ್ಟಿವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವುದಿಲ್ಲ;

ವ್ಯಾಸ ಉವಾಚ ।
ಇತಿ ಪೃಷ್ಟಸ್ತದಾ ತೈಸ್ತು ಸೂತೋ ಹರ್ಷಸಮನ್ವಿತಃ ।
ಸ್ಮೃತ್ವಾ ಶಂಭುಪದಾಂಭೋಜಂ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಮುನೀಶ್ವರಾನ್ ॥ 20 ॥

ವ್ಯಾಸನು ಹೇಳಿದನು: "ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸೂತನು ಅಪಾರ ಹರ್ಷದಿಂದ ಶಂಭುವಿನ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಮುನೀಶ್ವರರಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದನು.

ಸೂತ ಉವಾಚ ।
ಸಮ್ಯಕ್ಪೃಷ್ಟಂ ಭವದ್ಭಿಶ್ಚ ಧನ್ಯಾ ಯೂಯಂ ಮುನೀಶ್ವರಾಃ ।
ಸದಾಶಿವಕಥಾಯಾಂ ವೋ ಯಜ್ಜಾತಾ ನೈಷ್ಠಿಕೀ ಮತಿಃ ॥ 21 ॥
ಸದಾಶಿವಕಥಾಪ್ರಶ್ನಃ ಪುರುಷಾಂಸ್ತ್ರೀನ್ಪುನಾತಿ ಹಿ ।
ವಕ್ತಾರಂ ಪೃಚ್ಛಕಂ ಶ್ರೋತೄನ್ಜಾಹ್ನವೀಸಲಿಲಂ ಯಥಾ ॥ 22 ॥
ಶಂಭೋರ್ಗುಣಾನುವಾದಾತ್ಕೋ ವಿರಜ್ಯೇತ ಪುಮಾನ್ದ್ವಿಜಾಃ ।

ನಿರ್ಗುಣ–ಸಗುಣ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ.

ವಿನಾ ಪಶುಘ್ನಂ ತ್ರಿವಿಧಜನಾನಂದಕರಾತ್ಸದಾ ॥ 23 ॥
ಗೀಯಮಾನೋ ವಿತೃಷ್ಣೈಶ್ಚ ಭವರೋಗೌಷಧೋಽಪಿ ಹಿ ।
ಮನಃಶ್ರೋತ್ರಾಭಿರಾಮಶ್ಚ ಯತ್ತಸ್ಸರ್ವಾರ್ಥದಸ್ಸ ವೈ ॥ 24 ॥
ಕಥಯಾಮಿ ಯಥಾಬುದ್ಧಿ ಭವತ್ಪ್ರಶ್ನಾನುಸಾರತಃ ।
ಶಿವಲೀಲಾಂ ಪ್ರಯತ್ನೇನ ದ್ವಿಜಾಸ್ತಾಂ ಶೃಣುತಾದರಾತ್ ॥ 25 ॥

ಸೂತನು ಹೇಳಿದನು: "ಮುನೀಶ್ವರರೇ! ನೀವು ಅತ್ಯಂತ ಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಸದಾಶಿವನ ಕಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ದೃಢನಿಷ್ಠೆ ನಿಮಗೆ ಉಂಟಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನೀವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಧನ್ಯರು. ಸದಾಶಿವನ ಕಥೆಯ ಕುರಿತು ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಗಂಗಾಜಲವು ಹೇಗೆ ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅದನ್ನು ಹೇಳುವವನನ್ನೂ, ಪ್ರಶ್ನಿಸುವವನನ್ನೂ, ಕೇಳುವವರನ್ನೂ ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ದ್ವಿಜರೇ! ಮೂರೂ ವಿಧದ ಜನರಿಗೆ[2] ಸದಾ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಶಂಭುವಿನ ಗುಣಗಾನದಲ್ಲಿ ಪಶುಘ್ನನನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಮತ್ತಾರಾದರೂ

---

[2] ಉತ್ತಮ, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಅಧಮರೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧದ ಜನರು.

ಬೇಸರಪಡಬಹುದೇ? ವೈರಾಗ್ಯವುಳ್ಳವರು ಹಾಡುವ ಆ ಶಿವಕಥೆಯು ಸಂಸಾರರೂಪ ಭವರೋಗಕ್ಕೆ[3] ಔಷಧಿಯೂ ಆಗಿದೆ; ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಕಿವಿಗೂ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ನನಗೆ ತಿಳಿದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಿವನ ದಿವ್ಯಲೀಲೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತೇನೆ. ದ್ವಿಜರೇ! ಅವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಆದರದಿಂದ ಆಲಿಸಿರಿ.

ಭವದ್ಭಿಃ ಪೃಚ್ಛ್ಯತೇ ಯದ್ವತ್ತತ್ತಥಾ ನಾರದೇನ ವೈ ।
ಪೃಷ್ಟಂ ಪಿತ್ರೇ ಪ್ರೇರಿತೇನ ಹರಿಣಾ ಶಿವರೂಪಿಣಾ ॥ 26 ॥
ಬ್ರಹ್ಮಾ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸುತವಚಃ ಶಿವಭಕ್ತಃ ಪ್ರಸನ್ನಧೀಃ ।
ಜಗೌ ಶಿವಯಶಃ ಪ್ರೀತ್ಯಾ ಹರ್ಷಯನ್ಮುನಿಸತ್ತಮಮ್ ॥ 27 ॥

ನೀವು ಈಗ ಹೇಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದೀರೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ನಾರದನೂ ಶಿವಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಹರಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ತನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದನು. ಶಿವಭಕ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು

---

[3] ಸಂಸಾರವೆಂಬ ರೋಗ.

ತನ್ನ ಪುತ್ರನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಪ್ರಸನ್ನಚಿತ್ತನಾಗಿ, ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಶಿವನ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ ಆ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನನ್ನು ಹರ್ಷಗೊಳಿಸಿದನು.””

ವ್ಯಾಸ ಉವಾಚ ।
ಸೂತೋಕ್ತಮಿತಿ ತದ್ವಾಕ್ಯಮಾಕರ್ಣ್ಯ ದ್ವಿಜಸತ್ತಮಾಃ ।
ಪಪ್ರಚ್ಛುಸ್ತತ್ಸುಸಂವಾದಂ ಕುತೂಹಲಸಮನ್ವಿತಾಃ ॥ 28 ॥

ವ್ಯಾಸನು ಹೇಳಿದನು: “ಸೂತನು ಹೇಳಿದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ದ್ವಿಜಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಋಷಿಗಳು ಅಪಾರ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಆ ಶುಭಸಂವಾದದ ಕುರಿತು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು.

ಋಷಯ ಊಚುಃ ।
ಸೂತ ಸೂತ ಮಹಾಭಾಗ ಶೈವೋತ್ತಮ ಮಹಾಮತೇ ।
ಶ್ರುತ್ವಾ ತವ ವಚೋ ರಮ್ಯಂ ಚೇತೋ ನಸ್ಸಕುತೂಹಲಮ್ ॥ 29 ॥
ಕದಾ ಬಭೂವ ಸುಖಕೃದ್ವಿಧಿನಾರದಯೋರ್ಮಹಾನ್ ।
ಸಂವಾದೋ ಯತ್ರ ಗಿರಿಶಸುಲೀಲಾ ಭವಮೋಚಿನೀ ॥ 30 ॥
ವಿಧಿನಾರದಸಂವಾದಪೂರ್ವಕಂ ಶಾಂಕರಂ ಯಶಃ ।

ಬ್ರೂಹಿ ನಸ್ತಾತ ತತ್ಪ್ರೀತ್ಯಾ ತತ್ತತ್ಪ್ರಶ್ನಾನುಸಾರತಃ ॥ 31 ॥

ಋಷಿಗಳು ಹೇಳಿದರು: "ಸೂತ! ಸೂತ! ಮಹಾಭಾಗ! ಶೈವೋತ್ತಮ! ಮಹಾಮತೇ! ನಿನ್ನ ಈ ಮನೋಹರವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಕುತೂಹಲ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಸಂಸಾರಬಂಧನದಿಂದ ಮುಕ್ತಿಗೊಳಿಸಿ ಪರಮಸುಖವನ್ನು ನೀಡುವ ಗಿರೀಶನ ದಿವ್ಯಲೀಲೆಗಳ ಕುರಿತಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ನಾರದರ ಆ ಮಹಾಸಂವಾದವು ಯಾವಾಗ ನಡೆಯಿತು? ಅಯ್ಯಾ! ನಮ್ಮ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಕ್ರಮಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮ-ನಾರದ ಸಂವಾದದ ಪೂರ್ವಾಪರದೊಂದಿಗೆ ಶಂಕರನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ನಮಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ವಿವರಿಸು."

ಇತ್ಯಾಕರ್ಣ್ಯ ವಚಸ್ತೇಷಾಂ ಮುನೀನಾಂ ಭಾವಿತಾತ್ಮನಾಮ್ ।
ಸೂತಃ ಪ್ರೋವಾಚ ಸುಪ್ರೀತಸ್ತತ್ಸಂವಾದಾನುಸಾರತಃ ॥ 32 ॥

[4]ಹೀಗೆ ಭಾವಶುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಆ ಮುನಿಗಳ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಸೂತನು ಬಹಳ ಸಂತೋಷಗೊಂಡು, ಆ ಸಂವಾದದ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅದರ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು."

ಇತಿ ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣೇ ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಂ
ರುದ್ರಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಖಂಡೇ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನೇ
ಮುನಿಪ್ರಶ್ನವರ್ಣನೋ ನಾಮ ಪ್ರಥಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥

---

[4] ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಮುಂದಿನ ನಿರೂಪಣೆಯ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸೂತನು ನೇರವಾಗಿ ಶಿವಕಥೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ನಾರದನು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ ಸಂವಾದವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ಈ ಭಾಗದ ವಕ್ತೃ-ಶ್ರೋತಾ ಪರಂಪರೆ ಹೀಗಿದೆ: ವ್ಯಾಸನು → ಸೂತನ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಸೂತನು → ಶೌನಕಾದಿ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಸೂತನು ಹೇಳುವ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ → ನಾರದನು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು → ನಾರದನಿಗೆ ಶಿವಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಬಹುಹಂತದ ಸಂವಾದರಚನೆಯೇ ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯ ಮುಂದಿನ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

ಇದು ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇಖಂಡ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮುನಿಪ್ರಶ್ನವರ್ಣನೆ ಎಂಬ ಮೊದಲನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು.

ಅಧ್ಯಾಯ 2: ನಾರದತಪೋವರ್ಣನಂ

ಸೂತ ಉವಾಚ ।

ಏಕಸ್ಮಿನ್ಸಮಯೇ ವಿಪ್ರಾ ನಾರದೋ ಮುನಿಸತ್ತಮಃ ।
ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರೋ ವಿನೀತಾತ್ಮಾ ತಪೋಽರ್ಥಂ ಮನ ಆದಧೇ ॥ 1 ॥
ಹಿಮಶೈಲಗುಹಾ ಕಾಚಿದೇಕಾ ಪರಮಶೋಭನಾ ।
ಯತ್ಸಮೀಪೇ ಸುರನದೀ ಸದಾ ವಹತಿ ವೇಗತಃ ॥ 2 ॥
ತತ್ರಾಶ್ರಮೋ ಮಹಾದಿವ್ಯೋ ನಾನಾಶೋಭಾಸಮನ್ವಿತಃ ।
ತಪೋಽರ್ಥಂ ಸ ಯಯೌ ತತ್ರ ನಾರದೋ ದಿವ್ಯದರ್ಶನಃ ॥ 3 ॥
ತಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಮುನಿಶಾರ್ದೂಲಸ್ತೇಪೇ ಸ ಸುಚಿರಂ ತಪಃ ।
ಬಧ್ವಾಸನಂ ದೃಢಂ ಮೌನೀ ಪ್ರಾಣಾನಾಯಮ್ಯ ಶುದ್ಧಧೀಃ ॥ 4 ॥
ಚಕ್ರೇ ಮುನಿಸ್ಸಮಾಧಿಂ ತಮಹಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಯತ್ರ ಹ ।
ವಿಜ್ಞಾನಂ ಭವತಿ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕರಂ ದ್ವಿಜಾಃ ॥ 5 ॥

ಸೂತನು ಹೇಳಿದನು: "ವಿಪ್ರರೇ! ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಪುತ್ರನೂ, ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನೂ, ವಿನಯಶೀಲನೂ ಆದ ನಾರದನು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದನು. ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರವಾದ ಗುಹೆಯಿತ್ತು. ಅದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ದೇವನದಿಯಾದ ಗಂಗೆಯು ಸದಾ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ನಾನಾ ವಿಧದ ಸೌಂದರ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಹಾದಿವ್ಯವಾದ ಒಂದು ಆಶ್ರಮವಿತ್ತು. ದಿವ್ಯದರ್ಶನನಾದ ನಾರದನು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಆ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ಆ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಕಂಡ ಮುನಿಶಾರ್ದೂಲನಾದ ನಾರದನು ದೃಢವಾಗಿ ಆಸನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಮೌನವನ್ನು ಆಚರಿಸಿ, ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ, ಶುದ್ಧಚಿತ್ತನಾಗಿ ದೀರ್ಘಕಾಲ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿದನು. ದ್ವಿಜರೇ! 'ನಾನೇ ಬ್ರಹ್ಮನು' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ವಿಜ್ಞಾನವು ದೊರೆಯುವ ಆ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುನಿಯು ಸ್ಥಿರನಾದನು.

ಇತ್ಥಂ ತಪತಿ ತಸ್ಮಿನ್ವೈ ನಾರದೇ ಮುನಿಸತ್ತಮೇ ।
ಚಕಂಪೇಽಥ ಶುನಾಸೀರೋ ಮನಸ್ಸಂತಾಪವಿಹ್ವಲಃ ॥ 6 ॥

ಮನಸೀತಿ ವಿಚಿಂತ್ಯಾಸೌ ಮುನಿರ್ಮೇ ರಾಜ್ಯಮಿಚ್ಛತಿ ।
ತದ್ವಿಘ್ನಕರಣಾರ್ಥಂ ಹಿ ಹರಿರ್ಯತ್ನಮಿಯೇಷ ಸಃ ॥ 7 ॥
ಸಸ್ಮಾರ ಸ ಸ್ಮರಂ ಶಕ್ರಶ್ಚೇತಸಾ ದೇವನಾಯಕಃ ।
ಆಜಗಾಮ ದ್ರುತಂ ಕಾಮಸ್ಸಮಧೀರ್ಮಹಿಷೀಸುತಃ ॥ 8 ॥
ಅಥಾಗತಂ ಸ್ಮರಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಂಬೋಧ್ಯ ಸುರರಾಟ್ ಪ್ರಭುಃ ।
ಉವಾಚ ತಂ ಪ್ರಪಶ್ಯಾಶು ಸ್ವಾರ್ಥೇ ಕುಟಿಲಶೇಮುಷಿಃ ॥ 9 ॥

ಹೀಗೆ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ನಾರದನು ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದಾಗ, ಇಂದ್ರನು ಮನಸ್ಸಿನ ಕಳವಳದಿಂದ ಚಂಚಲನಾದನು. 'ಈ ಮುನಿಯು ನನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನೇ ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಯೋಚಿಸಿ, ಅವನ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು. ದೇವತೆಗಳ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಶಕ್ರನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಮರ (ಮನ್ಮಥ)ನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದನು. ದೇವಿ ಮಹಿಷಿಯ ಪುತ್ರನಾದ ಕಾಮದೇವನು ಕೂಡಲೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಮನ್ಮಥನು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡ ದೇವರಾಜನು, ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಶಲನಾದ ಅವನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು:

ಇಂದ್ರ ಉವಾಚ ।
ಮಿತ್ರವರ್ಯ ಮಹಾವೀರ ಸರ್ವದಾ ಹಿತಕಾರಕ ।
ಶೃಣು ಪ್ರೀತ್ಯಾ ವಚೋ ಮೇ ತ್ವಂ ಕುರು ಸಾಹಾಯ್ಯಮಾತ್ಮನಾ ॥ 10 ॥
ತ್ವದ್ಬಲಾನ್ಮೇ ಬಹೂನಾಂಚ ತಪೋಗರ್ವೋ ವಿನಾಶಿತಃ ।
ಮದ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಿರತಾ ಮಿತ್ರ ತ್ವದನುಗ್ರಹತಸ್ಸದಾ ॥ 11 ॥

ಇಂದ್ರನು ಹೇಳಿದನು: "ಮಿತ್ರಶ್ರೇಷ್ಠನೇ! ಮಹಾವೀರನೇ! ಸದಾ ಹಿತವನ್ನು ಮಾಡುವವನೇ! ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕೇಳು. ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನನಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡು. ಮಿತ್ರನೇ! ನಿನ್ನ ಬಲದಿಂದ ಅನೇಕ ತಪಸ್ವಿಗಳ ತಪೋಗರ್ವವನ್ನು ನಾನು ಭಂಗಪಡಿಸಿದ್ದೇನೆ. ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ನನ್ನ ಇಂದ್ರಪದವು ಸದಾ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದೆ.

ಹಿಮಶೈಲಗುಹಾಯಾಂ ಹಿ ಮುನಿಸ್ತಪತಿ ನಾರದಃ ।
ಮನಸೋದ್ದಿಶ್ಯ ವಿಶ್ವೇಶಂ ಮಹಾಸಂಯಮವಾನ್ ದೃಢಃ ॥ 12 ॥
ಯಾಚೇನ್ನ ವಿಧಿತೋ ರಾಜ್ಯಂ ಸ ಮಮೇತಿ ವಿಶಂಕಿತಃ ।
ಅದ್ಯೈವ ಗಚ್ಛ ತತ್ರ ತ್ವಂ ತತ್ತಪೋ ವಿಘ್ನಮಾಚರ ॥ 13 ॥

ಹಿಮಾಲಯದ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಸಂಯಮಿಯೂ ದೃಢವ್ರತನೂ ಆದ ಮುನಿ ನಾರದನು ವಿಶ್ವೇಶ್ವರನನ್ನು[1] ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ನನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನೇ ವರವಾಗಿ ಕೇಳಿಬಿಡುವನೋ ಎಂಬ ಶಂಕೆ ನನಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಇಂದೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಅವನ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟುಮಾಡು."[2]

ಇತ್ಯಾಜ್ಞಪ್ತೋ ಮಹೇಂದ್ರೇಣ ಸ ಕಾಮಸ್ಸಮಧು ಪ್ರಿಯಃ ।
ಜಗಾಮ ತತ್ಸ್ಥಲಂ ಗರ್ವಾದುಪಾಯಂ ಸ್ವಂ ಚಕಾರ ಹ ॥ 14 ॥
ರಚಯಾಮಾಸ ತತ್ರಾಶು ಸ್ವಕಲಾಸ್ಸಕಲಾ ಅಪಿ ।
ವಸಂತೋಽಪಿ ಸ್ವಪ್ರಭಾವಂ ಚಕಾರ ವಿವಿಧಂ ಮದಾತ್ ॥ 15 ॥

---

[1] ಕಾಶಿ ವಿಶ್ವನಾಥನೆಂದೂ ಅರ್ಥೈಸಬಹುದು.

[2] ಇಲ್ಲಿ ನಾರದನ ತಪಸ್ಸಿನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಇಂದ್ರನು ತಪ್ಪಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮುಂದಿನ ಘಟನೆಯ ಬೀಜವಾಗಿದೆ. ನಾರದನು ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಇಂದ್ರನು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಪದವಿಗೆ ಬೆದರಿಕೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಕಾಮದೇವನನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಮುಂದಿನ ಕಥಾವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಹೇಂದ್ರನು ಹೀಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದಾಗ ಮಧುಪ್ರಿಯನಾದ ಕಾಮದೇವನು ಗರ್ವದಿಂದ ಆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ, ತನ್ನ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು. ಅವನು ಕೂಡಲೇ ತನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ಕಲಾ-ಕೌಶಲಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದನು. ವಸಂತನೂ ಸಹ ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ತನ್ನ ನಾನಾವಿಧವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು.

ನ ಬಭೂವ ಮುನೇಶ್ಚೇತೋ ವಿಕೃತಂ ಮುನಿಸತ್ತಮಾಃ ।
ಭ್ರಷ್ಟೋ ಬಭೂವ ತದ್ಗರ್ವೋ ಮಹೇಶಾನುಗ್ರಹೇಣ ಹ ॥ 16 ॥
ಶೃಣುತಾದರತಸ್ತತ್ರ ಕಾರಣಂ ಶೌನಕಾದಯಃ ।
ಈಶ್ವರಾನುಗ್ರಹೇಣಾತ್ರ ನ ಪ್ರಭಾವಃ ಸ್ಮರಸ್ಯ ಹಿ ॥ 17 ॥
ಅತ್ರೈವ ಶಂಭುನಾऽಕಾರಿ ಸುತಪಶ್ಚ ಸ್ಮರಾರಿಣಾ ।
ಅತ್ರೈವ ದಗ್ಧಸ್ತೇನಾಶು ಕಾಮೋ ಮುನಿತಪೋऽಪಹಃ ॥ 18 ॥
ಕಾಮಜೀವನಹೇತೋರ್ಹಿ ರತ್ಯಾ ಸಂಪ್ರಾರ್ಥಿತೈಸ್ಸುರೈಃ ।
ಸಂಪ್ರಾರ್ಥಿತ ಉವಾಚೇದಂ ಶಂಕರೋ ಲೋಕಶಂಕರಃ ॥ 19 ॥
ಕಂಚಿತ್ಸಮಯಮಾಸಾದ್ಯ ಜೀವಿಷ್ಯತಿ ಸುರಾಃ ಸ್ಮರಃ ।
ಪರಂತ್ವಿಹ ಸ್ಮರೋಪಾಯಶ್ಚಲಿಷ್ಯತಿ ನ ಕಶ್ಚನ ॥ 20 ॥

ಇಹ ಯಾವದ್ದೃಶ್ಯತೇ ಭೂರ್ಜನ್ಯೈಃ ಸ್ಥಿತ್ವಾಽಮರಾಸ್ಸದಾ ।
ಕಾಮಬಾಣಪ್ರಭಾವೋಽತ್ರ ನ ಚಲಿಷ್ಯತ್ಯಸಂಶಯಮ್ ॥ 21 ॥
ಇತಿ ಶಂಭೂಕ್ತಿತಃ ಕಾಮೋ ಮಿಥ್ಯಾತ್ಮಗತಿಕಸ್ತದಾ ।
ನಾರದೇ ಸ ಜಗಾಮಾಶು ದಿವಮಿಂದ್ರಸಮೀಪತಃ ॥ 22 ॥
ಆಚಖ್ಯೌ ಸರ್ವವೃತ್ತಾಂತಂ ಪ್ರಭಾವಂ ಚ ಮುನೇಃ ಸ್ಮರಃ ।
ತದಾಜ್ಞಯಾ ಯಯೌ ಸ್ಥಾನಂ ಸ್ವಕೀಯಂ ಸ ಮಧುಪ್ರಿಯಃ ॥ 23 ॥

ಆದರೆ, ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರೇ! ಮುನಿಯಾದ ನಾರದನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವಿಕಾರ ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಹೇಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಕಾಮದೇವನ ಗರ್ವವು ಭಂಗವಾಯಿತು. ಶೌನಕಾದಿಗಳೇ! ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಕೇಳಿರಿ. ಈಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಾಮದೇವನ ಪ್ರಭಾವವು ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಹಿಂದೆ ಅದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಾರಿಯಾದ ಶಂಭುವು ಮಹಾತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮುನಿಗಳ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಮದೇವನನ್ನು ಅವನು ಭಸ್ಮಮಾಡಿದ್ದನು. ನಂತರ ಕಾಮದೇವನಿಗೆ ಜೀವವನ್ನು ಮರಳಿ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ರತಿಯೂ ದೇವತೆಗಳೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾಗ,

ಲೋಕಶಂಕರನಾದ ಶಂಕರನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು: "ದೇವತೆಗಳೇ! ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಕಳೆದ ನಂತರ ಸ್ಮರನು ಪುನಃ ಜೀವವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ಆದರೆ ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅವನ ಯಾವ ಉಪಾಯವೂ ಫಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಭೂರ್ಜವೃಕ್ಷವು[3] ಇರುವವರೆಗೆ ಮತ್ತು ಜನರಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವವರೆಗೆ, ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಮಬಾಣಗಳ ಪ್ರಭಾವವು ಎಂದಿಗೂ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇಲ್ಲ." ಶಂಭುವಿನ ಈ ವಚನದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ಕಾಮದೇವನ ಪ್ರಯತ್ನವು ನಾರದನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು. ಅವನು ಕೂಡಲೇ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಇಂದ್ರನ ಬಳಿಗೆ ಸೇರಿದನು. ಕಾಮದೇವನು ನಡೆದ ಎಲ್ಲ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಮುನಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ವಿವರಿಸಿದನು. ನಂತರ ಇಂದ್ರನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಮಧುಪ್ರಿಯನಾದ ಕಾಮದೇವನು ತನ್ನ ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು.

ವಿಸ್ಮಿತೋಽಭೂತ್ಸುರಾಧೀಶಃ ಪ್ರಶಶಂಸಾಥ ನಾರದಮ್ ।

---

[3] ಮೂಲಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ "ಭೂರ್ಜನ್ಯೈಃ" ಎಂಬ ಪಾಠವಿದೆ.

ತದ್ವೃತ್ತಾಂತಾನಭಿಜ್ಞೋ ಹಿ ಮೋಹಿತಶ್ಶಿವಮಾಯಯಾ ॥ 24 ॥
ದುರ್ಜ್ಞೇಯಾ ಶಾಂಭವೀ ಮಾಯಾ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಪ್ರಾಣಿನಾಮಿಹ ।
ಭಕ್ತಂ ವಿನಾರ್ಪಿತಾತ್ಮಾನಂ ತಯಾ ಸಂಮೋಹ್ಯತೇ ಜಗತ್ ॥ 25 ॥

ಇದರಿಂದ ದೇವೇಂದ್ರನು ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡು, ನಡೆದ ಘಟನೆಯ ನಿಜವಾದ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ, ಶಿವಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತನಾಗಿ ನಾರದನನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದನು. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಾಂಭವೀ ಮಾಯೆಯು ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಜ್ಞೇಯವಾಗಿದೆ. ತನ್ನನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶಿವನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸದ ಭಕ್ತನನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ, ಆ ಮಾಯೆಯು ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನೂ ಮೋಹಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ನಾರದೋಽಪಿ ಚಿರಂ ತಸ್ಥೌ ತತ್ರೇಶಾನುಗ್ರಹೇಣ ಹ ।
ಪೂರ್ಣಂ ಮತ್ವಾ ತಪಸ್ತತ್ಸ್ವಂ ವಿರರಾಮ ತತೋ ಮುನಿಃ ॥ 26 ॥
ಕಾಮಾಜ್ಜಯಂ ನಿಜಂ ಮತ್ವಾ ಗರ್ವಿತೋಽಭೂನ್ಮುನೀಶ್ವರಃ ।
ವೃಥೈವ ವಿಗತಜ್ಞಾನಃ ಶಿವಮಾಯಾವಿಮೋಹಿತಃ ॥ 27 ॥
ಧನ್ಯಾ ಧನ್ಯಾ ಮಹಾಮಾಯಾ ಶಾಂಭವೀ ಮುನಿಸತ್ತಮಾಃ ।
ತದ್ಗತಿಂ ನ ಹಿ ಪಶ್ಯಂತಿ ವಿಷ್ಣುಬ್ರಹ್ಮಾದಯೋಽಪಿ ಹಿ ॥ 28 ॥

ನಾರದನೂ ಈಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಬಹುಕಾಲ ಅಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸಮಾಡಿದನು. ನಂತರ ತನ್ನ ತಪಸ್ಸು ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟನು. ಆದರೆ ಕಾಮದೇವನನ್ನು ತಾನೇ ಜಯಿಸಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಆ ಮುನೀಶ್ವರನು ಗರ್ವಿತನಾದನು. ಶಿವಮಾಯೆಯಿಂದ ವಿಮೋಹಿತನಾಗಿ ಅವನು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿಯೇ ವಿವೇಕವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡನು.[4] ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರೇ ! ಶಾಂಭವೀ ಮಹಾಮಾಯೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ಅದ್ಭುತವಾದುದು ! ಧನ್ಯ ! ಧನ್ಯ ! ಅದರ ಗತಿಯನ್ನು ವಿಷ್ಣು, ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೂ

---

[4] ಈ ಭಾಗದ ಪ್ರಮುಖ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಅಂಶವೆಂದರೆ ನಾರದನು ಕಾಮನನ್ನು ಜಯಿಸಲಿಲ್ಲ. ಶಿವನು ಹಿಂದೆ ಕಾಮದೇವನನ್ನು ದಹಿಸಿದ್ದ ಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಶಿವನ ಅನುಗ್ರಹವೇ ಕಾಮನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಫಲಗೊಳಿಸಿತು (16–21). ಆದರೆ ಶಿವಮಾಯೆಯಿಂದ ವಿಮೋಹಿತನಾದ ನಾರದನು ಆ ವಿಜಯವನ್ನು ತನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ತಪೋಬಲದ ಫಲವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಗರ್ವಿಸಿದನು (27). ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ಕಾಮವಿಜಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಹಂಕಾರದ ಉದಯ ಮತ್ತು ಶಿವಮಾಯೆಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಒತ್ತಿಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಿಯಲಾರರು.

ತಯಾ ಸಂಮೋಹಿತೋಽತೀವ ನಾರದೋ ಮುನಿಸತ್ತಮಃ ।
ಕೈಲಾಸಂ ಪ್ರಯಯೌ ಶೀಘ್ರಂ ಸ್ವವೃತ್ತಂ ಗದಿತುಂ ಮದೀ ॥ 29 ॥
ರುದ್ರಂ ನತ್ವಾಬ್ರವೀತ್ಸರ್ವಂ ಸ್ವವೃತ್ತಂ ಗರ್ವವಾನ್ಮುನಿಃ ।
ಮತ್ವಾತ್ಮಾನಂ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ಸ್ವಪ್ರಭುಂ ಚ ಸ್ಮರಂಜಯಮ್ ॥ 30 ॥
ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ಶಂಕರಃ ಪ್ರಾಹ ನಾರದಂ ಭಕ್ತವತ್ಸಲಃ ।
ಸ್ವಮಾಯಾಮೋಹಿತಂ ಹೇತ್ವನಭಿಜ್ಞಂ ಭ್ರಷ್ಟಚೇತಸಮ್ ॥ 31 ॥

ಆ ಶಿವಮಾಯೆಯಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮೋಹಿತನಾದ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ನಾರದನು, ಗರ್ವದಿಂದ ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ರುದ್ರನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದ ಗರ್ವಿತನಾದ ಆ ಮುನಿಯು, ತಾನೇ ಮಹಾತ್ಮನೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾ ಮತ್ತು ಕಾಮನನ್ನು ತಾನೇ ಜಯಿಸಿದ್ದೇನೆಂದು ತಿಳಿದು, ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರಿಸಿದನು. ಭಕ್ತವತ್ಸಲನಾದ ಶಂಕರನು, ತನ್ನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತನಾಗಿ, ಅದರ ನಿಜವಾದ ಕಾರಣವನ್ನು ಅರಿಯದೆ, ವಿವೇಕವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ನಾರದನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ರುದ್ರ ಉವಾಚ ।
ಹೇ ತಾತ ನಾರದ ಪ್ರಾಜ್ಞ ಧನ್ಯಸ್ತ್ವಂ ಶೃಣು ಮದ್ವಚಃ ।
ವಾಚ್ಯಮೇವಂ ನ ಕುತ್ರಾಪಿ ಹರೇರಗ್ರೇ ವಿಶೇಷತಃ ॥ 32 ॥
ಪೃಚ್ಛ್ಯಮಾನೋಽಪಿ ನ ಬ್ರೂಯಾಃ ಸ್ವವೃತ್ತಂ ಮೇ ಯದುಕ್ತವಾನ್ ।
ಗೋಪ್ಯಂ ಗೋಪ್ಯಂ ಸರ್ವಥಾ ಹಿ ನೈವ ವಾಚ್ಯಂ ಕದಾಚನ ॥ 33 ॥
ಶಾಸ್ಮ್ಯಹಂ ತ್ವಾಂ ವಿಶೇಷೇಣ ಮಮ ಪ್ರಿಯತಮೋ ಭವಾನ್ ।
ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತೋ ಯತಸ್ತ್ವಂ ಹಿ ತದ್ಭಕ್ತೋಽತೀವ ಮೇಽನುಗಃ ॥ 34 ॥
ಶಾಸ್ತಿಸ್ಮೇತ್ಥಂ ಚ ಬಹುಶೋ ರುದ್ರಸ್ಸೂತಿಕರಃ ಪ್ರಭುಃ ।
ನಾರದೋ ನ ಹಿತಂ ಮೇನೇ ಶಿವಮಾಯಾವಿಮೋಹಿತಃ ॥ 35 ॥
ಪ್ರಬಲಾ ಭಾವಿನೀ ಕರ್ಮಗತಿರ್ಜ್ಞೇಯಾ ವಿಚಕ್ಷಣೈಃ ।
ನ ನಿವಾರ್ಯಾ ಜನೈಃ ಕೈಶ್ಚಿದಪೀಚ್ಛಾ ಸೈವ ಶಾಂಕರೀ ॥ 36 ॥

ರುದ್ರನು ಹೇಳಿದನು: “ಮಗೂ ನಾರದ ! ಪ್ರಾಜ್ಞನೇ ! ನೀನು ಧನ್ಯನು. ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳು. ನೀನು ಈಗ ಹೇಳಿದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಬಾರದು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹರಿಯ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಎಂದಿಗೂ ಹೇಳಬಾರದು. ಅವನು ಕೇಳಿದರೂ ಸಹ, ನೀನು ನನಗೆ ಹೇಳಿದ ಈ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಬಾರದು. ಇದನ್ನು

ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಹಸ್ಯವಾಗಿಯೇ ಕಾಪಾಡು. ಎಂದಿಗೂ ಇದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಡ. ನೀನು ನನಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯನಾದವನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ನಾನು ನಿನಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ನೀನು ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತನಾಗಿರುವೆ; ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತನು ನನಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯನೂ, ನನ್ನ ಅನುಯಾಯಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ." ಹೀಗೆ ಪ್ರಭುವಾದ ರುದ್ರನು ಬಹಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಶಿವಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತನಾಗಿದ್ದ ನಾರದನು ಅದನ್ನು ಹಿತೋಪದೇಶವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ವಿವೇಕಿಗಳು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ವಿಷಯವೆಂದರೆ, ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಫಲಕೊಡಲಿರುವ ಕರ್ಮದ ಗತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಶಂಕರನ ಇಚ್ಛೆಯೂ ಅದೇ ಆಗಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ಯಾರಿಂದಲೂ ತಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ತತಸ್ಸ ಮುನಿವರ್ಯೋ ಹಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಜಗಾಮ ಹ ।
ವಿಧಿಂ ನತ್ವಾಬ್ರವೀತ್ಕಾಮಜಯಂ ಸ್ವಸ್ಯ ತಪೋಬಲಾತ್ ॥ 37 ॥
ತದಾಕರ್ಣ್ಯ ವಿಧಿಸ್ಸೋಽಥ ಸ್ಮೃತ್ವಾ ಶಂಭುಪದಾಂಬುಜಮ್ ।
ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಸರ್ವಂ ಕಾರಣಂ ತನ್ನಿಷಿಷೇಧ ಸುತಂ ತದಾ ॥ 38 ॥

ಮೇನೇ ಹಿತನ್ನ ವಿಧ್ಯುಕ್ತಂ ನಾರದೋ ಜ್ಞಾನಿಸತ್ತಮಃ ।
ಶಿವಮಾಯಾಮೋಹಿತಶ್ಚ ರೂಢಚಿತ್ತಮದಾಂಕುರಃ ॥ 39 ॥
ಶಿವೇಚ್ಛಾತಯಾದೃಶೀ ಲೋಕೇ ಭವತ್ಯೇವ ಹಿ ಸಾ ತದಾ ।
ತದಧೀನಂ ಜಗತ್ಸರ್ವಂ ವಚಸ್ತಂತ್ರ್ಯಾಂ ಸ್ಥಿತಂ ಯತಃ ॥ 40 ॥

ಅದಾದ ಬಳಿಕ ಆ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ, ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ತನ್ನ ತಪೋಬಲದಿಂದ ಕಾಮನನ್ನು ಜಯಿಸಿದ್ದೇನೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಶಂಭುವಿನ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ, ಎಲ್ಲ ಕಾರಣವನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಹಾಗೆ ಹೇಳದಂತೆ ತಡೆದನು. ಆದರೆ ಶಿವಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತನಾಗಿ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರದ ಮೊಳಕೆ ಬಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಜ್ಞಾನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ನಾರದನು, ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ಹಿತವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಶಿವನ ಇಚ್ಛೆ ಹೇಗಿದೆಯೋ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಅವನ ಆಜ್ಞೆಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ.

ನಾರದೋಽಥ ಯಯೌ ಶೀಘ್ರಂ ವಿಷ್ಣುಲೋಕಂ ವಿನಷ್ಟಧೀಃ ।
ಮದಾಂಕುರಮನಾ ವೃತ್ತಂ ಗದಿತುಂ ಸ್ವಂ ತದಗ್ರತಃ ॥ 41 ॥

ಆಗಚ್ಛಂತಂ ಮುನಿಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನಾರದಂ ವಿಷ್ಣುರಾದರಾತ್ ।
ಉತ್ಥಿತ್ಯಾಗ್ರೇ ಗತೋಽರಂ ತಂ ಶಿಶ್ಲೇಷ ಜ್ಞಾತಹೇತುಕಃ ॥ 42 ॥
ಸ್ವಾಸನೇ ಸಮುಪಾವೇಶ್ಯ ಸ್ಮೃತ್ವಾ ಶಿವಪದಾಂಬುಜಮ್ ।
ಹರಿಃ ಪ್ರಾಹ ವಚಸ್ತಥ್ಯಂ ನಾರದಂ ಮದನಾಶನಮ್ ॥ 43 ॥

ಆ ಬಳಿಕ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ನಾರದನು ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಳಲು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಆಗಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನಾರದಮುನಿಯನ್ನು ಕಂಡ ವಿಷ್ಣುವು, ಅವನ ಬರುವ ಕಾರಣವನ್ನು ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದವನಾಗಿದ್ದರಿಂದ, ಆದರದಿಂದ ಎದ್ದು ಅವನನ್ನು ಎದುರುಗೊಂಡು ಆಲಿಂಗಿಸಿದನು. ನಂತರ ಅವನನ್ನು ತನ್ನ ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ, ಶಿವನ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ, ನಾರದನ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಸತ್ಯವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದನು.

ವಿಷ್ಣುರುವಾಚ ।
ಕುತ ಆಗಮ್ಯತೇ ತಾತ ಕಿಮರ್ಥಮಿಹ ಚಾಗತಃ ।
ಧನ್ಯಸ್ತ್ವಂ ಮುನಿಶಾರ್ದೂಲ ತೀರ್ಥೋಽಹಂ ತು ತವಾಗಮಾತ್ ॥ 44 ॥

ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಳಿದನು: "ಮಗೂ! ಎಲ್ಲಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದೀಯ? ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರುವೆ? ಮುನಿಶಾರ್ದೂಲನೇ! ನೀನು ಧನ್ಯನು. ನಿನ್ನ ಆಗಮನದಿಂದ ನಾನೂ ಪವಿತ್ರನಾದೆ."

ವಿಷ್ಣುವಾಕ್ಯಮಿತಿ ಶ್ರುತ್ವಾ ನಾರದೋ ಗರ್ವಿತೋ ಮುನಿಃ ।
ಸ್ವವೃತ್ತಂ ಸರ್ವಮಾಚಷ್ಟ ಸಮದಂ ಮದಮೋಹಿತಃ ॥ 45 ॥
ಶ್ರುತ್ವಾ ಮುನಿವಚೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಸಮದಂ ಕಾರಣಂ ತತಃ ।
ಜ್ಞಾತವಾನಖಿಲಂ ಸ್ಮೃತ್ವಾ ಶಿವಪಾದಾಂಬುಜಂ ಹೃದಿ ॥ 46 ॥
ತುಷ್ಟಾವ ಗಿರಿಶಂ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಶಿವಾತ್ಮಾ ಶೈವರಾಡ್ ಹರಿಃ ।
ಸಾಂಜಲಿರ್ವಿಸುಧೀರ್ನಮ್ರಮಸ್ತಕಃ ಪರಮೇಶ್ವರಮ್ ॥ 47 ॥

ವಿಷ್ಣುವಿನ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಗರ್ವಿತನಾದ ನಾರದಮುನಿಯು, ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಮೋಹಿತನಾಗಿ ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರಿಸಿದನು. ಮುನಿಯ ಅಹಂಕಾರಭರಿತ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ವಿಷ್ಣುವು, ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ, ಅದರ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕಾರಣವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡನು. ನಂತರ ಶಿವಸ್ವರೂಪನೂ, ಶೈವರಾಜನೂ ಆದ ಹರಿಯು ಅಂಜಲಿಬದ್ಧನಾಗಿ, ತಲೆಬಾಗಿ, ಪರಮೇಶ್ವರನಾದ ಗಿರೀಶನನ್ನು

ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿದನು.

ವಿಷ್ಣುರುವಾಚ ।
ದೇವದೇವ ಮಹಾದೇವ ಪ್ರಸೀದ ಪರಮೇಶ್ವರ ।
ಧನ್ಯಸ್ತ್ವಂ ಶಿವ ಧನ್ಯಾ ತೇ ಮಾಯಾ ಸರ್ವವಿಮೋಹಿನೀ ॥ 48 ॥

ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಳಿದನು: "ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ದೇವನಾದವನೇ! ಮಹಾದೇವನೇ! ಪರಮೇಶ್ವರನೇ! ಪ್ರಸನ್ನನಾಗು. ಶಿವನೇ! ನೀನು ಧನ್ಯನು. ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನೂ ಮೋಹಗೊಳಿಸುವ ನಿನ್ನ ಮಾಯೆಯೂ ಧನ್ಯಳು."

ಇತ್ಯಾದಿ ಸ ಸ್ತುತಿಂ ಕೃತ್ವಾ ಶಿವಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನಃ ।
ನಿಮೀಲ್ಯ ನಯನೇ ಧ್ಯಾತ್ವಾ ವಿರರಾಮ ಪದಾಂಬುಜಮ್ ॥ 49 ॥
ಯತ್ಕರ್ತವ್ಯಂ ಶಂಕರಸ್ಯ ಸ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ವಿಶ್ವಪಾಲಕಃ ।
ಶಿವಶಾಸನತಃ ಪ್ರಾಹ ಹೃದಾಥ ಮುನಿಸತ್ತಮಮ್ ॥ 50 ॥

ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಶಿವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ, ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಅವನ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿದ ಬಳಿಕ ವಿಷ್ಣುವು ಮೌನನಾದನು. ಆನಂತರ ವಿಶ್ವಪಾಲಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವು, ಶಂಕರನ

ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದು, ಶಿವನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ನಾರದನಿಗೆ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದನು.

ವಿಷ್ಣುರುವಾಚ ।
ಧನ್ಯಸ್ತ್ವಂ ಮುನಿಶಾರ್ದೂಲ ತಪೋನಿಧಿರುದಾರಧೀಃ ।
ಭಕ್ತಿತ್ರಿಕಂ ನ ಯಸ್ಯಾಸ್ತಿ ಕಾಮಮೋಹಾದಯೋ ಮುನೇ ॥ 51 ॥
ವಿಕಾರಾಸ್ತಸ್ಯ ಸದ್ಯೋ ವೈ ಭವಂತ್ಯಖಿಲದುಃಖದಾಃ ।
ನೈಷ್ಠಿಕೋ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ತ್ವಂ ಜ್ಞಾನವೈರಾಗ್ಯವಾನ್ಸದಾ ॥ 52 ॥
ಕಥಂ ಕಾಮವಿಕಾರೀ ಸ್ಯಾ ಜನ್ಮನಾಽವಿಕೃತಸ್ಸುಧೀಃ ।

ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಳಿದನುಃ "ಮುನಿಶಾರ್ದೂಲನೇ! ನೀನು ಧನ್ಯನು. ತಪೋನಿಧಿಯೂ, ಉದಾರಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿರುವೆ. ಮುನಿಯೇ! ಯಾರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವೈರಾಗ್ಯ ಎಂಬ ಈ ಮೂರೂ ಇಲ್ಲವೋ, ಅವರಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಮ, ಮೋಹ ಮೊದಲಾದ ವಿಕಾರಗಳು ಉಂಟಾಗಿ ತಕ್ಷಣವೇ ಎಲ್ಲ ದುಃಖಗಳಿಗೂ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ನೀನು ನೈಷ್ಠಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯೂ, ಸದಾ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವೈರಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನೂ ಆಗಿರುವೆ. ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ನಿರ್ಮಲನಾದ, ಸುಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ನಿನಗೆ

ಕಾಮವಿಕಾರವು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗಬಲ್ಲದು?"

ಇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತಂ ವಚೋ ಭೂರಿ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸ ಮುನಿಸತ್ತಮಃ ॥ 53 ॥
ವಿಜಹಾಸ ಹೃದಾ ನತ್ವಾ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ವಚೋ ಹರಿಮ್ ।

ಈ ರೀತಿಯ ಅನೇಕ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ನಾರದನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಮುಗುಳ್ನಕ್ಕು, ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದನು.

ನಾರದ ಉವಾಚ ।
ಕಿಂ ಪ್ರಭಾವಃ ಸ್ಮರಃ ಸ್ವಾಮಿನ್ಕೃಪಾ ಯದ್ಯಸ್ತಿ ತೇ ಮಯಿ ॥ 54 ॥
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಹರಿಮಾನಮ್ಯ ಯಯೌ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕೋ ಮುನಿಃ ॥ 55 ॥

ನಾರದನು ಹೇಳಿದನು: "ಸ್ವಾಮೀ! ನಿನ್ನ ಕೃಪೆ ನನ್ನ ಮೇಲಿರುವಾಗ ಕಾಮದೇವನ ಪ್ರಭಾವವು ಏನು ಮಾಡಬಲ್ಲದು?" ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ, ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಆ ಮುನಿಯು ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋದನು."

ಇತಿ ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣೇ ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಂ ರುದ್ರಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಖಂಡೇ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನೇ ನಾರದತಪೋವರ್ಣನಂ ನಾಮ ದ್ವಿತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥
ಇದು ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇಖಂಡ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಾರದತಪೋವರ್ಣನೆ ಎಂಬ ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು.

ಅಧ್ಯಾಯ 3: ನಾರದಮೋಹವರ್ಣನಂ

ಋಷಯ ಊಚುಃ ।
ಸೂತಸೂತ ಮಹಾಭಾಗ ವ್ಯಾಸಶಿಷ್ಯ ನಮೋಽಸ್ತು ತೇ ।
ಅದ್ಭುತೇಯಂ ಕಥಾ ತಾತ ವರ್ಣಿತಾ ಕೃಪಯಾ ಹಿ ನಃ ॥ 1 ॥
ಮುನೌ ಗತೇ ಹರಿಸ್ತಾತ ಕಿಂ ಚಕಾರ ತತಃ ಪರಮ್ ।
ನಾರದೋಽಪಿ ಗತಃ ಕುತ್ರ ತನ್ಮೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತುಮರ್ಹಸಿ ॥ 2 ॥

ಋಷಿಗಳು ಹೇಳಿದರು: “ಸೂತ! ಸೂತ! ಮಹಾಭಾಗ! ವ್ಯಾಸಶಿಷ್ಯನೇ! ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ. ಅಯ್ಯಾ! ಕರುಣೆಯಿಂದ ನೀನು ನಮಗೆ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಕಥೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಆ

ಮುನಿಯಾದ ನಾರದನು ಹೊರಟುಹೋದ ನಂತರ ವಿಷ್ಣುವು ಏನು ಮಾಡಿದನು? ನಾರದನು ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದನು? ಅದನ್ನು ನಮಗೆ ವಿವರಿಸು.””

ವ್ಯಾಸ ಉವಾಚ ।
ಇತ್ಯಾಕರ್ಣ್ಯ ವಚಸ್ತೇಷಾಂ ಸೂತಃ ಪೌರಾಣಿಕೋತ್ತಮಃ ।
ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಶಿವಂ ಸ್ಮೃತ್ವಾ ನಾನಾಸೂತಿಕರಂ ಬುಧಃ ॥ 3 ॥

ವ್ಯಾಸನು ಹೇಳಿದನು: “ಅವರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಪೌರಾಣಿಕರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಜ್ಞಾನಿಯೂ ಆದ ಸೂತನು, ನಾನಾವಿಧದ ಸೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಶಿವನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಉತ್ತರಿಸಿದನು.

ಸೂತ ಉವಾಚ ।
ಮುನೌ ಯದೃಚ್ಛಯಾ ವಿಷ್ಣುರ್ಗತೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಹಿ ನಾರದೇ ।
ಶಿವೇಚ್ಛಯಾ ಚಕಾರಾಶು ಮಾಯಾಂ ಮಾಯಾವಿಶಾರದಃ ॥ 4 ॥
ಮುನಿಮಾರ್ಗಸ್ಯ ಮಧ್ಯೇ ತು ವಿರೇಚೇ ನಗರಂ ಮಹತ್ ।
ಶತಯೋಜನವಿಸ್ತಾರಮದ್ಭುತಂ ಸುಮನೋಹರಮ್ ॥ 5 ॥
ಸ್ವಲೋಕಾದಧಿಕಂ ರಮ್ಯಂ ನಾನಾವಸ್ತುವಿರಾಜಿತಮ್ ।

ನರನಾರೀವಿಹಾರಾಢ್ಯಂ ಚತುರ್ವರ್ಣಾಕುಲಂ ಪರಮ್ ॥ 6 ॥

ಸೂತನು ಹೇಳಿದನು: “ನಾರದಮುನಿಯು ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಹೊರಟುಹೋದ ನಂತರ, ಶಿವನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಮಾಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಕೂಡಲೇ ಒಂದು ಮಾಯೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ನಾರದನ ಮಾರ್ಗದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನೂರು ಯೋಜನಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ, ಅದ್ಭುತವೂ ಅತಿಮನೋಹರವೂ ಆದ ಒಂದು ಮಹಾನಗರವು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ವಲೋಕಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ರಮಣೀಯವಾಗಿತ್ತು. ನಾನಾ ವಿಧದ ವೈಭವಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಗಳ ಜನರಿಂದ ತುಂಬಿದ ಸಮೃದ್ಧ ನಗರವಾಗಿತ್ತು.

ತತ್ರ ರಾಜಾ ಶೀಲನಿಧಿರ್ನಾಮೈಶ್ವರ್ಯಸಮನ್ವಿತಃ ।
ಸುತಾಸ್ವಯಮ್ವರೋದ್ಯುಕ್ತೋ ಮಹೋತ್ಸವಸಮನ್ವಿತಃ ॥ 7 ॥
ಚತುರ್ದಿಗ್ಭ್ಯಃ ಸಮಾಯಾತೈಃ ಸಂಯುತಂ ನೃಪನಂದನೈಃ ।
ನಾನಾವೇಷೈಸ್ಸುಶೋಭೈಶ್ಚ ತತ್ಕನ್ಯಾವರಣೋತ್ಸುಕೈಃ ॥ 8 ॥

ಅಲ್ಲಿ ಶೀಲನಿಧಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ, ಅಪಾರ ಐಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳ ರಾಜನು ತನ್ನ ಮಗಳ ಸ್ವಯಂವರವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಸಜ್ಜನಾಗಿ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದನು. ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಬಂದ ಅನೇಕ ರಾಜಕುಮಾರರು, ವಿವಿಧ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಾ, ಆ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ವರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದರು.

ಏತಾದೃಶಂ ಪುರಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಮೋಹಂ ಪ್ರಾಪ್ತೋಽಥ ನಾರದಃ ।
ಕೌತುಕೀ ತನ್ನೃಪದ್ವಾರಂ ಜಗಾಮ ಮದನೈಧಿತಃ ॥ 9 ॥
ಆಗತಂ ಮುನಿವರ್ಯಂ ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಶೀಲನಿಧಿರ್ನೃಪಃ ।
ಉಪವೇಶ್ಯಾರ್ಚಯಾಂಚಕ್ರೇ ರತ್ನಸಿಂಹಾಸನೇ ವರೇ ॥ 10 ॥
ಅಥ ರಾಜಾ ಸ್ವತನಯಾಂ ನಾಮತಶ್ರೀಮತೀಂ ವರಾಮ್ ।
ಸಮಾನೀಯ ನಾರದಸ್ಯ ಪಾದಯೋಸ್ಸಮಪಾತಯತ್ ॥ 11 ॥
ತತ್ಕನ್ಯಾಂ ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ಸ ಮುನಿರ್ನಾರದಃ ಪ್ರಾಹ ವಿಸ್ಮಿತಃ ।
ಕೇಯಂ ರಾಜನ್ಮಹಾಭಾಗಾ ಕನ್ಯಾ ಸುರಸುತೋಪಮಾ ॥ 12 ॥
ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಜಾ ಪ್ರಾಹ ಕೃತಾಂಜಲಿಃ ।
ದುಹಿತೇಯಂ ಮಮ ಮುನೇ ಶ್ರೀಮತೀ ನಾಮ ನಾಮತಃ ॥ 13 ॥
ಪ್ರದಾನಸಮಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ವರಮನ್ವೇಷತೀ ಶುಭಮ್ ।

ಸಾ ಸ್ವಯಂವರಸಂಪ್ರಾಪ್ತಾ ಸರ್ವಲಕ್ಷಣಲಕ್ಷಿತಾ ॥ 14 ॥
ಅಸ್ಯಾ ಭಾಗ್ಯಂ ವದ ಮುನೇ ಸರ್ವಂ ಜಾತಕಮಾದರಾತ್ ।
ಕೀದೃಶಂ ತನಯೇಯಂ ಮೇ ವರಮಾಪ್ಸ್ಯತಿ ತದ್ವದ ॥ 15 ॥

ಅಂತಹ ನಗರವನ್ನು ಕಂಡ ನಾರದನು ಮೋಹಿತನಾದನು. ಕಾಮದೇವನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾದ ಅವನು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಆ ರಾಜನ ಅರಮನೆಗೆ ಹೋದನು. ಆಗಮಿಸಿದ ಆ ಮುನಿವರನನ್ನು ಕಂಡ ರಾಜ ಶೀಲನಿಧಿಯು ಅವನನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ರತ್ನಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿದನು. ಆ ಬಳಿಕ ರಾಜನು ತನ್ನ ಶ್ರೇಷ್ಠಳಾದ, ಶ್ರೀಮತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮಗಳನ್ನು ಕರೆಸಿ, ನಾರದನ ಪಾದಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು. ಆ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಕಂಡ ನಾರದಮುನಿಯು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟು ಕೇಳಿದನು: “ರಾಜನೇ! ದೇವಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಈ ಮಹಾಭಾಗ್ಯವತಿ ಕನ್ಯೆ ಯಾರು?” ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ರಾಜನು ಕೃತಾಂಜಲಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದನು: “ಮುನಿಯೇ! ಇವಳು ನನ್ನ ಮಗಳು. ಇವಳ ಹೆಸರು ಶ್ರೀಮತಿ. ಇವಳ ವಿವಾಹದ ಸಮಯ ಬಂದಿದೆ. ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವರನನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವ ಇವಳಿಗಾಗಿ ಸ್ವಯಂವರವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇವಳು ಎಲ್ಲ

ಶುಭಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಳೆ. ಮುನಿಯೇ! ದಯವಿಟ್ಟು ಇವಳ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೇಳು. ಇವಳ ಜಾತಕವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ನನ್ನ ಈ ಮಗಳು ಯಾವ ರೀತಿಯ ವರನನ್ನು ಪಡೆಯುವಳು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸು."

ಇತ್ಯುಕ್ತೋ ಮುನಿಶಾರ್ದೂಲಸ್ತಾಮಿಚ್ಛುಃ ಕಾಮವಿಹ್ವಲಃ ।
ಸಮಾಭಾಷ್ಯ ಸ ರಾಜಾನಂ ನಾರದೋ ವಾಕ್ಯಮಬ್ರವೀತ್ ॥ 16 ॥
ಸುತೇಯಂ ತವ ಭೂಪಾಲ ಸರ್ವಲಕ್ಷಣಲಕ್ಷಿತಾ ।
ಮಹಾಭಾಗ್ಯವತೀ ಧನ್ಯಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀರಿವ ಗುಣಾಲಯಾ ॥ 17 ॥
ಸರ್ವೇಶ್ವರೋಽಜಿತೋ ವೀರೋ ಗಿರೀಶಸದೃಶೋ ವಿಭುಃ ।
ಅಸ್ಯಾಃ ಪತಿರ್ಧ್ರುವಂ ಭಾವೀ ಕಾಮಜಿತ್ಸುರಸತ್ತಮಃ ॥ 18 ॥
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ನೃಪಮಾಮಂತ್ರ್ಯ ಯಯೌ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕೋ ಮುನಿಃ ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಬಳಿಕ, ಕಾಮದಿಂದ ವಿಹ್ವಲನಾಗಿ ಆ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಬಯಸಿದ ಮುನಿಶಾರ್ದೂಲನಾದ ನಾರದನು ರಾಜನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು: "ಭೂಪಾಲನೇ! ನಿನ್ನ ಈ ಮಗಳು ಎಲ್ಲ ಶುಭಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಳೆ. ಮಹಾಭಾಗ್ಯವತಿಯೂ, ಧನ್ಯೆಯೂ, ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂತೆ ಸಕಲ ಗುಣಗಳ ಆಲಯವೂ ಆಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಇವಳ ಪತಿಯಾಗುವವನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಸರ್ವೇಶ್ವರನೂ, ಅಜಿತನೂ, ವೀರನೂ, ಗಿರೀಶನಿಗೆ ಸಮಾನನೂ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯೂ, ಕಾಮವನ್ನು ಜಯಿಸಿದ ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆಗಿರುವನು." ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ರಾಜನಿಂದ ಬೀಳ್ಕೊಡುಗೆ ಪಡೆದು ನಾರದಮುನಿಯು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟನು.

ಬಭೂವ ಕಾಮವಿವಶಃ ಶಿವಮಾಯಾವಿಮೋಹಿತಃ ॥ 19 ॥
ಚಿತ್ತೇ ವಿಚಿಂತ್ಯ ಸ ಮುನಿರಾಪ್ನುಯಾಂ ಕಥಮೇನಕಾಮ್ ।
ಸ್ವಯಂವರೇ ನೃಪಾಲಾನಾಮೇಕಂ ಮಾಂ ವೃಣುಯಾತ್ಕಥಮ್ ॥ 20 ॥
ಸೌಂದರ್ಯಂ ಸರ್ವನಾರೀಣಾಂ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತಿ ಸರ್ವಥಾ ।
ತದ್ದೃಷ್ಟ್ವೈವ ಪ್ರಸನ್ನಾ ಸಾ ಸ್ವವಶಾ ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ ॥ 21 ॥
ವಿಧಾಯೇತ್ಥಂ ವಿಷ್ಣುರೂಪಂ ಗ್ರಹೀತುಂ ಮುನಿಸತ್ತಮಃ ।
ವಿಷ್ಣುಲೋಕಂ ಜಗಾಮಾಶು ನಾರದಃ ಸ್ಮರವಿಹ್ವಲಃ ॥ 22 ॥

ಆದರೆ ಶಿವಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತನಾಗಿ ಕಾಮವಶನಾದ ಅವನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹೀಗೆ ಯೋಚಿಸಿದನು: "ಈ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ನಾನು ಹೇಗೆ ಪಡೆಯಬಹುದು? ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ರಾಜರ ಮಧ್ಯೆ ಅವಳು ನನ್ನನ್ನೇ ಹೇಗೆ ವರಿಸಬಹುದು? ಎಲ್ಲ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ

ಸೌಂದರ್ಯವೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆಯೇ ಅವಳು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಸನ್ನಳಾಗಿ ನನ್ನ ವಶವಾಗುವಳು; ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇಲ್ಲ." ಹೀಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ನಾರದನು, ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ಕಾಮದಿಂದ ವಿಹ್ವಲನಾಗಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದನು.

ಪ್ರಣಿಪತ್ಯ ಹೃಷೀಕೇಶಂ ವಾಕ್ಯಮೇತದುವಾಚ ಹ ।
ರಹಸಿ ತ್ವಾಂ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಸ್ವವೃತ್ತಾಂತಮಶೇಷತಃ ॥ 23 ॥
ತಥೇತ್ಯುಕ್ತೇ ತಥಾ ಭೂತೇ ಶಿವೇಚ್ಛಾಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿ ।
ಬ್ರೂಹೀತ್ಯುಕ್ತವತಿ ಶ್ರೀಶೇ ಮುನಿರಾಹ ಚ ಕೇಶವಮ್ ॥ 24 ॥

ಹೃಷೀಕೇಶನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು: "ನನ್ನ ಸಂಪೂರ್ಣ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ನಿನಗೆ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ." ಶಿವನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರುವವನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು "ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿ, ನಂತರ "ಹೇಳು" ಎಂದು ಅನುಮತಿಸಿದಾಗ, ಮುನಿಯು ಕೇಶವನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು:

ನಾರದ ಉವಾಚ ।

ತ್ವದೀಯೋ ಭೂಪತಿಃ ಶೀಲನಿಧಿಸ್ಸ ವೃಷತತ್ಪರಃ ।
ತಸ್ಯ ಕನ್ಯಾ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷೀ ಶ್ರೀಮತೀ ವರವರ್ಣಿನೀ ॥ 25 ॥
ಜಗನ್ಮೋಹಿನ್ಯಭಿಖ್ಯಾತಾ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯೇಽಪ್ಯತಿ ಸುಂದರೀ ।
ಪರಿಣೇತುಮಹಂ ವಿಷ್ಣೋ ತಾಮಿಚ್ಛಾಮ್ಯದ್ಯ ಮಾ ಚಿರಮ್ ॥ 26 ॥
ಸ್ವಯಂವರಂ ಚಕಾರಾಸೌ ಭೂಪತಿಸ್ತನಯೇಚ್ಛಯಾ ।
ಚತುರ್ದಿಗ್ಭ್ಯಃ ಸಮಾಯಾತಾ ರಾಜಪುತ್ರಾಸ್ಸಹಸ್ರಶಃ ॥ 27 ॥
ಯದಿ ದಾಸ್ಯಸಿ ರೂಪಂ ಮೇ ತದಾ ತಾಂ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾಂ ಧ್ರುವಮ್ ।
ತ್ವದ್ರೂಪಂ ಸಾ ವಿನಾ ಕಂಠೇ ಜಯಮಾಲಾಂ ನ ಧಾಸ್ಯತಿ ॥ 28 ॥
ಸ್ವರೂಪಂ ದೇಹಿ ಮೇ ನಾಥ ಸೇವಕೋಽಹಂ ಪ್ರಿಯಸ್ತವ ।
ವೃಣುಯಾನ್ಮಾಂ ಯಥಾ ಸಾ ವೈ ಶ್ರೀಮತೀ ಕ್ಷಿತಿಪಾತ್ಮಜಾ ॥ 29 ॥

ನಾರದನು ಹೇಳಿದನು: "ವಿಷ್ಣುವೇ! ನಿನ್ನ ಭಕ್ತನಾದ ಶೀಲನಿಧಿ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ರಾಜನಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ವಿಶಾಲನೇತ್ರೆಯೂ, ಶ್ರೀಮತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸುಂದರಿಯೂ ಆದ ಒಬ್ಬ ಮಗಳಿದ್ದಾಳೆ. 'ಜಗನ್ಮೋಹಿನಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾಗಿರುವ ಆಕೆ ಮೂರು

ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅತಿಸುಂದರಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ವಿಷ್ಣುವೇ ! ನಾನು ಇಂದು ವಿಳಂಬವಿಲ್ಲದೆ ಅವಳನ್ನು ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ. ಆ ರಾಜನು ತನ್ನ ಮಗಳ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಸ್ವಯಂವರವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ರಾಜಕುಮಾರರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೀನು ನಿನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ನನಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದರೆ, ನಾನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಅವಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಲ್ಲೆ. ನಿನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವಳು ಬೇರಾರ ಕುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಜಯಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಥನೇ ! ನಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನನಗೆ ದಯಪಾಲಿಸು. ನಾನು ನಿನ್ನ ಸೇವಕನು, ನಿನಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದವನೂ ಆಗಿದ್ದೇನೆ. ಆ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಶ್ರೀಮತಿಯು ನನ್ನನ್ನೇ ವರಿಸುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸು.""

ಸೂತ ಉವಾಚ ।

ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಮುನೇರಿತ್ಥಂ ವಿಹಸ್ಯ ಮಧುಸೂದನಃ ।
ಶಾಂಕರೀಂ ಪ್ರಭುತಾಂ ಬುದ್ಧ್ವಾ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ದಯಾಪರಃ ॥ 30 ॥

ಸೂತನು ಹೇಳಿದನು: "ಮುನಿಯ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಧುಸೂದನನು ಮುಗುಳ್ನಕ್ಕನು. ಶಂಕರನ ಪರಮಾಧಿಕಾರವನ್ನು

ಅರಿತ ದಯಾಪರನಾದ ಅವನು ನಾರದನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದನು.

ವಿಷ್ಣುರುವಾಚ ।
ಸ್ವೇಷ್ಟದೇಶಂ ಮುನೇ ಗಚ್ಛ ಕರಿಷ್ಯಾಮಿ ಹಿತಂ ತವ ।
ಭಿಷಗ್ವರೋ ಯಥಾರ್ತಸ್ಯ ಯತಃ ಪ್ರಿಯತರೋಽಸಿ ಮೇ ॥ 31 ॥

ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಳಿದನು: "ಮುನಿಯೇ! ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗು. ನಾನು ನಿನಗೆ ಹಿತವಾಗುವುದನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಶ್ರೇಷ್ಠ ವೈದ್ಯನು ರೋಗಿಗೆ ಯಾವುದು ಹಿತವೋ ಅದನ್ನೇ ಮಾಡುವಂತೆ, ನೀನು ನನಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯನಾದುದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಹಿತವನ್ನೇ ಸಾಧಿಸುತ್ತೇನೆ."

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಮುನಯೇ ತಸ್ಮೈ ದದೌ ವಿಷ್ಣುರ್ಮುಖಂ ಹರೇ ।
ಸ್ವರೂಪಮನುಗೃಹ್ಯಾಸ್ಯ ತಿರೋಧಾನಂ ಜಗಾಮ ಸಃ ॥ 32 ॥
ಏವಮುಕ್ತೋ ಮುನಿರ್ಹೃಷ್ಟಃ ಸ್ವರೂಪಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ವೈ ಹರೇಃ ।
ಮೇನೇ ಕೃತಾರ್ಥಮಾತ್ಮಾನಂ ತದ್ಯತ್ನಂ ನ ಬುಬೋಧ ಸಃ ॥ 33 ॥

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ವಿಷ್ಣುವು ಆ ಮುನಿಗೆ "ಹರಿ[1]"ಯ ರೂಪವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ವಾನರನ ಮುಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಾನಂತರ್ಧಾನನಾದನು. ಹರಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದ ಮುನಿಯು ಬಹಳ ಸಂತೋಷಗೊಂಡು, ತಾನು ಕೃತಾರ್ಥನಾದೆನೆಂದು ಭಾವಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಯವೇನೆಂಬುದು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಅಥ ತತ್ರ ಗತಃ ಶೀಘ್ರಂ ನಾರದೋ ಮುನಿಸತ್ತಮಃ ।
ಚಕ್ರೇ ಸ್ವಯಂವರಂ ಯತ್ರ ರಾಜಪುತ್ರ್ಯೈಸ್ಸಮಾಕುಲಮ್ ॥ 34 ॥
ಸ್ವಯಂವರಸಭಾ ದಿವ್ಯಾ ರಾಜಪುತ್ರಸಮಾವೃತಾ ।
ಶುಶುಭೇಽತೀವ ವಿಪ್ರೇಂದ್ರಾ ಯಥಾ ಶಕ್ರಸಭಾಪರಾ ॥ 35 ॥
ತಸ್ಯಾಂ ನೃಪಸಭಾಯಾಂ ವೈ ನಾರದಃ ಸಮುಪಾವಿಶತ್ ।
ಸ್ಥಿತ್ವಾ ತತ್ರ ವಿಚಿಂತ್ಯೇತಿ ಪ್ರೀತಿಯುಕ್ತೇನ ಚೇತಸಾ ॥ 36 ॥
ಮಾಂ ವರಿಷ್ಯತಿ ನಾನ್ಯಂ ಸಾ ವಿಷ್ಣುರೂಪಧರಂ ಧ್ರುವಮ್ ।

[1] ಇಲ್ಲಿ "ಹರಿ" ಶಬ್ದವು ಕಪಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಹರಿ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳಿವೆ: (1) ವಿಷ್ಣು (2) ವಾನರ.

ಆನನಸ್ಯ ಕುರೂಪತ್ವಂ ನ ವೇದ ಮುನಿಸತ್ತಮಃ ॥ 37 ॥

ಅನಂತರ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ನಾರದನು ರಾಜಕುಮಾರರು ಸೇರಿದ್ದ ಸ್ವಯಂವರ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬೇಗನೆ ತಲುಪಿದನು. ವಿಪ್ರಶ್ರೇಷ್ಠರೇ! ರಾಜಕುಮಾರರಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದ ಆ ದಿವ್ಯ ಸ್ವಯಂವರಸಭೆಯು ಮತ್ತೊಂದು ಇಂದ್ರಸಭೆಯಂತೆ ಅತ್ಯಂತ ವೈಭವದಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ನಾರದನು ಹರ್ಷಭರಿತ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೀಗೆ ಯೋಚಿಸಿದನು: "ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ನನ್ನನ್ನೇ ಅವಳು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ವರಿಸುವಳು; ಬೇರೆ ಯಾರನ್ನೂ ಅಲ್ಲ." ಆದರೆ ತನ್ನ ಮುಖವು ಕುರೂಪವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಆ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಪೂರ್ವರೂಪಂ ಮುನಿಂ ಸರ್ವೇ ದದೃಶುಸ್ತತ್ರ ಮಾನವಾಃ ।
ತದ್ಭೇದಂ ಬುಬುಧುಸ್ತೇ ನ ರಾಜಪುತ್ರಾದಯೋ ದ್ವಿಜಾಃ ॥ 38 ॥
ತತ್ರ ರುದ್ರಗಣೌ ದ್ವೌ ತದ್ರಕ್ಷಣಾರ್ಥಂ ಸಮಾಗತೌ ।
ವಿಪ್ರರೂಪಧರೌ ಗೂಢೌ ತದ್ಭೇದಂ ಜಜ್ಞತುಃ ಪರಮ್ ॥ 39 ॥
ಮೂಢ ಮತ್ವಾ ಮುನಿಂ ತೌ ತನ್ನಿಕಟಂ ಜಗ್ಮತುರ್ಗಣೌ ।
ಕುರುತಸ್ತತ್ರ ಹಾಸಂ ವೈ ಭಾಷಮಾಣೌ ಪರಸ್ಪರಮ್ ॥ 40 ॥

ಪಶ್ಯ ನಾರದ ರೂಪಂ ಹಿ ವಿಷ್ಣೋರಿವ ಮಹೋತ್ತಮಮ್ ।
ಮುಖಂ ತು ವಾನರಸ್ಯೇವ ವಿಕಟಂ ಚ ಭಯಂಕರಮ್ ॥ 41 ॥
ಇಚ್ಛತ್ಯಯಂ ನೃಪಸುತಾ ವೃಥೈವ ಸ್ಮರಮೋಹಿತಃ ।
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಸಚ್ಛಲಂ ವಾಕ್ಯಮುಪಹಾಸಂ ಪ್ರಚಕ್ರತುಃ ॥ 42 ॥
ನ ಶುಶ್ರಾವ ಯಥಾರ್ಥಂ ತು ತದ್ವಾಕ್ಯಂ ಸ್ಮರವಿಹ್ವಲಃ ।
ಪರ್ಯೈಕ್ಷಚ್ಛ್ರೀಮತೀಂ ತಾಂ ವೈ ತಲ್ಲಿಪ್ಸುರ್ಮೋಹಿತೋ ಮುನಿಃ ॥ 43 ॥

ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ನಾರದನನ್ನು ಅವನ ಹಿಂದಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ನೋಡಿದರು. ರಾಜಕುಮಾರರು ಮೊದಲಾದ ಯಾರಿಗೂ ಅವನ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಾರದನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಶಿವನ ಇಬ್ಬರು ಗಣಗಳು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದು, ಆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಂಡರು. ಆ ಮುನಿಯನ್ನು ಮೋಹಿತನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಆ ಇಬ್ಬರು ಗಣಗಳು ಅವನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು, ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ನಟಿಸುತ್ತಾ ಅವನನ್ನು ಪರಿಹಾಸ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. “ನೋಡು ! ನಾರದನ ರೂಪವು ವಿಷ್ಣುವಿನಂತೆಯೇ ಎಷ್ಟೊಂದು

ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ! ಆದರೆ ಅವನ ಮುಖ ಮಾತ್ರ ವಾನರನಂತೆ ವಿಕಾರವೂ ಭಯಂಕರವೂ ಆಗಿದೆ! ಕಾಮಮೋಹದಿಂದ ಕುರುಡನಾದ ಇವನು ಈ ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿಯೇ ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ!" ಹೀಗೆ ವ್ಯಂಗ್ಯಭರಿತ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡುತ್ತಾ ಅವರು ಅವನನ್ನು ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಕಾಮವಿಹ್ವಲನಾಗಿದ್ದ ನಾರದನು ಆ ಮಾತುಗಳ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮೋಹಿತನಾಗಿದ್ದ ಅವನು ಶ್ರೀಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಆಸೆಯಿಂದ ಅವಳ ಆಗಮನವನ್ನೇ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದನು.

ಏತಸ್ಮಿನ್ನಂತರೇ ಭೂಪಕನ್ಯಾ ಚಾಂತಃಪುರಾತ್ತು ಸಾ ।
ಸ್ತ್ರೀಭಿಸ್ಸಮಾವೃತಾ ತತ್ರಾಜಗಾಮ ವರವರ್ಣಿನೀ ॥ 44 ॥
ಮಾಲಾಂ ಹಿರಣ್ಮಯೀಂ ರಮ್ಯಾಮಾದಾಯ ಶುಭಲಕ್ಷಣಾ ।
ತತ್ರ ಸ್ವಯಂವರೇ ರೇಜೇ ಸ್ಥಿತಾ ಮಧ್ಯೇ ರಮೇವ ಸಾ ॥ 45 ॥
ಬಭ್ರಾಮ ಸಾ ಸಭಾಂ ಸರ್ವಾಂ ಮಾಲಾಮಾದಾಯ ಸುವ್ರತಾ ।
ವರಮನ್ವೇಷತೀ ತತ್ರ ಸ್ವಾತ್ಮಾಭೀಷ್ಟಂ ನೃಪಾತ್ಮಜಾ ॥ 46 ॥
ವಾನರಾಸ್ಯಂ ವಿಷ್ಣುತನುಂ ಮುನಿಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಚುಕೋಪ ಸಾ ।
ದೃಷ್ಟಿಂ ನಿವಾರ್ಯ ಚ ತತಃ ಪ್ರಸ್ಥಿತಾ ಪ್ರೀತಮಾನಸಾ ॥ 47 ॥

ನ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸ್ವವರಂ ತತ್ರ ತ್ರಸ್ತಾಸೀನ್ಮನಸೇಪ್ಸಿತಮ್ ।
ಅಂತಸ್ಸಭಾಸ್ಥಿತಾ ಕಸ್ಮಿನ್ನರ್ಪಯಾಮಾಸ ನ ಸ್ರಜಮ್ ॥ 48 ॥

ಈ ಮಧ್ಯೆ ಆ ರಾಜಕುಮಾರಿಯು ಅಂತಃಪುರದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಗುಂಪಿನೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಶುಭಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಆ ವರವರ್ಣಿನಿಯು ಸುಂದರವಾದ ಚಿನ್ನದ ವರಮಾಲೆಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು, ಸ್ವಯಂವರ ಸಭೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿದಳು. ಆ ಸುವ್ರತೆಯಾದ ರಾಜಕುಮಾರಿಯು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ವರನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ವರಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಇಡೀ ಸಭೆಯನ್ನು ಸುತ್ತಿದಳು. ವಿಷ್ಣುವಿನ ದೇಹವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ವಾನರಮುಖನಾಗಿದ್ದ ನಾರದಮುನಿಯನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಅವಳಿಗೆ ಅಸಹ್ಯವಾಯಿತು. ಕೂಡಲೇ ಅವನ ಕಡೆಗಿದ್ದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಪ್ರಸನ್ನಚಿತ್ತಳಾಗಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದಳು. ಆದರೆ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ವರನು ಯಾರೂ ಕಾಣದ ಕಾರಣ, ಸಭೆಯ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು, ಯಾರ ಕುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವರಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಲಿಲ್ಲ.

ಏತಸ್ಮಿನ್ನಂತರೇ ವಿಷ್ಣುರಾಜಗಾಮ ನೃಪಾಕೃತಿಃ ।
ನ ದೃಷ್ಟಃ ಕೈಶ್ಚಿದಪರೈಃ ಕೇವಲಂ ಸಾ ದದರ್ಶ ಹಿ ॥ 49 ॥
ಅಥ ಸಾ ತಂ ಸಮಾಲೋಕ್ಯ ಪ್ರಸನ್ನವದನಾಂಬುಜಾ ।
ಅರ್ಪಯಾಮಾಸ ತತ್ಕಂಠೇ ತಾಂ ಮಾಲಾಂ ವರವರ್ಣಿನೀ ॥ 50 ॥
ತಾಮಾದಾಯ ತತೋ ವಿಷ್ಣೂ ರಾಜರೂಪಧರಃ ಪ್ರಭುಃ ।
ಅಂತರ್ಧಾನಮಗಾತ್ಸದ್ಯಸ್ಸ್ವಸ್ಥಾನಂ ಪ್ರಯಯೌ ಕಿಲ ॥ 51 ॥
ಸರ್ವೇ ರಾಜಕುಮಾರಾಶ್ಚ ನಿರಾಶಾಃ ಶ್ರೀಮತೀಂ ಪ್ರತಿ ।
ಮುನಿಸ್ತು ವಿಹ್ವಲೋಽತೀವ ಬಭೂವ ಮದನಾತುರಃ ॥ 52 ॥
ತದಾ ತಾವೂಚತುಸ್ಸದ್ಯೋ ನಾರದಂ ಸ್ವರವಿಹ್ವಲಮ್ ।
ವಿಪ್ರರೂಪಧರೌ ರುದ್ರಗಣೌ ಜ್ಞಾನವಿಶಾರದೌ ॥ 53 ॥

ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ರಾಜನ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಆದರೆ ಅವನನ್ನು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ; ಆ ರಾಜಕುಮಾರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವನು ಗೋಚರನಾದನು. ಅವನನ್ನು ಕಂಡ ಕೂಡಲೇ ಆಕೆಯ ಮುಖಕಮಲವು ಅರಳಿತು. ಆ ವರವರ್ಣಿನಿಯು ಅವನ ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ವರಮಾಲೆಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದಳು. ನಂತರ ಪ್ರಭುವಾದ ವಿಷ್ಣುವು, ರಾಜನ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದವನು,

ಅವಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಕೂಡಲೇ ಅಂತರ್ಧಾನನಾದನು ಮತ್ತು ತನ್ನ ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ಶ್ರೀಮತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ರಾಜಕುಮಾರರೂ ನಿರಾಶರಾದರು. ಆದರೆ ಕಾಮಾತುರನಾದ ನಾರದಮುನಿಯು ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಕುಲನಾದನು. ಆಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದ, ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಾದ ಶಿವನ ಇಬ್ಬರು ಗಣಗಳು, ಕಾಮವಿಹ್ವಲನಾಗಿದ್ದ ನಾರದನಿಗೆ ಕೂಡಲೇ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರುಃ

ಗಣಾವೂಚತುಃ ।
ಹೇ ನಾರದಮುನೇ ತ್ವಂ ಹಿ ವೃಥಾ ಮದನಮೋಹಿತಃ ।
ತಲ್ಲಿಪ್ಸುಸ್ಸ್ವಮುಖಂ ಪಶ್ಯ ವಾನರಸ್ಯೇವ ಗರ್ಹಿತಮ್ ॥ 54 ॥

ಗಣಗಳು ಹೇಳಿದರುಃ "ಓ ನಾರದಮುನಿಯೇ! ಈ ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದ ನೀನು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿಯೇ ಕಾಮಮೋಹಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವೆ. ಮೊದಲು ನಿನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡು. ಅದು ವಾನರನ ಮುಖದಂತೆ ನಿಂದನೀಯವಾಗಿದೆ!""

ಸೂತ ಉವಾಚ ।
ಇತ್ಯಾಕರ್ಣ್ಯ ತಯೋರ್ವಾಕ್ಯಂ ನಾರದೋ ವಿಸ್ಮಿತೋಽಭವತ್ ।
ಮುಖಂ ದದರ್ಶ ಮುಕುರೇ ಶಿವಮಾಯಾವಿಮೋಹಿತಃ ॥ 55 ॥
ಸ್ವಮುಖಂ ವಾನರಸ್ಯೇವ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಚುಕ್ರೋಧ ಸತ್ವರಮ್ ।
ಶಾಪಂ ದದೌ ತಯೋಸ್ತತ್ರ ಗಣಯೋರ್ಮೋಹಿತೋ ಮುನಿಃ ॥ 56 ॥
ಯುವಾಂ ಮಮೋಪಹಾಸಂ ವೈ ಚಕ್ರತುರ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ಹಿ ।
ಭವೇತಾಂ ರಾಕ್ಷಸೌ ವಿಪ್ರವೀರ್ಯಜೌ ವೈ ತದಾಕೃತೀ ॥ 57 ॥

ಸೂತನು ಹೇಳಿದನು: “ಅವರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ನಾರದನು ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡನು. ಶಿವಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತನಾಗಿದ್ದ ಅವನು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡನು. ತನ್ನ ಮುಖವು ವಾನರನ ಮುಖದಂತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡ ಕೂಡಲೇ ಅವನು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಉರಿದನು. ಮೋಹಿತನಾಗಿದ್ದ ಆ ಮುನಿಯು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಇಬ್ಬರು ಗಣಗಳಿಗೆ ಶಾಪಕೊಟ್ಟು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು: “ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ ನನ್ನನ್ನು ನೀವು ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ವೀರ್ಯದಿಂದ ಜನಿಸಿದ, ಇದೇ

ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಇಬ್ಬರು ರಾಕ್ಷಸರಾಗುವಿರಿ.[2]"

ಶ್ರುತ್ವಾ ಹರಗಣಾವಿತ್ಥಂ ಸ್ವಶಾಪಂ ಜ್ಞಾನಿಸತ್ತಮೌ ।
ನ ಕಿಂಚಿದೂಚತುಸ್ತೌ ಹಿ ಮುನಿಮಾಜ್ಞಾಯ ಮೋಹಿತಮ್ ॥ 58 ॥
ಸ್ವಸ್ಥಾನಂ ಜಗ್ಮತುರ್ವಿಪ್ರಾ ಉದಾಸೀನೌ ಶಿವಸ್ತುತಿಮ್ ।
ಚಕ್ರತುರ್ಮನ್ಯಮಾನೌ ವೈ ಶಿವೇಚ್ಛಾಂ ಸಕಲಾಂ ಸದಾ ॥ 59 ॥

ಜ್ಞಾನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಆ ಶಿವಗಣಗಳು ತಮ್ಮ ಮೇಲಾದ ಈ ಶಾಪವನ್ನು ಕೇಳಿದರೂ, ಆ ಮುನಿಯು ಮೋಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು

---

[2] ಈ ಶಾಪವು ಮುಂದಿನ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳೊಂದಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದೆ. "ವಿಪ್ರವೀರ್ಯಜೌ ರಾಕ್ಷಸೌ" ಎಂಬ ಪದಗಳು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ ವಿಶ್ರವನಿಂದ ಜನಿಸುವ ರಾವಣ ಮತ್ತು ಕುಂಭಕರ್ಣರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ನಾರದನ ಈ ಶಾಪವೂ ಶಿವಲೀಲೆಯ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿ ಮುಂದೆ ರಾಮಾವತಾರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಪ್ರವೀರ್ಯಜೌ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು "ವಿಪ್ರನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿ" ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯೀಕರಿಸದೆ, "ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ವೀರ್ಯದಿಂದ ಜನಿಸಿ" ಎಂದು ಅನುವಾದಿಸುವುದು ಮೂಲದ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಉಳಿಸುತ್ತದೆ.

ತಿಳಿದು ಅವನಿಗೆ ಏನನ್ನೂ ಉತ್ತರಿಸಲಿಲ್ಲ. ವಿಪ್ರರೇ! ಎಲ್ಲವೂ ಶಿವನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ,
ಉದಾಸೀನಭಾವದಿಂದ ಶಿವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ತಮ್ಮ ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು."

ಇತಿ ಶ್ರೀಶಿವ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಂ
ರುದ್ರಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಖಂಡೇ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನೇ
ನಾರದಮೋಹವರ್ಣನಂ ನಾಮ ತೃತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥
ಇದು ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ
ಮೊದಲನೇಖಂಡ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಾರದಮೋಹವರ್ಣನೆ
ಎಂಬ ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು.

ಅಧ್ಯಾಯ 4: ನಾರದಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೂಪದೇಶವರ್ಣನಃ

ಋಷಯ ಊಚುಃ ।
ಸೂತ ಸೂತ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞ ವರ್ಣಿತಾ ಹ್ಯದ್ಭುತಾ ಕಥಾ ।
ಧನ್ಯಾ ತು ಶಾಂಭವೀ ಮಾಯಾ ತದಧೀನಂ ಚರಾಚರಮ್ ॥ 1 ॥
ಗತಯೋರ್ಗಣಯೋಶ್ಶಂಭೋಸ್ಸ್ವಯಮಾತ್ಮೇಚ್ಛಯಾ ವಿಭೋಃ ।

ಕಿಂ ಚಕಾರ ಮುನಿಃ ಕ್ರುದ್ಧೋ ನಾರದಃ ಸ್ಮರವಿಹ್ವಲಃ ॥ 2 ॥

ಋಷಿಗಳು ಹೇಳಿದರು: "ಸೂತ! ಸೂತ! ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞನೇ! ನೀನು ನಮಗೆ ಅದ್ಭುತವಾದ ಕಥೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ಶಾಂಭವೀ ಮಾಯೆಯು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅದ್ಭುತವಾದುದು; ಈ ಚರಾಚರ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಅದರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದೆ. ಶಂಭುವಿನ ಆ ಇಬ್ಬರು ಗಣಗಳು ವಿಭುವಿನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ತೆರಳಿದ ನಂತರ, ಕಾಮಮೋಹದಿಂದ ವಿಹ್ವಲನಾಗಿದ್ದ ಕ್ರುದ್ಧನಾದ ನಾರದಮುನಿಯು ಏನು ಮಾಡಿದನು?"

ಸೂತ ಉವಾಚ ।
ವಿಮೋಹಿತೋ ಮುನಿರ್ದತ್ತ್ವಾ ತಯೋಶ್ಶಾಪಂ ಯಥೋಚಿತಮ್ ।
ಜಲೇ ಮುಖಂ ನಿರೀಕ್ಷ್ಯಾಥ ಸ್ವರೂಪಂ ಗಿರಿಶೇಚ್ಛಯಾ ॥ 3 ॥
ಶಿವೇಚ್ಛಯಾ ನ ಪ್ರಬುದ್ಧಃ ಸ್ಮೃತ್ವಾ ಹರಿಕೃತಂ ಛಲಮ್ ।
ಕ್ರೋಧಂ ದುರ್ವಿಷಹಂ ಕೃತ್ವಾ ವಿಷ್ಣುಲೋಕಂ ಜಗಾಮ ಹ ॥ 4 ॥
ಉವಾಚ ವಚನಂ ಕುದ್ಧಸ್ಸಮಿದ್ಧ ಇವ ಪಾವಕಃ ।
ದುರುಕ್ತಿಗರ್ಭಿತಂ ವ್ಯಂಗಂ ನಷ್ಟಜ್ಞಾನಶ್ಶಿವೇಚ್ಛಯಾ ॥ 5 ॥

ಸೂತನು ಹೇಳಿದನು: "ಮೋಹಿತನಾಗಿದ್ದ ಆ ಮುನಿಯು ಆ ಇಬ್ಬರು ಗಣಗಳಿಗೆ ಯಥೋಚಿತವಾದ ಶಾಪವನ್ನು ನೀಡಿ, ನಂತರ ಗಿರೀಶನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡನು. ಆದರೂ ಶಿವನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಅರಿಯದೆ, ಹರಿಯು ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಛಲವನ್ನು ನೆನೆದು, ಅಸಹನೀಯವಾದ ಕೋಪವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿಷ್ಣುಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಶಿವನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಅವನು, ಉರಿಯುವ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಕ್ರೋಧಗೊಂಡು, ವ್ಯಂಗ್ಯ ಮತ್ತು ಕಟುವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಚನಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ನಾರದ ಉವಾಚ ।
ಹೇ ಹರೇ ತ್ವಂ ಮಹಾದುಷ್ಟಃ ಕಪಟೀ ವಿಶ್ವಮೋಹನಃ ।
ಪರೋತ್ಸಾಹಂ ನ ಸಹಸೇ ಮಾಯಾವೀ ಮಲಿನಾಶಯಃ ॥ 6 ॥
ಮೋಹಿನೀರೂಪಮಾದಾಯ ಕಪಟಂ ಕೃತವಾನ್ಪುರಾ ।
ಅಸುರೇಭ್ಯೋಽಪಾಯಯಸ್ತ್ವಂ ವಾರುಣೀಮಮೃತಂ ನ ಹಿ ॥ 7 ॥
ಚೇತ್ಪಿಬೇನ್ನ ವಿಷಂ ರುದ್ರೋ ದಯಾಂ ಕೃತ್ವಾ ಮಹೇಶ್ವರಃ ।
ಭವೇನ್ನಷ್ಟಾಖಿಲಾ ಮಾಯಾ ತವ ವ್ಯಾಜರತೇ ಹರೇ ॥ 8 ॥

ಗತಿಸ್ಸ ಕಪಟಾ ತೇऽತಿಪ್ರಿಯಾ ವಿಷ್ಣೋ ವಿಶೇಷತಃ ।
ಸಾಧುಸ್ವಭಾವೋ ನ ಭವಾನ್ ಸ್ವತಂತ್ರಃ ಪ್ರಭುಣಾ ಕೃತಃ ॥ 9 ॥
ಕೃತಂ ಸಮುಚಿತಂ ನೈವ ಶಿವೇನ ಪರಮಾತ್ಮನಾ ।
ತತ್ಪ್ರಭಾವಬಲಂ ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಸ್ವತಂತ್ರಕೃತಿಕಾರಕಃ ॥ 10 ॥
ತ್ವದ್ಗತಿಂ ಸುಸಮಾಜ್ಞಾಯ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಮವಾಪ ಸಃ ।
ವಿಪ್ರಂ ಸರ್ವೋಪರಿ ಪ್ರಾಹ ಸ್ವೋಕ್ತವೇದಪ್ರಮಾಣಕೃತ್ ॥ 11 ॥
ತಜ್ಜ್ಞಾತ್ವಾಹಂ ಹರೇ ತ್ವಾದ್ಯ ಶಿಕ್ಷಯಿಷ್ಯಾಮಿ ತದ್ಬಲಾತ್ ।
ಯಥಾ ನ ಕುರ್ಯಾಃ ಕುತ್ರಾಪೀದೃಶಂ ಕರ್ಮ ಕದಾಚನ ॥ 12 ॥
ಅದ್ಯಾಪಿ ನಿರ್ಭಯಸ್ತ್ವಂ ಹಿ ಸಂಗಂ ನಾಪಸ್ತರಸ್ವಿನಾ ।
ಇದಾನೀಂ ಲಪ್ಸ್ಯಸೇ ವಿಷ್ಣೋ ಫಲಂ ಸ್ವಕೃತಕರ್ಮಣಃ ॥ 13 ॥

ನಾರದನು ಹೇಳಿದನು: "ಹೇ ಹರಿಯೇ! ನೀನು ಮಹಾದುಷ್ಟನು, ಕಪಟಿ, ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಮೋಹಗೊಳಿಸುವವನು. ಇತರರ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ನೀನು ಸಹಿಸಲಾರೆ. ಮಾಯಾವಿಯೂ, ಮಲಿನಹೃದಯನೂ ಆಗಿರುವೆ. ಹಿಂದೆ ಮೋಹಿನಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕಪಟವನ್ನು ನಡೆಸಿದೆ. ಅಸುರರಿಗೆ ವಾರುಣೀ ಮದ್ಯವನ್ನು ಕುಡಿಸಿದೆ; ಅಮೃತವನ್ನು ಕುಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮಹೇಶ್ವರನಾದ ರುದ್ರನು ದಯೆಯಿಂದ

ವಿಷವನ್ನು ಕುಡಿಯದೇ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ, ಹರಿಯೇ! ನಿನ್ನ ಈ ಕಪಟಮಾಯೆಯೆಲ್ಲವೂ ನಾಶವಾಗಿಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಷ್ಣುವೇ! ಕಪಟವೇ ನಿನಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ. ನೀನು ಸಾಧುಸ್ವಭಾವದವನಲ್ಲ. ಪ್ರಭುವು (ಶಿವನು) ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಶಿವನು ಸರಿಯಾದುದನ್ನೇ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಪ್ರಭಾವದ ಬಲವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡು ನೀನು ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. ನಿನ್ನ ನಿಜವಾದ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ನಂತರ ಅವನು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಟ್ಟನು. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಅವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನೇ ಸರ್ವರಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಹರಿಯೇ! ಇಂದು ನಾನು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವದ ಬಲದಿಂದಲೇ ನಿನಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಮುಂದೆ ನೀನು ಎಂದಿಗೂ ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಇದುವರೆಗೆ ನೀನು ನಿರ್ಭಯನಾಗಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಈಗ, ವಿಷ್ಣುವೇ! ನೀನು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ."

ಇತ್ಥಮುಕ್ತ್ವಾ ಹರಿಂ ಸೋಽಥ ಮುನಿರ್ಮಾಯಾ ವಿಮೋಹಿತಃ ।
ಶಶಾಪ ಕ್ರೋಧನಿರ್ವಿಣ್ಣೋ ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಃ ಪ್ರದರ್ಶಯನ್ ॥ 14 ॥
ಸ್ತ್ರೀಕೃತೇ ವ್ಯಾಕುಲಂ ವಿಷ್ಣೋ ಮಾಮಕಾರ್ಷೀರ್ವಿಮೋಹಕಃ ।
ಅನ್ವಕಾರ್ಷೀಸ್ಸ್ವರೂಪೇಣ ಯೇನ ಕಾಪಟ್ಯಕಾರ್ಯಕೃತ್ ॥ 15 ॥
ತದ್ರೂಪೇಣ ಮನುಷ್ಯಸ್ತ್ವಂ ಭವ ತದ್ದುಃಖಭುಗ್ಘರೇ ।
ಯನ್ಮುಖಂ ಕೃತವಾನ್ಮೇ ತ್ವಂ ತೇ ಭವಂತು ಸಹಾಯಿನಃ ॥ 16 ॥
ತ್ವಂ ಸ್ತ್ರೀವಿಯೋಗಜಂ ದುಃಖಂ ಲಭಸ್ವ ಪರದುಃಖದಃ ।
ಮನುಷ್ಯಗತಿಕಃ ಪ್ರಾಯೋ ಭವಾಜ್ಞಾನವಿಮೋಹಿತಃ ॥ 17 ॥
ಇತಿ ಶಪ್ತ್ವಾ ಹರಿಂ ಮೋಹಾನ್ನಾರದೋಽಜ್ಞಾನಮೋಹಿತಃ ।
ವಿಷ್ಣುರ್ಜಗ್ರಾಹ ತಂ ಶಾಪಂ ಪ್ರಶಂಸನ್ ಶಾಂಭವೀಮಜಾಮ್ ॥ 18 ॥

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ, ಮಾಯೆಯಿಂದ ವಿಮೋಹಿತನಾಗಿದ್ದ ಆ ಮುನಿಯು, ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಉರಿದು, ತನ್ನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಶಾಪಕೊಟ್ಟನು. ನಾರದನು ಹೇಳಿದನು: “ವಿಷ್ಣುವೇ! ಸ್ತ್ರೀಯ ಕಾರಣದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಮೋಹಗೊಳಿಸಿ ವ್ಯಾಕುಲನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವೆ. ನಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಧರಿಸಿ ಈ ಕಪಟಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿರುವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಹರಿಯೇ! ಅದೇ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೀನು

ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ಜನಿಸಿ, ಅದರ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸು. ನನಗೆ ಯಾವ ಮುಖವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿರುವೆಯೋ, ಅದೇ ಮುಖವುಳ್ಳವರು (ವಾನರರು) ನಿನಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಲಿ. ಇತರರಿಗೆ ದುಃಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ ನೀನು ಸ್ತ್ರೀವಿಯೋಗದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸು. ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಹಿತನಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ಬದುಕು." ಹೀಗೆ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಹಿತನಾದ ನಾರದನು ಮೋಹಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಶಾಪಕೊಟ್ಟನು. ವಿಷ್ಣುವಾದರೋ ಅಜನ್ಮಳಾದ ಶಾಂಭವೀ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾ ಆ ಶಾಪವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು.

ಅಥ ಶಂಭುರ್ಮಹಾಲೀಲೋ ನಿಶ್ಚಕರ್ಷ ವಿಮೋಹಿನೀಮ್ ।
ಸ್ವಮಾಯಾಂ ಮೋಹಿತೋ ಜ್ಞಾನೀ ನಾರದೋಽಪ್ಯಭವದ್ಯಯಾ ॥ 19 ॥
ಅಂತರ್ಹಿತಾಯಾಂ ಮಾಯಾಯಾಂ ಪೂರ್ವವನ್ಮತಿಮಾನಭೂತ್ ।
ನಾರದೋ ವಿಸ್ಮಿತಮನಾಃ ಪ್ರಾಪ್ತಬೋಧೋ ನಿರಾಕುಲಃ ॥ 20 ॥
ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಮವಾಪ್ಯಾತಿ ನಿನಿಂದ ಸ್ವಂ ಮುಹುರ್ಮುಹುಃ ।
ಪ್ರಶಶಂಸ ತದಾ ಮಾಯಾಂ ಶಾಂಭವೀಂ ಜ್ಞಾನಿಮೋಹಿನೀಮ್ ॥ 21 ॥
ಅಥ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಮುನಿಸ್ಸರ್ವಂ ಮಾಯಾವಿಭ್ರಮಮಾತ್ಮನಃ ।

ಅಪತತ್ಪಾದಯೋರ್ವಿಷ್ಣೋರ್ನಾರದೋ ವೈಷ್ಣವೋತ್ತಮಃ ॥ 22 ॥

ಆನಂತರ ಮಹಾಲೀಲಾಮಯನಾದ ಶಂಭುವು, ಯಾವ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ನಾರದನೂ ಮೋಹಿತನಾಗಿದ್ದನೋ, ಆ ತನ್ನ ಮೋಹಿನೀಮಾಯೆಯನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಆ ಮಾಯೆ ಅಂತರಧಾನವಾದ ಕೂಡಲೇ ನಾರದನು ಮೊದಲಿನಂತೆ ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದನು. ಜ್ಞಾನವು ಮರಳಿ ಬಂದು ಮನಸ್ಸು ಶಾಂತವಾಯಿತು. ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡ ಅವನು, ತೀವ್ರವಾದ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಟ್ಟು, ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ತನ್ನನ್ನೇ ನಿಂದಿಸಿಕೊಂಡನು. ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನೂ ಮೋಹಗೊಳಿಸುವ ಶಾಂಭವೀ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಈ ಭ್ರಮೆಯೆಲ್ಲವೂ ಶಿವಮಾಯೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು, ವೈಷ್ಣವಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ನಾರದನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಬಿದ್ದು ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು.

ಹರ್ಯ್ಯುಪಸ್ಥಾಪಿತಃ ಪ್ರಾಹ ವಚನಂ ನಷ್ಟದುರ್ಮತಿಃ ।
ಮಯಾ ದುರುಕ್ತಯಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಮೋಹಿತೇನ ಕುಬುದ್ಧಿನಾ ॥ 23 ॥
ದತ್ತಃ ಶಾಪೋಽಪಿ ತೇನಾಥ ವಿತಥಂ ಕುರು ತಂ ಪ್ರಭೋ ।
ಮಹತ್ಪಾಪಮಕಾರ್ಷಂ ಹಿ ಯಾಸ್ಯಾಮಿ ನಿರಯಂ ಧ್ರುವಮ್ ॥ 24 ॥

ಕಮುಪಾಯಂ ಹರೇ ಕುರ್ಯಾಂ ದಾಸೋಽಹಂ ತೇ ತಮಾದಿಶ ।
ಯೇನ ಪಾಪಕುಲಂ ನಶ್ಯೇನ್ನಿರಯೋ ನ ಭವೇನ್ಮಮ ॥ 25 ॥
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಸ ಪುನರ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಪಾದಯೋರ್ಮುನಿಸತ್ತಮಃ ।
ಪಪಾತ ಸುಮತಿರ್ಭಕ್ತ್ಯಾ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಸಮನ್ವಿತಃ ॥ 26 ॥
ಅಥ ವಿಷ್ಣುಸ್ತಮುತ್ಥಾಪ್ಯ ಬಭಾಷೇ ಸೂನೃತಂ ವಚಃ ।

ವಿಷ್ಣುವು ಅವನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿದಾಗ, ದುರ್ಮತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ನಾರದನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು: "ಮೋಹಿತನಾಗಿ, ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನಾನು ನಿನಗೆ ಹೇಳಬಾರದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟೆ. ನಿನಗೆ ಶಾಪವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟೆ. ಪ್ರಭುವೇ! ದಯವಿಟ್ಟು ಆ ಶಾಪವನ್ನು ನಿಷ್ಫಲವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು. ನಾನು ಮಹಾಪಾಪ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆ. ಹರಿಯೇ! ನಾನು ಯಾವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು? ನಾನು ನಿನ್ನ ದಾಸನು. ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸು. ನನ್ನ ಈ ಪಾಪಸಮೂಹವು ನಾಶವಾಗಿ, ನನಗೆ ನರಕವು ಬಾರದಂತೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕು?" ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಸುಮತಿಯಾದ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನು ಪುನಃ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಬಿದ್ದನು. ಆಗ ವಿಷ್ಣುವು

ಅವನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ ಮಧುರವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡಿದನು.

ವಿಷ್ಣುರುವಾಚ ।
ನ ಖೇದಂ ಕುರು ಮೇ ಭಕ್ತ ವರಸ್ತ್ವಂ ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ ॥ 27 ॥
ಶೃಣು ತಾತ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಸುಹಿತಂ ತವ ನಿಶ್ಚಯಾತ್ ।
ನಿರಯಸ್ತೇ ನ ಭವಿತಾ ಶಿವಶ್ಶಂ ತೇ ವಿಧಾಸ್ಯತಿ ॥ 28 ॥
ಯದಕಾರ್ಷೀಃಶ್ಶಿವವಚೋ ವಿತಥಂ ಮದಮೋಹಿತಃ ।
ಸ ದತ್ತವಾನೀದೃಶಂ ತೇ ಫಲಂ ಕರ್ಮಫಲಪ್ರದಃ ॥ 29 ॥
ಶಿವೇಚ್ಛಯಾಽಖಿಲಂ ಜಾತಂ ಕುರ್ವಿತ್ಥಂ ನಿಶ್ಚಿತಾಂ ಮತಿಮ್ ।
ಗರ್ವಾಪಹರ್ತಾ ಸ ಸ್ವಾಮೀ ಶಂಕರಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ॥ 30 ॥
ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಾತ್ಮಾ ಸ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಬೋಧನಃ ।
ನಿರ್ಗುಣೋ ನಿರ್ವಿಕಾರೀ ಚ ರಜಸ್ಸತ್ತ್ವತಮಃಪರ ॥ 31 ॥
ಸ ಏವಾದಾಯ ಮಾಯಾಂ ಸ್ವಾಂ ತ್ರಿಧಾ ಭವತಿ ರೂಪತಃ ।
ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುಮಹೇಶಾತ್ಮಾ ನಿರ್ಗುಣೋಽನಿರ್ಗುಣೋಽಪಿ ಸಃ ॥ 32 ॥
ನಿರ್ಗುಣತ್ವೇ ಶಿವಾಹ್ವೋ ಹಿ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಮಹೇಶ್ವರಃ ।
ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮಾವ್ಯಯೋಽನಂತೋ ಮಹಾದೇವೇತಿ ಗೀಯತೇ ॥ 33 ॥

ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಳಿದನು: "ನನ್ನ ಭಕ್ತನೇ! ಖೇದಪಡಬೇಡ. ನೀನು ನನಗೆ

ಶ್ರೇಷ್ಠ ಭಕ್ತನು; ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಮಗೂ ! ನಿನಗೆ ನಿಜವಾದ ಹಿತವಾಗುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ; ಕೇಳು. ನಿನಗೆ ನರಕಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿವನು ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನೇ ಮಾಡುವನು. ಅಹಂಕಾರ ಮತ್ತು ಮೋಹದಿಂದ ನೀನು ಶಿವನ ಮಾತನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದ್ದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ನೀಡುವ ಶಿವನು ನಿನಗೆ ಈ ಫಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣವೂ ಶಿವನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ನಡೆಯಿತು ಎಂದು ದೃಢವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೋ. ಪರಮೇಶ್ವರನಾದ ಶಂಕರನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು, ಪರಮಾತ್ಮನು, ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನು. ನಿರ್ಗುಣನು, ನಿರ್ವಿಕಾರಿಯೂ, ರಜಸ್ಸು, ಸತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ತಮೋಗುಣಗಳಿಗೂ ಅತೀತನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನೇ ತನ್ನ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಮಹೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ನಿರ್ಗುಣನಾಗಿದ್ದರೂ ಸಗುಣರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಟನಾಗುತ್ತಾನೆ. ನಿರ್ಗುಣಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಶಿವ, ಪರಮಾತ್ಮ, ಮಹೇಶ್ವರ, ಪರಬ್ರಹ್ಮ, ಅವ್ಯಯ,

ಅನಂತ ಮತ್ತು ಮಹಾದೇವ ಎಂದು ಕೀರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ.[1]

ತತ್ಸೇವಯಾ ವಿಧಿಸ್ಸೃಷ್ಟಾ ಪಾಲಕೋ ಜಗತಾಮಹಮ್ ।
ಸ್ವಯಂ ಸರ್ವಸ್ಯ ಸಂಹಾರೀ ರುದ್ರರೂಪೇಣ ಸರ್ವದಾ ॥ 34 ॥
ಸಾಕ್ಷೀ ಶಿವಸ್ವರೂಪೇಣ ಮಾಯಾಭಿನ್ನಸ್ಸ ನಿರ್ಗುಣಃ ।
ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರೀ ಸಂವಿಹಾರೀ ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹಕಾರಕಃ ॥ 35 ॥
ಶೃಣು ತ್ವಂ ನಾರದ ಮುನೇ ಸದುಪಾಯಂ ಸುಖಪ್ರದಮ್ ।

---

[1] 29–33ನೇ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಶಿವಪುರಾಣದ ಪ್ರಮುಖ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಘೋಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ನಾರದನಿಗೆಃ ಶಿವನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ. ಶಿವನೇ ಪರಮಾತ್ಮ. ಶಿವನೇ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪ. ಶಿವನೇ ನಿರ್ಗುಣ. ಶಿವನೇ ತನ್ನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಮಹೇಶ ಎಂಬ ತ್ರಿರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಂವಾದಸಂದರ್ಭದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ, ಇದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ವಯಂಸ್ತುತಿ ಅಲ್ಲ; ಮೋಹದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾದ ನಾರದನಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವು ನೀಡುವ ಉಪದೇಶ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಶಿವಪುರಾಣದ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ಸರ್ವಪಾಪಾಪಹರ್ತಾರಂ ಭುಕ್ತಿಮುಕ್ತಿಪ್ರದಂ ಸದಾ ॥ 36 ॥
ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಸ್ವಸಂಶಯಂ ಸರ್ವಂ ಗಾಯ ಶಂಕರಸದ್ಯಶಃ ।
ಶತನಾಮಶಿವಸ್ತೋತ್ರಂ ಸದಾಽನನ್ಯಮತಿರ್ಜಪ ॥ 37 ॥
ಯಜ್ಜಪಿತ್ವಾ ದ್ರುತಂ ಸರ್ವಂ ತವ ಪಾಪಂ ವಿನಶ್ಯತಿ ।

ಅವನ ಸೇವೆಯಿಂದಲೇ ವಿಧಿಯು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ನಾನೂ ಜಗತ್ತಿನ ಪಾಲಕನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಅವನೇ ರುದ್ರರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿನ ಸಂಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ನಿರ್ಗುಣ ಶಿವಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವನು ಮಾಯೆಯಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದು, ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾ, ಭಕ್ತರ ಮೇಲೆ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡುವವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ನಾರದಮುನಿಯೇ! ಸರ್ವಪಾಪಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ, ಸುಖವನ್ನು ನೀಡುವ, ಭೋಗ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷ ಎರಡನ್ನೂ ದಯಪಾಲಿಸುವ ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ; ಕೇಳು. ನಿನ್ನ ಎಲ್ಲ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಸದಾ ಶಂಕರನ ದಿವ್ಯಯಶಸ್ಸನ್ನು ಕೀರ್ತಿಸು. ಅನನ್ಯಚಿತ್ತನಾಗಿ ಶಿವನ

ಶತನಾಮಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು[2] ನಿರಂತರವಾಗಿ ಜಪಿಸು. ಅದನ್ನು

---

[2] (1) ಓಂ ಶಿವಾಯ ನಮಃ (2) ಓಂ ಮಹೇಶ್ವರಾಯ ನಮಃ (3) ಓಂ ಶಂಭವೇ ನಮಃ (4) ಓಂ ಪಿನಾಕಿನೇ ನಮಃ (5) ಓಂ ಶಶಿಶೇಖರಾಯ ನಮಃ (6) ಓಂ ವಾಮದೇವಾಯ ನಮಃ (7) ಓಂ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಾಯ ನಮಃ (8) ಓಂ ಕಪರ್ದಿನೇ ನಮಃ (9) ಓಂ ನೀಲಲೋಹಿತಾಯ ನಮಃ (10) ಓಂ ಶಂಕರಾಯ ನಮಃ (11) ಓಂ ಚಂದ್ರಶೇಖರಾಯ ನಮಃ (12) ಓಂ ಕಪಾಲಿನೇ ನಮಃ (13) ಓಂ ಭಸ್ಮೋದ್ಧೂಲಿತವಿಗ್ರಹಾಯ ನಮಃ (14) ಓಂ ಭೀಮಾಯ ನಮಃ (15) ಓಂ ಪಶುಪತಯೇ ನಮಃ (16) ಓಂ ವಿರೂಪಾಯ ನಮಃ (17) ಓಂ ಮಹಾಕಾಲಾಯ ನಮಃ (18) ಓಂ ಕೃತ್ತಿವಾಸಸೇ ನಮಃ (19) ಓಂ ಉಗ್ರಾಯ ನಮಃ (20) ಓಂ ಭೀಷಣಾಯ ನಮಃ (21) ಓಂ ಪರಮೇಶ್ವರಾಯ ನಮಃ (22) ಓಂ ವೃಷಭಧ್ವಜಾಯ ನಮಃ (23) ಓಂ ವ್ಯೋಮಕೇಶಾಯ ನಮಃ (24) ಓಂ ತ್ರಿಲೋಚನಾಯ ನಮಃ (25) ಓಂ ಭಸ್ಮಾಂಗಾಯ ನಮಃ (26) ಓಂ ಸರ್ಪಭೂಷಣಾಯ ನಮಃ (27) ಓಂ ಅನಂತಾಯ ನಮಃ (28) ಓಂ ನಿತ್ಯಾಯ ನಮಃ (29) ಓಂ ಶುದ್ಧಾಯ ನಮಃ (30) ಓಂ ಬುಧಾಯ ನಮಃ (31) ಓಂ ನಿರಂಜನಾಯ ನಮಃ (32) ಓಂ ನಿರ್ಗುಣಾಯ ನಮಃ (33) ಓಂ ನಿಷ್ಕಲಾಯ ನಮಃ (34) ಓಂ ನಿರಾಕಾರಾಯ ನಮಃ (35) ಓಂ

ನಿರಾಧಾರಾಯ ನಮಃ (36) ಓಂ ನಿರೀಶ್ವರಾಯ ನಮಃ (37) ಓಂ ಸರ್ವಜ್ಞಾಯ ನಮಃ (38) ಓಂ ಸರ್ವಗಾಯ ನಮಃ (39) ಓಂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿನೇ ನಮಃ (40) ಓಂ ಸರ್ವಕರ್ಮಫಲಪ್ರದಾಯ ನಮಃ (41) ಓಂ ಭವಾಯ ನಮಃ (42) ಓಂ ಭವಾನ್ಯಾಯ ನಮಃ (43) ಓಂ ಭವೇಶಾಯ ನಮಃ (44) ಓಂ ಭೂತನಾಥಾಯ ನಮಃ (45) ಓಂ ಗಣಾಧ್ಯಕ್ಷಾಯ ನಮಃ (46) ಓಂ ಗಣನಾಥಾಯ ನಮಃ (47) ಓಂ ಗಣೇಶ್ವರಾಯ ನಮಃ (48) ಓಂ ಯೋಗೀಶ್ವರಾಯ ನಮಃ (49) ಓಂ ಮಹಾಯೋಗಿನೇ ನಮಃ (50) ಓಂ ಮಹಾತಪಸೇ ನಮಃ (51) ಓಂ ದಕ್ಷಾಧ್ವರಹರಾಯ ನಮಃ (52) ಓಂ ಹರಾಯ ನಮಃ (53) ಓಂ ಭಕ್ತವತ್ಸಲಾಯ ನಮಃ (54) ಓಂ ಅಘೋರಾಯ ನಮಃ (55) ಓಂ ಅಘೋರರೂಪಾಯ ನಮಃ (56) ಓಂ ಘೋರಘೋರತರಾಯ ನಮಃ (57) ಓಂ ಮಹಾಘೋರಾಯ ನಮಃ (58) ಓಂ ಶಾಂತಾಯ ನಮಃ (59) ಓಂ ಶಾಂತಾತ್ಮನೇ ನಮಃ (60) ಓಂ ಶಾಂತಪ್ರದಾಯ ನಮಃ (61) ಓಂ ಮೃತ್ಯುಂಜಯಾಯ ನಮಃ (62) ಓಂ ಕಾಲಾಂತಕಾಯ ನಮಃ (63) ಓಂ ಕಾಲಹರಾಯ ನಮಃ (64) ಓಂ ಕಾಲಾಯ ನಮಃ (65) ಓಂ ಕಾಲಾತೀತಾಯ ನಮಃ (66) ಓಂ ಮಹಾಕಾಲಾಯ ನಮಃ (67) ಓಂ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ್ರೇ ನಮಃ (68) ಓಂ ಸ್ಥಿತಿಕರ್ತ್ರೇ ನಮಃ (69) ಓಂ

ಜಪಿಸಿದರೆ ನಿನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳೂ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ."

ಸಂಹಾರಕರ್ತ್ರೇ ನಮಃ (70) ಓಂ ತ್ರಿಮೂರ್ತಯೇ ನಮಃ (71) ಓಂ ತ್ರಿಗುಣಾತೀತಾಯ ನಮಃ (72) ಓಂ ತ್ರಿನೇತ್ರಾಯ ನಮಃ (73) ಓಂ ತ್ರಿಪುರಾಂತಕಾಯ ನಮಃ (74) ಓಂ ಗಂಗಾಧರಾಯ ನಮಃ (75) ಓಂ ಸೋಮಧರಾಯ ನಮಃ (76) ಓಂ ಜಟಾಧರಾಯ ನಮಃ (77) ಓಂ ದಿಗಂಬರಾಯ ನಮಃ (78) ಓಂ ಅಂಬಿಕಾಪತಯೇ ನಮಃ (79) ಓಂ ಉಮಾಕಾಂತಾಯ ನಮಃ (80) ಓಂ ಗೌರೀಶಂಕರಾಯ ನಮಃ (81) ಓಂ ಸರ್ವಾಧಾರಾಯ ನಮಃ (82) ಓಂ ಸರ್ವೇಶ್ವರಾಯ ನಮಃ (83) ಓಂ ಸರ್ವಲೋಕೇಶಾಯ ನಮಃ (84) ಓಂ ಸರ್ವಭೂತಹೃದಿಸ್ಥಿತಾಯ ನಮಃ (85) ಓಂ ಸದಾಶಿವಾಯ ನಮಃ (86) ಓಂ ಪರಮಶಿವಾಯ ನಮಃ (87) ಓಂ ಮಹಾದೇವಾಯ ನಮಃ (88) ಓಂ ವಿಶ್ವನಾಥಾಯ ನಮಃ (89) ಓಂ ವಿಶ್ವರೂಪಾಯ ನಮಃ (90) ಓಂ ವಿಶ್ವಾತ್ಮನೇ ನಮಃ (91) ಓಂ ಜ್ಞಾನಪ್ರದಾಯ ನಮಃ (92) ಓಂ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಾಯ ನಮಃ (93) ಓಂ ಮೋಕ್ಷದಾಯ ನಮಃ (94) ಓಂ ಮೋಕ್ಷೇಶ್ವರಾಯ ನಮಃ (95) ಓಂ ಧರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷಾಯ ನಮಃ (96) ಓಂ ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾಪಕಾಯ ನಮಃ (97) ಓಂ ದಯಾನಿಧಯೇ ನಮಃ (98) ಓಂ ಕರುಣಾಕರಾಯ ನಮಃ (99) ಓಂ ಅನಾದಿನಿಧನಾಯ ನಮಃ (100) ಓಂ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣೇ ನಮಃ।

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ನಾರದಂ ವಿಷ್ಣುಃ ಪುನಃ ಪ್ರಾಹ ದಯಾನ್ವಿತಃ ॥ 38 ॥
ಮುನೇ ನ ಕುರು ಶೋಕಂ ತ್ವಂ ತ್ವಯಾ ಕಿಂಚಿತ್ಕೃತಂ ನ ಹಿ ।
ಸ್ವೇಚ್ಛಯಾ ಕೃತವಾನ್ ಶಂಭುರಿದಂ ಸರ್ವಂ ನ ಸಂಶಯಃ ॥ 39 ॥
ಅಹಾರ್ಷೀತ್ತ್ವನ್ಮತಿಂ ದಿವ್ಯಾಂ ಕಾಮ ಕ್ಲೇಶಮದಾತ್ಸ ತೇ ।
ತ್ವನ್ಮುಖಾದ್ದಾಪಯಾಂಚಕ್ರೇ ಶಾಪಂ ಮೇ ಸ ಮಹೇಶ್ವರಃ ॥ 40 ॥
ಇತ್ಥಂ ಸ್ವಚರಿತಂ ಲೋಕೇ ಪ್ರಕಟೀಕೃತವಾನ್ ಸ್ವಯಮ್ ।
ಮೃತ್ಯುಂಜಯಃ ಕಾಲಕಾಲೋ ಭಕ್ತೋದ್ಧಾರಪರಾಯಣಃ ॥ 41 ॥
ನ ಮೇ ಶಿವಸಮಾನೋಽಸ್ತಿ ಪ್ರಿಯಃ ಸ್ವಾಮೀ ಸುಖಪ್ರದಃ ।
ಸರ್ವಶಕ್ತಿಪ್ರದೋ ಮೇಽಸ್ತಿ ಸ ಏವ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ॥ 42 ॥

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷ್ಣುವು ದಯೆಯಿಂದ ಮತ್ತೆ ನಾರದನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು: "ಮುನಿಯೇ! ನೀನು ಶೋಕಪಡಬೇಡ. ನೀನು ಸ್ವತಃ ಏನನ್ನೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಶಂಭುವೇ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ನಡೆಸಿದ್ದಾನೆ; ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ದಿವ್ಯಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಅವನೇ ಅಪಹರಿಸಿದನು. ನಿನಗೆ ಕಾಮಜನ್ಯವಾದ ಈ ಕ್ಲೇಶವನ್ನೂ ಅವನೇ ಉಂಟುಮಾಡಿದನು. ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಶಾಪವನ್ನು ನಿನ್ನ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೊರಡಿಸಿದವನೂ ಮಹೇಶ್ವರನೇ. ಭಕ್ತರ ಉದ್ಧಾರದಲ್ಲಿ ಸದಾ

ನಿರತನಾಗಿರುವ ಮೃತ್ಯುಂಜಯನೂ, ಕಾಲನಿಗೂ ಕಾಲನಾದ ಶಿವನೂ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದನು. ನನಗೆ ಶಿವನಷ್ಟು ಪ್ರಿಯನಾದವನೂ, ಸ್ವಾಮಿಯೂ, ಸುಖಪ್ರದನೂ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ನನಗೆ ಸರ್ವಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವವನೂ ಅವನೇ ಪರಮೇಶ್ವರನು.

ತಸ್ಯೋಪಾಸ್ಯಾಂ ಕುರು ಮುನೇ ತಮೇವ ಸತತಂ ಭಜ ।
ತದ್ಯಶಃ ಶೃಣು ಗಾಯ ತ್ವಂ ಕುರು ನಿತ್ಯಂ ತದರ್ಚನಮ್ ॥ 43 ॥
ಕಾಯೇನ ಮನಸಾ ವಾಚಾ ಯಶ್ಶಂಕರಮುಪೈತಿ ಭೋ ।
ಸ ಪಂಡಿತ ಇತಿ ಜ್ಞೇಯಸ್ಸ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಉಚ್ಯತೇ ॥ 44 ॥
ಶಿವೇತಿ ನಾಮದಾವಾಗ್ನೇರ್ಮಹಾಪಾತಕಪರ್ವತಾಃ ।
ಭಸ್ಮೀಭವಂತ್ಯನಾಯಾಸಾತ್ಸತ್ಯಂ ಸತ್ಯಂ ನ ಸಂಶಯಃ ॥ 45 ॥
ಪಾಪಮೂಲಾನಿ ದುಃಖಾನಿ ವಿವಿಧಾನ್ಯಪಿ ತಾನ್ಯತಃ ।
ಶಿವಾರ್ಚನೈಕನಶ್ಯಾನಿ ನಾನ್ಯನಶ್ಯಾನಿ ಸರ್ವಥಾ ॥ 46 ॥

ಆದ್ದರಿಂದ, ಮುನಿಯೇ! ಅವನನ್ನೇ ಉಪಾಸಿಸು. ಅವನನ್ನೇ ಸದಾ ಭಜಿಸು. ಅವನ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಕೇಳು, ಕೀರ್ತಿಸು ಮತ್ತು ನಿತ್ಯವೂ ಅವನ ಅರ್ಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡು. ಓ ಮುನಿಯೇ! ಕಾಯ, ಮನಸ್ಸು

ಮತ್ತು ವಾಕ್ಕಿನಿಂದ ಯಾರು ಶಂಕರನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾನೋ ಅವನೇ ನಿಜವಾದ ಪಂಡಿತನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು; ಅವನನ್ನೇ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 'ಶಿವ' ಎಂಬ ನಾಮರೂಪದ ದಾವಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಮಹಾಪಾತಕಗಳೆಂಬ[3] ಪರ್ವತಗಳೂ ಸಹ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಭಸ್ಮವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಸತ್ಯ, ಸತ್ಯ; ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇಲ್ಲ. ವಿವಿಧ ದುಃಖಗಳಿಗೆ ಪಾಪಗಳೇ ಮೂಲ. ಆ ಪಾಪಗಳು ಶಿವಾರ್ಚನೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ; ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಉಪಾಯದಿಂದ ಅವು ಎಂದಿಗೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ

---

[3] ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾ ಸುರಾಪಾನಂ ಸ್ವರ್ಣಸ್ತೇಯಂ ಗುರುಸ್ತ್ರಿಗಃ । ಮಹಾಪಾತಕಸಂಸರ್ಗಶ್ಚೈವ ಪಾತಕಿನಾಂ ಸ್ಮೃತಃ ॥ ಅರ್ಥಾತ್: ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆ, ಸುರಾಪಾನ, ಚಿನ್ನವನ್ನು ಕದಿಯುವುದು, ಗುರುಪತ್ನೀಗಮನ, ಮತ್ತು ಮಹಾಪಾತಕಿಯೊಡನೆ ಸಹವಾಸ ಇವು ಮಹಾಪಾತಕಗಳು (ಮನುಸ್ಮೃತಿ).

ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.[4]

ಸ ವೈದಿಕಸ್ಯ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮಾ ಸ ಧನ್ಯಸ್ಸ ಬುಧೋ ಮುನೇ ।
ಯಸ್ಸದಾ ಕಾಯವಾಕ್ಚಿತ್ತೈಶ್ಶರಣಂ ಯಾತಿ ಶಂಕರಮ್ ॥ 47 ॥
ಭವಂತಿ ವಿವಿಧಾ ಧರ್ಮಾ ಯೇಷಾಂ ಸದ್ಯಃ ಫಲೋನ್ಮುಖಾಃ ।
ತೇಷಾಂ ಭವತಿ ವಿಶ್ವಾಸಸ್ತ್ರಿಪುರಾಂತಕಪೂಜನೇ ॥ 48 ॥
ಪಾತಕಾನಿ ವಿನಶ್ಯಂತಿ ಯಾವಂತಿ ಶಿವಪೂಜಯಾ ।

---

[4] ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ನಾರದನಿಗೆ ಮೂರು ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ: ಶಂಕರನ ಯಶಸ್ಸಿನ ಶ್ರವಣ ಮತ್ತು ಕೀರ್ತನೆ (37, 43) ಶಿವನಾಮ ಮತ್ತು ಶತನಾಮಸ್ತೋತ್ರದ ಜಪ (37, 45) ಶಿವಾರ್ಚನೆ (43, 46). ಇವುಗಳ ಫಲವನ್ನೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ: ಪಾಪನಾಶ, ಭುಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಿ, ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಭಾಗವು ಕೇವಲ ನಾರದನಿಗೆ ನೀಡಿದ ಸಾಂತ್ವನವಲ್ಲ; ಶಿವೋಪಾಸನೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವ ಒಂದು ಸಾಧನೋಪದೇಶವಾಗಿದೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ "ಭುಕ್ತಿ-ಮುಕ್ತಿ-ಪ್ರದಂ", "ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಉಚ್ಯತೇ", ಮತ್ತು "ಶಿವಾರ್ಚನೈಕನಶ್ಯಾನಿ" ಎಂಬ ಮೂರು ವಾಕ್ಯಗಳು ಈ ಉಪದೇಶದ ಕೇಂದ್ರಭಾವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ಭುವಿ ತಾವಂತಿ ಪಾಪಾನಿ ನ ಸಂತ್ಯೇವ ಮಹಾಮುನೇ ॥ 49 ॥
ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾದಿಪಾಪಾನಾಂ ರಾಶಯೋಽಪ್ಯಮಿತಾ ಮುನೇ ।
ಶಿವಸ್ಮೃತ್ಯಾ ವಿನಶ್ಯಂತಿ ಸತ್ಯಂ ಸತ್ಯಂ ವದಾಮ್ಯಹಮ್ ॥ 50 ॥
ಶಿವನಾಮತರೀಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸಂಸಾರಾಬ್ಧಿಂ ತರಂತಿ ತೇ ।
ಸಂಸಾರಮೂಲಪಾಪಾನಿ ತಸ್ಯ ನಶ್ಯಂತ್ಯಸಂಶಯಮ್ ॥ 51 ॥
ಸಂಸಾರಮೂಲಭೂತಾನಾಂ ಪಾತಕಾನಾಂ ಮಹಾಮುನೇ ।
ಶಿವನಾಮಕುಠಾರೇಣ ವಿನಾಶೋ ಜಾಯತೇ ಧ್ರುವಮ್ ॥ 52 ॥
ಶಿವನಾಮಾಮೃತಂ ಪೇಯಂ ಪಾಪದಾವಾನಲಾರ್ದಿತೈಃ ।
ಪಾಪದಾವಾಗ್ನಿತಪ್ತಾನಾಂ ಶಾಂತಿಸ್ತೇನ ವಿನಾ ನ ಹಿ ॥ 53 ॥

ಮಹಾಮುನಿಯೇ! ಯಾರು ಸದಾ ಕಾಯ, ವಾಕ್ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಶಂಕರನ ಶರಣಾಗುತ್ತಾನೋ, ಅವನೇ ನಿಜವಾದ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನು, ಅವನೇ ನಿಜವಾದ ವೈದಿಕನು, ಅವನೇ ಧನ್ಯನು ಮತ್ತು ಅವನೇ ಜ್ಞಾನಿಯು. ಯಾರ ಧರ್ಮಕರ್ಮಗಳು ತಕ್ಷಣವೇ ಫಲಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆಯೋ, ಅವರಲ್ಲಿಯೇ ತ್ರಿಪುರಾಂತಕನ ಪೂಜೆಯ ಬಗ್ಗೆ ದೃಢವಾದ ವಿಶ್ವಾಸವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾಮುನಿಯೇ! ಶಿವಪೂಜೆಯಿಂದ ಎಷ್ಟೊಂದು ಪಾತಕಗಳು

ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆಯೋ, ಅಷ್ಟೊಂದು ಪಾಪಗಳು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆ ಮೊದಲಾದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪಾಪರಾಶಿಗಳೂ ಸಹ ಶಿವಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ನಾನು ಸತ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ; ಸತ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಶಿವನಾಮವೆಂಬ ದೋಣಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದವರು ಸಂಸಾರಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾಗಿರುವ ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಮಹಾಮುನಿಯೇ ! ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾಗಿರುವ ಪಾತಕಗಳನ್ನು ಶಿವನಾಮವೆಂಬ ಕೊಡಲಿಯು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಕಡಿದುಹಾಕುತ್ತದೆ. ಪಾಪವೆಂಬ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚಿನಿಂದ ಸುಟ್ಟವರಿಗೆ ಶಿವನಾಮವೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಪಾಪದ ದಾವಾಗ್ನಿಯಿಂದ ತಪ್ತರಾದವರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಶಾಂತಿಯೇ ಇಲ್ಲ.

ಶಿವೇತಿ ನಾಮಪೀಯೂಷವರ್ಷಧಾರಾಪರಿಪ್ಲುತಾಃ ।
ಸಂಸಾರದವಮಧ್ಯೇಽಪಿ ನ ಶೋಚಂತಿ ನ ಸಂಶಯಃ ॥ 54 ॥
ನ ಭಕ್ತಿಶ್ಶಂಕರೇ ಪುಂಸಾಂ ರಾಗದ್ವೇಷರತಾತ್ಮನಾಮ್ ।
ತದ್ವಿಧಾನಾಂ ಹಿ ಸಹಸಾ ಮುಕ್ತಿರ್ಭವತಿ ಸರ್ವಥಾ ॥ 55 ॥

ಅನಂತಜನ್ಮಭಿರ್ಯೇನ ತಪಸ್ತಪ್ತಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ ।
ತಸ್ಯೈವ ಭಕ್ತಿರ್ಭವತಿ ಭವಾನೀಪ್ರಾಣವಲ್ಲಭೇ ॥ 56 ॥
ಜಾತಾಪಿ ಶಂಕರೇ ಭಕ್ತಿರನ್ಯಸಾಧಾರಣೀ ವೃಥಾ ।
ಪರಂ ತ್ವವ್ಯಭಿಚಾರೇಣ ಶಿವಭಕ್ತಿರಪೇಕ್ಷಿತಾ ॥ 57 ॥
ಯಸ್ಯಾ ಸಾಧಾರಣೀ ಶಂಭೌ ಭಕ್ತಿರವ್ಯಭಿಚಾರಿಣೀ ।
ತಸ್ಯೈವ ಮೋಕ್ಷಸ್ಸುಲಭೋ ನಾನ್ಯಸ್ಯೇತಿ ಮತಿರ್ಮಮ ॥ 58 ॥

ಶಿವನಾಮವೆಂಬ ಅಮೃತಮಳೆಯ ಧಾರೆಗಳಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೋಯ್ದವರು ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಶೋಕಪಡುವುದಿಲ್ಲ; ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ರಾಗ ಮತ್ತು ದ್ವೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವವರಿಗೆ ಶಂಕರನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹವರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವು ಎಂದಿಗೂ ಸಹಜವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾರು ಅನಂತ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿರುವರೋ, ಅವರಿಗೇ ಭವಾನೀಪ್ರಾಣವಲ್ಲಭನಾದ ಶಿವನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಶಂಕರನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಅದು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರದೆ ಚಂಚಲವಾಗಿದ್ದರೆ, ಅದು ವ್ಯರ್ಥವೇ ಸರಿ. ಆದರೆ ಅಚಲವಾದ,

ಅನನ್ಯವಾದ ಶಿವಭಕ್ತಿಯೇ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯ. ಯಾರಿಗೆ ಶಂಭುವಿನಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಭಿಚಾರಿಣಿಯಾದ, ಅನನ್ಯವಾದ ಭಕ್ತಿ ಇದೆಯೋ, ಅವರಿಗೇ ಮೋಕ್ಷವು ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ; ಇತರರಿಗೆ ಅಲ್ಲ – ಇದೇ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಕೃತ್ವಾಪ್ಯನಂತಪಾಪಾನಿ ಯದಿ ಭಕ್ತಿರ್ಮಹೇಶ್ವರೇ ।
ಸರ್ವಪಾಪವಿನಿರ್ಮುಕ್ತೋ ಭವತ್ಯೇವ ನ ಸಂಶಯಃ ॥ 59 ॥
ಭವಂತಿ ಭಸ್ಮಸಾದ್ವೃಕ್ಷಾದವದಗ್ಧಾ ಯಥಾ ವನೇ ।
ತಥಾ ಭವಂತಿ ದಗ್ಧಾನಿ ಶಾಂಕರಾಣಾಮಘಾನ್ಯಪಿ ॥ 60 ॥
ಯೋ ನಿತ್ಯಂ ಭಸ್ಮಪೂತಾಂಗಶ್ಶಿವಪೂಜೋನ್ಮುಖೋ ಭವೇತ್ ।
ಸ ತರತ್ಯೇವ ಸಂಸಾರಮಪಾರಮತಿದಾರುಣಮ್ ॥ 61 ॥
ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವಹರಣಂ ಕೃತ್ವಾ ಹತ್ವಾಪಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ಬಹೂನ್ ।
ನ ಲಿಪ್ಯತೇ ನರಃ ಪಾಪೈರ್ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ಯ ಸೇವಕಃ ॥ 62 ॥
ವಿಲೋಕ್ಯ ವೇದಾನಖಿಲಾಂಚ್ಛಿವಸ್ಯೈವಾರ್ಚನಂ ಪರಮ್ ।
ಸಂಸಾರನಾಶನೋಪಾಯ ಇತಿ ಪೂರ್ವೈರ್ವಿನಿಶ್ಚಿತಮ್ ॥ 63 ॥

ಅನಂತ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ, ಯಾರಿಗೆ ಮಹೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಇದೆಯೋ, ಅವನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಸರ್ವಪಾಪಗಳಿಂದ

ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೇಗೆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ದಾವಾಗ್ನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಮರಗಳು ಭಸ್ಮವಾಗುತ್ತವೆಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಶಂಕರನ ಭಕ್ತರ ಪಾಪಗಳೂ ದಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಯಾರು ನಿತ್ಯವೂ ಭಸ್ಮದಿಂದ ಪವಿತ್ರಗೊಂಡ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಶಿವಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರುವನೋ, ಅವನು ಈ ಅಪಾರವಾದ, ಅತಿಭಯಂಕರವಾದ ಸಂಸಾರಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಧನವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದ್ದರೂ, ಅನೇಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕೊಂದಿದ್ದರೂ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಸೇವಕನಾದವನಿಗೆ ಆ ಪಾಪಗಳು ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ವೇದಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಸಂಸಾರನಾಶಕ್ಕೆ ಶಿವಾರ್ಚನೆಯೇ ಪರಮೋಪಾಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯರು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅದ್ಯಪ್ರಭೃತಿ ಯತ್ನೇನ ಸಾವಧಾನೋ ಯಥಾವಿಧಿ ।
ಸಾಂಬಂ ಸದಾಶಿವಂ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಭಜ ನಿತ್ಯಂ ಮಹೇಶ್ವರಮ್ ॥ 64 ॥
ಆಪಾದಮಸ್ತಕಂ ಸಮ್ಯಕ್ ಭಸ್ಮನೋದ್ಧೂಲ್ಯ ಸಾದರಮ್ ।
ಸರ್ವಶ್ರುತಿಶ್ರುತಂ ಶೈವಂ ಮಂತ್ರಂ ಜಪ ಷಡಕ್ಷರಮ್ ॥ 65 ॥
ಸರ್ವಾಂಗೇಷು ಪ್ರಯತ್ನೇನ ರುದ್ರಾಕ್ಷಾನ್ ಶಿವವಲ್ಲಭಾನ್ ।
ಧಾರಯಸ್ವಾತಿಸದ್ಭಕ್ತ್ಯಾ ಸಮಂತ್ರವಿಧಿಪೂರ್ವಕಮ್ ॥ 66 ॥

ಶೃಣು ಶೈವೀಂ ಕಥಾಂ ನಿತ್ಯಂ ವದ ಶೈವೀಂ ಕಥಾಂ ಸದಾ ।
ಪೂಜಯಸ್ವಾತಿಯತ್ನೇನ ಶಿವಭಕ್ತಾನ್ಪುನಃ ಪುನಃ ॥ 67 ॥
ಅಪ್ರಮಾದೇನ ಸತತಂ ಶಿವೈಕಶರಣೋ ಭವ ।
ಶಿವಾರ್ಚನೇನ ಸತತಮಾನಂದಃ ಪ್ರಾಪ್ಯತೇ ಯತಃ ॥ 68 ॥

ಇಂದಿನಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು, ಅತ್ಯಂತ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ, ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಾಂಬಸದಾಶಿವನಾದ ಮಹೇಶ್ವರನನ್ನು ನಿತ್ಯವೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಭಜಿಸು. ತಲೆಯಿಂದ ಕಾಲಿನವರೆಗೆ ಇಡೀ ದೇಹಕ್ಕೆ ಆದರದಿಂದ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿತವಾದ ಶಿವನ ಷಡಕ್ಷರಮಂತ್ರವನ್ನು[5] ಜಪಿಸು. ಶಿವನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದ ರುದ್ರಾಕ್ಷಗಳನ್ನು, ಮಂತ್ರವಿಧಿಯ ಪ್ರಕಾರ, ಅತಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ದೇಹದ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಧರಿಸು. ನಿತ್ಯವೂ ಶಿವಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳು. ಸದಾ ಶಿವಕಥೆಯನ್ನೇ ಹೇಳು. ಬಹಳ ಆದರದಿಂದ ಶಿವಭಕ್ತರನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಪೂಜಿಸು. ಯಾವತ್ತೂ

[5] ಓಂ ನಮಃ ಶಿವಾಯ – ಇದು ಶಿವನ ಷಡಕ್ಷರ ಮಂತ್ರ. ನಮಃ ಶಿವಾಯ → ಪಂಚಾಕ್ಷರ.

ಅಪ್ರಮತ್ತನಾಗಿದ್ದು, ಶಿವನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಶರಣಾಗು. ಏಕೆಂದರೆ ಶಿವಾರ್ಚನೆಯಿಂದಲೇ ನಿರಂತರ ಆನಂದವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಉರಸ್ಯಾಧಾಯ ವಿಶದೇ ಶಿವಸ್ಯ ಚರಣಾಂಬುಜೌ ।
ಶಿವತೀರ್ಥಾನಿ ವಿಚರ ಪ್ರಥಮಂ ಮುನಿಸತ್ತಮ ॥ 69 ॥
ಪಶ್ಯನ್ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಮತುಲಂ ಶಂಕರಸ್ಯ ಪರಾತ್ಮನಃ ।
ಗಚ್ಛಾನಂದವನಂ ಪಶ್ಚಾಚ್ಛಂಭುಪ್ರಿಯತಮಂ ಮುನೇ ॥ 70 ॥
ತತ್ರ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪೂಜನಂ ಕುರು ಭಕ್ತಿತಃ ।
ನತ್ವಾ ಸ್ತುತ್ವಾ ವಿಶೇಷೇಣ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪೋ ಭವಿಷ್ಯಸಿ ॥ 71 ॥
ತತಶ್ಚ ಭವತಾ ನೂನಂ ವಿಧೇಯಂ ಗಮನಂ ಮುನೇ ।
ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ಸ್ವಕಾಮಾರ್ಥಂ ಶಾಸನಾನ್ಮಮ ಭಕ್ತಿತಃ ॥ 72 ॥
ನತ್ವಾ ಸ್ತುತ್ವಾ ವಿಶೇಷೇಣ ವಿಧಿಂ ಸ್ವಜನಕಂ ಮುನೇ ।
ಪ್ರಷ್ಟವ್ಯಂ ಶಿವಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ಬಹುಶಃ ಪ್ರೀತಚೇತಸಾ ॥ 73 ॥
ಸ ಶೈವಪ್ರವರೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ಶಂಕರಸ್ಯ ತೇ ।
ಶ್ರಾವಯಿಷ್ಯತಿ ಸುಪ್ರೀತ್ಯಾ ಶತನಾಮಸ್ತವಂ ಚ ಹಿ ॥ 74 ॥
ಅದ್ಯತಸ್ತ್ವಂ ಭವ ಮುನೇ ಶೈವಶ್ಶಿವಪರಾಯಣಃ ।
ಮುಕ್ತಿಭಾಗೀ ವಿಶೇಷೇಣ ಶಿವಸ್ತೇ ಶಂ ವಿಧಾಸ್ಯತಿ ॥ 75 ॥

ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನೇ! ಮೊದಲು ನಿರ್ಮಲ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಶಿವತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸು. ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಶಂಕರನ ಅತುಲ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ, ನಂತರ ಶಂಭುವಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದ ಆನಂದವನಕ್ಕೆ[6] ಹೋಗು. ಅಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರನ ದರ್ಶನಮಾಡಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಸ್ತುತಿಸಿದರೆ ನೀನು ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ[7] ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತೀಯೆ. ಅದರ ನಂತರ,

---

[6] ಆನಂದವನ = ಕಾಶಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು. ಆನಂದವನ, ಅವಿಮುಕ್ತ, ವಾರಾಣಸಿ, ಕಾಶೀ, ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಕ್ಷೇತ್ರ - ಇವು ಒಂದೇ ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವಿಭಿನ್ನ ನಾಮಗಳು.

[7] ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಎಂಬ ಪದವು ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಗಂಭೀರವಾದ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಪದ. ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಮುಖ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ನಾರದನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: ತತ್ರ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪೂಜನಂ ಕುರು ಭಕ್ತಿತಃ । ನತ್ವಾ ಸ್ತುತ್ವಾ ವಿಶೇಷೇಣ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪೋ ಭವಿಷ್ಯಸಿ ॥ 71 ॥ ಅಂದರೆ: "ವಿಶ್ವೇಶ್ವರನನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ

ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಸ್ತುತಿಸಿದರೆ ನೀನು ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪನಾಗುವೆ." ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಎಂದರೆ ಕೇವಲ ಧ್ಯಾನದ ಒಂದು ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲ. (1) "ವಿಕಲ್ಪ" ಎಂದರೇನು? ವಿಕಲ್ಪ = ಭೇದಬುದ್ಧಿ, ಸಂಶಯ, ಚಂಚಲತೆ, ಪರ್ಯಾಯ ಕಲ್ಪನೆ, ಮನಸ್ಸಿನ ಅಲೆಮಾಲೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: "ಇದು ಸರಿಯೇ? ಅದು ಸರಿಯೇ?" "ಇವನೇ ಪರಮನೇ? ಮತ್ತೊಬ್ಬನೇ?" "ನಾನು-ನನ್ನದು" ಎಂಬ ಅಹಂಕಾರ. ರಾಗ-ದ್ವೇಷಗಳು. ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ಮೋಹಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಸ್ಥಿರತೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ವಿಕಲ್ಪಗಳು. (2) ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಎಂದರೆ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗಿ, ಸಂಶಯರಹಿತ ಸ್ಥಿತಿ, ಚಿತ್ತದ ಸ್ಥಿರತೆ, ಅಹಂಕಾರದ ಕ್ಷಯ, ಪರತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಚಲ ನಿಷ್ಠೆ, ಉಂಟಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿ. (3) ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಂದರ್ಭ: ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ನಾರದನು: ಶಿವನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಕಾಮಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದನು. ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಶಪಿಸಿದನು. ಶಿವಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತನಾದನು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ವಿಕಲ್ಪದ ಸ್ಥಿತಿ. ನಂತರ ವಿಷ್ಣುವು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳುವುದು: ಶಿವಭಕ್ತಿ ಮಾಡು. ಶಿವನಾಮ ಜಪಿಸು. ಶಿವತೀರ್ಥಗಳಿಗೆ ಹೋಗು. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರನನ್ನು ಪೂಜಿಸು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ: "ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪೋ ಭವಿಷ್ಯಸಿ" ಅಂದರೆ: ನಿನ್ನ ಮೋಹ, ಸಂಶಯ, ಅಹಂಕಾರ ಎಲ್ಲವೂ ಕಳೆದು ಅಚಲ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವೆ. (4) ಯೋಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ: ಯೋಗ ಮತ್ತು

ಮುನಿಯೇ ! ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ, ನಿನ್ನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗು. ಮುನಿಯೇ ! ನಿನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಅವನನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿ, ಪ್ರಸನ್ನಚಿತ್ತನಾಗಿ ಶಿವಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಪ್ರಶ್ನಿಸು. ಶೈವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಪಾರ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನಿನಗೆ ಶಂಕರನ ಮಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನೂ, ಶಿವನ ಶತನಾಮಸ್ತೋತ್ರವನ್ನೂ

ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ ಎಂಬ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪದವಿದೆ. ಅದರ ಅರ್ಥ: ಮನಸ್ಸಿನ ಎಲ್ಲ ವೃತ್ತಿಗಳೂ ನಿಂತು, ಜ್ಞಾತೃ-ಜ್ಞಾನ-ಜ್ಞೇಯ ಭೇದವೂ ಇಲ್ಲದ, ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮಾನುಭವ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯುವ ಸಮಾಧಿ. ಆದರೆ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ. (5) ಶಿವಪುರಾಣದ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ: ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಎಂದರೆ: ಶಿವನಲ್ಲಿ ಅಚಲ, ಸಂಶಯರಹಿತ, ಅವ್ಯಭಿಚಾರಿಣಿ ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರನಾಗುವೆ ಎಂಬುದೇ ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ: ಅವ್ಯಭಿಚಾರಿಣೀ ಶಿವಭಕ್ತಿ (57–58) ಶಿವನೊಬ್ಬನೇ ಶರಣು (68). ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಎಂಬುದು ಈ ಸಾಧನೆಯ ಪರಿಪಾಕವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಉಪದೇಶಿಸುವನು. ಮುನಿಯೇ! ಇಂದಿನಿಂದ ನೀನು ಶೈವನಾಗು; ಶಿವಪರಾಯಣನಾಗು. ಹೀಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗುವೆ. ಶಿವನು ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನೇ ಮಾಡುವನು."

ಇತ್ಥಂ ವಿಷ್ಣುರ್ಮುನಿಂ ಪ್ರೀತ್ಯಾ ಹ್ಯುಪದಿಶ್ಯ ಪ್ರಸನ್ನಧೀಃ ।
ಸ್ಮೃತ್ವಾ ನತ್ವಾ ಶಿವಂ ಸ್ತುತ್ವಾ ತತಸ್ತ್ವಂತರಧೀಯತ ॥ 76 ॥

ಹೀಗೆ ಪ್ರಸನ್ನಚಿತ್ತನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನಾರದಮುನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿ, ಶಿವನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ, ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಸ್ತುತಿಸಿ, ಅಂತರ್ಧಾನನಾದನು."

ಇತಿ ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣೇ ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಂ
ರುದ್ರಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಖಂಡೇ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನೇ
ನಾರದಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೂಪದೇಶವರ್ಣನೋ ನಾಮ
ಚತುರ್ಥೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥

ಇದು ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇಖಂಡ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಾರದನಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉಪದೇಶ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು.

ಅಧ್ಯಾಯ 5: ನಾರದಪ್ರಶ್ನವರ್ಣನಃ

ಸೂತ ಉವಾಚ ।
ಅಂತರ್ಹಿತೇ ಹರೌ ವಿಪ್ರಾ ನಾರದೋ ಮುನಿಸತ್ತಮಃ ।
ವಿಚಚಾರ ಮಹೀಂ ಪಶ್ಯನ್ ಶಿವಲಿಂಗಾನಿ ಭಕ್ತಿತಃ ॥ 1 ॥
ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಅಟನಂ ಕೃತ್ವಾ ಶಿವರೂಪಾಣ್ಯನೇಕಶಃ ।
ದದರ್ಶ ಪ್ರೀತಿತೋ ವಿಪ್ರಾ ಭುಕ್ತಿಮುಕ್ತಿಪ್ರದಾನಿ ಸಃ ॥ 2 ॥
ಅಥ ತಂ ವಿಚರಂತಂ ಕೌ ನಾರದಂ ದಿವ್ಯದರ್ಶನಮ್ ।
ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಶಂಭುಗಣೌ ತೌ ತು ಸುಚಿತ್ತಮುಪಜಗ್ಮತುಃ ॥ 3 ॥
ಶಿರಸಾ ಸುಪ್ರಣಮ್ಯಾಶು ಗಣಾವೂಚತುರಾದರಾತ್ ।
ಗೃಹೀತ್ವಾ ಚರಣೌ ತಸ್ಯ ಶಾಪೋದ್ಧಾರೇಚ್ಛಯಾ ಚ ತೌ ॥ 4 ॥

ಸೂತನು ಹೇಳಿದನು: “ವಿಪ್ರರೇ! ಹರಿಯು ಅಂತರ್ಧಾನನಾದ ನಂತರ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ನಾರದನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಶಿವಲಿಂಗಗಳನ್ನು ದರ್ಶನಮಾಡುತ್ತಾ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದನು. ಭೂಮಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಚರಿಸಿ, ಭೋಗ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವ ಶಿವನ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ದರ್ಶನಮಾಡಿದನು. ಹೀಗೆ

ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದಿವ್ಯದರ್ಶನನಾದ ನಾರದನನ್ನು ಕಂಡು, ಶಿವಗಣಗಳಾದ ಆ ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರಸನ್ನಚಿತ್ತರಾಗಿ ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರು. ಶಾಪವಿಮೋಚನವನ್ನು ಬಯಸಿದ್ದ ಅವರು ಅವನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಶಿರಸಾ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಆದರದಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರು.

ಶಿವಗಣಾವೂಚತುಃ ।
ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಸುರರ್ಷೇ ಹಿ ಶೃಣು ಪ್ರೀತ್ಯಾವಯೋರ್ವಚಃ ।
ತವಾಪರಾಧಕರ್ತಾರಾವಾವಾಂ ವಿಪ್ರೌ ನ ವಸ್ತುತಃ ॥ 5 ॥
ಆವಾಂ ಹರಗಣೌ ವಿಪ್ರ ತವಾಗಸ್ಕಾರಿಣೌ ಮುನೇ ।
ಸ್ವಯಂವರೇ ರಾಜಪುತ್ರ್ಯಾ ಮಾಯಾಮೋಹಿತಚೇತಸಾ ॥ 6 ॥
ತ್ವಯಾ ದತ್ತಶ್ಚ ನೌ ಶಾಪಃ ಪರೇಶಪ್ರೇರಿತೇನ ಹ ।
ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಕುಸಮಯಂ ತತ್ರ ಮೌನಮೇವ ಹಿ ಜೀವನಮ್ ॥ 7 ॥
ಸ್ವಕರ್ಮಣಃ ಫಲಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಕಸ್ಯಾಪಿ ನ ಹಿ ದೂಷಣಮ್ ।
ಸುಪ್ರಸನ್ನೋ ಭವ ವಿಭೋ ಕುರ್ವನುಗ್ರಹಮದ್ಯ ನೌ ॥ 8 ॥

ಶಿವಗಣಗಳು ಹೇಳಿದರುಃ "ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರನೇ! ಸುರರ್ಷಿಯೇ! ನಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕೇಳು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ನಾವು ನಿನಗೆ

ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲ. ವಿಪ್ರನೇ! ಮುನಿಯೇ! ನಾವು ಶಿವಗಣಗಳು. ನಿನಗೆ ಅಪಕಾರ ಮಾಡಿದವರೇ ಸರಿ; ಆದರೆ ರಾಜಕುಮಾರಿಯ ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ನೀನು ಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತಚಿತ್ತನಾಗಿದ್ದೆ. ಪರಮೇಶ್ವರನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ನೀನು ನಮಗೆ ಶಾಪಕೊಟ್ಟೆ. ಆಗ ಅದು ಅಸಮಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ನಾವು ಮೌನವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದೆವು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ತನ್ನ ಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನೇ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ; ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ದೂಷ್ಯರಲ್ಲ. ವಿಭುವೇ! ಇಂದು ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಮೇಲೂ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಅನುಗ್ರಹಮಾಡು.""

ಸೂತ ಉವಾಚ ।
ವಚ ಆಕರ್ಣ್ಯ ಗಣಯೋರಿತಿ ಭಕ್ತ್ಯುಕ್ತಮಾದರಾತ್ ।
ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಮುನಿಃ ಪ್ರೀತ್ಯಾ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಮವಾಪ್ಯ ಸಃ ॥ 9 ॥

ಸೂತನು ಹೇಳಿದನು: "ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಆದರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅವರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಗೊಂಡ ನಾರದಮುನಿಯು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದನು.

ನಾರದ ಉವಾಚ ।
ಶೃಣುತಂ ಮೇ ಮಹಾದೇವಗಣೌ ಮಾನ್ಯತಮೌ ಸತಾಮ್ ।
ವಚನಂ ಸುಖದಂ ಮೋಹನಿರ್ಮುಕ್ತಂ ಚ ಯಥಾರ್ಥಕಮ್ ॥ 10 ॥
ಪುರಾ ಮಮ ಮತಿರ್ಭ್ರಷ್ಟಾಸೀಚ್ಛಿವೇಚ್ಛಾವಶಾದ್ಧ್ರುವಮ್ ।
ಸರ್ವಥಾ ಮೋಹಮಾಪನ್ನಶ್ಶಪ್ತವಾನ್ವಾಂ ಕುಶೇಮುಷಿಃ ॥ 11 ॥
ಯದುಕ್ತಂ ತತ್ತಥಾ ಭಾವಿ ತಥಾಪಿ ಶೃಣುತಾಂ ಗಣೌ ।
ಶಾಪೋದ್ಧಾರಮಹಂ ವಚ್ಮಿ ಕ್ಷಮೇಥಾಮಘಮದ್ಯ ಮೇ ॥ 12 ॥
ವೀರ್ಯಾನ್ಮುನಿವರಸ್ಯಾಪ್ತ್ವಾ ರಾಕ್ಷಸೇಶತ್ವಮಾದಿಶಮ್ ।
ಸ್ಯಾತಾಂ ವಿಭವಸಂಯುಕ್ತೌ ಬಲಿನೋ ಸುಪ್ರತಾಪಿನೌ ॥ 13 ॥
ಸರ್ವಬ್ರಹ್ಮಾಂಡರಾಜಾನೌ ಶಿವಭಕ್ತೌ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯೌ ।
ಶಿವಾಪರತನೋರ್ಮೃತ್ಯುಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸ್ವಂ ಪದಮಾಪ್ಸ್ಯಥಃ ॥ 14 ॥

ನಾರದನು ಹೇಳಿದನು: "ಸತ್ಪುರುಷರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಮಾನ್ಯರಾದ ಮಹಾದೇವನ ಗಣಗಳೇ! ಈಗ ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿರಿ. ಇದು ಮೋಹವಿಮುಕ್ತನಾದ ನನ್ನ ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಹಾಗೂ ಶುಭಕರವಾದ ವಚನ. ಹಿಂದೆ ಶಿವನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಭ್ರಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ

ಮೋಹಿತನಾಗಿ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ಶಾಪಕೊಟ್ಟೆ. ನಾನು ಹೇಳಿದುದು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗುವುದು. ಆದರೂ ಈಗ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಇಂದು ನನ್ನ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ. ನೀವು ಒಬ್ಬ ಮಹಾಮುನಿಯ ವೀರ್ಯದಿಂದ ಜನಿಸಿ ರಾಕ್ಷಸರಾಜರಾಗುವಿರಿ. ಅಪಾರ ಐಶ್ವರ್ಯ, ಮಹಾಬಲ ಮತ್ತು ಮಹಾಪ್ರತಾಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವಿರಿ. ಸಮಸ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ರಾಜರಾಗುವಿರಿ. ಶಿವಭಕ್ತರಾಗಿರುವಿರಿ. ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರಾಗಿರುವಿರಿ. ಕೊನೆಗೆ ಶಿವನ ಅವತಾರರೂಪದಿಂದ ಮರಣಹೊಂದಿ ಮತ್ತೆ ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರುವಿರಿ.””

ಸೂತ ಉವಾಚ ।

ಇತ್ಯಾಕರ್ಣ್ಯ ಮುನೇರ್ವಾಕ್ಯಂ ನಾರದಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ ।
ಉಭೌ ಹರಗಣೌ ಪ್ರೀತೌ ಸ್ವಂ ಪದಂ ಜಗ್ಮತುರ್ಮುದಾ ॥ 15 ॥
ನಾರದೋಽಪಿ ಪರಂ ಪ್ರೀತೋ ಧ್ಯಾಯಂಚ್ಛಿವಮನನ್ಯಧೀಃ ।
ವಿಚಚಾರ ಮಹೀಂ ಪಶ್ಯನ್ ಶಿವತೀರ್ಥಾನ್ಯಭೀಕ್ಷ್ಣಶಃ ॥ 16 ॥
ಕಾಶೀಂ ಪ್ರಾಪ್ಯಾಥ ಸ ಮುನಿಃ ಸರ್ವೋಪರಿ ವಿರಾಜಿತಾಮ್ ।

ಶಿವಪ್ರಿಯಾಂ ಶಂಭುಸುಖಪ್ರದಾಂ ಶಂಭುಸ್ವರೂಪಿಣೀಮ್ ॥ 17 ॥
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕಾಶೀಂ ಕೃತಾರ್ಥೋಽಭೂತ್ಕಾಶೀನಾಥಂ ದದರ್ಶ ಹ ।
ಆನರ್ಚ ಪರಮಪ್ರೀತ್ಯಾ ಪರಮಾನಂದಸಂಯುತಃ ॥ 18 ॥
ಸ ಮುದಾ ಸೇವ್ಯ ತಾಂ ಕಾಶೀಂ ಕೃತಾರ್ಥೋ ಮುನಿಸತ್ತಮಃ ।
ನಮನ್ಸಂವರ್ಣಯನ್ಭಕ್ತ್ಯಾ ಸಂಸ್ಮರನ್ಪ್ರೇಮವಿಹ್ವಲಃ ॥ 19 ॥

ಸೂತನು ಹೇಳಿದನು: "ಮಹಾತ್ಮ ನಾರದಮುನಿಯ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಶಿವಗಣಗಳಾದ ಆ ಇಬ್ಬರೂ ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷಗೊಂಡು ಹರ್ಷದಿಂದ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದರು. ನಾರದನೂ ಪರಮಸಂತೋಷದಿಂದ, ಅನನ್ಯಚಿತ್ತನಾಗಿ ಶಿವನನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ, ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಶಿವತೀರ್ಥಗಳನ್ನು ದರ್ಶನಮಾಡುತ್ತಾ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದನು. ಆ ಬಳಿಕ ಸರ್ವತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುವ, ಶಿವನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದ, ಶಂಭುವಿನ ಆನಂದವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ, ಶಂಭುವಿನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿರುವ ಕಾಶಿಯನ್ನು ತಲುಪಿದನು. ಕಾಶಿಯನ್ನು ದರ್ಶನಮಾಡಿ, ಕಾಶೀನಾಥನನ್ನು ಕಂಡು ಕೃತಾರ್ಥನಾದನು. ಪರಮಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಅವನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಪರಮಾನಂದದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದನು. ಆ

ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕಾಶಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕಾಶಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ, ಶಿವನನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾ, ಪ್ರೇಮವಿಹ್ವಲನಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಜಗಾಮಾಥ ಶಿವಸ್ಮರಣಸನ್ಮತಿಃ ।
ಶಿವತತ್ತ್ವಂ ವಿಶೇಷೇಣ ಜ್ಞಾತುಮಿಚ್ಛಸ್ಸ ನಾರದಃ ॥ 20 ॥
ನತ್ವಾ ತತ್ರ ವಿಧಿಂ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಸ್ತುತ್ವಾ ಚ ವಿವಿಧೈಸ್ತವೈಃ ।
ಪಪ್ರಚ್ಛ ಶಿವತ್ತತ್ವಂ ಶಿವಸಂಭಕ್ತಮಾನಸಃ ॥ 21 ॥

ನಂತರ ಶಿವಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಪವಿತ್ರವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ನಾರದನು, ಶಿವತತ್ತ್ವವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವ ಬಯಕೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ವಿವಿಧ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿ, ಶಿವಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಶಿವತತ್ತ್ವದ ಕುರಿತು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು.

ನಾರದ ಉವಾಚ ।
ಬ್ರಹ್ಮನ್ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪಜ್ಞ ಪಿತಾಮಹ ಜಗತ್ಪ್ರಭೋ ।
ತ್ವತ್ಪ್ರಸಾದಾನ್ಮಯಾ ಸರ್ವಂ ವಿಷ್ಣೋರ್ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಮುತ್ತಮಮ್ ॥ 22 ॥

ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗಂ ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗಂ ತಪೋಮಾರ್ಗಂ ಸುದುಸ್ತರಮ್ ।
ದಾನಮಾರ್ಗಂ ಚ ತೀರ್ಥಾನಾಂ ಮಾರ್ಗಂ ಚ ಶ್ರುತವಾನಹಮ್ ॥ 23 ॥
ನ ಜ್ಞಾತಂ ಶಿವತತ್ತ್ವಂ ಚ ಪೂಜಾವಿಧಿಮತಃ ಕ್ರಮಾತ್ ।
ಚರಿತ್ರಂ ವಿವಿಧಂ ತಸ್ಯ ನಿವೇದಯ ಮಮ ಪ್ರಭೋ ॥ 24 ॥

ನಾರದನು ಹೇಳಿದನು: “ಬ್ರಹ್ಮನೇ! ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿತವನೇ! ಪಿತಾಮಹನೇ! ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಭುವೇ! ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಾನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪರಮಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ, ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗ, ದುಸ್ತರವಾದ ತಪೋಮಾರ್ಗ, ದಾನಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ತೀರ್ಥಮಾರ್ಗಗಳನ್ನೂ ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಶಿವತತ್ತ್ವವು, ಶಿವಪೂಜೆಯ ವಿಧಿವಿಧಾನವು ಮತ್ತು ಶಿವನ ವಿವಿಧ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ನನಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಭುವೇ! ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನನಗೆ ವಿವರಿಸು.

ನಿರ್ಗುಣೋಽಪಿ ಶಿವಸ್ತಾತ ಸಗುಣಶ್ಶಂಕರಃ ಕಥಮ್ ।
ಶಿವತತ್ತ್ವಂ ನ ಜಾನಾಮಿ ಮೋಹಿತಶ್ಶಿವಮಾಯಯಾ ॥ 25 ॥
ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪೂರ್ವಂ ಕಥಂ ಶಂಭುಸ್ಸ್ವರೂಪೇಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ ।
ಸೃಷ್ಟಿಮಧ್ಯೇ ಸ ಹಿ ಕಥಂ ಕ್ರೀಡನ್ಸಂವರ್ತತೇ ಪ್ರಭುಃ ॥ 26 ॥

ತದಂತೇ ಚ ಕಥಂ ದೇವಸ್ಸ ತಿಷ್ಠತಿ ಮಹೇಶ್ವರಃ ।
ಕಥಂ ಪ್ರಸನ್ನತಾಂ ಯಾತಿ ಶಂಕರೋ ಲೋಕಶಂಕರಃ ॥ 27 ॥
ಸಂತುಷ್ಟಶ್ಚ ಸ್ವಭಕ್ತೇಭ್ಯಃ ಪರೇಭ್ಯಶ್ಚ ಮಹೇಶ್ವರಃ ।
ಕಿಂ ಫಲಂ ಯಚ್ಛತಿ ವಿಧೇ ತತ್ಸರ್ವಂ ಕಥಯಸ್ವ ಮೇ ॥ 28 ॥
ಸದ್ಯಃ ಪ್ರಸನ್ನೋ ಭಗವಾನ್ಭವತೀತ್ಯನುಸಂಶ್ರುತಮ್ ।
ಭಕ್ತಪ್ರಯಾಸಂ ಸ ಮಹಾನ್ನ ಪಶ್ಯತಿ ದಯಾಪರಃ ॥ 29 ॥

ತಂದೆಯೇ! ನಿರ್ಗುಣನಾದ ಶಿವನು ಹೇಗೆ ಸಗುಣನಾದ ಶಂಕರನಾಗಿ ಪ್ರಕಟನಾಗುತ್ತಾನೆ? ಶಿವಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತನಾಗಿದ್ದ ನಾನು ಈ ಶಿವತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಶಂಭುವು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಗಿರುತ್ತಾನೆ? ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರಭುವು ಹೇಗೆ ಲೀಲೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ? ಸೃಷ್ಟಿಯ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹೇಶ್ವರನು ಹೇಗೆ ಸ್ಥಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ? ಲೋಕಶಂಕರನಾದ ಶಂಕರನು ಹೇಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ? ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಮಹೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೂ ಇತರರಿಗೂ ಯಾವ ಫಲವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ? ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನನಗೆ ವಿವರಿಸು. ಭಗವಂತನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ನಾನು

ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಮಹಾದಯಾಳುವಾದ ಅವನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಕಷ್ಟಪಡುವುದನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರನು.

ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಿಷ್ಣುರ್ಮಹೇಶಶ್ಚ ತ್ರಯೋ ದೇವಾಶ್ಶಿವಾಂಶಜಾಃ ।
ಮಹೇಶಸ್ತತ್ರ ಪೂರ್ಣಾಂಶಸ್ಸ್ವಯಮೇವ ಶಿವಃ ಪರಃ ॥ 30 ॥
ತಸ್ಯಾವಿರ್ಭಾವಮಾಖ್ಯಾಹಿ ಚರಿತಾನಿ ವಿಶೇಷತಃ ।
ಉಮಾವಿರ್ಭಾವಮಾಖ್ಯಾಹಿ ತದ್ವಿವಾಹಂ ತಥಾ ವಿಭೋ ॥ 31 ॥
ತದ್ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯಂ ವಿಶೇಷೇಣ ತಥಾ ಲೀಲಾಃ ಪರಾ ಅಪಿ ।
ಏತತ್ಸರ್ವಂ ತಥಾನ್ಯಚ್ಚ ಕಥನೀಯಂ ತ್ವಯಾನಘ ॥ 32 ॥
ತದುತ್ಪತ್ತಿಂ ವಿವಾಹಂ ಚ ಶಿವಾಯಾಸ್ತು ವಿಶೇಷತಃ ।
ಪ್ರಬ್ರೂಹಿ ಮೇ ಪ್ರಜಾನಾಥ ಗುಹಜನ್ಮ ತಥೈವ ಚ ॥ 33 ॥
ಬಹುಭ್ಯಶ್ಚ ಶ್ರುತಂ ಪೂರ್ವಂ ನ ತೃಪ್ತೋಽಸ್ಮಿ ಜಗತ್ಪ್ರಭೋ ।
ಅತಸ್ತ್ವಾಂ ಶರಣಂ ಪ್ರಾಪ್ತಃ ಕೃಪಾಂ ಕುರು ಮಮೋಪರಿ ॥ 34 ॥

ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಮಹೇಶ ಎಂಬ ಈ ಮೂವರು ದೇವರುಗಳೂ ಶಿವನ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಟರಾದವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮಹೇಶನು ಶಿವನ ಪೂರ್ಣಾಂಶನಾಗಿದ್ದಾನೆ; ಪರಶಿವನು ಸ್ವತಃ ಅವನೇ. ಆ ಪರಮಶಿವನ ಆವಿರ್ಭಾವವನ್ನೂ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅವನ

ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನೂ ನನಗೆ ಹೇಳು. ವಿಭೋ! ಉಮೆಯ ಆವಿರ್ಭಾವವನ್ನೂ, ಅವರ ವಿವಾಹವನ್ನೂ ವಿವರಿಸು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅವರ ಗೃಹಸ್ಥಜೀವನವನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಇತರ ಪರಮಲೀಲೆಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸು. ಅನಘನೇ! ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಹೇಳಬೇಕಾದ ಇತರ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ವಿವರಿಸು. ಪ್ರಜಾನಾಥನೇ! ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶಿವೆಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೂ, ಅವಳ ವಿವಾಹವನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಗುಹನ (ಸ್ಕಂದನ) ಜನ್ಮವನ್ನೂ ನನಗೆ ವಿವರಿಸು. ಜಗತ್ಪ್ರಭುವೇ! ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನಾನು ಹಿಂದೆ ಅನೇಕರಿಂದ ಕೇಳಿದ್ದರೂ ತೃಪ್ತನಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಶರಣಾಗತಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೃಪೆಮಾಡು."

ಇತಿ ಶ್ರುತ್ವಾ ವಚಸ್ತಸ್ಯ ನಾರದಸ್ಯಾಂಗಜಸ್ಯ ಹಿ ।
ಉವಾಚ ವಚನಂ ತತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಲೋಕಪಿತಾಮಹಃ ॥ 35 ॥

ಈ ರೀತಿ ತನ್ನ ಮಾನಸಪುತ್ರನಾದ ನಾರದನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಲೋಕಪಿತಾಮಹ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು."

ಇತಿ ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣೇ ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಂ
ರುದ್ರಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಖಂಡೇ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನೇ
ನಾರದಪ್ರಶ್ನವರ್ಣನೋನಾಮ ಪಂಚಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥

ಇದು ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇಖಂಡ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಾರದಪ್ರಶ್ನವರ್ಣನೆ ಎಂಬ ಐದನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು.

ಅಧ್ಯಾಯ 6: ವಿಷ್ಣೂತ್ಪತ್ತಿವರ್ಣನಃ

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ಭೋ ಬ್ರಹ್ಮನ್ಸಾಧು ಪೃಷ್ಟೋಽಹಂ ತ್ವಯಾ ವಿಬುಧಸತ್ತಮ ।
ಲೋಕೋಪಕಾರಿಣಾ ನಿತ್ಯಂ ಲೋಕಾನಾಂ ಹಿತಕಾಮ್ಯಯಾ ॥ 1 ॥
ಯಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ಸರ್ವಲೋಕಾನಾಂ ಸರ್ವಪಾಪಕ್ಷಯೋ ಭವೇತ್ ।
ತದಹಂ ತೇ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಶಿವತತ್ತ್ವಮನಾಮಯಮ್ ॥ 2 ॥
ಶಿವತತ್ತ್ವಂ ಮಯಾ ನೈವ ವಿಷ್ಣುನಾಪಿ ಯಥಾರ್ಥತಃ ।
ಜ್ಞಾತಶ್ಚ ಪರಮಂ ರೂಪಮದ್ಭುತಂ ಚ ಪರೇಣ ನ ॥ 3 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: “ಭೋ ಬ್ರಹ್ಮನ್! ದೇವರ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠನೇ! ಲೋಕಗಳ ಹಿತವನ್ನು ಬಯಸುವ ನೀನು ಲೋಕೋಪಕಾರಕವಾದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೀಯೆ. ಯಾವ ಶಿವತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕೇಳುವುದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳ ಪಾಪಗಳು

ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆಯೋ, ಆ ನಿರಾಮಯವಾದ ಶಿವತತ್ತ್ವವನ್ನು ನಾನು ನಿನಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಆದರೆ ಆ ಶಿವತತ್ತ್ವವನ್ನಾಗಲಿ, ಅವನ ಪರಮ ಅದ್ಭುತ ಸ್ವರೂಪವನ್ನಾಗಲಿ, ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ[1] ನಾನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ; ವಿಷ್ಣುವೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ; ಬೇರೆ ಯಾರೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಮಹಾಪ್ರಲಯಕಾಲೇ ಚ ನಷ್ಟೇ ಸ್ಥಾವರಜಂಗಮೇ ।
ಆಸೀತ್ತಮೋಮಯಂ ಸರ್ವಮನರ್ಕಗ್ರಹತಾರಕಮ್ ॥ 4 ॥
ಅಚಂದ್ರಮನಹೋರಾತ್ರಮನಗ್ನ್ಯನಿಲಭೂಜಲಮ್ ।
ಅಪ್ರಧಾನಂ ವಿಯಚ್ಛೂನ್ಯಮನ್ಯತೇಜೋವಿವರ್ಜಿತಮ್ ॥ 5 ॥
ಅದೃಷ್ಟತ್ವಾದಿರಹಿತಂ ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶಸಮುಜ್ಝಿತಮ್ ।
ಅವ್ಯಕ್ತಗಂಧರೂಪಂ ಚ ರಸತ್ಯಕ್ತಮದಿಙ್ಮುಖಮ್ ॥ 6 ॥
ಇತ್ಥಂ ಸತ್ಯಂಧತಮಸೇ ಸೂಚೀಭೇದ್ಯೇ ನಿರಂತರೇ ।
ತತ್ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಯಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ಸದೇಕಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ ॥ 7 ॥
ಇತೀದೃಶಂ ಯದಾ ನಾಸೀದ್ಯತ್ತತ್ಸದಸದಾತ್ಮಕಮ್ ।

[1] ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ = ಅದು ಹೇಗಿದೆಯೋ ಹಾಗೆ.

ಯೋಗಿನೋಂತರ್ಹಿತಾಕಾಶೇ ಯತ್ಪಶ್ಯಂತಿ ನಿರಂತರಮ್ ॥ 8 ॥[2]
ಅಮನೋಗೋಚರಂ ವಾಚಾಂ ವಿಷಯಂ ನ ಕದಾಚನ ।
ಅನಾಮರೂಪವರ್ಣಂ ಚ ನ ಚ ಸ್ಥೂಲಂ ನ ಯತ್ಕೃಶಮ್ ॥ 9 ॥
ಅಹ್ರಸ್ವದೀರ್ಘಮಲಘು ಗುರುತ್ವಪರಿವರ್ಜಿತಮ್ ।

[2] ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಜಗತ್ತು ಇಂದಿನಂತೆ ರೂಪಿತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸದೆ ಇತ್ತೋ, ಆಗ ಅಸ್ತಿತ್ವ (ಸತ್) ಮತ್ತು ಅನಸ್ತಿತ್ವ (ಅಸತ್) ಎರಡನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಪರಮತತ್ತ್ವವೊಂದಿತ್ತು. ಆ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಲಾಗದು; ಆದರೆ ಯೋಗಿಗಳು ತಮ್ಮ ಅಂತರಾಕಾಶದಲ್ಲಿ, ನಿರಂತರ ಧ್ಯಾನದ ಮೂಲಕ, ಅದನ್ನು ಸದಾ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಅವ್ಯಕ್ತ ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವೇ ಯೋಗಾನುಭವಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದು, ಅದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಕಾಣಿಸದಿದ್ದರೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ನ ಯತ್ರೋಪಚಯಃ ಕಶ್ಚಿತ್ತಥಾ ನಾಪಚಯೋಽಪಿ ಚ ॥ 10 ॥[3]
ಅವಿಧತ್ತೇ ಸ ಚಕಿತಂ ಯದಸ್ತೀತಿ ಶ್ರುತಿಃ ಪುನಃ ।
ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಚ ಪರಾನಂದಂ ಪರಮ್ಮಹಃ ॥ 11 ॥[4]
ಅಪ್ರಮೇಯಮನಾಧಾರಮವಿಕಾರಮನಾಕೃತಿ ।
ನಿರ್ಗುಣಂ ಯೋಗಿಗಮ್ಯಂ ಚ ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ಯೇಕಕಾರಕಮ್ ॥ 12 ॥[5]

---

[3] ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಪರಿಮಾಣ, ಭಾರ, ವೃದ್ಧಿ–ಕ್ಷಯ ಎಂಬ ಭೌತ ಗುಣಗಳಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮುಕ್ತ. ಅದು ಎಂದಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ – ಸದಾ ಏಕರೂಪ.

[4] ಪರಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ವೇದವು ಆಶ್ಚರ್ಯಭಾವದಿಂದ “ಇದು ಇದೆ” ಎಂದು ಘೋಷಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಸತ್ಯ–ಜ್ಞಾನ–ಅನಂತಸ್ವರೂಪವಾಗಿದ್ದು ಪರಮಾನಂದರೂಪವಾದ ಪರಮಪ್ರಕಾಶ.

[5] ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಅಳತೆಗೂ ಆಧಾರಕ್ಕೂ ಮೀರಿದ್ದು, ರೂಪ–ಗುಣ–ವಿಕಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯೋಗಾನುಭವದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹ್ಯ. ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಸಕಲ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಏಕಮಾತ್ರ ಕಾರಣ.

ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಂ ನಿರಾರಂಭಂ ನಿರ್ಮಾಯಂ ನಿರುಪದ್ರವಮ್ ।
ಅದ್ವಿತೀಯಮನಾದ್ಯಂತಮವಿಕಾಶಂ ಚಿದಾತ್ಮಕಮ್ ॥ 13 ॥

ಮಹಾಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ[6] ಸ್ಥಾವರ-ಜಂಗಮಗಳೆಲ್ಲವೂ

---

[6] ಇಲ್ಲಿ "ಮಹಾಪ್ರಲಯಕಾಲೇ" ಎಂಬ ಪದವು ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಪ್ರಲಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಪ್ರಾಕೃತ (ಮಹಾ) ಪ್ರಲಯವನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಂತರಿಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳೇ ಸಾಕಷ್ಟಿವೆ. (1) "ಮಹಾಪ್ರಲಯ" ಎಂಬ ಪದ: ಶ್ಲೋಕವೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ: ಮಹಾಪ್ರಲಯಕಾಲೇ ಚ ನಷ್ಟೇ ಸ್ಥಾವರಜಂಗಮೇ । ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ: ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಪ್ರಲಯ = ಕಲ್ಪಾಂತದ ಲಯ, ಪ್ರಾಕೃತ ಪ್ರಲಯ = ಮಹಾಪ್ರಲಯ ಎಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. "ಮಹಾಪ್ರಲಯ" ಎಂಬ ಪದವೇ ಪ್ರಾಕೃತ ಲಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. (2) ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳ ವಿವರಣೆ: ಶ್ಲೋಕ 5: ಅಚಂದ್ರಮನಹೋರಾತ್ರಮ್, ಅನಗ್ನ್ಯನಿಲಭೂಜಲಮ್, ಅಪ್ರಧಾನಂ, ವಿಯಚ್ಛೂನ್ಯಮ್, ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು: ಚಂದ್ರನಿಲ್ಲ, ಹಗಲು-ರಾತ್ರಿಗಳಿಲ್ಲ, ಅಗ್ನಿ ಇಲ್ಲ, ವಾಯು ಇಲ್ಲ, ಭೂಮಿ ಇಲ್ಲ, ಜಲ ಇಲ್ಲ, ಪ್ರಧಾನವೂ ಇಲ್ಲ, ಆಕಾಶವೂ ಇಲ್ಲ. ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಪ್ರಲಯದಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಲಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (3) "ಅಪ್ರಧಾನಂ" ಇದು

ನಿರ್ಣಾಯಕವಾದ ಪದ. ಪ್ರಧಾನ = ಪ್ರಕೃತಿ. ಸಾಂಖ್ಯ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ: ಸೃಷ್ಟಿ ಕ್ರಮ: › ಪರಬ್ರಹ್ಮ → ಪ್ರಕೃತಿ (ಪ್ರಧಾನ) → ಮಹತ್ → ...ಪ್ರಾಕೃತ ಲಯದಲ್ಲಿ: ಮಹತ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಧಾನದಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ: ಅಪ್ರಧಾನಮ್ ಎಂದಿದೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದು ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಪ್ರಲಯದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. (4) "ವಿಯಚ್ಛೂನ್ಯಮ್" ಆಕಾಶವೂ ಇಲ್ಲ. ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಪ್ರಲಯದಲ್ಲಿ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದರೆ ಅದು ಇನ್ನೂ ಆಳವಾದ ಲಯ. (5). ಶ್ಲೋಕ 7–13 ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ವರ್ಣಿಸುವುದು: ತತ್ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮ ಅದು: ನಿರ್ಗುಣ, ನಿರಾಕಾರ, ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ, ಅದ್ವಿತೀಯ, ಅನಾದ್ಯಂತ ಎಂದು. ಅಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಪೂರ್ವವಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. (6) ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಪ್ರಲಯದಲ್ಲಿ ಏನಾಗುತ್ತದೆ? ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಪ್ರಲಯದಲ್ಲಿ: ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭೂಃ, ಭುವಃ, ಸ್ವಃ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕಗಳು ಲಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕಾಲ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ ಇದಲ್ಲ. (7) ಪ್ರಾಕೃತ (ಮಹಾ) ಪ್ರಲಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ: ಪಂಚಭೂತಗಳಿಲ್ಲ.

ನಾಶವಾದಾಗ, ಸೂರ್ಯ, ಗ್ರಹ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲವೂ

ತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಸ್ಥಿತಿಯಿಲ್ಲ. ಹಗಲು-ರಾತ್ರಿಗಳಿಲ್ಲ. ಕಾಲದ ವ್ಯವಹಾರವಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮ-ವಿಷ್ಣು-ರುದ್ರರ ಕಾರ್ಯರೂಪಗಳಿಲ್ಲ. ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಮಾತ್ರ. ಇದು ಪ್ರಾಕೃತ ಲಯದ ವರ್ಣನೆಗೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. (8) ನಮ್ಮ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಬಹಳ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ವಿಷಯ. ನಾವು ಈಗಾಗಲೇ ನೋಡಿರುವ: ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, ಬ್ರಹ್ಮಪುರಾಣ, ಪದ್ಮಪುರಾಣ ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿಯೂ ಸೃಷ್ಟಿವರ್ಣನೆಗೆ ಮೊದಲು ಪ್ರಾಕೃತ ಲಯದ ವರ್ಣನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಶಿವಪುರಾಣವೂ ಅದೇ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂವಾದಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ನಾರದನು ಕೇಳಿರುವ ಪ್ರಶ್ನೆ: "ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲು ಶಿವನು ಹೇಗಿದ್ದನು?" (5.26) ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉತ್ತರವನ್ನು ಕಲ್ಪಾಂತದ ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಲಯದಿಂದಲ್ಲ, ಸರ್ವಕಾರಣಗಳಿಗೂ ಪೂರ್ವವಾದ ಪ್ರಾಕೃತ (ಮಹಾ) ಪ್ರಲಯದ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ "ಮಹಾಪ್ರಲಯಕಾಲೇ" = "ಪ್ರಾಕೃತ ಪ್ರಲಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ" ಎಂಬ ಅರ್ಥವೇ ಸಂದರ್ಭ, ಪದಪ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ವರ್ಣನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಅಂಧಕಾರಮಯವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಿರಲಿಲ್ಲ; ಹಗಲು-ರಾತ್ರಿಗಳಿರಲಿಲ್ಲ; ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಜಲಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಧಾನವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆಕಾಶವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಯಾವ ತೇಜಸ್ಸೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ದೃಷ್ಟಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ಅಲಭ್ಯವಾದ, ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಶಗಳಿಲ್ಲದ, ಗಂಧ, ರೂಪ ಮತ್ತು ರಸಗಳು ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದ್ದ, ದಿಕ್ಕುಗಳೂ ಇಲ್ಲದ ಸ್ಥಿತಿಯಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಸೂಜಿಯ ಮೊನೆಯಿಂದಲೂ ಭೇದಿಸಲಾಗದಂತಹ, ನಿರಂತರ ಗಾಢಾಂಧಕಾರವಿದ್ದಾಗ, ಶ್ರುತಿಗಳು 'ತತ್ ಸತ್ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಆ ಒಂದೇ ಪರತತ್ತ್ವವು ಮಾತ್ರ ಇತ್ತು. ಆಗ ಸತ್ ಅಥವಾ ಅಸತ್ ಎಂಬ ಯಾವ ವ್ಯವಹಾರವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಯೋಗಿಗಳು ತಮ್ಮ ಅಂತರಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ದರ್ಶನಮಾಡುವ ಆ ಪರತತ್ತ್ವವು ಮಾತ್ರ ಇತ್ತು. ಅದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಲಭ್ಯ; ವಾಣಿಗೆ ಎಂದಿಗೂ ವಿಷಯವಾಗದು.[7] ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಸರು,

---

[7] ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪರಶಿವನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ, "ಅಮನೋಗೋಚರಂ, ವಾಚಾಂ ವಿಷಯಂ ನ ಕದಾಚನ" ಎಂದು

ರೂಪ ಅಥವಾ ವರ್ಣ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಅದು ಸ್ಥೂಲವೂ ಅಲ್ಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಅಲ್ಲ. ಅದು ಹ್ರಸ್ವವೂ ಅಲ್ಲ, ದೀರ್ಘವೂ ಅಲ್ಲ; ಹಗುರವೂ ಅಲ್ಲ, ಭಾರವೂ ಅಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯೂ ಇಲ್ಲ; ಕ್ಷಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಯು ಆಶ್ಚರ್ಯಭಾವದಿಂದ 'ಅದು ಇದೆ' ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿಯು ಅದನ್ನೇ 'ಸತ್ಯ', 'ಜ್ಞಾನ', 'ಅನಂತ', 'ಪರಮಾನಂದ' ಮತ್ತು 'ಪರಮಜ್ಯೋತಿ' ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ[8]. ಅದು ಅಪ್ರಮೇಯ, ನಿರಾಧಾರ, ಅವಿಕಾರಿ,

---

ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇದು *"ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ ಅಪ್ರಾಪ್ಯ ಮನಸಾ ಸಹ"* (ತೈತ್ತಿರೀಯ ಉಪನಿಷತ್), *"ಯದ್ವಾಚಾನಭ್ಯುದಿತಂ"* (ಕೇನೋಪನಿಷತ್), ಮತ್ತು *"ನೇತಿ ನೇತಿ"* (ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಉಪನಿಷತ್)ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವ ಅದೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ.

[8] ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಶಿವಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ನಡುವಿನ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಸಾಮ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ನಾರದನಿಗೆ ಪರಶಿವನ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವಾಗ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಬಳಸುವ ಅದೇ ಪರಿವಾರಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾನೆ: ಸತ್ಯಂ, ಜ್ಞಾನಂ,

ನಿರಾಕಾರ, ನಿರ್ಗುಣ, ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನುಭವಗಮ್ಯ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿ ಹಾಗೂ ಸಮಸ್ತಕ್ಕೂ ಏಕೈಕ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅದು ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ, ಅನಾರಂಭ, ಮಾಯಾರಹಿತ, ಉಪದ್ರವರಹಿತ, ಅದ್ವಿತೀಯ, ಅನಾದಿ-ಅನಂತ, ಅವಿಕಾಸಿ ಮತ್ತು ಶುದ್ಧ ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. [9]

ಅನಂತಂ. ಇವು ತೈತ್ತಿರೀಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ "ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ" ಎಂಬ ಮಹಾವಾಕ್ಯದ ನೇರ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯಂತಿವೆ. ಶಿವಪುರಾಣವು ಅದಕ್ಕೆ "ಪರಾನಂದಂ" ಮತ್ತು "ಪರಂ ಮಹಃ" ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಅದೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಶಿವಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ.

[9] ಇಲ್ಲಿ (ಶ್ಲೋಕ 4-13) ವರ್ಣಿಸಿರುವ ವಿಷಯವು ಋಗ್ವೇದದ ನಾಸದೀಯ ಸೂಕ್ತ (10.129)ವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಾದೃಶ್ಯ-ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ನೋಡೋಣ. ನಾಸದೀಯ ಸೂಕ್ತವು ಸೃಷ್ಟಿಗೂ ಮುನ್ನದ ಪರಮಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಾತ್ಮಕ, ವಿನಯಪೂರ್ಣ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಋಕ್ಕುಗಳು: ನಾಸದಾಸೀನೋ ನೋ

ಸದಾಸೀತ್ ತದಾನೀಂ (ಆಗ ಅಸತ್ ಕೂಡ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸತ್ ಕೂಡ ಇರಲಿಲ್ಲ). ತಮ ಆಸೀತ್ ತಮಸಾ ಗೂಳ್ಹಮಗ್ರೇ (ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಅಂಧಕಾರದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿತ್ತು). ತದೇಕಂ (ಅದು "ಒಂದೇ ಒಂದು" ಇತ್ತು). ಕೋ ಅದ್ಧಾ ವೇದ ಕ ಇಹ ಪ್ರವೋಚತ್? (ಇದನ್ನು ನಿಜವಾಗಿ ಯಾರು ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ?). ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ 4-13ನೇ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಇದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಪರಮತತ್ತ್ವವು ಮನ-ವಾಣಿಗೆ ಅತೀತವಾದದ್ದು. ನಾಮ-ರೂಪ-ಗುಣ ರಹಿತವಾದದ್ದು. ವೃದ್ಧಿ-ಕ್ಷಯವಿಲ್ಲದ್ದು. ಅದ್ವಿತೀಯವು. ಸತ್ಯ-ಜ್ಞಾನ-ಅನಂತವು. ಚಿತ್ ಸ್ವರೂಪವು.

	ನಾಸದೀಯ ಸೂಕ್ತ	ಶಿವಪುರಾಣ
ಸತ್-ಅಸತ್ ತತ್ತ್ವ	ನ ಸತ್ ನ ಅಸತ್ (ಸತ್-ಅಸತ್ ವರ್ಗೀಕರಣವೇ ಅನ್ವಯಿಸದು)	ಸದಸದಾತ್ಮಕಂ (ಸತ್-ಅಸತ್ ಎರಡನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಪರಮತತ್ತ್ವ)
ಮನ-ವಾಣಿ ಅತೀತತ್ವ	ವಿವರಣೆಗೂ ಸಂಶಯ; ಇದನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ?	ಅಮನೋಗೋಚರಂ ವಾಚಾ ವಿಷಯಂ ನ ಕದಾಚನ

ಯಸ್ಯೇತ್ಥಂ ಸಂವಿಕಲ್ಪಂತೇ ಸಂಜ್ಞಾಸಂಜ್ಞೋಕ್ತಿತಃ ಸ್ಮ ವೈ ।
ಕಿಯತಾ ಚೈವ ಕಾಲೇನ ದ್ವಿತೀಯೇಚ್ಛಾಭವತ್ಕಿಲ ॥ 14 ॥
ಅಮೂರ್ತೇನ ಸ್ವಮೂರ್ತಿಶ್ಚ ತೇನಾಕಲ್ಪಿ ಸ್ವಲೀಲಯಾ ।
ಸರ್ವೈಶ್ವರ್ಯಗುಣೋಪೇತಾ ಸರ್ವಜ್ಞಾನಮಯೀ ಶುಭಾ ॥ 15 ॥
ಸರ್ವಗಾ ಸರ್ವರೂಪಾ ಚ ಸರ್ವದೃಕ್ಸರ್ವಕಾರಿಣೀ ।

ಏಕತ್ವ	ತದೇಕಂ	ಅದ್ವಿತೀಯಂ, ಏಕಕಾರಕಂ
ಚೇತನ	ಸ್ಪಷ್ಟವಲ್ಲ.	ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ, ಚಿತ್ ಆತ್ಮಕಂ
ಅಂತಿಮ ಜ್ಞಾನ	ಇದನ್ನು ದೇವರೂ ತಿಳಿದಿರಬಹುದೇ ಎಂಬ ಸಂಶಯ	ಯೋಗಿಗಮ್ಯ (ಯೋಗಿಗಳು ಅನುಭವಿಸಬಲ್ಲದ್ದು)

ನಾಸದೀಯ ಸೂಕ್ತ ಮತ್ತು ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳು ವಿರೋಧಿಗಳಲ್ಲ. ನಾಸದೀಯವು ಬೀಜ. ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳು ವೃಕ್ಷ. ಒಂದು ತತ್ತ್ವಚಿಂತನೆಯ ಆರಂಭವಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ತತ್ತ್ವಾನುಭವದ ಪರಿಪಾಕ.

ಸರ್ವೇಕವಂದ್ಯಾ ಸರ್ವಾದ್ಯಾ ಸರ್ವದಾ ಸರ್ವಸಂಸ್ಕೃತಿಃ ॥ 16 ॥
ಪರಿಕಲ್ಪೇತಿ ತಾಂ ಮೂರ್ತಿಮೈಶ್ವರೀಂ ಶುದ್ಧರೂಪಿಣೀಮ್ ।
ಅದ್ವಿತೀಯಮನಾದ್ಯಂತಂ ಸರ್ವಾಭಾಸಂ ಚಿದಾತ್ಮಕಮ್ ।
ಅಂತರ್ದಧೇ ಪರಾಖ್ಯಂ ಯದ್ಬ್ರಹ್ಮ ಸರ್ವಗಮವ್ಯಯಮ್ ॥ 17 ॥

ಯಾವ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು "ಇದೆ", "ಇಲ್ಲ" ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರ ಸೂಚಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತೋ, ಆ ಪರತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದ ನಂತರ ದ್ವಿತೀಯ (ಪ್ರಕಟ) ರೂಪವಾಗುವ ಇಚ್ಛೆಯು[10]

---

[10] “ಕಿಯತಾ ಚೈವ ಕಾಲೇನ ದ್ವಿತೀಯೇಚ್ಛಾಭವತ್ಕಿಲ” ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಪದಾರ್ಥದಿಂದಲ್ಲ, ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಆಯಿತು. ಪರಮ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬದಲಾವಣೆಯು ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿಕಲ್ಪ (conceptual differentiation) ವು ಉದಯಿಸಿತು. ಅದರಿಂದಲೇ “ಅಹಂ-ಇದಂ”, “ಒಂದು-ಎರಡು” ಎಂಬ ಭೇದದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದು ಉಪನಿಷತ್ತಿನ “ಏಕೋಽಹಂ ಬಹುಸ್ಯಾಂ” (ನಾನು ಒಂದಾಗಿದ್ದೆ, ಅನೇಕನಾಗಲಿ” ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಐತರೇಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಮೊದಲನೇ ಮಂತ್ರದ ತತ್ತ್ವಾತ್ಮಕ

ಭಾಷ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಐತರೇಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಮೊದಲನೇ ಮಂತ್ರ - ಆತ್ಮಾ ವಾ ಇದಮೇಕ ಏವಾಸೀತ್ ನಾನ್ಯತ್ಕಿಂಚನ ಮಿಷತ್। ಸ ಈಕ್ಷತ ಲೋಕಾನ್ನು ಸೃಜಾ ಇತಿ ॥ ಅರ್ಥಾತ್ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಸಕಲವೂ ಆತ್ಮನೇ ಆಗಿತ್ತು. ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ಚಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮನು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸೋಣ ಎಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿದನು. ಇಲ್ಲಿಯ ಶ್ಲೋಕ ಮತ್ತು ಐತರೇಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಈ ಮಂತ್ರ ಎರಡೂ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲ ಕ್ಷಣವನ್ನು, ಆದರೆ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಕೋಣಗಳಿಂದ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೊದಲು ಏಕತ್ವ ಮಾತ್ರ ಇತ್ತು ಎನ್ನುವುದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಮ್ಮತಿಯಲ್ಲಿದೆ. (ಆತ್ಮಾ ವಾ ಇದಮೇಕ ಏವ ಆಸೀತ್ – ಏಕ ಆತ್ಮ ಮಾತ್ರ ಎನ್ನುವ ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಅದ್ವಿತೀಯಂ – ಏಕ ಪರಮತತ್ತ್ವ ಎನ್ನುವ ಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯ.) ಎರಡೂ ಹೇಳುವುದು – ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೊದಲು ಯಾವುದೇ ವಿಭೇದ-ಚಲನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ (ನಾನ್ಯತ್ ಕಿಂಚನ ಮಿಷತ್ v/s ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಂ). ಸೃಷ್ಟಿಯು ಯಾಂತ್ರಿಕವಲ್ಲ, ಇಚ್ಛಾಜನಿತ ಎನ್ನುವುದೇ ಇವೆರಡರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಮ್ಯ (ಸ ಈಕ್ಷತ – ಆತ್ಮನು ಇಚ್ಛಿಸಿದ v/s ದ್ವಿತೀಯೇಚ್ಛಾ- ಎರಡಾಗುವ ಇಚ್ಛೆ. ಉಪನಿಷತ್ತು “ಈಕ್ಷಣ” ಸೃಷ್ಟಿಸೋಣ ಎಂಬ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಪುರಾಣ ಶ್ಲೋಕವು ಸಂಜ್ಞಾ -ಅಸಂಜ್ಞಾ ಮೂಲಕ ವಿಕಲ್ಪ ಎಂದು

ಉದಯಿಸಿತು ಎಂದು ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಆ ನಿರಾಕಾರ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ತನ್ನ ಲೀಲೆಯಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಒಂದು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು

ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ತತ್ತ್ವಾತ್ಮಕ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ನಾಸದೀಯ ಸೂಕ್ತ, ಐತರೇಯ ಉಪನಿಷತ್ತು ಮತ್ತು ಈ ಪುರಾಣ ಶ್ಲೋಕಗಳ ವರೆಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವರ್ಣನೆಯು ಒಂದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ವಿರೋಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಸದೀಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ “ಇದು ತಿಳಿಯಬಹುದೇ?” ಎಂಬ ಅಜ್ಞಾನ ವಿನಯವನ್ನು ಐತರೇಯ ಉಪನಿಷತ್ತು “ಆತ್ಮನೇ ಏಕ; ಆತ್ಮನು ಇಚ್ಛಿಸಿದ” ಎಂಬ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಉತ್ತರವನ್ನಿತ್ತರೆ, ಈ ಪುರಾಣ ಶ್ಲೋಕಗಳು “ಆ ಇಚ್ಛೆಯು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟಿತು?” ಎನ್ನುವುದನ್ನು ವಿಕಲ್ಪ ತತ್ತ್ವದ ಮೂಲಕ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಐತರೇಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೆ ವಿರೋಧವಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವೇದಾಂತೀಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ, ಐತರೇಯವು ಹೇಳುತ್ತದೆ “ಏನು” ಮತ್ತು ಈ ಪುರಾಣ ಶ್ಲೋಕವು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ “ಹೇಗೆ”.

ಪ್ರಕಟಿಸಿಕೊಂಡಿತು[11]. ಆ ಮೂರ್ತಿಯು ಸಮಸ್ತ ಐಶ್ವರ್ಯಗುಣಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ನಳಾಗಿದ್ದು,

---

[11] ಶ್ಲೋಕ 15-16 ರಲ್ಲಿ ಈವರೆಗೆ ನಿರೂಪಿತವಾದ ನಿರ್ಗುಣ-ನಿರಾಕಾರ ಪರಮತತ್ತ್ವವು ಹೇಗೆ ಸಗುಣ-ಸಾಕಾರವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ನಿರಾಕಾರವಾದ ಪರಮತತ್ತ್ವವೇ ತನ್ನ ಲೀಲಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ತನ್ನದೇ ಆದ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಆ ರೂಪವು ಎಲ್ಲ ಐಶ್ವರ್ಯಗುಣಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ನವಾಗಿದ್ದು, ಸಂಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಮಂಗಳಕರವಾಗಿದೆ. ಆ ರೂಪವು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದದ್ದಲ್ಲ. ಅಮೂರ್ತವೇ ಮೂರ್ತಿಯಾದುದು. ಈ ಸಗುಣ ಸ್ವರೂಪವು ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ, ಎಲ್ಲ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಣಿಯಾಗಿ ಇರುವಳು. ಜ್ಞಾನ, ಕ್ರಿಯೆ, ಪೂಜೆ, ಆದಿ, ಕಾಲ – ಎಲ್ಲವೂ ಆಕೆಯಲ್ಲೇ ಆಧಾರಿತ. ಸಂಪೂರ್ಣ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಆಕೆಯದೇ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ – ಜಗತ್ತು ನಿರಾಕಾರದಿಂದ ಹೊರಗಾದ ವಿಚ್ಛೇದವಲ್ಲ. ಅದು ಪರಮತತ್ತ್ವದ ಲೀಲಾತ್ಮಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ನಿರ್ಗುಣವೇ ಅದೇ. ಸಗುಣವೂ ಅದೇ. ಭೇದವು ಕೇವಲ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ. ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ.

ಸರ್ವಜ್ಞಾನಮಯಿಯಾದ, ಮಂಗಳಸ್ವರೂಪಿಣಿಯಾದಳು. ಅವಳು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿನಿ, ಸರ್ವರೂಪಿಣಿ, ಸರ್ವದರ್ಶಿನಿ, ಸರ್ವಕಾರಿಣಿ, ಸರ್ವರಿಗೂ ವಂದನೀಯಳು, ಸಮಸ್ತಕ್ಕೂ ಆದಿಭೂತಳು ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಸ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಕಾರಣಳಾಗಿದ್ದಳು. ಹೀಗೆ ಆ ಶುದ್ಧಸ್ವರೂಪಿಣಿಯಾದ ಐಶ್ವರೀ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿ, ಅದ್ವಿತೀಯ, ಅನಾದಿ-ಅನಂತ, ಸರ್ವಪ್ರಕಾಶಕ, ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿ ಹಾಗೂ ಅವ್ಯಯವಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಅದರೊಳಗೆ ತಾನೇ ಅಂತರ್ನಿಹಿತವಾಯಿತು.[12]

---

[12] ಈ ಶ್ಲೋಕವು ನಿರ್ಗುಣ-ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮ (ಪರಬ್ರಹ್ಮ) ಮತ್ತು ಸಗುಣ-ಐಶ್ವರೀ ಮೂರ್ತಿ (ಶಕ್ತಿ/ಈಶ್ವರ ಸ್ವರೂಪ) ಇವರ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಮೂರ್ತಿಯು "ಪರಿಕಲ್ಪಿತ" ಅರ್ಥಾತ ಉಪಚಾರ/ಲೀಲೆ ಆಗಿದ್ದರೂ, ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಪರಮಸತ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಅದು ಎಂದು. ಪರಮತತ್ತ್ವವು ತನ್ನ ಲೀಲಾ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಐಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನ, ಶುದ್ಧಸ್ವರೂಪದ ಒಂದು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು "ಪರಿಕಲ್ಪಿಸಿ" ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಆ ಮೂರ್ತಿಯ ಒಳಗೆ ಅಡಗಿರುವ ಪರಮಸತ್ಯವು ಅದ್ವಿತೀಯ, ಆದಿ-ಅಂತರಹಿತ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ,

ಅಮೂರ್ತೇ ಯತ್ಪರಾಖ್ಯಂ ವೈ ತಸ್ಯ ಮೂರ್ತಿಸ್ಸದಾಶಿವಃ ।
ಅರ್ವಾಚೀನಾಃ ಪರಾಚೀನಾ ಈಶ್ವರಂ ತಂ ಜಗುರ್ಬುಧಾಃ ॥ 18 ॥

ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿ, ಅವ್ಯಯವಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮ. ಅಂದರೆ ಮೂರ್ತಿ=ಕಾಣುವುದು (ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ) ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮ=ಒಳಗಿನ ತತ್ತ್ವ (ಅಂತರ್ಧೇ). ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಕಲ್ಪ ಎಂದರೆ ಸುಳ್ಳು ಎಂದಲ್ಲ. ಇದು ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಉಪಚಾರ (ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ರೂಪನೀಡುವುದು), ಲೀಲೆ (ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ) ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾರೋಪ (ಬೋಧನೆಗಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ) ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಮೂರ್ತಿ ಅಸತ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪರಮಸತ್ಯದ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣ ರೂಪವಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಧೇ ಎನ್ನುವುದು ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪದ. ಅಂತರ್ಧೇ=ಅಡಗಿಕೊಂಡಿತು/ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಇದೆ. ಅಂದರೆ ರೂಪದೊಳಗೂ ಬ್ರಹ್ಮ. ರೂಪವನ್ನು ಮೀರಿರುವುದೂ ಅಥವಾ ಹೊರಗಿರುವುದೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ. ರೂಪ-ಅರೂಪ ಭೇದವು ಅನುಭವದ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಸರ್ವ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ. ಆತ್ಮನೇ ಲೋಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಐತರೇಯದ ಚಿಂತನೆ. ಒಂದೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಸಗುಣ ಮೂರ್ತಿ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಅದರೊಳಗೆ ಅಡಗಿರುವ ಪರತತ್ತ್ವವೇ ಅದ್ವಿತೀಯ ಚಿತ್-ಬ್ರಹ್ಮ.

ಶಕ್ತಿಸ್ತದೈಕಲೇನಾಪಿ ಸ್ವೈರಂ ವಿಹರತಾ ತನುಃ ।
ಸ್ವವಿಗ್ರಹಾತ್ಸ್ವಯಂ ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ಸ್ವಶರೀರಾನಪಾಯಿನೀ ॥ 19 ॥
ಪ್ರಧಾನಂ ಪ್ರಕೃತಿಂ ತಾಂ ಚ ಮಾಯಾಂ ಗುಣವತೀಂ ಪರಾಮ್ ।
ಬುದ್ಧಿತತ್ತ್ವಸ್ಯ ಜನನೀಮಾಹುರ್ವಿಕೃತಿವರ್ಜಿತಾಮ್ ॥ 20 ॥
ಸಾ ಶಕ್ತಿರಂಬಿಕಾ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಪ್ರಕೃತಿಃ ಸಕಲೇಶ್ವರೀ ।
ತ್ರಿದೇವಜನನೀ ನಿತ್ಯಾ ಮೂಲಕಾರಣಮಿತ್ಯುತ ॥ 21 ॥

ಆ ಅಮೂರ್ತ ಪರತತ್ತ್ವದ ಮೂರ್ತರೂಪವೇ ಸದಾಶಿವನು. ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅವನನ್ನೇ ಪರಮಾರ್ಥದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ, ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಈಶ್ವರನೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅವನ ಶಕ್ತಿಯು ಅವನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡದೆ ಇದ್ದರೂ, ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಲೀಲೆಯಿಂದ ವಿಹರಿಸುವವಳಾಗಿದ್ದಳು. ಸದಾಶಿವನ ಸ್ವವಿಗ್ರಹದಿಂದ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಟಳಾದ, ಅವನ ದೇಹದಿಂದ ಎಂದಿಗೂ ಬೇರ್ಪಡದ ಆ ಶಕ್ತಿಯು ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯ ದೇಹದಿಂದ

ಎಂದಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗದವಳು.[13] ಅವಳನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನ, ಪ್ರಕೃತಿ,

---

[13] ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಶ್ಲೋಕ. ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ಯೇ? "ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದೆ" ಎಂಬ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಬರುವ ಮೊದಲು ಶ್ಲೋಕದ ಪದಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನೋಡಬೇಕು. ಶ್ಲೋಕವು ಹೀಗಿದೆ: ಶಕ್ತಿಸ್ತದೈಕಲೇನಾಪಿ ಸ್ವೈರಂ ವಿಹರತಾ ತನುಃ । ಸ್ವವಿಗ್ರಹಾತ್ಸ್ವಯಂ ಸೃಷ್ಟಾ ಸ್ವಶರೀರಾನಪಾಯಿನೀ ॥ ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ಪದಗಳಿವೆ: ಸ್ವೈರಂ ವಿಹರತಾ, ಸ್ವಯಂ ಸೃಷ್ಟಾ, ಸ್ವಶರೀರಾನಪಾಯಿನೀ. (1) "ಸ್ವೈರಂ ವಿಹರತಾ" ಸ್ವೈರಮ್ ಎಂದರೆ ಕೇವಲ "ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ" ಎಂಬುದಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದರ ಅರ್ಥಗಳು: ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ, ಅಡೆತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ, ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ, ಲೀಲೆಯಿಂದ. ಅಂದರೆ "ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು." ಆದರೆ ಇದರಿಂದ ಅವಳು ಶಿವನಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಪರಮಸತ್ತೆ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (2) "ಸ್ವಶರೀರಾನಪಾಯಿನೀ" ಇದು ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಪದ. ಅನಪಾಯಿನೀ = ಎಂದಿಗೂ ಬೇರ್ಪಡದವಳು. ಯಾರಿಂದ? ಸ್ವಶರೀರಾತ್ ಇಲ್ಲಿ "ಸ್ವ" ಯಾರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ? ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದು ಸದಾಶಿವನನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಶಿವನ ದೇಹದಿಂದ ಎಂದಿಗೂ

ಬೇರ್ಪಡದ ಶಕ್ತಿ. ಇದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ-ಉಷ್ಣತೆ, ಸೂರ್ಯ-ಪ್ರಕಾಶದ ಸಂಬಂಧದಂತಿದೆ. (3) "ಸ್ವಯಂ ಸೃಷ್ಟಾ" ಇದೂ ಕುತೂಹಲಕರ. ಇದನ್ನು "ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಳು." ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಿದರೆ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಸಮಸ್ಯೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ: ಸ್ವತಃ ಪ್ರಕಟಳಾದಳು. ಅಂದರೆ ಅವಳನ್ನು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯ ಉದಯಿಸಿದಾಗ ನಾವು "ಸೂರ್ಯನು ಪ್ರಕಟನಾದನು" ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ಸೂರ್ಯನು ಆಗಲೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದನು; ಕೇವಲ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ: ಶಕ್ತಿ ನಿತ್ಯಳಾಗಿದ್ದರೆ, ಅವಳು "ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಟಳಾದಳು"

ಶಿವಪುರಾಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಬಂದ ಕ್ರಮ: ಪರಬ್ರಹ್ಮ ↓ ಸದಾಶಿವ ↓ ಶಕ್ತಿ ↓ ಪ್ರಕೃತಿ ↓ ಮಹತ್ ↓ಮುಂದಿನ ಸೃಷ್ಟಿ. ಆದರೆ ಶಕ್ತಿ ಸದಾಶಿವನಿಂದ ಎಂದಿಗೂ ಬೇರ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಸಾಂಖ್ಯದಿಂದ ಹೇಗೆ ಭಿನ್ನ? ಸಾಂಖ್ಯ: ಪುರುಷ, ಪ್ರಕೃತಿ - ಎರಡೂ ಅನಾದಿ. ಒಂದೊಂದು ಮತ್ತೊಂದರ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಲ್ಲ. ಶಿವಪುರಾಣ: ಇಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ – ನಿತ್ಯಳು. ಅನಾದಿ. ಮೂಲಕಾರಣ. ಆದರೂ ಸ್ವಶರೀರಾನಪಾಯಿನೀ ಅಂದರೆ ಸದಾಶಿವನಿಂದ ಅವಿಭಕ್ತಳು. ಅವಳು ಶಿವನ ಹೊರಗಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ತತ್ತ್ವವಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣದಲ್ಲೂ ಇದೇ

ವಿಚಾರ:ಅಲ್ಲಿ ಪರಾಶರನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶಕ್ತಿಗಳೇ – ಪರಾಶಕ್ತಿ, ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಶಕ್ತಿ, ಅವಿದ್ಯಾಶಕ್ತಿ. ಅವು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ = ಶಿವನ ಶಕ್ತಿ.

ಹಾಗಾದರೆ "ಸ್ವೈರಂ ವಿಹರತಾ" ಯಾಕೆ? ಇದನ್ನೇ ನಾನು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಭಾಗವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇದರ ಅರ್ಥ ಶಕ್ತಿಯು ಶಿವನ ಯಂತ್ರದಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಲೀಲೆಯಿಂದ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ, ಚೈತನ್ಯದಿಂದ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳು ಜಡ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲ. ಅವಳು ಚೈತನ್ಯಮಯಿ ಶಕ್ತಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಭಾವ "ಸದಾಶಿವನಿಂದ ಎಂದಿಗೂ ಬೇರ್ಪಡದ ಆ ಶಕ್ತಿಯು, ಅವನೊಂದಿಗೆ ಒಂದಾಗಿದ್ದರೂ, ತನ್ನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಲೀಲೆಯಿಂದ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಬೇರೆ ಯಾರಿಂದಲೂ ನಿರ್ಮಿತಳಲ್ಲ; ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೇ ಪ್ರಕಟಳಾದವಳು." ಇದರಿಂದ ಎರಡು ಸಂಗತಿಗಳು ಒಂದೇ ವೇಳೆ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ: (1) ಶಕ್ತಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾರ್ಯಸಾಮರ್ಥ್ಯ (functional autonomy) ಇದೆ. (2) ಆದರೆ ಅವಳಿಗೆ ಶಿವನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವ (ontological independence) ಇಲ್ಲ. ಶಿವಪುರಾಣವು ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಒಂದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದೇ ನಂತರದ

ಮಾಯೆ, ಗುಣಮಯಿ ಪರಾಶಕ್ತಿ, ಬುದ್ಧಿತತ್ತ್ವದ ಜನನಿ ಹಾಗೂ ವಿಕಾರರಹಿತ ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.[14] ಅವಳೇ

ಶೈವದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶಿವ–ಶಕ್ತಿ ಅವಿಭೇದ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವದ ಮೂಲಭೂತ ನಿರೂಪಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ.

[14] ಶ್ಲೋಕ 20ರಲ್ಲಿ ಪರಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಯೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. 14-21ನೇ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ವರ್ಣನೆಗಳು, ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳು ಪರಶಿವನ ಶಕ್ತಿಗಳು ಅಂದರೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆಯೇ? ಹೌದು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಉದ್ದೇಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. 14–21ನೇ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು "ಶಿವನ ಶಕ್ತಿಗಳು" (powers) ಎಂಬುದನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ; "ಶಿವನ ಶಕ್ತಿ" (the Power) ಯನ್ನೇ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಕ್ರಮವನ್ನು ನೋಡೋಣ. (1) 14–17ನೇ ಶ್ಲೋಕಗಳು: ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳುವುದು: ನಿರ್ಗುಣ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ "ಇಚ್ಛೆ" ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಲೀಲೆಯಿಂದ ಒಂದು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆ ಮೂರ್ತಿಯು ಸರ್ವೈಶ್ವರ್ಯಗುಣೋಪೇತಾ, ಸರ್ವಜ್ಞಾನಮಯೀ, ಸರ್ವಗಾ, ಸರ್ವರೂಪಾ, ಸರ್ವಕಾರಿಣೀ, ಸರ್ವಾದ್ಯಾ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ

ತತ್ತ್ವದ ಲಕ್ಷಣಗಳು. (2) 18–21ನೇ ಶ್ಲೋಕಗಳು: ನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅದೇ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಶಕ್ತಿ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಮಾಯಾ, ಗುಣವತೀ, ಅಂಬಿಕಾ, ಸಕಲೇಶ್ವರಿ, ತ್ರಿದೇವಜನನೀ, ಮೂಲಕಾರಣ. ಇವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶಕ್ತಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲ. ಒಂದೇ ಪರಾಶಕ್ತಿಯ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯದೃಷ್ಟಿಯ ಹೆಸರುಗಳು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ:

- ಶಕ್ತಿ – ಶಿವನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ.
- ಪ್ರಕೃತಿ – ಜಗತ್ತಿನ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವಾಗಿ.
- ಮಾಯಾ – ನಾಮರೂಪಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಾಗಿ.
- ಗುಣವತೀ – ಸತ್ತ್ವ-ರಜಸ್-ತಮಸ್ ಗುಣಗಳ ಆಶ್ರಯವಾಗಿ.
- ಅಂಬಿಕಾ – ಜಗನ್ಮಾತೆಯಾಗಿ.
- ತ್ರಿದೇವಜನನೀ – ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಮಹೇಶರ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿ.
- ಮೂಲಕಾರಣ – ಸಮಸ್ತ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ.

"ಮಾಯಾ" ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ: 20ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಂ ಪ್ರಕೃತಿಂ ತಾಂ ಚ ಮಾಯಾಂ ಗುಣವತೀಂ ಪರಾಮ್ । ಎಂದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ

"ಮಾಯಾ" ಎಂದರೆ ಭ್ರಮೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಅದರ ಅರ್ಥ: ಅವ್ಯಕ್ತವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಶಕ್ತಿ. ಅಂದರೆ

- ಏಕವನ್ನು ಅನೇಕವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು.
- ನಿರ್ಗುಣದಿಂದ ಸಗುಣವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವುದು.
- ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಉಪಾದಾನವಾಗುವ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವುದು.

ಇದೇ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ತಕ್ಷಣವೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾಯಾ = ಪ್ರಕೃತಿ = ಪರಾಶಕ್ತಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಇವು ಶಿವನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳೇ? ಹೌದು, ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ: ಇವು ಪರಶಿವನ ವಿವಿಧ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲ; ಪರಶಿವನ ಅವಿಭಕ್ತ ಪರಾಶಕ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪ, ಕಾರ್ಯ, ಮತ್ತು ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಹೆಸರುಗಳು ಹಾಗೂ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಅಂದರೆ:

- ಶಿವನಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ತತ್ತ್ವವಲ್ಲ.
- ಶಿವನಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಶಕ್ತಿಗಳ ಪಟ್ಟಿಯೂ ಅಲ್ಲ.
- ಶಿವನಿಗೆ ಅವಿನಾಭಾವವಾಗಿ ಇರುವ ಏಕ ಪರಾಶಕ್ತಿಯ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯರೂಪಗಳೇ ಇವು.

ಅಂಬಿಕೆ, ಅವಳೇ ಪ್ರಕೃತಿ, ಅವಳೇ ಸಕಲೇಶ್ವರಿ, ಅವಳೇ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಮಹೇಶ್ವರರ ಜನನಿ[15], ಅವಳೇ ನಿತ್ಯವಾದ

ಇದಕ್ಕೆ 19ನೇ ಶ್ಲೋಕವೇ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಮಾಣ. ಸ್ವವಿಗ್ರಹಾತ್ಸ್ವಯಂ ಸೃಷ್ಟಾ ಸ್ವಶರೀರಾನಪಾಯಿನೀ । ಈ ಒಂದು ಪಾದವೇ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಹೆಸರುಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಅರ್ಥ:

- ಅವಳು ಶಿವನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ.
- ಅವಳು ಶಿವನ ದೇಹದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗುವ ತತ್ತ್ವವಲ್ಲ.
- ಆದರೆ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಹೀಗಾಗಿ 14–21ನೇ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಪರಶಿವನ ಪರಾಶಕ್ತಿಯ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ನಿರೂಪಣೆಯೇ ಆಗಿವೆ. ನಂತರ 22–26ನೇ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ಪರಾಶಕ್ತಿಗೆ ರೂಪವರ್ಣನೆಯನ್ನು (ಅಷ್ಟಭುಜಾ, ನಾನಾಯುಧಧರಾ, ಇತ್ಯಾದಿ) ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವ → ಹೆಸರುಗಳು → ಕಾರ್ಯ → ಮೂರ್ತಿರೂಪ ಎಂಬ ಕ್ರಮವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾನೆ.

[15] ಇದು ಶಾಕ್ತಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೇವೀಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ ಮತ್ತು ದೇವೀಭಾಗವತ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ

ಇದೇ ವಿಚಾರವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. (1) ಶಿವಪುರಾಣ: ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಮ ಹೀಗಿದೆ: ಪರಬ್ರಹ್ಮ ↓ ಸದಾಶಿವ ↓ ಶಕ್ತಿ (ಅಂಬಿಕಾ) ↓ ಪ್ರಕೃತಿ ↓ ತ್ರಿದೇವಜನನೀ. ಅಂದರೆ, ಶಕ್ತಿಯು ಸದಾಶಿವನಿಂದ ಅವಿಭಕ್ತಳಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವಳೇ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಮಹೇಶರ ಜನನಿ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿವ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಇಬ್ಬರೂ ಅನಾದಿ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ತತ್ತ್ವಗಳಾಗಿ ನಿರೂಪಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. (2) ದೇವೀಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ: ದೇವೀಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಯೋಗನಿದ್ರೆ ಎಂದು ಮೊದಲು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಂತರ ಅವಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯ - ಮೂರಕ್ಕೂ ಕಾರಣಳಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ: ತ್ವಂ ಸ್ವಾಹಾ ತ್ವಂ ಸ್ವಧಾ…ತ್ವಯ್ಯೈತದ್ಧಾರ್ಯತೇ ವಿಶ್ವಂ ತ್ವಯ್ಯೈತತ್ಸೃಜ್ಯತೇ ಜಗತ್ ತ್ವಯ್ಯೈತತ್ಪಾಲಯತ್ ದೇವಿ ತ್ವಮತ್ಯಂತೇ ಚ ಸರ್ವದಾ ಅಂದರೆ ನೀನೇ ಧರಿಸುವವಳು, ನೀನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸುವವಳು, ನೀನೇ ಪಾಲಿಸುವವಳು, ನೀನೇ ಲಯಗೊಳಿಸುವವಳು. ಇಲ್ಲಿ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಅವಳ ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. (3) ದೇವೀಭಾಗವತ: ಇದು ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟ. ದೇವೀಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಮಹಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಶಿವ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಿಯೇ ಅವರಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯ ಎಂಬ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು

ವಹಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅಲ್ಲಿ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳೇ ದೇವಿಯ ಮಕ್ಕಳು ಎಂಬ ಭಾವ ಬಹಳ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. (4) ಶಿವಪುರಾಣದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ: ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದುದು: ಶಿವಪುರಾಣ "ಶಕ್ತಿಯೊಬ್ಬಳೇ ಮೊದಲಿದ್ದಳು." ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ: ಅದರ ಬದಲು ಮೊದಲು ಸದಾಶಿವ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಎಂಬ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ದ್ವೈತ-ಏಕತೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತ್ರಿದೇವಜನನೀ ಎನ್ನುತ್ತದೆ.ಇದು ಶೈವ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ. (5) ದೇವೀಭಾಗವತದ ದೃಷ್ಟಿ: ಅಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಮಹಾದೇವಿ. ನಂತರ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳು.ಇದು ಶಾಕ್ತ ದೃಷ್ಟಿ. (6) ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ

ಶಿವಪುರಾಣ	ದೇವೀಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ	ದೇವೀಭಾಗವತ
ಸದಾಶಿವ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಅವಿಭಾಜ್ಯ	ದೇವಿಯೇ ವಿಶ್ವಶಕ್ತಿ	ದೇವಿಯೇ ಆದಿಕಾರಣ
ಶಕ್ತಿ = ತ್ರಿದೇವಜನನಿ	ದೇವಿ = ಸೃಷ್ಟಿ-ಸ್ಥಿತಿ-ಲಯಶಕ್ತಿ	ದೇವಿಯಿಂದ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ
ಶಿವ-ಶಕ್ತಿ ದ್ವಯಕ್ಕೆ ಒತ್ತು	ಶಕ್ತಿಗೆ ಒತ್ತು	ಶಕ್ತಿಯ ಪರಮಾಧಿಕ್ಯ

ಇದು ನಮ್ಮ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಆಸಕ್ತಿದಾಯಕ ಸಂಗತಿ.

- ಶಿವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಾರದನಿಗೆ ಹೇಳುವುದು: "ಅಂಬಿಕೆಯೇ ತ್ರಿದೇವಜನನಿ."
- ದೇವೀಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಸ್ತುತಿಸುವುದು: "ನೀನೇ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಲಯದ ಮೂಲಶಕ್ತಿ."
- ದೇವೀಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಶಿವರನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಅವರವರ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಈ ಮೂರು ನಿರೂಪಣೆಗಳು ಪದಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೂ, ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ: ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಲಯಗಳ ಹಿಂದೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವ ಪರಾಶಕ್ತಿಯೇ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳ ಕಾರ್ಯಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಮೂಲ. ಶಿವಪುರಾಣವು ಆ ಪರಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸದಾಶಿವನಿಂದ ಅವಿಭಕ್ತಳಾದ ಅಂಬಿಕೆ ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸಿದರೆ, ದೇವೀಭಾಗವತವು ಅದೇ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಪರಮದೇವಿ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ.

ವೇದಗಳು, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಪುರಾಣಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನಿರ್ಗುಣ, ಅವ್ಯಕ್ತ ಪರತತ್ತ್ವದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಸೃಷ್ಟಿಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುವ

ಮೂಲಕಾರಣ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ[16].

ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವ್ಯಕ್ತೀಕರಣದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ, ಮಾಯೆ, ಶಕ್ತಿ, ಸದಾಶಿವ, ನಾರಾಯಣ, ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ನಿರೂಪಣೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ನಂತರ ತ್ರಿಗುಣಗಳ ಕಾರ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ರುದ್ರರ ಸೃಷ್ಟಿ-ಸ್ಥಿತಿ-ಲಯ ಕಾರ್ಯಗಳು ವಿವರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ ಮತ್ತು ಶಾಕ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಈ ವ್ಯಕ್ತಪರತತ್ತ್ವದ ವಿಭಿನ್ನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ತಮ್ಮ ಉಪಾಸನೆಯ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತವೆ; ಆದರೆ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಸತ್ಯದ ವಿಭಿನ್ನ ನಿರೂಪಣೆಗಳೆಂಬ ಸೂಚನೆ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

[16] ಶ್ಲೋಕ 18-21ರಲ್ಲಿ “ಅಮೂರ್ತ (ನಿರಾಕಾರ) ಪರಬ್ರಹ್ಮ” ದಿಂದ ಸದಾಶಿವ-ಶಕ್ತಿ-ಪ್ರಕೃತಿ-ಮಾಯಾ ಎಂಬ ಸೃಷ್ಟಿ-ಕ್ರಮವು ಹೇಗೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೈವ-ಶಕ್ತ-ಸಾಂಖ್ಯ ತತ್ತ್ವಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. (1) ನಿರಾಕಾರವಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಮೂರ್ತಿಯೇ ಸದಾಶಿವ. ಲೌಕಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯವರಿಗೂ

ಪರಮಾರ್ಥ ದೃಷ್ಟಿಯವರಿಗೂ – ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಅವನೇ ಈಶ್ವರ ಎಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅರ್ಥ: ನಿರ್ಗುಣ-ಸಗುಣ ಬೇಧ ಇದ್ದರೂ ತತ್ತ್ವ ಒಂದೇ. (2) ಶಕ್ತಿಯು ಸದಾಶಿವನೊಂದಿಗೆ ಅಭೇದವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದರೂ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಲೀಲಾಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳು ಹೊರಗಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದವಳಲ್ಲ. ಸ್ವಯಂಭೂ. ಆದರೆ ಮೂಲತತ್ತ್ವದಿಂದ ಎಂದಿಗೂ ಬೇರ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿವ-ಶಕ್ತಿ ಅವಿಭಾಗ (inseparable). (3) ಈ ಶಕ್ತಿ/ಪ್ರಕೃತಿ/ಮಾಯೆಯೇ ಪ್ರಧಾನ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದು ತ್ರಿಗುಣಮಯಿ. ಅದೇ ಮುಂದೆ ಬುದ್ಧಿತತ್ತ್ವ ಮಹತ್ತನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ತಾನು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪತಃ ನಿರ್ದೋಷ/ಅವಿಕೃತಿಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾಳೆ. ಬದಲಾವಣೆಗಳು "ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ"ಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಮೂಲಶಕ್ತಿಯು ತತ್ತ್ವತಃ ಅಚಲವಾದುದು. (4) ಆ ಪರಾಶಕ್ತಿಯೇ ಅಂಬಿಕಾ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಮೂಲಕಾರಣ. ಅವಳು ತ್ರಿದೇವರಿಗೂ ಜನನಿ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಸೃಷ್ಟಿ-ಸ್ಥಿತಿ-ಲಯದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳ ಹಿಂದೆ ಶಕ್ತಿಯೇ ಮೂಲ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಇದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಪ್ರಕಾರ "ಸೃಷ್ಟಿ-ಕಾರಣ ಸರಣಿ"ಯು ಹೀಗಿದೆ: ಪರಬ್ರಹ್ಮ (ಅಮೂರ್ತ, ಪರಾಖ್ಯ); ಅದರ ಮೂರ್ತಿಸ್ವರುಪ ಸದಾಶಿವ; ಅವನ ಅವಿಭಕ್ತ ಸಹಚರಿಣಿ ಶಕ್ತಿ/ಅಂಬಿಕಾ;

ಅಸ್ಯಾ ಅಷ್ಟೌ ಭುಜಾಶ್ಚಾಸನ್ವಿಚಿತ್ರವದನಾ ಶುಭಾ ।
ರಾಕಾಚಂದ್ರಸಹಸ್ರಸ್ಯ ವದನೇ ಭಾಶ್ಚ ನಿತ್ಯಶಃ ॥ 22 ॥
ನಾನಾಭರಣಸಂಯುಕ್ತಾ ನಾನಾಗತಿಸಮನ್ವಿತಾ ।
ನಾನಾಯುಧಧರಾ ದೇವೀ ಫುಲ್ಲಪಂಕಜಲೋಚನಾ ॥ 23 ॥

ಅದೇ ಪ್ರಧಾನ/ಪ್ರಕೃತಿ/ಮಾಯಾ (ತ್ರಿಗುಣಮಯೀ); ಅದರಿಂದ ಬುದ್ಧಿ ಮಹತ್ತಿನ ಆರಂಭ. ಇದು ಸಾಂಖ್ಯದ ತತ್ತ್ವಕ್ರಮಕ್ಕೂ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಗೂ ನಾಸದೀಯ ಸೂಕ್ತ ಮತ್ತು ಐತರೇಯ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು. ನಾಸದೀಯ – ತದೇಕಂ (ಒಂದೇ ತತ್ತ್ವ); ಐತರೇಯ – ಸ ಈಕ್ಷತ (ಇಚ್ಛೆ/ಈಕ್ಷಣ) ಮತ್ತು ಈ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ತತ್ತ್ವ – ಸದಾಶಿವ ರೂಪ; ಈಕ್ಷಣ/ಲೀಲಾ – ಶಕ್ತಿ (ಅಂಬಿಕಾ); ಸೃಷ್ಟಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ – ಪ್ರಕೃತಿ/ಮಾಯಾ-ಬುದ್ಧಿ. ಅಂದರೆ ವೇದೀಯ ಸೂಕ್ತ/ಉಪನಿಷತ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಪುರಾಣೀಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವ್. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಟ್ಟಗಳಿವೆ: ಪರಮಾರ್ಥ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ=ಅದ್ವಿತೀಯ, ಅಮೂರ್ತ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರ/ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸದಾಶಿವ-ಶಕ್ತಿ-ಮಾಯಾ-ಪ್ರಕೃತಿ-ಗುಣಗಳು. ಇದರಿಂದ ಅದ್ವೈತವು ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿವರಣೆಯೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಚಿಂತ್ಯತೇಜಸಾ ಯುಕ್ತಾ ಸರ್ವಯೋನಿಃ ಸಮುದ್ಯತಾ ।
ಏಕಾಕಿನೀ ಯದಾ ಮಾಯಾ ಸಂಯೋಗಾಚ್ಚಾಪ್ಯನೇಕಿಕಾ ॥ 24 ॥

ಆ ಶುಭಸ್ವರೂಪಿಣಿಗೆ ಎಂಟು ಭುಜಗಳಿದ್ದವು. ಅವಳ ರೂಪವು ಅದ್ಭುತವಾಗಿತ್ತು. ಅವಳ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಚಂದ್ರರ ಕಾಂತಿಯಂತೆ ನಿತ್ಯವೂ ಪ್ರಕಾಶ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ನಾನಾ ಆಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಳಾದ ಅವಳು, ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಚಲನಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಳು. ಅರಳಿದ ಕಮಲದಂತೆ ಕಣ್ಣುಗಳಿದ್ದ ಆ ದೇವಿಯು ನಾನಾ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಳು. ಅಚಿಂತ್ಯ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅವಳು ಸಮಸ್ತ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲಯೋನಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ತಾನೊಬ್ಬಳೇ ಆಗಿದ್ದರೂ, ಮಾಯೆಯ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಳಾದಳು.

ಪರಃ ಪುಮಾನೀಶ್ವರಃ ಸ ಶಿವಶ್ಶಂಭುರನೀಶ್ವರಃ ।
ಶೀರ್ಷೇ ಮಂದಾಕಿನೀಧಾರೀ ಭಾಲಚಂದ್ರಸ್ತ್ರಿಲೋಚನಃ ॥ 25 ॥
ಪಂಚವಕ್ತ್ರಃ ಪ್ರಸನ್ನಾತ್ಮಾ ದಶಬಾಹುಸ್ತ್ರಿಶೂಲಧೃಕ್ ।
ಕರ್ಪೂರಗೌರಸುಸಿತೋ ಭಸ್ಮೋದ್ಧೂಲಿತವಿಗ್ರಹಃ ॥ 26 ॥

ಪರಮಪುರುಷನಾದ ಆ ಶಿವನೇ ಶಂಭು, ಈಶ್ವರ ಹಾಗೂ ಅನೀಶ್ವರ (ಅವನಿಗಿಂತ ಮೇಲಾದ ಅಧಿಪತಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದವನು). ಅವನು ತನ್ನ ಜಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಂದಾಕಿನೀ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಕಲೆಯು ಮೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಅವನು ತ್ರಿನೇತ್ರನು. ಪಂಚಮುಖನಾದ, ದಶಬಾಹುಗಳಿರುವ, ಪ್ರಸನ್ನಸ್ವಭಾವದ ಆ ಶಿವನು ತ್ರಿಶೂಲಧಾರಿ. ಕರ್ಪೂರದಂತೆ ಶ್ವೇತವರ್ಣನಾದ ಅವನ ದೇಹವು ಭಸ್ಮದಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದೆ.[17]

---

[17] ಈ ಭಾಗವು ಶಿವಪುರಾಣದ ಸೃಷ್ಟಿತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾದ ಕ್ರಮ ಹೀಗಿದೆ: ನಿರ್ಗುಣ ಪರಬ್ರಹ್ಮ → ಮೂರ್ತಿಯ ಪ್ರಕಟಣೆ → ಸದಾಶಿವ → ಶಕ್ತಿ (ಪ್ರಕೃತಿ/ಮಾಯೆ) → ಮಹತ್ → ಮುಂದಿನ ಸೃಷ್ಟಿ. ಈ ಕ್ರಮವು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ "ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್", "ಸ ಐಕ್ಷತ", "ಬಹು ಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯ" ಎಂಬ ಸೃಷ್ಟಿವರ್ಣನೆಯೊಂದಿಗೆ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಂಶವೆಂದರೆ, ಪರಬ್ರಹ್ಮದ ಮೊದಲ ಪ್ರಕಟರೂಪವನ್ನು ಸದಾಶಿವ ಮತ್ತು ಪರಾಶಕ್ತಿ

ಯುಗಪಚ್ಚ ತಯಾ ಶಕ್ತ್ಯಾ ಸಾಕಂ ಕಾಲಸ್ವರೂಪಿಣಾ ।
ಶಿವಲೋಕಾಭಿಧಂ ಕ್ಷೇತ್ರಂ ನಿರ್ಮಿತಂ ತೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ॥ 27 ॥
ತದೇವ ಕಾಶಿಕೇತ್ಯೇತತ್ಪ್ರೋಚ್ಯತೇ ಕ್ಷೇತ್ರಮುತ್ತಮಮ್ ।
ಪರಂ ನಿರ್ವಾಣಸಂಖ್ಯಾನಂ ಸರ್ವೋಪರಿ ವಿರಾಜಿತಮ್ ॥ 28 ॥
ತಾಭ್ಯಾಂ ಚ ರಮಮಾಣಾಭ್ಯಾಂ ಚ ತಸ್ಮಿನ್ಕ್ಷೇತ್ರೇ ಮನೋರಮೇ ।
ಪರಮಾನಂದರೂಪಾಭ್ಯಾಂ ಪರಮಾನಂದರೂಪಿಣೀ ॥ 29 ॥
ಮುನೇ ಪ್ರಲಯಕಾಲೇಪಿ ನ ತತ್ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಕದಾಚನ ।
ವಿಮುಕ್ತಂ ಹಿ ಶಿವಾಭ್ಯಾಂ ಯದವಿಮುಕ್ತಂ ತತೋ ವಿದುಃ ॥ 30 ॥
ಅಸ್ಯಾನಂದವನಂ ನಾಮ ಪುರಾಕಾರಿ ಪಿನಾಕಿನಾ ।
ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯಾನಂದಹೇತುತ್ವಾದವಿಮುಕ್ತಮನಂತರಮ್ ॥ 31 ॥

ಕಾಲಸ್ವರೂಪನಾದ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಸೇರಿ

ಎಂಬ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ದ್ವಯವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಶಿವಪುರಾಣದ ಸೃಷ್ಟಿವಿವರಣೆಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದೆ.

'ಶಿವಲೋಕ'[18] ಎಂಬ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಅದನ್ನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ

---

[18] 27ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಶಿವಲೋಕವು ಪುರಾಣಗಳ ಭುವನಕೋಶ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶಿವಲೋಕ ಎರಡೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದೇ? ಭುವನಕೋಶ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಲೋಕವು ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಲೋಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೂ ಮೇಲಿದೆ. ಮತ್ತು ಶಿವಲೋಕವು ವಿಷ್ಣುಲೋಕಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೇಲಿದೆ ಎಂದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಕಾಲಗಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆಯುಸ್ಸು ಬ್ರಹ್ಮನ ಆಯುಸ್ಸಿಗಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು. ಹಾಗೂ ಶಿವನ ಆಯುಸ್ಸು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆಯುಸ್ಸಿಗಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಎಂದೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೌದು, ಈ ಸಂವಾದದ ಕ್ರಮವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದು ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಎರಡು ಹಂತಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿದರೆ ಗೊಂದಲ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. (1) ಇಲ್ಲಿ 6.27ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಶಿವಲೋಕ: ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ - ಯುಗಪಚ್ಚ ತಯಾ ಶಕ್ತ್ಯಾ ಸಾಕಂ ಕಾಲಸ್ವರೂಪಿಣಾ । ಶಿವಲೋಕಾಭಿಧಂ ಕ್ಷೇತ್ರಂ ನಿರ್ಮಿತಂ ತೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ॥ 27 ॥ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿವಲೋಕವನ್ನು ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಗಳ ನಿವಾಸವಾಗಿ, ಕಾಶಿ, ಆನಂದವನ, ಅವಿಮುಕ್ತ ಕ್ಷೇತ್ರ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕೂ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೇ:

ತದೇವ ಕಾಶಿಕೇತ್ಯೇತತ್, ಪರಂ ನಿರ್ವಾಣಸಂಖ್ಯಾನಮ್, ಅವಿಮುಕ್ತಮ್, ಆನಂದವನಮ್ ಎಂದು ಒಂದೇ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ಈ ಶಿವಲೋಕವು ಕೇವಲ ಒಂದು ಲೋಕವಲ್ಲ; ಶಿವನ ನಿತ್ಯನಿವಾಸ, ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಶವಾಗದ ಕ್ಷೇತ್ರ ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. (2) ಭುವನಕೋಶದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಲೋಕ: ಅನೇಕ ಪುರಾಣಗಳ ಭುವನಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಭೂಲೋಕ, ಭುವರ್ಲೋಕ, ಸ್ವರ್ಲೋಕ, ಮಹರ್ಲೋಕ, ಜನಲೋಕ, ತಪೋಲೋಕ, ಸತ್ಯಲೋಕ (ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ). ಇವುಗಳ ಮೇಲಾಗಿ ವಿಷ್ಣುಲೋಕ, ಶಿವಲೋಕ ಎಂದು ವರ್ಣನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿವಲೋಕವು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲೋಕಗಳಿಗಿಂತ ಮೇಲಿನ, ವಿಷ್ಣುಲೋಕಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉನ್ನತ, ಶಿವನ ನಿತ್ಯನಿವಾಸ ಎಂದು ನಿರೂಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ. (3) ಎರಡನ್ನೂ ಹೊಂದಿಸಬಹುದೇ? ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಹೌದು. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅದೇ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿವಲೋಕವು ಸೃಷ್ಟಿಗೂ ಮುಂಚೆಯೇ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಗಳ ನಿವಾಸವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪರನಿರ್ವಾಣ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದೆ. ಸರ್ವೋಪರಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತದೆ. ಭುವನಕೋಶದಲ್ಲಿ ಶಿವಲೋಕಕ್ಕೆ ನೀಡುವ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಇದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಎರಡೂ ಒಂದೇ ಪರಮ

ಶಿವಲೋಕವನ್ನು ವಿಭಿನ್ನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. (4) ಕಾಲಗಣನೆಯೊಡನೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ: ಈ ಅಂಶವೂ ಬಹಳ ಗಮನಾರ್ಹ. ಅನೇಕ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಆಯುಷ್ಯ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ದೀರ್ಘವಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಕಾಲಮಾನ, ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೀರ್ಘವಾದ ಶಿವನ ಕಾಲಮಾನ ಎಂಬ ಕ್ರಮ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೇವಲ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಲ್ಲ. ಇದು ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿರುವ ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಹಂತಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ವಿಧಾನವೂ ಆಗಿದೆ. ಕ್ರಮವಾಗಿ: ಬ್ರಹ್ಮನು – ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಿಂದ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿ, ನಂತರದ ಸ್ಥೂಲಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿಸ್ತರಣೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಷ್ಣು – ಬ್ರಹ್ಮನ ಆವಿರ್ಭಾವಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದ ಚೈತನ್ಯಪುರುಷ; ಜಡತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃ. ಶಿವ – ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆವಿರ್ಭಾವಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದ ಪರಮತತ್ತ್ವ; ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸೃಷ್ಟಿಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವ ಮೂಲಾಧಾರ. ಇದೇ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಶಿವನ ಕಾಲಮಾನವೂ, ಲೋಕವೂ, ಅಧಿಷ್ಠಾನವೂ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಮೇಲಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ. (5) ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಎಚ್ಚರಿಕೆ: ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಭುವನಕೋಶದಲ್ಲಿ "ಶಿವಲೋಕ" ಎಂಬ ಪದ ಎರಡು ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲ್ಪಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ.

1. ಭುವನಕೋಶದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಡುವ ಲೋಕವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಳಗಿನ ಶಿವಲೋಕ – ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದ ಮೇಲಿರುವ ನಿತ್ಯಧಾಮ.
2. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳುವ ಶಿವಲೋಕ – ಸೃಷ್ಟಿಗೂ ಮುಂಚೆಯೇ ನಿರ್ಮಿತವಾದ, ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿಯೂ ಉಳಿಯುವ, ಕಾಶಿ-ಆನಂದವನ-ಅವಿಮುಕ್ತ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪರಮ ಕ್ಷೇತ್ರ.

ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಒಂದೇ ತತ್ತ್ವದ ಎರಡು ನಿರೂಪಣೆಗಳೆಂದು ಹೊಂದಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ನಿರೂಪಣೆ ಮೊದಲನೆಯದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ತಾತ್ತ್ವಿಕ (metaphysical) ಸ್ವರೂಪದ್ದಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಶಿವಲೋಕವು ಭುವನಕೋಶದ ಒಂದು ಭೌತಿಕ ಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ಸೃಷ್ಟಿಗೂ ಮುಂಚೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಪರಮಧಾಮವಾಗಿ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ವಿವರಿಸುವ ಶಿವಲೋಕವು ಸೃಷ್ಟಿಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ, ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅವಿನಾಶಿಯಾಗಿರುವ, ಕಾಶಿ, ಆನಂದವನ ಮತ್ತು ಅವಿಮುಕ್ತ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪರಮಧಾಮವಾಗಿದೆ. ಭುವನಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುಲೋಕಗಳಿಗಿಂತ ಮೇಲಿರುವ ಶಿವಲೋಕದ ವರ್ಣನೆಯೊಂದಿಗೆ

ಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಕಾಶಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದು 'ಪರನಿರ್ವಾಣ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದು, ಸಕಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಮಾನಂದಸ್ವರೂಪರಾದ ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಯರು ಆ ಮನೋಹರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಕ್ಷೇತ್ರವೂ ಪರಮಾನಂದಮಯವಾಗಿತ್ತು. ಮುನೇ! ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಯರು ಎಂದಿಗೂ ಅದನ್ನು ತ್ಯಜಿಸದ ಕಾರಣ, ಮಹಾಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಕ್ಷೇತ್ರವು ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ[19].

ಇದು ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ, ವಿವಿಧ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಶಿವರಿಗೆ ನಿರೂಪಿಸಲಾದ ಕ್ರಮೇಣ ವಿಶಾಲವಾಗುವ ಕಾಲಮಾನಗಳೂ ಅವರವರ ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಹಂತಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

[19] ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಶವಾಗದೇ ಇರುವ ಕ್ಷೇತ್ರ ಎಂದರೆ ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿಯೂ ಎಂದು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದೇ? ಹೌದು. ಹೀಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು; ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಸಹಜವಾದ ಅರ್ಥವೂ ಆಗಿದೆ. ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನೋಡೋಣ. ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮ ಹೀಗಿದೆ:

1. ಸದಾಶಿವ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಕಟರಾಗುತ್ತಾರೆ.

---

2. ಶಿವಲೋಕ / ಕಾಶಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ.
3. ಅದನ್ನು ಅವಿಮುಕ್ತ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.
4. ನಂತರ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ಆರಂಭವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಶಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವದಿಂದಲೇ ಇರುವ ನಿತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶ್ಲೋಕ 30: ಮುನೇ ಪ್ರಲಯಕಾಲೇಪಿ ನ ತತ್ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಕದಾಚನ । ವಿಮುಕ್ತಂ ಹಿ ಶಿವಾಭ್ಯಾಂ ಯದವಿಮುಕ್ತಂ ತತೋ ವಿದುಃ ॥ ಇಲ್ಲಿ ಕೇವಲ "ಪ್ರಲಯ" ಎಂದು ಬಂದಿದೆ; ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಕೃತ ಎಂದು ವಿಶೇಷಣ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಥೈಸಬಹುದು. (1) ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಪ್ರಳಯ: ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಸಹಜವಾದ ಅರ್ಥ. ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿ

- ಬ್ರಹ್ಮನ ಸೃಷ್ಟಿ ಲಯವಾಗುತ್ತದೆ.
- ಆದರೆ ಮಹರ್ಲೋಕದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳು ಉಳಿಯುತ್ತವೆ.
- ಶಿವಲೋಕವೂ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಹೀಗಾಗಿ "ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಶಿ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಇದು ನೇರವಾಗಿ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. (2) ಪ್ರಾಕೃತ ಪ್ರಳಯ: ಶಿವಪುರಾಣದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ (4–13) ನೀವು ನೋಡಿದಂತೆ, ಮಹಾಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಲಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಸದಾಶಿವ, ಶಕ್ತಿ, ಶಿವಲೋಕ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅರ್ಥವೂ ಇದೆ. ಲೌಕಿಕ ಕಾಶಿ ಲಯವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ನಿತ್ಯ ಶಿವಲೋಕಸ್ವರೂಪವಾದ ಅವಿಮುಕ್ತ ಕಾಶಿ ಲಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಶಿ ಒಂದು ಪ್ರಾಕಟ್ಯ. ಆದರೆ ಅದರ ನಿತ್ಯಸ್ವರೂಪವಾದ ಶಿವಲೋಕ ಪ್ರಾಕೃತ ಪ್ರಳಯಕ್ಕೂ ಅತೀತ. ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಅನೇಕ ಶೈವಾಗಮಗಳು ಕಾಶಿ = ಶಿವಲೋಕದ ಭೂಲೋಕಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದು "ಮಹಾಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಯರು ಆ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು 'ಅವಿಮುಕ್ತ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ." ಎಂಬ ರೀತಿಯ ಅರ್ಥ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಗ್ರ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಅಧ್ಯಾಯವೇ ಮಹಾಪ್ರಳಯದ ನಂತರದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ನಿರೂಪಣೆ ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ್ದು.

ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅದನ್ನು 'ಅವಿಮುಕ್ತ'[20] ಎಂದು

- ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಳಯಾನಂತರ ಉಳಿಯುವುದು ಪರಬ್ರಹ್ಮ-ನಾರಾಯಣ.
- ಶಿವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಳಯಾನಂತರ ಉಳಿಯುವುದು ಸದಾಶಿವ, ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಶಿವಲೋಕ (ಅವಿಮುಕ್ತ/ಕಾಶಿ).
- ದೇವೀಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಳಯಾನಂತರ ಉಳಿಯುವುದು ಮಹಾದೇವಿ ಮತ್ತು ಅವಳ ಪರಮಧಾಮ.

ಹೀಗಾಗಿ, ಮೂರು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ನಿತ್ಯ ಪರಮಧಾಮವು ಪ್ರಳಯಕ್ಕೂ ಅತೀತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಮೂಲ ಕಲ್ಪನೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ; ಆದರೆ ಆ ಪರಮಧಾಮವನ್ನು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಆರಾಧ್ಯತತ್ತ್ವದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ನಮ್ಮ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶವಾಗಿದೆ.

[20] ಅವಿಮುಕ್ತ ಎಂಬ ಪದವು ವಿ + ಮುಚ್ = ಬಿಡು, ತ್ಯಜಿಸು) ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಮುಕ್ತ = ಬಿಟ್ಟದ್ದು, ತ್ಯಜಿಸಿದ್ದು. ವಿಮುಕ್ತ = ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಂಡದ್ದು ಅಥವಾ ಬಿಟ್ಟದ್ದು. ಅವಿಮುಕ್ತ = ಬಿಡದದ್ದು, ಎಂದಿಗೂ ತ್ಯಜಿಸದದ್ದು, ಯಾವಾಗಲೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುವುದು.

ಶಿವಪುರಾಣದ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಪದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ: ಮುನೇ ಪ್ರಲಯಕಾಲೇಽಪಿ ನ ತತ್ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಕದಾಚನ । ವಿಮುಕ್ತಂ ಹಿ ಶಿವಾಭ್ಯಾಂ ಯದವಿಮುಕ್ತಂ ತತೋ ವಿದುಃ ॥ 30 ॥ ಇದರ ನೇರ ಅರ್ಥ: "ಮುನೇ! ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಯರಿಂದ ಎಂದಿಗೂ ತ್ಯಜಿಸಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು 'ಅವಿಮುಕ್ತ' ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ." ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಿಮುಕ್ತ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೇ ಗ್ರಂಥವೇ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ: ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಗಳು ಸದಾ ಅಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಅವಿಮುಕ್ತ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಅಂದರೆ: ಶಿವನು ಎಂದಿಗೂ ತ್ಯಜಿಸದ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಹೆಸರು. ಜಾಬಾಲ ಉಪನಿಷತ್ ನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕಾಶಿಗೆ ಅವಿಮುಕ್ತ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ: "ಅವಿಮುಕ್ತ ಎಲ್ಲಿದೆ?" ಉತ್ತರ: ಅದೇ ವಾರಾಣಸಿ. ಅಲ್ಲಿ "ಅವಿಮುಕ್ತ" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ: ಶಿವನು ಜೀವಿಯನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಜೀವಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ದೊರಕುವ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅದು. ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಶಿವನು ಅಲ್ಲಿ ತಾರಕೋಪದೇಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅವಿಮುಕ್ತ ಎಂದರೆ: ಶಿವನ

ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆನಂದವನ್ನು ನೀಡುವ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಿನಾಕಪಾಣಿಯಾದ ಶಿವನು ಅದಕ್ಕೆ 'ಆನಂದವನ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟನು. ಅನಂತರ ಅದು 'ಅವಿಮುಕ್ತ ಕ್ಷೇತ್ರ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಅಥಾನಂದವನೇ ತಸ್ಮಿಂಚ್ಛಿವಯೋ ರಮಮಾಣಯೋಃ ।

ಅನುಗ್ರಹ ಎಂದಿಗೂ ಕಳೆದುಹೋಗದ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಸೃಷ್ಟಿ–ಕಾಲ–ಲಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರು ಬಹಳ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ: ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಆ ಕ್ಷೇತ್ರವಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಗಳು ಅದನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಿಮುಕ್ತ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕೇವಲ ಭೌಗೋಳಿಕ ಕಾಶಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದಲ್ಲ; ಅದು ಸೃಷ್ಟಿ–ಸ್ಥಿತಿ–ಲಯ ಎಂಬ ಮೂರೂ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಿವಸಾನ್ನಿಧ್ಯ ಎಂದಿಗೂ ಕಳಚದ ನಿತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಎಂಬ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅರ್ಥವು ನಾವು ಹಿಂದೆ ಗಮನಿಸಿದ "ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಶವಾಗದ ಶಿವಲೋಕ" ಎಂಬ ವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಇಚ್ಛೇತ್ಯಭೂತ್ಸುರರ್ಷೇ ಹಿ ಸೃಜ್ಯಃ ಕೋऽಪ್ಯಪರಃ ಕಿಲ ॥ 32 ॥
ಯಸ್ಮಿನ್ನ್ಯಸ್ಯ ಮಹಾಭಾರಮಾವಾಂ ಸ್ವಸ್ವೈರಚಾರಿಣೌ ।
ನಿರ್ವಾಣಧಾರಣಂ ಕುರ್ವಃ ಕೇವಲಂ ಕಾಶಿಶಾಯಿನೌ ॥ 33 ॥
ಸ ಏವ ಸರ್ವಂ ಕುರುತಾಂ ಸ ಏವ ಪರಿಪಾತು ಚ ।
ಸ ಏವ ಸಂವೃಣೋತ್ವಂತೇ ಮದನುಗ್ರಹತಸ್ಸದಾ ॥ 34 ॥
ಚೇತಸ್ಸಮುದ್ರಮಾಕುಂಚ್ಯ ಚಿಂತಾಕಲ್ಲೋಲಲೋಲಿತಮ್ ।
ಸತ್ತ್ವರತ್ನಂ ತಮೋಗ್ರಾಹಂ ರಜೋವಿದ್ರುಮವಲ್ಲಿತಮ್ ॥ 35 ॥
ಯಸ್ಯ ಪ್ರಸಾದಾತ್ತಿಷ್ಠಾವಃ ಸುಖಮಾನಂದಕಾನನೇ ।
ಪರಿಕ್ಷಿಪ್ತಮನೋವೃತ್ತೌ ಬಹಿಶ್ಚಿಂತಾತುರೇ ಸುಖಮ್ ॥ 36 ॥
ಸಂಪ್ರಧಾರ್ಯ್ಯೇತಿ ಸ ವಿಭುಸ್ತಯಾ ಶಕ್ತ್ಯಾ ಪರೇಶ್ವರಃ ।
ಸವ್ಯೇ ವ್ಯಾಪಾರಯಾಂಚಕ್ರೇ ದಶಮೇಂऽಗೇ ಸುಧಾಸವಮ್ ॥ 37 ॥

ಸುರರ್ಷೇ ! ಹೀಗೆ ಆ ಆನಂದವನದಲ್ಲಿ ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಯರು ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ಸಂಕಲ್ಪವುಂಟಾಯಿತು: "ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಈ ಕಾಶಿಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾ, ಪರಮಾನಂದಸ್ವರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷಧಾಮವನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರೋಣ. ಮುಂದೆ ನಡೆಯಲಿರುವ ಸೃಷ್ಟಿ-ಸ್ಥಿತಿ-

ಲಯಗಳ ಈ ಮಹಾಭಾರವನ್ನು ಹೊರಲು ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸೋಣ.[21] ನನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅವನೇ ಸರ್ವಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು

[21] ನಮ್ಮ ಮೇಲಿರುವ ಈ ಮಹಾಭಾರವನ್ನು ಹೊರುವ ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸೋಣ ಇಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಭಾರವಾಗಿರಬಹುದು? ಇಬ್ಬರೇ ಇದ್ದಾರಲ್ಲವೇ? ಬೇರೊಬ್ಬರು ಬೇರೊಂದೂ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ "ಭಾರ" ಎಂಬುದನ್ನು ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಇರುವ ಕೆಲಸ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬಾರದು; ಮುಂದೆ ಉಂಟಾಗಲಿರುವ ಸೃಷ್ಟಿವ್ಯಾಪಾರದ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ: ಅಥಾನಂದವನೇ ತಸ್ಮಿಂಚ್ಛಿವಯೋಃ ರಮಮಾಣಯೋಃ । ಇಚ್ಛೇತ್ಯಭೂತ್ಸುರರ್ಷೇ ಹಿ ಸೃಜ್ಯಃ ಕೋಽಪ್ಯಪರಃ ಕಿಲ ॥ 32 ॥ ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಯರಿಗೆ ಒಂದು ಸಂಕಲ್ಪ ಉಂಟಾಯಿತು: "ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸೋಣ." ಆಮೇಲೆ ತಕ್ಷಣವೇ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ: ಯಸ್ಮಿನ್ನ್ಯಸ್ಯ ಮಹಾಭಾರಮಾವಾಂ ಸ್ವಸ್ವೈರಚಾರಿಣೌ । ನಿರ್ವಾಣಧಾರಣಂ ಕುರ್ವಃ ಕೇವಲಂ ಕಾಶಿಶಾಯಿನೌ ॥ 33 ॥ ನಂತರ: ಸ ಏವ ಸರ್ವಂ ಕುರುತಾಂ ಸ ಏವ ಪರಿಪಾತು ಚ । ಸ ಏವ ಸಂವೃಣೋತ್ವಂತೇ ಮದನುಗ್ರಹತಸ್ಸದಾ ॥ 34 ॥ ಇದರಿಂದ 33ನೇ

ಶ್ಲೋಕದ ಮಹಾಭಾರ ಎಂದರೆ ಏನು ಎಂಬುದು 34ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ: ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ - ಈ ಮೂರೂ ಕಾರ್ಯಗಳು. ಅಂದರೆ ಇನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ಆಗಿಲ್ಲವಲ್ಲ? ಹೌದು. ಇದು ಸಂಕಲ್ಪ (ಇಚ್ಛೆ). ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಾವು ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು: "ಮುಂದೆ ದೊಡ್ಡ ಸಂಸ್ಥೆ ಆರಂಭಿಸಬೇಕಿದೆ; ಅದರ ಹೊಣೆ ಹೊರುವ ಒಬ್ಬನನ್ನು ನೇಮಿಸೋಣ." ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥೆಯೇ ಆರಂಭವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ "ಮುಂದೆ ಬರುವ ಹೊಣೆ"ಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅದೇ. "ಯಸ್ಮಿನ್ ಅಸ್ಯ ಮಹಾಭಾರಮ್" ಇದನ್ನು ಪದಶಃ ನೋಡಿದರೆ ಯಸ್ಮಿನ್ = ಯಾರ ಮೇಲೆ ಅಸ್ಯ ಮಹಾಭಾರಮ್ = ಈ ಮಹಾಭಾರವನ್ನು ಎಂದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ "ಅಸ್ಯ" ಎಂದರೆ ಮುಂದೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಲಿರುವ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಾರ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲೇ ಸ ಏವ ಸರ್ವಂ ಕುರುತಾಂ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಓದಿದರೆ ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಯರ ಉದ್ದೇಶದ ಅರ್ಥ ಹೀಗಾಗುತ್ತದೆ: "ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಈ ನಿತ್ಯಾನಂದಮಯ ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರೋಣ. ಸೃಷ್ಟಿ-ಸ್ಥಿತಿ-ಲಯಗಳ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸೋಣ. ಅವನು ನಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಆ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲಿ."

ಮಾಡಲಿ; ಅವನೇ ಅದನ್ನು ಪಾಲಿಸಲಿ; ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನೇ ಅದನ್ನು ಉಪಸಂಹರಿಸಲಿ." ಹೀಗೆ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದ ಆ ಪರಮೇಶ್ವರನು, ಯೋಚನೆಗಳ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಕದಲುತ್ತಿದ್ದ, ಸತ್ತ್ವವೆಂಬ ರತ್ನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ, ತಮೋಗುಣವೆಂಬ ಮೊಸಳೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ, ರಜೋಗುಣವೆಂಬ ಹವಳದ ಬಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತನ್ನ ಚಿತ್ತಸಮುದ್ರವನ್ನು ಏಕಾಗ್ರಗೊಳಿಸಿದನು. "ಯಾರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಾವು ಈ ಆನಂದವನದಲ್ಲಿ ನಿರಾಳವಾಗಿ ಸುಖವಾಗಿ ವಿಹರಿಸಬಹುದೋ, ಹೊರಗಿನ ಕಾರ್ಯಗಳ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇರಬಹುದೋ, ಅಂಥವನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸೋಣ" ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಆ ಪರಮೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಸೇರಿ ತನ್ನ ಎಡಭಾಗದ ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಅಮೃತಮಯ ಸಾರವನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿದನು.

ತತಃ ಪುಮಾನಾವಿರಾಸೀದೇಕಸ್ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಸುಂದರಃ ।
ಶಾಂತಃ ಸತ್ತ್ವಗುಣೋದ್ರಿಕ್ತೋ ಗಾಂಭೀರ್ಯಾಮಿತಸಾಗರಃ ॥ 38 ॥
ತಥಾ ಚ ಕ್ಷಮಯಾ ಯುಕ್ತೋ ಮುನೇಽಲಬ್ಧೋಪಮೋಽಭವತ್ ।
ಇಂದ್ರನೀಲದ್ಯುತಿಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ಪುಂಡರೀಕೋತ್ತಮೇಕ್ಷಣಃ ॥ 39 ॥

ಸುವರ್ಣಕೃತಿಭೃಚ್ಛ್ರೇಷ್ಠದುಕೂಲಯುಗಲಾವೃತಃ ।
ಲಸತ್ಪ್ರಚಂಡದೋರ್ದಂಡಯುಗಲೋಹ್ಯಪರಾಜಿತಃ ॥ 40 ॥
ತತಃ ಸ ಪುರುಷಶ್ಶಂಭುಂ ಪ್ರಣಮ್ಯ ಪರಮೇಶ್ವರಮ್ ।
ನಾಮಾನಿ ಕುರು ಮೇ ಸ್ವಾಮಿನ್ವದ ಕರ್ಮಂ ಜಗಾವಿತಿ ॥ 41 ॥
ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ವಚನಂ ಪ್ರಾಹ ಶಂಕರಃ ಪ್ರಹಸನ್ಪ್ರಭುಃ ।
ಪುರುಷಂ ತಂ ಮಹೇಶಾನೋ ವಾಚಾ ಮೇಘಗಭೀರಯಾ ॥ 42 ॥

ಆಗ ಅವನ ಎಡಭಾಗದಿಂದ ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಟಿಯಿಲ್ಲದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದನು. ಅವನು ಶಾಂತನಾಗಿದ್ದನು; ಸತ್ತ್ವಗುಣವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದನು; ಅಳತೆಯಿಲ್ಲದ ಸಾಗರದಂತೆ ಗಂಭೀರನಾಗಿದ್ದನು. ಮುನೇ! ಅವನು ಅಪೂರ್ವ ಕ್ಷಮಾಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದನು; ಅವನಿಗೆ ಸಾಟಿಯಾದವರು ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ದೇಹಕಾಂತಿಯು ಇಂದ್ರನೀಲಮಣಿಯಂತೆ ನೀಲವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಅರಳಿದ ಕಮಲಗಳಂತೆ ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದವು. ಚಿನ್ನದ ನೂಲುಗಳಿಂದ ನೆಯ್ದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರೇಷ್ಮೆವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದನು. ಅವನ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಉದ್ದನೆಯ

ಭುಜಗಳು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವನು ಅಪರಾಜಿತನಾಗಿದ್ದನು. ನಂತರ ಆ ಪುರುಷನು ಪರಮೇಶ್ವರನಾದ ಶಂಭುವಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, "ಸ್ವಾಮಿನ್! ನನ್ನ ಹೆಸರುಗಳೇನು? ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವೇನು? ದಯವಿಟ್ಟು ತಿಳಿಸು" ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಅವನ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಮಹೇಶ್ವರನು ಮೇಘಗಂಭೀರವಾದ ವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಮುಗುಳ್ನಗುತ್ತಾ ಆ ಪುರುಷನಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದನು.

ಶಿವ ಉವಾಚ ।

ವಿಷ್ಣ್ವಿತಿ ವ್ಯಾಪಕತ್ವಾತ್ತೇ ನಾಮ ಖ್ಯಾತಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ ।
ಬಹೂನ್ಯನ್ಯಾನಿ ನಾಮಾನಿ ಭಕ್ತಸೌಖ್ಯಕರಾಣಿ ಹಿ ॥ 43 ॥
ತಪಃ ಕುರು ದೃಢೋ ಭೂತ್ವಾ ಪರಮಂ ಕಾರ್ಯಸಾಧನಮ್ ।
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಶ್ವಾಸಮಾರ್ಗೇಣ ದದೌ ಚ ನಿಗಮಂ ತತಃ ॥ 44 ॥
ತತೋಽಚ್ಯುತಃ ಶಿವಂ ನತ್ವಾ ಚಕಾರ ವಿಪುಲಂ ತಪಃ ।
ಅಂತರ್ಧಾನಂ ಗತಃ ಶಕ್ತ್ಯಾ ಸಲೋಕಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ॥ 45 ॥

ಶಿವನು ಹೇಳಿದನು: "ನಿನ್ನ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕತ್ವದಿಂದ ನೀನು 'ವಿಷ್ಣು' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗುವೆ. ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ನಾಮಗಳೂ

ನಿನಗಿರುತ್ತವೆ. ದೃಢಚಿತ್ತನಾಗಿ ಪರಮ ಕಾರ್ಯಸಾಧನವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸು." ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಶಿವನು ತನ್ನ ನಿಶ್ವಾಸಮಾರ್ಗದಿಂದ ಅವನಿಗೆ ವೇದಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು.[22]

---

[22] ಇಲ್ಲಿ ಶಿವನು ತನ್ನ ನಿಶ್ವಾಸಮಾರ್ಗದಿಂದ ಅವನಿಗೆ ವೇದಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ನಾಲ್ಕು ಮುಖಗಳಿಂದ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದವು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೂ ಏನು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ? ಇವೆರಡೂ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹಂತಗಳು/ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಿವೆಯೇ, ಅಥವಾ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆಯೇ? ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಹೇಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು? ಈ ಎರಡು ನಿರೂಪಣೆಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವೆಂದು ಕಾಣುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಅವು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ ಹಂತಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಾರದನಿಗೆ ಮಹಾಪ್ರಳಯಾನಂತರದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ಆರಂಭವಾಗಿಲ್ಲ. ಕ್ರಮ ಹೀಗಿದೆ: ಪರಬ್ರಹ್ಮ → ಸದಾಶಿವ → ಶಕ್ತಿ → ಶಿವಲೋಕ (ಕಾಶಿ) → ವಿಷ್ಣುವಿನ

ಪ್ರಕಟಣೆ → ಶಿವನಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ವೇದೋಪದೇಶ → ವಿಷ್ಣುವಿನ ತಪಸ್ಸು → ಮುಂದಿನ ಸೃಷ್ಟಿ. ಈ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ವೇದಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಗುವ ಮೊದಲೇ ಇವೆ. ಶಿವನು ತನ್ನ ನಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ವೇದಗಳು ಪರಮತತ್ತ್ವದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದವು ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅಂಶವು "ಅಸ್ಯ ಮಹತೋ ಭೂತಸ್ಯ ನಿಃಶ್ವಸಿತಮೇತದ್..." (ಋಗ್ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದ, ಅಥರ್ವವೇದಗಳು ಪರಮಭೂತನ ನಿಶ್ವಾಸವೇ) ಎಂದು ಹೇಳುವ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಸಹ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ, ಪುಲಸ್ತ್ಯನು ಭೀಷ್ಮನಿಗೆ (ಪದ್ಮಪುರಾಣ), ಪರಾಶರನು ಮೈತ್ರೇಯನಿಗೆ (ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ) ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಸಂವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ನಾಲ್ಕು ಮುಖಗಳಿಂದ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದವು ಎಂದು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಸಂದರ್ಭವೇ ಬೇರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರಕಟನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ವೇದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಮೂಲಕ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದು ಅಥವಾ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅವನಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗುವುದು ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಎರಡು ನಿರೂಪಣೆಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಿಸಬಹುದು:

- ಶಿವನು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ವೇದಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವುದು – ವೇದಗಳ ಪರಮ ಮೂಲವನ್ನು ಅಥವಾ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಅವುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಹಂತ.
- ಬ್ರಹ್ಮನ ಮುಖಗಳಿಂದ ವೇದಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದು – ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಮೂಲಕ ವೇದಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವ ಹಂತ.

ಹೀಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಈ ಎರಡೂ ನಿರೂಪಣೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಿಯಾಗಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮೊದಲನೆಯದು ವೇದಗಳ ಪರಮೋತ್ಪತ್ತಿ ಅಥವಾ ಪರಮತತ್ತ್ವದೊಂದಿಗೆ ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೆ, ಎರಡನೆಯದು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಮೂಲಕ ಅವು ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ.

ಆದಾಗ್ಯೂ, ಈ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಈ ಸಂವಾದಗಳ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಮಾಡಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ "ಇದು ವೇದಗಳ

ಆಗ ಅಚ್ಯುತನು ಶಿವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಮಹಾತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದನು. ನಂತರ ಪರಮೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ, ತನ್ನ ಶಿವಲೋಕವನ್ನೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿ[23]

ಮೂಲೋತ್ಪತ್ತಿ, ಇದು ಪ್ರಕಟಣೆ" ಎಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ; ಆ ಅರ್ಥವು ಸಂವಾದದ ಪೂರ್ವಾಪರವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ ಸಹಜವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ.

[23] ಶ್ಲೋಕ 45ರಲ್ಲಿ "ಸಲೋಕಃ" ಎಂಬ ಒಂದೇ ಪದದಿಂದ "ತನ್ನ ಲೋಕವನ್ನೂ" ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಬರುತ್ತದೆ. ಶ್ಲೋಕ: ತತೋಽಚ್ಯುತಃ ಶಿವಂ ನತ್ವಾ ಚಕಾರ ವಿಪುಲಂ ತಪಃ । ಅಂತರ್ಧಾನಂ ಗತಃ ಶಕ್ತ್ಯಾ ಸಲೋಕಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ॥ 45 ॥ ಇಲ್ಲಿ ಪದಚ್ಛೇದ: ಶಕ್ತ್ಯಾ = ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಸ-ಲೋಕಃ = ತನ್ನ ಲೋಕದೊಡನೆ / ತನ್ನ ಲೋಕವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಪರಮೇಶ್ವರಃ = ಪರಮೇಶ್ವರನು ಅಂತರ್ಧಾನಂ ಗತಃ = ಅಂತರ್ಧಾನನಾದನು. "ಲೋಕ" ಎಂದರೆ ಯಾವುದು? ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ: ಶಿವಲೋಕಾಭಿಧಂ ಕ್ಷೇತ್ರಂ ನಿರ್ಮಿತಂ... (27) ಅಂದರೆ ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಯರು ಶಿವಲೋಕ ಅಥವಾ ಕಾಶಿ / ಅವಿಮುಕ್ತ / ಆನಂದವನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಂತರ್ಧಾನನಾದನು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸಲೋಕಃ ಎಂದರೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಆ ಶಿವಲೋಕದೊಡನೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ: ಶಿವನು ಶಕ್ತಿ ಶಿವಲೋಕ ಈ ಮೂರುವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಪ್ರಕಟವಾದವು. "ಲೋಕವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು" ಎಂದರೆ ನಾಶಮಾಡಿದನೇ? ಅಲ್ಲ. ಅಂತರ್ಧಾನ ಎಂದರೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುವುದು, ಅಪ್ರಕಟವಾಗುವುದು, ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರಿಸದಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿವಲೋಕವೂ ನಾಶವಾಯಿತು ಎಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗದಂತೆ ಶಿವನು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ ತನ್ನ ಶಿವಲೋಕಕ್ಕೂ ಅಪ್ರಕಟನಾದನು. ಎಂಬುದೇ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಶ್ಲೋಕ 30ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ: ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಕ್ಷೇತ್ರವು ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಇಲ್ಲಿ "ಲೋಕವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು" ಅಥವಾ "ಲೋಕವೇ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು" ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸುವುದು ಸರಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುವಾದವನ್ನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ: "ಆಗ ಅಚ್ಯುತನು ಶಿವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಮಹಾತಪಸ್ಸನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು. ನಂತರ ಪರಮೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ, ತನ್ನ ಶಿವಲೋಕವನ್ನೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿ ಅಂತರ್ಧಾನನಾದನು."

ದಿವ್ಯಂ ದ್ವಾದಶ ಸಾಹಸ್ರಂ ವರ್ಷಂ ತಪ್ತ್ವಾಪಿ ಚಾಚ್ಯುತಃ ।
ನ ಪ್ರಾಪ ಸ್ವಾಭಿಲಷಿತಂ ಸರ್ವದಂ ಶಂಭುದರ್ಶನಮ್ ॥ 46 ॥
ತತಃ ಸಂಶಯಮಾಪನ್ನಶ್ಚಿಂತಿತಂ ಹೃದಿ ಸಾದರಮ್ ।
ಮಯಾದ್ಯ ಕಿಂ ಪ್ರಕರ್ತವ್ಯಮಿತಿ ವಿಷ್ಣುಃ ಶಿವಂ ಸ್ಮರನ್ ॥ 47 ॥
ಏತಸ್ಮಿನ್ನಂತರೇ ವಾಣೀ ಸಮುತ್ಪನ್ನಾ ಶಿವಾಚ್ಛುಭಾ ।
ತಪಃ ಪುನಃ ಪ್ರಕರ್ತವ್ಯಂ ಸಂಶಯಸ್ಯಾಪನುತ್ತಯೇ ॥ 48 ॥
ತತಸ್ತೇನ ಚ ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ತಪಸ್ತಪ್ತಂ ಸುದಾರುಣಮ್ ।
ಬಹುಕಾಲಂ ತದಾ ಬ್ರಹ್ಮಧ್ಯಾನಮಾರ್ಗಪರೇಣ ಹಿ ॥ 49 ॥
ತತಸ್ಸ ಪುರುಷೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಪ್ರಬುದ್ಧೋ ಧ್ಯಾನಮಾರ್ಗತಃ ।
ಸುಪ್ರೀತೋ ವಿಸ್ಮಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಃ ಕಿಂ ಯತ್ತತ್ತ್ವಮಹೋ ಇತಿ ॥ 50 ॥

ಅಚ್ಯುತನು ಹನ್ನೆರಡು ಸಾವಿರ ದಿವ್ಯವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದರೂ, ತಾನು ಬಯಸಿದ ಶಂಭುವಿನ ಸರ್ವವರಪ್ರದ ದರ್ಶನವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸಂಶಯವುಂಟಾಯಿತು. “ಈಗ ನಾನು ಏನು ಮಾಡಬೇಕು?” ಎಂದು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ ಆದರದಿಂದ ಶಿವನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಂದ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಒಂದು

ವಾಣಿಯು ಕೇಳಿಬಂತು: "ನಿನ್ನ ಸಂಶಯ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಮತ್ತೆ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸು." ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ವಿಷ್ಣುವು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು. ಪರಬ್ರಹ್ಮಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿ ಬಹುಕಾಲ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಆ ಪುರುಷನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಪರಮಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ, "ಅಹೋ! ಇದು ಎಂತಹ ಪರಮತತ್ತ್ವ!" ಎಂದು ವಿಸ್ಮಯಗೊಂಡನು.

ಪರಿಶ್ರಮವತಸ್ತಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋಃ ಸ್ವಾಂಗೇಭ್ಯ ಏವ ಚ ।
ಜಲಧಾರಾ ಹಿ ಸಂಯಾತಾ ವಿವಿಧಾಶ್ಶಿವಮಾಯಯಾ ॥ 51 ॥
ಅಭಿವ್ಯಾಪ್ತಂ ಚ ಸಕಲಂ ಶೂನ್ಯಂ ಯತ್ತನ್ಮಹಾಮುನೇ ।
ಬ್ರಹ್ಮರೂಪಂ ಜಲಮಭೂತ್ಸ್ಪರ್ಶನಾತ್ಪಾಪನಾಶನಮ್ ॥ 52 ॥
ತದಾ ಶ್ರಾಂತಶ್ಚ ಪುರುಷೋ ವಿಷ್ಣುಸ್ತಸ್ಮಿಂಜಲೇ ಸ್ವಯಮ್ ।
ಸುಷ್ವಾಪ ಪರಮ ಪ್ರೀತೋ ಬಹುಕಾಲಂ ವಿಮೋಹಿತಃ ॥ 53 ॥
ನಾರಾಯಣೇತಿ ನಾಮಾಪಿ ತಸ್ಯಸೀಚ್ಛ್ರುತಿಸಂಮತಮ್ ।
ನಾನ್ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ತದಾ ಹ್ಯಾಸೀತ್ಪ್ರಾಕೃತಂ ಪುರುಷಂ ವಿನಾ ॥ 54 ॥

ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಆಯಾಸಗೊಂಡಿದ್ದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ದೇಹದಿಂದ ಶಿವಮಾಯೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ವಿವಿಧ ಜಲಧಾರೆಗಳು ಹರಿಯತೊಡಗಿದವು. ಮಹಾಮುನೇ! ಅವು ಶೂನ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದವು. ಆ ನೀರೇ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವಾಗಿ, ಅದರ ಸ್ಪರ್ಶಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಪಾಪಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಪವಿತ್ರಜಲವಾಯಿತು. ಆಗ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಆಯಾಸಗೊಂಡಿದ್ದ ವಿಷ್ಣುವು ಆ ಜಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮಸಂತೋಷದಿಂದ ಬಹುಕಾಲ ಯೋಗನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಶಯನಿಸಿದನು. ಆ ಸಮಯದಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ‘ನಾರಾಯಣ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಸಮ್ಮತ ನಾಮವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.[24]

---

[24] 54ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣೇತಿ ನಾಮಾಪಿ ತಸ್ಯಸೀಚ್ಛ್ರುತಿಸಂಮತಮ್ । ಎನ್ನುವುದು ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣ ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುವು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲ, ಎಲ್ಲವೂ ಅವನಿಂದಲೇ ಉಂಟಾದದ್ದು, ಅವನೇ ತನ್ನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು - ಸ ಏವ ಸೃಜ್ಯಃ ಸ ಚ ಸರ್ಗಕರ್ತಾ ಸ ಏವ ಪಾತ್ಯತ್ತಿ ಚ ಪಾಲ್ಯತೇ ಚ । ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯವಸ್ಥಾಭಿರಶೇಷಮೂರ್ತಿ- ರ್ವಿಷ್ಣುರ್ವರಿಷ್ಠೋ ವರದೋ ವರೇಣ್ಯಃ ॥ 69 ॥ ಎಂಬ ಪರಾಶರನ ಮಾತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ. ಆದರೆ

ನಾರಾಯಣನನ್ನು ವಿಷ್ಣು ಎಂದು ಮೊದಲು ಕರೆದವನು ಸದಾಶಿವ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಅದು ವಿರುದ್ಧವಾದ ಮಾತಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಾರದನಿಗೆ (ಶಿವಪುರಾಣ)ಮತ್ತು ಪರಾಶರನು ಮೈತ್ರೇಯನಿಗೆ (ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ) ಒಂದೇ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರ ವಿವರಣೆಯ ಆರಂಭಬಿಂದು ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮಹಾಪ್ರಳಯಾನಂತರದ ಪರತತ್ತ್ವ, ಸದಾಶಿವ, ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಕಟಣೆಯಿಂದ ತನ್ನ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಪರಾಶರನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಕಟಣೆಯನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ 'ವಿಷ್ಣು' ಎಂಬ ನಾಮಕರಣವಾಗುವುದನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ, ಪರಾಶರನು ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿಕಾರಣನೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವು ಒಂದೇ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮದ ವಿಭಿನ್ನ ಹಂತಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ "ನಾರಾಯಣ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಿವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ: ವಿಷ್ಣ್ವಿತಿ ವ್ಯಾಪಕತ್ವಾತ್ತೇ ನಾಮ ಖ್ಯಾತಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ. ಮೊದಲು ಹೆಸರು "ವಿಷ್ಣು".

ಏಕೆಂದರೆ ಆ ವೇಳೆಗೆ ಆ ಆದಿಪುರುಷನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಾಕೃತ ಸೃಷ್ಟಿ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಏತಸ್ಮಿನ್ನಂತರೇ ಕಾಲೇ ತತ್ತ್ವಾನ್ಯಾಸನ್ಮಹಾತ್ಮನಃ ।
ತತ್ಪ್ರಕಾರಂ ಶೃಣು ಪ್ರಾಜ್ಞ ಗದತೋ ಮೇ ಮಹಾಮತೇ ॥ 55 ॥
ಪ್ರಕೃತೇಶ್ಚ ಮಹಾನಾಸೀನ್ಮಹತಶ್ಚ ಗುಣಾಸ್ತ್ರಯಃ ।
ಅಹಂಕಾರಸ್ತತೋ ಜಾತಸ್ತ್ರಿವಿಧೋ ಗುಣಭೇದತಃ ॥ 56 ॥
ತನ್ಮಾತ್ರಾಶ್ಚ ತತೋ ಜಾತಾಃ ಪಂಚಭೂತಾನಿ ವೈ ತತಃ ।

ನಂತರ ನಾರಾಯಣೇತಿ ನಾಮಾಪಿ ತಸ್ಯಾಸೀಚ್ಛ್ರುತಿಸಮ್ಮತಮ್ ಜಲದ ಮೇಲೆ ಶಯನಿಸಿದ ನಂತರ "ನಾರಾಯಣ" ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಇದು ನಾಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಕ್ರಮ. ಆದರೆ ಪರಾಶರನು ಸ ಏವ ಸೃಜ್ಯಃ ಸ ಚ ಸರ್ಗಕರ್ತಾ...ಎಂದು ಹೇಳುವಾಗ ಅವನು ಈಗಾಗಲೇ ನಾರಾಯಣ-ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಉದ್ದೇಶ "ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ 'ವಿಷ್ಣು' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಯಾವಾಗ ಬಂತು?" ಎಂದು ವಿವರಿಸುವುದಲ್ಲ. ಅವನ ಉದ್ದೇಶ "ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಯಾರು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ?" ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದು.

ತದ್ವೈವ ತಾನೀಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಮಯಾನಿ ಚ ॥ 57 ॥
ತತ್ತ್ವಾನಾಮಿತಿ ಸಂಖ್ಯಾನಮುಕ್ತಂ ತೇ ಋಷಿಸತ್ತಮ ।
ಜಡಾತ್ಮಕಂ ಚ ತತ್ಸರ್ವಂ ಪ್ರಕೃತೇಃ ಪುರುಷಂ ವಿನಾ ॥ 58 ॥
ತತ್ತದ್ವೈಕೀಕೃತಂ ತತ್ತ್ವಂ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿಸಂಖ್ಯಕಮ್ ।
ಶಿವೇಚ್ಛಯಾ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಸ ಸುಷ್ವಾಪ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪಕೇ ॥ 59 ॥

ಮಹಾಮತೇ! ಈ ಮಧ್ಯೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವವು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಸತ್ತ್ವ, ರಜಸ್ ಮತ್ತು ತಮಸ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಗುಣಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾದವು. ಆ ಗುಣಗಳ ಭೇದದಿಂದ ಸಾತ್ತ್ವಿಕ, ರಾಜಸಿಕ ಮತ್ತು ತಾಮಸಿಕ ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಧದ ಅಹಂಕಾರಗಳು ಉಂಟಾದವು. ಅವುಗಳಿಂದ ತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳು, ಅವುಗಳಿಂದ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮತ್ತು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದವು.[25]

---

[25] ಇಲ್ಲಿ ಸದಾಶಿವನಿಂದ ಪ್ರಕಟನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಚೈತನ್ಯಪುರುಷನಾಗಿ ನಿರೂಪಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾದ ಮಹತ್ ಮೊದಲಾದ ಇಪ್ಪತ್ನಾಲ್ಕು ತತ್ತ್ವಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಉಪಾದಾನವಾಗುವ ಜಡತತ್ತ್ವಗಳಾಗಿ

ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಶಿವನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಆ ಜಡತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಯೋಗನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಶಯನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಿನ ಸೃಷ್ಟಿಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ವಿವರಿಸುವ ಕ್ರಮ ಹೀಗಿದೆ:

1. ನಿರ್ಗುಣ ಪರಬ್ರಹ್ಮ
2. ಸದಾಶಿವ (ಮೂರ್ತಿಸ್ವರೂಪ)
3. ಶಕ್ತಿ (ಪ್ರಕೃತಿ/ಮಾಯೆ)
4. ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆವಿರ್ಭಾವ
5. ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ವೇದೋಪದೇಶ ಮತ್ತು ತಪಸ್ಸು
6. ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಮಹತ್ ಮೊದಲಾದ ಇಪ್ಪತ್ನಾಲ್ಕು ತತ್ತ್ವಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆ
7. ಅವು ಜಡವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಅವುಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು
8. ಯೋಗನಿದ್ರೆ
9. ಮುಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಆವಿರ್ಭಾವ ಮತ್ತು ಸ್ಥೂಲಸೃಷ್ಟಿ

"ಉಪಾದಾನಕಾರಣ" ಎಂಬ ಪದ: ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಂಶವಿದೆ. ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ಎಂದರೆ *ಯಾವುದರಿಂದ ವಸ್ತು*

ಋಷಿಸತ್ತಮ ! ಹೀಗೆ ತತ್ತ್ವಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನಿನಗೆ ತಿಳಿಸಿದೆನು. ಆದರೆ ಪುರುಷನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಇವೆಲ್ಲ ತತ್ತ್ವಗಳೂ ಜಡಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದ್ದವು. ಹೀಗೆ ಇಪ್ಪತ್ನಾಲ್ಕು

ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಿಕೆಗೆ ಮಣ್ಣು ಉಪಾದಾನಕಾರಣ. ಚಿನ್ನದ ಆಭರಣಕ್ಕೆ ಚಿನ್ನ ಉಪಾದಾನಕಾರಣ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಹತ್, ಅಹಂಕಾರ, ತನ್ಮಾತ್ರೆ, ಪಂಚಭೂತಗಳು ಮುಂತಾದವು ಮುಂದಿನ ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿಗೆ ವಸ್ತುರೂಪದ ಆಧಾರವಾಗುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಉಪಾದಾನಭೂತ ಜಡತತ್ತ್ವಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ಎಂದು ಅಲ್ಲ, ಚೈತನ್ಯಾಧಿಷ್ಠಾತೃ ಅಥವಾ ಪುರುಷತತ್ತ್ವ ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: ಜಡಾತ್ಮಕಂ ಚ ತತ್ಸರ್ವಂ ಪ್ರಕೃತೇಃ ಪುರುಷಂ ವಿನಾ । ಅಂದರೆ "ಪುರುಷನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಬಂದ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಜಡವಾಗಿವೆ." ಇದೇ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ವಾಕ್ಯ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ನಿರೂಪಣೆಯ ಪ್ರಕಾರ: ವಿಷ್ಣು – ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪ ಪುರುಷ; ಜಡತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃ. ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಇಪ್ಪತ್ನಾಲ್ಕು ತತ್ತ್ವಗಳು – ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಉಪಾದಾನವಾಗುವ ಜಡತತ್ತ್ವಗಳು.

ತತ್ತ್ವಗಳೆಲ್ಲವೂ ಏಕೀಕೃತವಾದಾಗ, ಶಿವನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ ವಿಷ್ಣುವು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವಾದ ಆ ಜಲದ ಮೇಲೆ ಯೋಗನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಶಯನಿಸಿದನು."

ಇತಿ ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣೇ ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಂ ರುದ್ರಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಖಂಡೇ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನೇ ವಿಷ್ಣೂತ್ಪತ್ತಿವರ್ಣನೋ ನಾಮ ಷಷ್ಠೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥
ಇದು ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇಖಂಡ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣೂತ್ಪತ್ತಿವರ್ಣನೆ ಎಂಬ ಆರನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು.

ಅಧ್ಯಾಯ 7: ವಿಷ್ಣುಬ್ರಹ್ಮವಿವಾದವರ್ಣನಃ

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ಸುಪ್ತೇ ನಾರಾಯಣೇ ದೇವೇ ನಾಭೌ ಪಂಕಜಮುತ್ತಮಮ್ ।
ಆವಿರ್ಬಭೂವ ಸಹಸಾ ಬೃಹದ್ವೈ ಶಂಕರೇಚ್ಛಯಾ ॥ 1 ॥
ಅನಂತಯಷ್ಟಿಕಾಯುಕ್ತಂ ಕರ್ಣಿಕಾರಸಮಪ್ರಭಮ್ ।

ಅನಂತಯೋಜನಾಯಾಮಮನಂತೋಚ್ಛ್ರಾಯಸಂಯುತಮ್ ॥ 2 ॥
ಕೋಟಿಸೂರ್ಯಪ್ರತೀಕಾಶಂ ಸುಂದರಂ ತತ್ತ್ವಸಂಯುತಮ್ ।
ಅತ್ಯದ್ಭುತಂ ಮಹಾರಮ್ಯಂ ದರ್ಶನೀಯಮನುತ್ತಮಮ್ ॥ 3 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: "ದೇವ ನಾರಾಯಣನು ಯೋಗನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಶಯನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಶಂಕರನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಅವನ ನಾಭಿಯಿಂದ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಒಂದು ಬೃಹತ್ತಾದ, ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಮಲವು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಅನಂತ ಎಸಳುಗಳಿದ್ದವು. ಅದರ ಕಾಂತಿಯು ಕರ್ಣಿಕಾರ ಪುಷ್ಪ[1]ದಂತಿತ್ತು. ಅದು ಅನಂತ ಯೋಜನಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವೂ ಅನಂತ ಯೋಜನಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರವೂ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಕೋಟಿ ಸೂರ್ಯರಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ, ತತ್ತ್ವಮಯವಾದ, ಅತಿ ಅದ್ಭುತ, ಮಹಾರಮಣೀಯ ಮತ್ತು ಅನುತ್ತಮ ದರ್ಶನೀಯ ಕಮಲವಾಗಿತ್ತು.

ಕೃತ್ವಾ ಯತ್ನಂ ಪೂರ್ವವತ್ಸ ಶಂಕರಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ।
ದಕ್ಷಿಣಾಂಗಾನ್ನಿಜಾನ್ಮಾಂ ವೈ ಸಾಂಬಶ್ಶಂಭುರಜೀಜನತ್ ॥ 4 ॥

---

[1] ಕರ್ಣಿಕಾರ=ಬೆಟ್ಟತಾವರೆ.

ಸ ಮಾಯಾಮೋಹಿತಂ ಕೃತ್ವಾ ಮಾಂ ಮಹೇಶೋ ದ್ರುತಂ ಮುನೇ ।
ತನ್ನಾಭಿಪಂಕಜಾದಾವಿರ್ಭಾವಯಾಮಾಸ ಲೀಲಯಾ ॥ 5 ॥
ಏಷ ಪದ್ಮಾತ್ತತೋ ಜಜ್ಞೇ ಪುತ್ರೋಽಹಂ ಹೇಮಗರ್ಭಕಃ ।
ಚತುರ್ಮುಖೋ ರಕ್ತವರ್ಣಸ್ತ್ರಿಪುಡ್ರಾಂಕಿತಮಸ್ತಕಃ ॥ 6 ॥
ತನ್ಮಾಯಾಮೋಹಿತಶ್ಚಾಹಂ ನಾವಿದಂ ಕಮಲ ವಿನಾ ।
ಸ್ವದೇಹಜನಕಂ ತಾತ ಪಿತರಂ ಜ್ಞಾನದುರ್ಬಲಃ ॥ 7 ॥
ಕೋಽಹಂ ವಾ ಕುತ ಆಯಾತಃ ಕಿಂ ಕಾರ್ಯಂ ತು ಮದೀಯಕಮ್ ।
ಕಸ್ಯ ಪುತ್ರೋಽಹಮುತ್ಪನ್ನಃ ಕೇನೈವ ನಿರ್ಮಿತೋಽಧುನಾ ॥ 8 ॥

ನಂತರ ಅಂಬಿಕೆಯೊಡನೆ ಇರುವ ಪರಮೇಶ್ವರ ಶಂಭುವು, ಹಿಂದೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದಂತೆಯೇ, ತನ್ನ ಬಲಭಾಗದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಮುನೇ! ಮಹೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಮೋಹಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಲೀಲೆಯಿಂದ ಆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಭಿಕಮಲದಿಂದಲೇ ನಾನು ಪ್ರಕಟವಾದಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಮಗೂ! ಹೀಗೆ ನಾನು ಆ ಪದ್ಮದಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಾಗಿ, ಚತುರ್ಮುಖನಾಗಿ, ರಕ್ತವರ್ಣನಾಗಿ ಮತ್ತು ತ್ರಿಪುಂಡ್ರಾಂಕಿತ

ಮಸ್ತಕನಾಗಿ ಪ್ರಕಟನಾದೆನು.[2] ಅವನ ಮಾಯೆಯಿಂದ

---

[2] ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ನೋಡಿ: ಏಷ ಪದ್ಮಾತ್ತತೋ ಜಜ್ಞೇ ಪುತ್ರೋಽಹಂ ಹೇಮಗರ್ಭಕಃ । ಚತುರ್ಮುಖೋ ರಕ್ತವರ್ಣಸ್ತ್ರಿಪುಂಡ್ರಾಂಕಿತಮಸ್ತಕಃ ॥ ಇಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಶೇಷಣಗಳಿವೆ: ಹೇಮಗರ್ಭಕಃ, ಚತುರ್ಮುಖಃ, ರಕ್ತವರ್ಣಃ, ತ್ರಿಪುಂಡ್ರಾಂಕಿತಮಸ್ತಕಃ. ಇವು ಕೇವಲ ದೇಹವರ್ಣನೆಯಲ್ಲ; ಪ್ರತಿಯೊಂದಕ್ಕೂ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಸೂಚನೆಯಿದೆ. (1) ಚತುರ್ಮುಖಃ ಇದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಂತರ ನಾಲ್ಕು ಮುಖಗಳನ್ನು ಪಡೆದನು ಎಂಬುದಲ್ಲ; ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಚತುರ್ಮುಖನಾಗಿದ್ದನು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಮುಂದಿನ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೂ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ, ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನೋಡುವ, ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅವನು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೇ ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. (2) ರಕ್ತವರ್ಣಃ ಇದು ಕೇವಲ ದೇಹದ ಬಣ್ಣವಲ್ಲ. ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ರಜೋಗುಣದ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃ ಬ್ರಹ್ಮನು. ಆದ್ದರಿಂದ ರಕ್ತವರ್ಣನು ಎಂಬುದು ರಜೋಗುಣಪ್ರಧಾನ ಸೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ರಜೋಗುಣದ ಕಾರ್ಯರೂಪ. (3) ತ್ರಿಪುಂಡ್ರಾಂಕಿತಮಸ್ತಕಃ ಇದು ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ ಪದ. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ತ್ರಿಪುಂಡ್ರಧಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕಟನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಮೋಹಿತನಾಗಿ, ಜ್ಞಾನಹೀನನಾದ ನಾನು, ಈ ಕಮಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ

ಇದರ ಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮನು ತನ್ನ ಮೂಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ 4ನೇ ಶ್ಲೋಕವೇ ಸಾಕ್ಷ್. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಶಿವನಿಂದ ಪ್ರಕಟನಾದವನು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ತ್ರಿಪುಂಡ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವವನಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: ತನ್ಮಾಯಾಮೋಹಿತಶ್ಚಾಹಂ... ಸ್ವದೇಹಜನಕಂ... ನಾವಿದಮ್ । ಅಂದರೆ, "ನನ್ನನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದ ತಂದೆ ಯಾರೆಂಬುದನ್ನೇ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟೆ." ಎಂಬುದು. ಹೀಗಾಗಿ ತ್ರಿಪುಂಡ್ರವು ಅವನ ನಿಜವಾದ ಮೂಲವನ್ನು ಓದುಗರಿಗೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ಆಗ ಇನ್ನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದು: ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ಚತುರ್ಮುಖನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನ ರಕ್ತವರ್ಣವು ಅವನು ರಜೋಗುಣಪ್ರಧಾನ ಸೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನ ಮಸ್ತಕದಲ್ಲಿದ್ದ ತ್ರಿಪುಂಡ್ರವು ಅವನ ಮೂಲವು ಸದಾಶಿವನೆಂಬುದನ್ನು ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶಿವಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತನಾಗಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಜನಕನು ಯಾರೆಂಬ ಅರಿವು ಇರಲಿಲ್ಲ.

ನನ್ನನ್ನು ಜನ್ಮಕೊಟ್ಟ ತಂದೆ ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. "ನಾನು ಯಾರು? ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆ? ನನ್ನ ಕಾರ್ಯವೇನು? ನಾನು ಯಾರ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ? ನನ್ನನ್ನು ಯಾರು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ?" [3]

---

[3] ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳೇ ಮನುಷ್ಯನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಇದು ಈ ಪ್ರಸಂಗದ ಅತ್ಯಂತ ಗಹನವಾದ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಶ್ಲೋಕ 8ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು: ಕೋಽಹಂ? – ನಾನು ಯಾರು? ಕುತ ಆಯಾತಃ? – ನಾನು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆ? ಕಿಂ ಕಾರ್ಯಂ ತು ಮದೀಯಕಮ್? – ನನ್ನ ಕಾರ್ಯವೇನು? ಕಸ್ಯ ಪುತ್ರೋಽಹಮುತ್ಪನ್ನಃ? – ನಾನು ಯಾರಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದೆನು? ಕೇನೈವ ನಿರ್ಮಿತೋಽಧುನಾ? – ನನ್ನನ್ನು ಯಾರು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ? ಇವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಾಗಿದ್ದರೂ, ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜಿಜ್ಞಾಸುವಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಂಗಡಿಸಿದರೆ:

ಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಶ್ನೆ	ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅರ್ಥ
ಕೋಽಹಂ?	ನಾನು ಯಾರು? (ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪ)
ಕುತ ಆಯಾತಃ?	ನನ್ನ ಮೂಲವೇನು? (ಜಗತ್ತಿನ ಮತ್ತು ಜೀವದ ಮೂಲ)

ಕಿಂ ಕಾರ್ಯಂ ಮದೀಯಕರ್ಮ್?	ನನ್ನ ಜೀವನದ ಉದ್ದೇಶವೇನು? (ಸ್ವಧರ್ಮ, ಪುರುಷಾರ್ಥ)
ಕಸ್ಯ ಪುತ್ರಃ?	ನಾನು ಯಾರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದೇನೆ? (ಪರಮಕಾರಣದ ಹುಡುಕಾಟ)
ಕೇನ ನಿರ್ಮಿತಃ?	ನನ್ನನ್ನು ಯಾರು ಉಂಟುಮಾಡಿದರು? (ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣದ ವಿಚಾರ)

ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯವೆಂದರೆ, ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಉತ್ತರವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೊರಗಿನ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಿಂದ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮೊದಲು ಕಮಲದ ಬುಡವನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ; ನಂತರ ಕಮಲದ ತುದಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಎರಡೂ ವಿಫಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಆಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಅವನಿಗೆ "ತಪ" ಎಂಬ ದಿವ್ಯವಾಣಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಈ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಳವಾದ ಕ್ರಮವಿದೆ: ಪ್ರಶ್ನೆ ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಾಹ್ಯ ಅನ್ವೇಷಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದು ವಿಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ತಪಸ್ಸು ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಮುಖತೆ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ನಂತರವೇ ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ವಿಧಾನಕ್ಕೂ ಬಹಳ

ಹತ್ತಿರವಾಗಿದೆ. ಆತ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆ "ನಾನು ಯಾರು?" ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಗಿ, ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಸಿಗದೆ, ಅಂತರ್ಮುಖ ಸಾಧನೆಯ ಮೂಲಕ ಪರತತ್ತ್ವದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಗಮನಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು: ಬ್ರಹ್ಮನು ಕಮಲದಿಂದ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದ ತಕ್ಷಣ ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು—"ನಾನು ಯಾರು? ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆ? ನನ್ನ ಕಾರ್ಯವೇನು? ನನ್ನನ್ನು ಯಾರು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು?"—ಇವು ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂದೇಹಗಳಲ್ಲ. ಅವು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜಿಜ್ಞಾಸುವಿನ ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಾಹ್ಯ ಅನ್ವೇಷಣೆ ವಿಫಲವಾಗಿ, ನಂತರ ತಪಸ್ಸಿನ ಮೂಲಕ ಸತ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುವುದು, ಆತ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಗುವ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ರೂಪಕವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮೊದಲ ಜಿಜ್ಞಾಸುವಿನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. "ನಾನು ಯಾರು? ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆ? ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವೇನು?" ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಅವನಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಉದಯಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜೀವನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗುತ್ತಾನೆ. ವಿಷ್ಣುವೂ ನಂತರ ಶಿವಮಾಯೆಯಿಂದ

ಎಂದು ಸಂಶಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದೆನು.

ಇತಿ ಸಂಶಯಮಾಪನ್ನಂ ಬುದ್ಧಿರ್ಮಾಂ ಸಮಪದ್ಯತ ।
ಕಿಮರ್ಥಂ ಮೋಹಮಾಯಾಮಿ ತಜ್ಜ್ಞಾನಂ ಸುಕರಂ ಖಲು ॥ 9 ॥
ಏತತ್ಕಮಲಪುಷ್ಪಸ್ಯ ಪತ್ರಾರೋಹಸ್ಥಲಂ ಹ್ಯಧಃ ।
ಮತ್ಕರ್ತಾ ಚ ಸ ವೈ ತತ್ರ ಭವಿಷ್ಯತಿ ನ ಸಂಶಯಃ ॥ 10 ॥
ಇತಿ ಬುದ್ಧಿಂ ಸಮಾಸ್ಥಾಯ ಕಮಲಾದವರೋಹಯನ್ ।
ನಾಲೇ ನಾಲೇ ಗತಸ್ತತ್ರ ವರ್ಷಾಣಾಂ ಶತಕಂ ಮುನೇ ॥ 11 ॥
ನ ಲಬ್ಧಂ ತು ಮಯಾ ತತ್ರ ಕಮಲಸ್ಥಾನಮುತ್ತಮಮ್ ।
ಸಂಶಯಂ ಚ ಪುನಃ ಪ್ರಾಪ್ತಃ ಕಮಲೇ ಗಂತುಮುತ್ಸುಕಃ ॥ 12 ॥
ಆರುರೋಹಾಥ ಕಮಲಂ ನಾಲಮಾರ್ಗೇಣ ವೈ ಮುನೇ ।
ಕುಡ್ಮಲಂ ಕಮಲಸ್ಯಾಥ ಲಬ್ಧವಾನ್ನ ವಿಮೋಹಿತಾಃ ॥ 13 ॥

ಮೋಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ; ಆದರೆ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮನಂತೆ ಆತ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸುವವನಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜೀವನ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯನ್ನು ಮೊದಲಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಪಾತ್ರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ನಾಲಮಾರ್ಗೇಣ ಭ್ರಮತೋ ಗತಂ ವರ್ಷಶತಂ ಪುನಃ ।
ಕ್ಷಣಮಾತ್ರಂ ತದಾ ತತ್ರ ತತಸ್ತಿಷ್ಠನ್ವಿಮೋಹಿತಃ ॥ 14 ॥

ಹೀಗೆ ಸಂಶಯಗ್ರಸ್ತನಾಗಿದ್ದಾಗ ನನಗೆ ಒಂದು ಯೋಚನೆ ಹೊಳೆಯಿತು: "ನಾನು ಏಕೆ ಹೀಗೆ ಮೋಹಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ? ಅದರ ಸತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟವೇನಲ್ಲ. ಈ ಕಮಲದ ಎಸಳುಗಳ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವನು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾನೆ; ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ." ಹೀಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ನಾನು ಕಮಲದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಅದರ ನಾಳದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದೆನು. ಮುನೇ! ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆ ನಾಳದೊಳಗೆ ಸಂಚರಿಸಿದರೂ ಆ ಕಮಲದ ಮೂಲಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಸಂಶಯಗೊಂಡು, ಕಮಲದ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂದು ಉತ್ಸುಕನಾದೆನು. ನಾಳದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರಿದೆನು. ಆದರೆ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತನಾಗಿದ್ದ ನಾನು ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗನ್ನೂ ತಲುಪಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಆ ನಾಳದೊಳಗೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸಂಚರಿಸಿದೆನು. ಕೊನೆಗೆ, ಮೋಹಿತನಾಗಿ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತುಕೊಂಡೆನು.

ತದಾ ವಾಣೀ ಸಮುತ್ಪನ್ನಾ ತಪೇತಿ ಪರಮಾ ಶುಭಾ ।
ಶಿವೇಚ್ಛಯಾಪರಾ ವ್ಯೋಮ್ನೋ ಮೋಹವಿಧ್ವಂಸಿನೀ ಮುನೇ ॥ 15 ॥
ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ವ್ಯೋಮವಚನಂ ದ್ವಾದಶಾಬ್ದಂ ಪ್ರಯತ್ನತಃ ।
ಪುನಸ್ತಪ್ತಂ ತಪೋ ಘೋರಂ ದ್ರಷ್ಟುಂ ಸ್ವಜನಕಂ ತದಾ ॥ 16 ॥
ತದಾ ಹಿ ಭಗವಾನ್ವಿಷ್ಣುಶ್ಚತುರ್ಬಾಹುಸ್ಸುಲೋಚನಃ ।
ಮಯ್ಯೇವಾನುಗ್ರಹಂ ಕರ್ತುಂ ದ್ರುತಮಾವಿರ್ಬಭೂವ ಹ ॥ 17 ॥
ಶಂಖಚಕ್ರಾಯುಧಕರೋ ಗದಾಪದ್ಮಧರಃ ಪರಃ ।
ಘನಶ್ಯಾಮಲಸರ್ವಾಂಗಃ ಪೀತಾಂಬರಧರಃ ಪರಃ ॥ 18 ॥
ಮುಕುಟಾದಿಮಹಾಭೂಷಃ ಪ್ರಸನ್ನಮುಖಪಂಕಜಃ ।
ಕೋಟಿಕಂದರ್ಪಸಂಕಾಶಸ್ಸಂದೃಷ್ಟೋ ಮೋಹಿತೇನ ಸಃ ॥ 19 ॥
ತದ್ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸುಂದರಂ ರೂಪಂ ವಿಸ್ಮಯಂ ಪರಮಂ ಗತಃ ।
ಕಾಲಾಭಂ ಕಾಂಚನಾಭಂ ಚ ಸರ್ವಾತ್ಮಾನಂ ಚತುರ್ಭುಜಮ್ ॥ 20 ॥
ತಥಾಭೂತಮಹಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸದಸನ್ಮಯಮಾತ್ಮನಾ ।
ನಾರಾಯಣಂ ಮಹಾಬಾಹುಂ ಹರ್ಷಿತೋ ಹ್ಯಭವಂ ತದಾ ॥ 21 ॥
ಮಾಯಯಾ ಮೋಹಿತಶ್ಶಂಭೋಸ್ತದಾ ಲೀಲಾತ್ಮನಃ ಪ್ರಭೋಃ ।
ಅವಿಜ್ಞಾಯ ಸ್ವಜನಕಂ ತಮವೋಚಂ ಪ್ರಹರ್ಷಿತಃ ॥ 22 ॥

ಆಗ ಶಿವನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ, ಮೋಹವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ[4] ಪರಮ[5] ಶುಭಕರವಾದ 'ತಪ!' ಎಂಬ ದಿವ್ಯವಾಣಿಯು[6] ಆಕಾಶದಿಂದ ಕೇಳಿಬಂತು.[7] ಮುನೇ! ಆ ಆಕಾಶವಾಣಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ನನ್ನ

---

[4] ಮೋಹವಿಧ್ವಂಸಿನೀ="ನಾನ್ಯಾರು? ನಾನು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆ? ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶ ಏನು? ನಾನು ಏಕೆ ಯಾರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತನಾಗಿದ್ದೇನೆ?" ಎಂಬ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡುವಂಥಹ ಸತ್ಯವಾಣಿ - ಆದೇಶ. ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವವಳು.

[5] ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ = ಅಂದರೆ ಮಾತನಾಡುವವನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತಲೂ ಎಷ್ಟೋ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದನು. ಬಹಳ ಮೇಲಿಂದ ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿದ್ದ ಧ್ವನಿ – ಗುಡುಗಿನಂಥಹ ಧ್ವನಿ.

[6] ವಾಣಿ=ಆಕಾಶವಾಣಿ, ದಿವ್ಯಶಬ್ದ.

[7] 15ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. (1) ವಾಣಿ ಎಂದರೇನು? ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾತಲ್ಲ. ಆಕಾಶವಾಣಿ/ ಆದೇಶ ರೂಪದ ದಿವ್ಯ ಉಪದೇಶ. (2) "ತಪ!" ಎಂಬ ಒಂದೇ ಶಬ್ದ. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ದೊರಕಿದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಉಪದೇಶ. ಜ್ಞಾನ,

---

ಅಧಿಕಾರ, ಸೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂಲವಾಗಿ ತಪಸ್ಸೇ ಕಾರಣ ಎಂಬ ಸೂಚನೆ. (3) ಶಿವೇಚ್ಛಯಾ=ಈ ವಾಣಿಯು ಸ್ವಯಂಭುವಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಶಿವನ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ ಉಂಟಾದದ್ದು. ಶಿವನೇ ಪರಮ ಪ್ರೇರಕ ಎಂಬ ಶೈವ ತಾತ್ಪರ್ಯ. (4) ಮೋಹವಿಧ್ವಂಸಿನೀ=ತಪಸ್ಸು ಅಹಂಕಾರ-ಅಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತದೆ. "ನಾನು ಯಾರು? ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವೇನು?" ಎಂಬ ಗೊಂದಲಗಳಿಂದ ಹೊರಬರುವುದು. ಸಂಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಸಾರವೆಂದರೆ ಶಿವನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾದ "ತಪಸ್ಸು ಮಾಡು" ಎಂಬ ದಿವ್ಯ ವಾಣಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅವನನ್ನು ಅರ್ಹನಾಗಿಸಿದುದು.

ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತಮಹಾಪುರಾಣದ, 2ನೇ ಸ್ಕಂಧ, ಅಧ್ಯಾಯ 9 (ಶ್ಲೋಕ 6-7) ಗಳಲ್ಲಿ "ತಪೋ ಮೇ ಹೃದಯಂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ವಿದ್ಯಾತ್ಮಾ ತಮಸಾ ಸೃಜಃ। ಮತ್ತು ತಪಃ। ತಪಃ। ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಕ್ಯಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕಮಲದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ನಂತರ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿ, ಕಾರಣ ತಿಳಿಯದೇ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಆ ತಪಸ್ಸಿನ ಫಲವಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ನಾರಾಯಣನ ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿರಹಸ್ಯದ "ತಪ!" ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಕ ನಾರಾಯಣ. ಉಪದೇಶ – ತಪಸ್ಸೇ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮಾರ್ಗ.

ವಿಷಯ	ಶಿವಪುರಾಣ	ಭಾಗವತ ಪುರಾಣ
ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ಥಿತಿ	ಮಾಯಾಮೋಹಿತ	ಅಜ್ಞಾನಾವಸ್ಥೆ
ಉಪದೇಶದ ರೂಪ	ಆಕಾಶವಾಣಿ	ಅಂತರ್ದಿವ್ಯ ವಾಣಿ
ಉಪದೇಶದ ಶಬ್ದ	ತಪಃ	ತಪಃ / ತಪಃ ತಪಃ
ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿ	ಶಿವೇಚ್ಛಯಾ	ನಾರಾಯಣೇಚ್ಛಯಾ
ಫಲ	ಮೋಹನಾಶ + ಸೃಷ್ಟಿಯೋಗ್ಯತೆ	ದರ್ಶನ + ಸೃಷ್ಟಿಜ್ಞಾನ

ತಪಸ್ಸು ಎಂದರೇನು? ಇದರ ಧಾತು ತಪ್=ಬಿಸಿಯಾಗು, ದಹಿಸು, ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸು. ಆದ್ದರಿಂದ ತಪಸ್ಸು=ಅಂತರಂಗದ ಅಶುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ದಹಿಸಿ ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಸಾಧನೆ. ಪುರಾಣ-ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು=ಇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹ + ಮನೋನಿಯಮ + ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿ. ಇದು ಕೇವಲ ದೇಹಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ "ತಪೋ ಮೇ ಹೃದಯಂ" – ತಪಸ್ಸೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಹೃದಯ ಎಂದು ಬಂದಿದೆ.

ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ 17ನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮೂರು ವಿಧಗಳಾಗಿ

ಜನಕನನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂಬ ಆಶಯದಿಂದ ನಾನು ಪುನಃ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಮಹಾಘೋರ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿದೆನು.[8] ಆಗ

ವರ್ಗೀಕರಿಸುತ್ತದೆ: (1) ಕಾಯಿಕ ತಪಸ್ಸು (ದೇಹ ಶುದ್ಧಿ) – ದೇವ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಗುರುಸೇವೆ; ಶೌಚ, ಆರ್ಜವ; ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸೆ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ (2) ವಾಚಿಕ ತಪಸ್ಸು (ಮಾತು) – ಸತ್ಯ, ಹಿತವಾದ, ಮೃದುವಾದ ವಚನ, ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ (3) ಮಾನಸಿಕ ತಪಸ್ಸು (ಮನಸ್ಸು) – ಶಾಂತಿ, ಮೌನ, ಆತ್ಮನಿಗ್ರಹ, ಏಕಾಗ್ರತೆ. ಇದು ಯಾತನೆಯಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕಾರ.

[8] ಸರಳ ಅರ್ಥ: ಆಕಾಶದಿಂದ ಬಂದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದ ನಂತರ ತನ್ನ ಜನಕನನ್ನು (ಪರಮ ಕಾರಣನನ್ನು) ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಯತ್ನದ ಭೀಕರ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ತಾತ್ಪರ್ಯ: (1) ದ್ವಾದಶಾಬ್ದಂ: “ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ” = ಪೂರ್ಣತೆ, ಸಿದ್ಧಿಯ ಸಂಕೇತ ಮತ್ತು ತಪಸ್ಸು ಕ್ಷಣಿಕವಲ್ಲ. ನಿರಂತರ ಸಾಧನೆ. (2) ಘೋರ ತಪಃ - ದೇಹಪೀಡೆ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಅಹಂಕಾರ-ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸುಡುವುದು ಎಂಬ ತೀವ್ರತೆ. (3) ಸ್ವಜನಕಂ ದ್ರಷ್ಟುಂ – ಬ್ರಹ್ಮನು ತನ್ನನ್ನೇ ಕರ್ತಾ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮೇಲಿರುವ ಪರಮ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ.

ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಲು ಚತುರ್ಭುಜ, ಸುಂದರ ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುವು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದನು. ಅವನ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಗದೆ ಮತ್ತು ಪದ್ಮಗಳಿದ್ದವು. ಅವನ ಸರ್ವಾಂಗವೂ ಮಳೆಮೋಡದಂತೆ ಶ್ಯಾಮಲವಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಪೀತಾಂಬರಧಾರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಮುಕುಟ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾಭೂಷಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನ ಮುಖಕಮಲವು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿತ್ತು. ಕೋಟಿ ಮನ್ಮಥರ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೂ ಮೀರಿದ ಆ ರೂಪವು, ಶಿವನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತನಾಗಿದ್ದ ನನಗೆ ಕಾಣಿಸಿತು. ಆ ಸುಂದರ ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು ನಾನು ಪರಮ ವಿಸ್ಮಯಗೊಂಡೆನು. ಕಾಲಮೇಘದಂತೆ ಶ್ಯಾಮಲವೂ, ಚಿನ್ನದಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವೂ ಆಗಿದ್ದ, ಸರ್ವಾತ್ಮನಾದ ಆ ಚತುರ್ಭುಜ ಮಹಾಬಾಹು ನಾರಾಯಣನನ್ನು ನೋಡಿ ನಾನು ಅಪಾರ ಹರ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆನು. ಆದರೆ ಲೀಲಾಮಯನಾದ ಪ್ರಭು ಶಂಭುವಿನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತನಾಗಿದ್ದ ನಾನು, ಅವನೇ ನನ್ನ ಜನಕನೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯದೆ, ಹರ್ಷದಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿದೆನು.””

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ಕಸ್ತ್ವಂ ವದೇತಿ ಹಸ್ತೇನ ಸಮುತ್ಥಾಪ್ಯ ಸನಾತನಮ್ ।
ತದಾ ಹಸ್ತಪ್ರಹಾರೇಣ ತೀವ್ರೇಣ ಸುದೃಢೇನ ತು ॥ 23 ॥
ಪ್ರಬುದ್ಧ್ಯೋತ್ಥಾಯ ಶಯನಾತ್ಸಮಾಸೀನಃ ಕ್ಷಣಂ ವಶೀ ।
ದದರ್ಶ ನಿದ್ರಾವಿಕ್ಲಿನ್ನನೀರಜಾಮಲಲೋಚನಃ ॥ 24 ॥
ಮಾಮತ್ರ ಸಂಸ್ಥಿತಂ ಭಾಸಾಧ್ಯಾಸಿತೋ ಭಗವಾನ್ಹರಿಃ ।
ಆಹ ಚೋತ್ಥಾಯ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಹಸನ್ಮಾಂ ಮಧುರಂ ಸಕೃತ್ ॥ 25 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: ““ನೀನು ಯಾರು? ಹೇಳು!” ಎಂದು ಆ ಸನಾತನನನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ತಟ್ಟಿ ಎಬ್ಬಿಸಿದೆನು. ನನ್ನ ಆ ತೀವ್ರವಾದ, ಬಲವಾದ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಅವನು ಎಚ್ಚೆತ್ತು, ಶಯನದಿಂದ ಮೇಲೆದ್ದು, ಕ್ಷಣಕಾಲ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಇನ್ನೂ ತೇವಗೊಂಡಿದ್ದ ಕಮಲದಂತೆ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದನು. ನಂತರ ಭಗವಾನ್ ಹರಿಯು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ, ಸೌಮ್ಯವಾಗಿ ಮುಗುಳ್ನಗುತ್ತಾ, ಮಧುರಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದನು:

ವಿಷ್ಣುರುವಾಚ ।
ಸ್ವಾಗತಂ ಸ್ವಾಗತಂ ವತ್ಸ ಪಿತಾಮಹ ಮಹಾದ್ಯುತೇ ।

ನಿರ್ಭಯೋ ಭವ ದಾಸ್ಯೇಽಹಂ ಸರ್ವಾನ್ಕಾಮಾನ್ನ ಸಂಶಯಃ ॥ 26 ॥

ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಳಿದನುಃ "ವತ್ಸ! ಸ್ವಾಗತ! ಸ್ವಾಗತ! ಮಹಾದ್ಯುತಿಯುಳ್ಳ ಪಿತಾಮಹನೇ! ನಿರ್ಭಯನಾಗು. ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ವರಗಳನ್ನೂ ನಾನು ನೀಡುತ್ತೇನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ."

ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸ್ಮಿತಪೂರ್ವಂ ಸುರರ್ಷಭಃ ।
ರಜಸಾ ಬದ್ಧವೈರಶ್ಚ ತಮವೋಚಂ ಜನಾರ್ದನಮ್ ॥ 27 ॥

ಅವನ ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ, ಸುರರ್ಷಭನಾದ ನಾನು ರಜೋಗುಣದಿಂದ ಉಂಟಾದ ವೈರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ, ಮುಗುಳ್ನಗುತ್ತಾ ಜನಾರ್ದನನಿಗೆ ಹೇಳಿದೆನು.

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ಭಾಷಸೇ ವತ್ಸ ವತ್ಸೇತಿ ಸರ್ವಸಂಹಾರಕಾರಣಮ್ ।
ಮಾಮಿಹಾತಿಸ್ಮಿತಂ ಕೃತ್ವಾ ಗುರುಶ್ಶಿಷ್ಯಮಿವಾನಘ ॥ 28 ॥
ಕರ್ತಾರಂ ಜಗತಾಂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಕೃತೇಶ್ಚ ಪ್ರವರ್ತಕಮ್ ।
ಸನಾತನಮಜಂ ವಿಷ್ಣುಂ ವಿರಿಂಚಿಂ ವಿಷ್ಣುಸಂಭವಮ್ ॥ 29 ॥

ವಿಶ್ವಾತ್ಮಾನಂ ವಿಧಾತಾರಂ ಧಾತಾರಂ ಪಂಕಜೇಕ್ಷಣಮ್ ।
ಕಿಮರ್ಥಂ ಭಾಷಸೇ ಮೋಹಾದ್ವಕ್ತುಮರ್ಹಸಿ ಸತ್ವರಮ್ ॥ 30 ॥
ವೇದೋ ಮಾಂ ವಕ್ತಿ ನಿಯಮಾತ್ಸ್ವಯಂಭುವಮಜಂ ವಿಭುಮ್ ।
ಪಿತಾಮಹಂ ಸ್ವರಾಜಂ ಚ ಪರಮೇಷ್ಠಿನಮುತ್ತಮಮ್ ॥ 31 ॥
ಇತ್ಯಾಕರ್ಣ್ಯ ಹರಿರ್ವಾಕ್ಯಂ ಮಮ ಕ್ರುದ್ಧೋ ರಮಾಪತಿಃ ।
ಸೋಽಪಿ ಮಾಮಾಹ ಜಾನೇ ತ್ವಾಂ ಕರ್ತಾರಮಿತಿ ಲೋಕತಃ ॥ 32 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: "ಅನಘ! ಸರ್ವಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ ನನ್ನನ್ನು, ಗುರುವು ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಕರೆಯುವಂತೆ, 'ವತ್ಸ! ವತ್ಸ!' ಎಂದು ಮುಗುಳ್ನಗುತ್ತಾ ಏಕೆ ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಿರುವೆ? ನಾನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನು; ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಗೊಳಿಸುವವನೂ ಆಗಿದ್ದೇನೆ. ನಾನು ಸನಾತನನು, ಅಜನು, ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿಯು, ವಿರಿಂಚಿಯು, ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟನಾದವನೂ ಆಗಿದ್ದೇನೆ. ವಿಶ್ವಾತ್ಮನೂ, ವಿಧಾತನೂ, ಧಾತನೂ, ಕಮಲನಯನನೂ ಆದ ನನ್ನೊಂದಿಗೆ ನೀನು ಮೋಹದಿಂದ ಹೀಗೆ ಏಕೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವೆ? ಕೂಡಲೇ ಉತ್ತರಿಸು. ವೇದವೂ ನನ್ನನ್ನು ನಿಯಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿ

ಸ್ವಯಂಭೂ[9], ಅಜ[10], ವಿಭು[11], ಪಿತಾಮಹ, ಸ್ವರಾಟ್[12] ಮತ್ತು ಪರಮೇಷ್ಠಿ[13] ಎಂದು ಕೀರ್ತಿಸುತ್ತದೆ." ನನ್ನ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ರಮಾಪತಿ ಹರಿಯು ಕ್ರೋಧಗೊಂಡು ನನಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ವಿಷ್ಣುರುವಾಚ ।
ಕರ್ತುಂ ಧರ್ತುಂ ಭವಾನಂಗಾದವತೀರ್ಣೋ ಮಮಾವ್ಯಯಾತ್ ।
ವಿಸ್ಮೃತೋಽಸಿ ಜಗನ್ನಾಥ ನಾರಾಯಣಮನಾಮಯಮ್ ॥ 33 ॥
ಪುರುಷಂ ಪರಮಾತ್ಮಾನಂ ಪುರುಹೂತಂ ಪುರುಷ್ಟುತಮ್ ।
ವಿಷ್ಣುಮಚ್ಯುತಮೀಶಾನಂ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಭವೋದ್ಭವಮ್ ॥ 34 ॥

---

[9] ಸ್ವಯಂಭು=ತಾನಾಗಿಯೇ ಎಂದರೆ ಬೇರೊಂದು ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೇ ಹುಟ್ಟಿದವನು.

[10] ಅಜ=ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲದವನು.

[11] ವಿಭು=ಎಲ್ಲಕಡೆ ಇರುವವನು.

[12] ಸ್ವರಾಟ್=ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ.

[13] ಪರಮೇಷ್ಠೀ=ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವವನು.

ನಾರಾಯಣಂ ಮಹಾಬಾಹುಂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕಮೀಶ್ವರಮ್ ।
ಮನ್ನಾಭಿಪದ್ಮತಸ್ತ್ವಂ ಹಿ ಪ್ರಸೂತೋ ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ ॥ 35 ॥
ತವಾಪರಾಧೋ ನಾಸ್ತ್ಯತ್ರ ತ್ವಯಿ ಮಾಯಾಕೃತಂ ಮಮ ।
ಶೃಣು ಸತ್ಯಂ ಚತುರ್ವಕ್ತ್ರ ಸರ್ವದೇವೇಶ್ವರೋ ಹ್ಯಹಮ್ ॥ 36 ॥
ಕರ್ತಾ ಹರ್ತಾ ಚ ಭರ್ತಾ ಚ ನ ಮಯಾಸ್ತಿ ಸಮೋ ವಿಭುಃ ।
ಅಹಮೇವ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಂ ತತ್ತ್ವಂ ಪಿತಾಮಹ ॥ 37 ॥
ಅಹಮೇವ ಪರಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪರಮಾತ್ಮಾತ್ವಹಂ ವಿಭುಃ ।
ಅದ್ಯ ದೃಷ್ಟಂ ಶ್ರುತಂ ಸರ್ವಂ ಜಗತ್ಯಸ್ಮಿನ್ಚರಾಚರಮ್ ॥ 38 ॥
ತತ್ತದ್ವಿದ್ಧಿ ಚತುರ್ವಕ್ತ್ರ ಸರ್ವಂ ಮನ್ಮಯಮಿತ್ಯಥ ।
ಮಯಾ ಸೃಷ್ಟಂ ಪುರಾವ್ಯಕ್ತಂ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿತತ್ತ್ವಕಮ್ ॥ 39 ॥
ನಿತ್ಯಂ ತೇಷ್ವಣವೋ ಬದ್ಧಾಸ್ಸೃಷ್ಟಕ್ರೋಧಭಯಾದಯಃ ।
ಪ್ರಭಾವಾಚ್ಚ ಭವಾನಂಗಾನ್ಯನೇಕಾನೀಹ ಲೀಲಯಾ ॥ 40 ॥
ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ಬುದ್ಧಿರ್ಮಯಾ ತಸ್ಯಾಮಹಂಕಾರಸ್ತ್ರಿಧಾ ತತಃ ।
ತನ್ಮಾತ್ರಂ ಪಂಕಜಂ ತಸ್ಮಾನ್ಮನೋದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಚ ॥ 41 ॥
ಆಕಾಶಾದೀನಿ ಭೂತಾನಿ ಭೌತಿಕಾನಿ ಚ ಲೀಲಯಾ ।
ಇತಿ ಬುದ್ಧ್ವಾ ಪ್ರಜಾನಾಥ ಶರಣಂ ವ್ರಜ ಮೇ ವಿಧೇ ॥ 42 ॥

ಅಹಂ ತ್ವಾಂ ಸರ್ವದುಃಖೇಭ್ಯೋ ರಕ್ಷಿಷ್ಯಾಮಿ ನ ಸಂಶಯಃ ।

ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಳಿದನು: "ಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಪಾಲನೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಲು ನೀನು ನನ್ನ ಅವ್ಯಯ ಅಂಗದಿಂದ ಪ್ರಕಟನಾಗಿರುವೆ. ಜಗನ್ನಾಥನೇ! ಅನಾಮಯನಾದ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ನೀನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಿರುವೆ. ಅವನೇ ಪುರುಷನು, ಪರಮಾತ್ಮನು, ಪುರುಹೂತನು, ಪುರುಷ್ಟುತನು, ವಿಷ್ಣುವು, ಅಚ್ಯುತನು, ಈಶಾನನು ಮತ್ತು ವಿಶ್ವದ ಉದ್ಭವಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ ಮೂಲತತ್ತ್ವನು. ಮಹಾಬಾಹುವೂ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನೂ, ಈಶ್ವರನೂ ಆದ ನನ್ನ ನಾಭಿಕಮಲದಿಂದಲೇ ನೀನು ಜನಿಸಿರುವೆ; ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಚತುರ್ಮುಖನೇ! ಇಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಅಪರಾಧವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮಾಯೆಯೇ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಈ ಮೋಹವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದೆ. ಸತ್ಯವನ್ನು ಕೇಳು. ನಾನೇ ಸರ್ವದೇವೇಶ್ವರನು. ನನ್ನ ಸಮನಾದ ಕರ್ತನೂ ಇಲ್ಲ, ಭರ್ತನೂ ಇಲ್ಲ, ಹರ್ತನೂ ಇಲ್ಲ. ಪಿತಾಮಹನೇ! ನಾನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು. ನಾನೇ ಪರಮತತ್ತ್ವನು. ನಾನೇ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯು. ನಾನೇ ಪರಮಾತ್ಮನು, ವಿಭುವೂ ಆಗಿದ್ದೇನೆ. ಚತುರ್ಮುಖನೇ! ಈ ಚರಾಚರ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇಂದು ನೀನು ನೋಡಿರುವುದೂ,

ಕೇಳಿರುವುದೂ ಆದ ಎಲ್ಲವೂ ನನ್ನಮಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೋ. ಹಿಂದೆ ನಾನೇ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆ ಅವ್ಯಕ್ತವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆನು. ಆ ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವೂ ಜೀವಿಗಳು ಸೃಷ್ಟಿ, ಕ್ರೋಧ, ಭಯ ಮೊದಲಾದ ಬಂಧನಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ನೀನೂ ಮತ್ತು ಇತರ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳೂ ಲೀಲೆಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ನಾನೇ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆನು. ಅದರಿಂದ ಮೂರು ವಿಧದ ಅಹಂಕಾರಗಳು ಉಂಟಾದವು. ಅವುಗಳಿಂದ ತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳು, ಪಂಚಭೂತಗಳು, ಮನಸ್ಸು, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಹಾಗೂ ಭೌತಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಲೀಲೆಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾದವು. ಪ್ರಜಾನಾಥನೇ! ವಿಧೇ! ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ನನಗೆ ಶರಣಾಗು. ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಎಲ್ಲ ದುಃಖಗಳಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆ; ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ."[14]"

---

[14] ಈ ಸಂವಾದದ ಅತ್ಯಂತ ಆಸಕ್ತಿಕರ ಅಂಶವೇನೆಂದರೆ:

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ಇತಿ ಶ್ರುತ್ವಾ ವಚಸ್ತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಕ್ರೋಧಸಮನ್ವಿತಃ ।
ಕೋ ವಾ ತ್ವಮಿತಿ ಸಂಭತ್ಸಾರ್ಬ್ರುವಂ ಮಾಯಾವಿಮೋಹಿತಃ ॥ 43 ॥
ಕಿಮರ್ಥಂ ಭಾಷಸೇ ಭೂರಿ ಬಹ್ವನರ್ಥಕರಂ ವಚಃ ।
ನೇಶ್ವರಸ್ತ್ವಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಶ್ಚಿತ್ಕರ್ತಾ ಭವೇತ್ತವ ॥ 44 ॥
ಮಾಯಯಾ ಮೋಹಿತಶ್ಚಾಹಂ ಯುದ್ಧಂ ಚಕ್ರೇ ಸುದಾರುಣಮ್ ।

- ಬ್ರಹ್ಮನು ತನ್ನನ್ನು ಪರಮನೆಂದು ಸಾಬೀತುಪಡಿಸಲು ವೇದಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾನೆ.
- ವಿಷ್ಣುವು ತನ್ನನ್ನು ಪರಮನೆಂದು ಸಾಬೀತುಪಡಿಸಲು ಸೃಷ್ಟಿತತ್ತ್ವವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಆದರೆ ಓದುಗರಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿರುವುದು ಗೊತ್ತಿದೆ: ಇಬ್ಬರೂ ಶಿವಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ವಿವಾದವನ್ನು ಗ್ರಂಥವು ಬ್ರಹ್ಮ-ವಿಷ್ಣುಗಳ ನಿಜಸ್ವರೂಪದ ವಿವಾದವಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ಶಿವಮಾಯೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಅಹಂಕಾರದ ಲೀಲೆಯಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮುಂದಿನ ಲಿಂಗೋದ್ಭವ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಹರಿಣಾ ತೇನ ವೈ ಸಾರ್ಧಂ ಶಂಕರಸ್ಯ ಮಹಾಪ್ರಭೋಃ ॥ 45 ॥
ಏವಂ ಮಮ ಹರೇಶ್ಚಾಸೀತ್ಸಂಗರೋ ರೋಮಹರ್ಷಣಃ ।
ಪ್ರಲಯಾರ್ಣವಮಧ್ಯೇ ತು ರಜಸಾ ಬದ್ಧವೈರಯೋಃ ॥ 46 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: "ಅವನ ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಕ್ರೋಧದಿಂದ ತುಂಬಿದ ನಾನು, ಶಿವಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತನಾಗಿ, "ನೀನಾರು?" ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಗದರಿಸುತ್ತಾ ಹೇಳಿದೆನು: "ಏಕೆ ಇಷ್ಟು ಅನರ್ಥಕರವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡುತ್ತಿರುವೆ? ನೀನೇನು ಈಶ್ವರನಾ? ಪರಬ್ರಹ್ಮನಾ? ನಿನ್ನನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಕರ್ತೃ ಯಾರೋ ಇರಬೇಕಲ್ಲವೇ?" ಹೀಗೆ ಶಿವನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತನಾಗಿ ನಾನು ಹರಿಯೊಡನೆ ಅತ್ಯಂತ ಭಯಂಕರವಾದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಿದೆನು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಳಯಸಮುದ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ರಜೋಗುಣದಿಂದ ವೈರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ನನ್ನ ಮತ್ತು ಹರಿಯ ನಡುವೆ ರೋಮಾಂಚನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಭೀಕರ ಸಂಗ್ರಾಮ ನಡೆಯಿತು.

ಏತಸ್ಮಿನ್ನಂತರೇ ಲಿಂಗಮಭವಚ್ಚಾವಯೋಃ ಪುರಃ ।
ವಿವಾದಶಮನಾರ್ಥಂ ಹಿ ಪ್ರಬೋಧಾರ್ಥಂ ತಥಾವಯೋಃ ॥ 47 ॥

ಜ್ವಾಮಾಲಾಸಹಸ್ರಾಢ್ಯಂ ಕಾಲಾನಲಶತೋಪಮಮ್ ।
ಕ್ಷಯವೃದ್ಧಿವಿನಿರ್ಮುಕ್ತಮಾದಿಮಧ್ಯಾಂತವರ್ಜಿತಮ್ ॥ 48 ॥
ಅನೌಪಮ್ಯಮನಿರ್ದೇಶ್ಯಮವ್ಯಕ್ತಂ ವಿಶ್ವಸಂಭವಮ್ ।
ತಸ್ಯ ಜ್ವಾಲಾಸಹಸ್ರೇಣ ಮೋಹಿತೋ ಭಗವಾನ್ಹರಿಃ ॥ 49 ॥
ಮೋಹಿತಂ ಚಾಹ ಮಾಮತ್ರ ಕಿಮರ್ಥಂ ಸ್ಪರ್ಧಸೇಽಧುನಾ ।
ಆಗತಸ್ತು ತೃತೀಯೋಽತ್ರ ತಿಷ್ಠತಾಂ ಯುದ್ಧಮಾವಯೋಃ ॥ 50 ॥
ಕುತ ಏವಾತ್ರ ಸಂಭೂತಃ ಪರೀಕ್ಷಾವೋಽಗ್ನಿಸಂಭವಮ್ ।
ಅಧೋ ಗಮಿಷ್ಯಾಮ್ಯನಲಸ್ತಂಭಸ್ಯಾನುಪಮಸ್ಯ ಚ ॥ 51 ॥
ಪರೀಕ್ಷಾರ್ಥಂ ಪ್ರಜಾನಾಥ ತಸ್ಯ ವೈ ವಾಯುವೇಗತಃ ।
ಭವಾನೂರ್ಧ್ವಂ ಪ್ರಯತ್ನೇನ ಗಂತುಮರ್ಹತಿ ಸತ್ವರಮ್ ॥ 52 ॥

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ವಿವಾದವನ್ನು ಶಮನಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ, ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ನಮ್ಮ ಎದುರಿಗೆ ಒಂದು ಲಿಂಗವು ಆವಿರ್ಭವಿಸಿತು.[15] ಅದು

---

[15] ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: ವಿವಾದಶಮನಾರ್ಥಂ ಹಿ ಪ್ರಬೋಧಾರ್ಥಂ

ಸಹಸ್ರಾರು ಜ್ವಾಲಾಮಾಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ನೂರಾರು ಪ್ರಳಯಾಗ್ನಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಕ್ಷಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ, ವೃದ್ಧಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಆದಿಯೂ, ಮಧ್ಯವೂ, ಅಂತ್ಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಉಪಮೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಅದನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಅದು ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದ್ದು, ಸಮಸ್ತ

ತಥಾವಯೋಃ ಅಂದರೆ ಲಿಂಗವು ಕೇವಲ "ಅದ್ಭುತ ದಿವ್ಯರೂಪ"ವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಎರಡು ಉದ್ದೇಶಗಳಿದ್ದವು:

1. ವಿವಾದಶಮನ – ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಹಂಕಾರಜನಿತ ವಿವಾದವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು.
2. ಪ್ರಬೋಧ – ಇಬ್ಬರಿಗೂ ತಮ್ಮ ನಿಜಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅರಿವುಗೊಳಿಸುವುದು.

ಹೀಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಲಿಂಗೋದ್ಭವವು ಕೇವಲ ಒಂದು ದೃಶ್ಯಪ್ರತೀಕವಲ್ಲ; ಅದು ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಪರತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ತಮ್ಮ ಮಿತಿಯನ್ನು ಅರಿಯುವ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಮೂಲಭೂಮಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಶ್ವದ ಉದ್ಭವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಸಹಸ್ರಾರು ಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಭಗವಾನ್ ಹರಿಯೂ ಮೋಹಿತನಾದನು. ಅವನು ತನ್ನಂತೆಯೇ ಮೋಹಿತನಾಗಿದ್ದ ನನಗೆ ಹೇಳಿದನು: "ಈಗಲೂ ಏಕೆ ನನ್ನೊಡನೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತಿರುವೆ? ಇಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯವನು ಪ್ರಕಟನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೇ ನಿಲ್ಲಿಸೋಣ. ಈ ಅಗ್ನಿಮಯ ಸ್ತಂಭವು ಎಲ್ಲಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸೋಣ. ಪ್ರಜಾನಾಥನೇ! ನಾನು ಈ ಅಪ್ರತಿಮ ಅಗ್ನಿಸ್ತಂಭದ ಕೆಳಭಾಗವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ನೀನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ವಾಯುವೇಗದಿಂದ ಅದರ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಹೋಗು.""

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ಏವಂ ವ್ಯಾಹೃತ್ಯ ವಿಶ್ವಾತ್ಮಾ ಸ್ವರೂಪಮಕರೋತ್ತದಾ ।
ವಾರಾಹಮಹಪ್ಯಾಶು ಹಂಸತ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾನ್ಮುನೇ ॥ 53 ॥
ತದಾ ಪ್ರಭೃತಿ ಮಾಮಾಹುರ್ಹಂಸಹಂಸೋ ವಿರಾಡಿತಿ ।
ಹಂಸಹಂಸೇತಿ ಯೋ ಬ್ರೂಯಾತ್ಸ ಹಂಸೋऽಥ ಭವಿಷ್ಯತಿ ॥ 54 ॥
ಸುಶ್ವೇತೋ ಹ್ಯನಲಪ್ರಖ್ಯೋ ವಿಶ್ವತಃ ಪಕ್ಷಸಂಯುತಃ ।

ಮನೋಽನಿಲಜವೋ ಭೂತ್ವಾ ಗತ್ವೋರ್ಧ್ವಂ ಚೋರ್ಧ್ವತಃ ಪುರಾ ॥ 55 ॥
ನಾರಾಯಣೋಽಪಿ ವಿಶ್ವಾತ್ಮಾ ಸುಶ್ವೇತೋ ಹ್ಯಭವತ್ತದಾ ।
ದಶ ಯೋಜನವಿಸ್ತೀರ್ಣಂ ಶತಯೋಜನಮಾಯತಮ್ ॥ 56 ॥
ಮೇರುಪರ್ವತವರ್ಷ್ಮಾಣಂ ಗೌರತೀಕ್ಷ್ಣೋಗ್ರದಂಷ್ಟ್ರಿಣಮ್ ।
ಕಾಲಾದಿತ್ಯಸಮಾಭಾಸಂ ದೀರ್ಘಘೋಣಂ ಮಹಾಸ್ವನಮ್ ॥ 57 ॥
ಹ್ರಸ್ವಪಾದಂ ವಿಚಿತ್ರಾಂಗಂ ಜೈತ್ರಂ ದೃಢಮನೌಪಮಮ್ ।
ವಾರಾಹಾಕಾರಮಾಸ್ಥಾಯ ಗತವಾಂಸ್ತದಧೌ ಜವಾತ್ ॥ 58 ॥
ಏವಂ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಂ ಚ ಚರನ್ವಿಷ್ಣುರಧೋ ಗತಃ ।
ತಥಾಪ್ರಭೃತಿ ಲೋಕೇಷು ಶ್ವೇತವಾರಾಹಸಂಜ್ಞಕಃ ॥ 59 ॥
ಕಲ್ಪೋ ಬಭೂವ ದೇವರ್ಷೇ ನರಾಣಾಂ ಕಾಲಸಂಜ್ಞಕಃ ।

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: “ಮುನೇ! ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ವಿಶ್ವಾತ್ಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಕೂಡಲೇ ವರಾಹರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದನು; ನಾನೂ ಹಂಸರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದೆನು. ಅಂದಿನಿಂದಲೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಹಂಸ, ಹಂಸ, ವಿರಾಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ‘ಹಂಸ! ಹಂಸ!’ ಎಂದು ಜಪಿಸುವವನು ಹಂಸಸ್ವರೂಪವನ್ನು (ಪರಮಹಂಸಪದವನ್ನು) ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ನಾನು

ಶುಭ್ರವರ್ಣನಾಗಿ, ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ವಿಶಾಲವಾದ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಗಾಳಿಯ ವೇಗದಂತೆ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಹಾರಿದೆನು. ವಿಶ್ವಾತ್ಮನಾದ ನಾರಾಯಣನೂ ಆಗ

ಶುಭ್ರವರ್ಣನಾದನು. ಹತ್ತು ಯೋಜನಗಳ ಅಗಲ, ನೂರು ಯೋಜನಗಳ ಉದ್ದ, ಮೇರುಪರ್ವತದಷ್ಟು ಬೃಹತ್ ದೇಹ, ತೀಕ್ಷ್ಣವೂ ಭಯಂಕರವೂ ಆದ ದಂತಗಳು, ಕಾಲಾಗ್ನಿ-ಸೂರ್ಯನಂತೆಯೇ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಕಾಂತಿ, ಉದ್ದವಾದ ಮೂತಿ, ಘೋರವಾದ ಘರ್ಜನೆ, ಗಿಡ್ಡವಾದ ಕಾಲುಗಳು, ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಅಂಗಾಂಗಗಳು, ಅಜೇಯವಾದ ಮತ್ತು ಸಾಟಿಯಿಲ್ಲದ ಬಲದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವರಾಹಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಆ ಲಿಂಗದ ಕೆಳಭಾಗವನ್ನು ಹುಡುಕಲು ವೇಗವಾಗಿ ಹೊರಟನು. ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುವು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದಲೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವನು ಶ್ವೇತವರಾಹ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು. ದೇವರ್ಷೇ ! ಮಾನವರ ಕಾಲಗಣನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ವೇತವರಾಹಕಲ್ಪ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಬಭ್ರಾಮ ಬಹುಧಾ ವಿಷ್ಣುಃ ಪ್ರಭವಿಷ್ಣುರಧೋಗತಃ ॥ 60 ॥
ನಾಪಶ್ಯದಲ್ಪಮಪ್ಯಸ್ಯ ಮೂಲಂ ಲಿಂಗಸ್ಯ ಸೂಕರಃ ।
ತಾವತ್ಕಾಲಂ ಗತಶ್ಚೋರ್ಧ್ವಮಹಮಪ್ಯರಿಸೂದನ ॥ 61 ॥

ಸತ್ವರಂ ಸರ್ವಯತ್ನೇನ ತಸ್ಯಾಂತಂ ಜ್ಞಾತುಮಿಚ್ಛಯಾ ।
ಶ್ರಾಂತೋ ನ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತಸ್ಯಾಂತಮಹಂ ಕಾಲಾದಧೋಗತಃ ॥ 62 ॥
ತಥೈವ ಭಗವಾನ್ವಿಷ್ಣುಶ್ಚಾಂತಂ ಕಮಲಲೋಚನಃ ।

ಸರ್ವದೇವನಿಭಸ್ತೂರ್ಣಮುತ್ಥಿತಸ್ಸ ಮಹಾವಪುಃ ॥ 63 ॥
ಸಮಾಗತೋ ಮಯಾ ಸಾರ್ಧಂ ಪ್ರಣಿಪತ್ಯ ಭವಂ ಮುಹುಃ ।
ಮಾಯಯಾ ಮೋಹಿತಶ್ಶಂಭೋಸ್ತಸ್ಥೌ ಸಂವಿಗ್ನಮಾನಸಃ ॥ 64 ॥
ಪೃಷ್ಠತಃ ಪಾರ್ಶ್ವತಶ್ಚೈವ ಹ್ಯಗ್ರತಃ ಪರಮೇಶ್ವರಮ್ ।
ಪ್ರಣಿಪತ್ಯ ಮಯಾ ಸಾರ್ಧಂ ಸಸ್ಮಾರ ಕಿಮಿದಂ ತ್ವಿತಿ ॥ 65 ॥
ಅನಿರ್ದೇಶ್ಯಂ ಚ ತದ್ರೂಪಮನಾಮ ಕರ್ಮವರ್ಜಿತಮ್ ।
ಅಲಿಂಗಂ ಲಿಂಗತಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಧ್ಯಾನಮಾರ್ಗೇಽಪ್ಯಗೋಚರಮ್ ॥ 66 ॥
ಸ್ವಸ್ಥಂ ಚಿತ್ತಂ ತದಾ ಕೃತ್ವಾ ನಮಸ್ಕಾರಪರಾಯಣೌ ।
ಬಭೂವತುರುಭಾವಾವಾಮಹಂ ಹರಿರಪಿ ಧ್ರುವಮ್ ॥ 67 ॥
ಜಾನೀವೋ ನ ಹಿ ತೇ ರೂಪಂ ಯೋಽಸಿ ಯೋಽಸಿ ಮಹಾಪ್ರಭೋ ।
ನಮೋಽಸ್ತು ತೇ ಮಹೇಶಾನ ರೂಪಂ ದರ್ಶಯ ನೌ ತ್ವರನ್ ॥ 68 ॥
ಏವಂ ಶರಚ್ಛತಾನ್ಯಾಸನ್ನಮಸ್ಕಾರಂ ಪ್ರಕುರ್ವತೋಃ ।
ಆವಯೋರ್ಮುನಿಶಾರ್ದೂಲ ಮದಮಾಸ್ಥಿತಯೋಸ್ತದಾ ॥ 69 ॥

ಹೀಗೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹೋದ ಪ್ರಭವಿಷ್ಣುವು ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿದರೂ ಆ ವರಾಹರೂಪಿಗೆ ಆ ಲಿಂಗದ ಮೂಲವು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಾನೂ ಅದರ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು

ತಲುಪಲು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ವೇಗವಾಗಿ, ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಅದರ ಅಂತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಆಶೆಯಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಆದರೆ ಅದರ ಅಂತ್ಯವು ಕಾಣದೆ, ಬಹಳ ಆಯಾಸಗೊಂಡು, ಕೊನೆಗೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆನು. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಮಲಲೋಚನನಾದ ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುವೂ ಅದರ ಅಂತ್ಯವನ್ನು ಕಾಣದೆ ತನ್ನ ಮಹಾರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ನನ್ನೊಡನೆ ಸೇರಿ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಭವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಶಂಭುವಿನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಇನ್ನೂ ಮೋಹಿತರಾಗಿಯೇ ಚಿತ್ತವ್ಯಾಕುಲರಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದೆವು. ಹಿಂದೆಯೂ, ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಮುಂದೆಯೂ ಇದ್ದ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ನನ್ನೊಡನೆ ಸೇರಿ ವಿಷ್ಣುವು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾ, 'ಇದು ಏನು?' ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ರೂಪವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗದಂಥದು; ನಾಮರಹಿತ, ಕರ್ಮರಹಿತ, ಲಕ್ಷಣರಹಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಲಿಂಗರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿತ್ತು; ಧ್ಯಾನಮಾರ್ಗದಿಂದಲೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಲಾಗದಂಥದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿ, ನಮಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿಯೇ

ತಲ್ಲೀನರಾದೆವು. "ಮಹಾಪ್ರಭೋ! ನೀನು ಯಾರು? ನಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿಯಲಾರೆವು. ಮಹೇಶಾನ! ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ. ದಯವಿಟ್ಟು ನಿನ್ನ ನಿಜರೂಪವನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಮಗೆ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸು." ಮುನಿಶಾರ್ದೂಲನೇ! ಹೀಗೆ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಆತನಿಗೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಲೇ ನೂರು ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಕಳೆದೆವು.[16]"

---

[16] ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಹಳ ಆಳವಾದ ಕ್ರಮ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ:

1. ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅನಂತವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾರೆ.
2. ಯಾರಿಗೂ ಅದರ ಆದಿ ಅಥವಾ ಅಂತ್ಯ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ.
3. ಹುಡುಕುವ ಮನೋಭಾವವೇ ಕೊನೆಗೆ ವಿನಯವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ.
4. ನಂತರವೇ ಅವರು ನಮಸ್ಕಾರ ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ.
5. ಆ ನಮಸ್ಕಾರವೂ ಒಮ್ಮೆ ಅಲ್ಲ – ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ.

ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವು ತರ್ಕದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ, ಅಹಂಕಾರದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಲಿಂಗೋದ್ಭವದ ನಂತರ ಕೂಡ ತಕ್ಷಣ ದರ್ಶನವಾಗದೆ, ಮೊದಲು ಅನ್ವೇಷಣೆ, ನಂತರ ವೈಫಲ್ಯ, ನಂತರ ವಿನಯ, ನಂತರ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಉಪಾಸನೆ — ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ನಾರದನಿಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಈ ಪ್ರಸಂಗದ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವಾಗಿದೆ.

ಇತಿ ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣೇ ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಂ
ರುದ್ರಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಖಂಡೇ
ವಿಷ್ಣುಬ್ರಹ್ಮವಿವಾದವರ್ಣನೋನಾಮ ಸಪ್ತಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥
ಇದು ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ
ಮೊದಲನೇಖಂಡ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ
ವಿಷ್ಣುಬ್ರಹ್ಮವಿವಾದವರ್ಣನೆ ಎಂಬ ಏಳನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು.

ಅಧ್ಯಾಯ 8: ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮತನುವರ್ಣನಃ

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ಏವಂ ತಯೋರ್ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ದರ್ಶನಂ ಕಾಂಕ್ಷಮಾಣಯೋಃ ।
ವಿಗರ್ವಯೋಶ್ಚ ಸುರಯೋಃ ಸದಾ ನೌ ಸ್ಥಿತಯೋರ್ಮುನೇ ॥ 1 ॥
ದಯಾಲುರಭವಚ್ಛಂಭುರ್ದೀನಾನಾಂ ಪ್ರತಿಪಾಲಕಃ ।
ಗರ್ವಿಣಾಂ ಗರ್ವಹರ್ತಾ ಚ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಪ್ರಭುರವ್ಯಯಃ ॥ 2 ॥
ತದಾ ಸಮಭವತ್ತತ್ರ ನಾದೋ ವೈ ಶಬ್ದಲಕ್ಷಣಃ ।
ಓಮೋಮಿತಿ ಸುರಶ್ರೇಷ್ಠಾತ್ಸುವ್ಯಕ್ತಃ ಪ್ಲುತಲಕ್ಷಣಃ ॥ 3 ॥
ಕಿಮಿದಂ ತ್ವಿತಿ ಸಂಚಿಂತ್ಯ ಮಯಾ ತಿಷ್ಠನ್ಮಹಾಸ್ವನಃ ।
ವಿಷ್ಣುಸ್ಸರ್ವಸುರಾರಾಧ್ಯೋ ನಿರ್ವೈರಸ್ತುಷ್ಟಚೇತಸಾ ॥ 4 ॥

ಲಿಂಗಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣೇ ಭಾಗೇ ತಥಾಪಶ್ಯತ್ಸನಾತನಮ್ ।
ಆದ್ಯಂ ವರ್ಣಮಕಾರಾಖ್ಯಮುಕಾರಂ ಚೋತ್ತರಂ ತತಃ ॥ 5 ॥
ಮಕಾರಂ ಮಧ್ಯತಶ್ಚೈವ ನಾದಮಂತೇಽಸ್ಯ ಚೋಮಿತಿ ।
ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವದ್ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವರ್ಣಮಾದ್ಯಂ ತು ದಕ್ಷಿಣೇ ॥ 6 ॥
ಉತ್ತರೇ ಪಾವಕಪ್ರಖ್ಯಮುಕಾರಮೃಷಿಸತ್ತಮ ।
ಶೀತಾಂಶುಮಂಡಲಪ್ರಖ್ಯಂ ಮಕಾರಂ ತಸ್ಯ ಮಧ್ಯತಃ ॥ 7 ॥
ತಸ್ಯೋಽಪರಿ ತದಾಽಪಶ್ಯಚ್ಛುದ್ಧಸ್ಫಟಿಕಸುಪ್ರಭಮ್ ।
ತುರೀಯಾತೀತಮಮಲಂ ನಿಷ್ಕಲಂ ನಿರುಪದ್ರವಮ್ ॥ 8 ॥
ನಿರ್ದ್ವಂದ್ವಂ ಕೇವಲಂ ಶೂನ್ಯಂ ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರವರ್ಜಿತಮ್ ।
ಸ ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರೇ ಚೈವ ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರಸಂಸ್ಥಿತಮ್ ॥ 9 ॥
ಆದಿಮಧ್ಯಾಂತರಹಿತಮಾನಂದಸ್ಯಾದಿಕಾರಣಮ್ ।
ಸತ್ಯಮಾನಂದಮಮೃತಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮಪರಾಯಣಮ್ ॥ 10 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: "ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ! ಮುನೇ! ಹೀಗೆ ನಾವಿಬ್ಬರು

ಸುರರೂ ಗರ್ವವನ್ನು ತೊರೆದು ಅವನ ದರ್ಶನವನ್ನು ಬಯಸಿ[1], ಅವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರಲು ದೀನರನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ, ಗರ್ವಿಗಳ ಗರ್ವವನ್ನು ಕಳೆಯುವ, ಸರ್ವರ ಪ್ರಭು, ಅವ್ಯಯ ಶಂಭುವು[2] ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ದಯೆತೋರಿದನು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಆ ಸುರಶ್ರೇಷ್ಠನಿಂದ "ಓಂ" ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ದೀರ್ಘವಾದ ಶಬ್ದಧ್ವನಿಯು[3] ಉಂಟಾಯಿತು. "ಇದು ಏನು?" ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ, ಮಹಾಧ್ವನಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ದೇವರಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವ ವಿಷ್ಣುವು

---

[1] ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಶಿವನ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ವಿನಯವೇ ಮೊದಲ ಅರ್ಹತೆ ಎಂಬ ಸಂದೇಶ.

[2] ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಶಿವನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ: ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕರುಣೆ, ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂಹಾರ, ಸರ್ವಾಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಯತ್ವ.

[3] ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಇಲ್ಲಿ ಓಂಕಾರ = ಶಿವನ ನಾದಸ್ವರೂಪ. ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲು ಇರುವ ಶಬ್ದವೇ ಓಂ.

ಶಾಂತಚಿತ್ತನಾಗಿದ್ದನು[4]. ಆಗ ಲಿಂಗದ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸನಾತನ ಓಂಕಾರದ "ಅ"ಕಾರವನ್ನೂ, ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ "ಉ"ಕಾರವನ್ನೂ ನೋಡಿದೆವು. "ಮ"ಕಾರವು ಲಿಂಗದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ[5], ಮತ್ತು ಅದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಓಂಕಾರ ನಾದವೂ ಕಾಣಿಸಿದವು. ಋಷಿಸತ್ತಮ ! ಲಿಂಗದ ಬಲಭಾಗದ "ಅ"ಕಾರವು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಎಡಭಾಗದ "ಉ"ಕಾರವು ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ "ಮ"ಕಾರವು

---

[4] ಇಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ವಭಾವವಾದ ವೈರಾಗ್ಯ, ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

[5] ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಶಿವಲಿಂಗವೇ ಓಂಕಾರದ ದೃಶ್ಯರೂಪ. ಅ–ಉ–ಮ ಗಳು ದಿಕ್ಕುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ಥಿತವಾಗಿವೆ.

ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಂತೆ ಶೀತವಾಗಿತ್ತು.[6] ಅದರ ಮೇಲೆ[7] ಆಗ ಶುದ್ಧ ಸ್ಫಟಿಕದಂತೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿದ್ದ, ತುರೀಯಾವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಮೀರಿದ್ದ[8], ಮಲಿನ ರಹಿತವೂ,

---

[6] ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಇಲ್ಲಿ ತ್ರಿಗುಣ–ತ್ರಿಕಾಲ–ತ್ರಿದೇವತೆಯ ಸಂಕೇತ: ಅಕಾರ – ಬ್ರಹ್ಮ – ಸೃಷ್ಟಿ – ಸೂರ್ಯ; ಉಕಾರ – ವಿಷ್ಣು – ಸ್ಥಿತಿ – ಅಗ್ನಿ; ಮಕಾರ – ರುದ್ರ – ಲಯ – ಚಂದ್ರ; ನಾದ – ತುರೀಯ – ಪರಶಿವ.

[7] ಅದರ ಮೇಲೆ=ಅ-ಉ-ಮ ಧ್ವನಿಗಳ (ಅಕ್ಷರಗಳ?) ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ.

[8] ಮಾಂಡೋಕ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಮಂತ್ರ 1-7ನ ಪ್ರಕಾರ ಆತ್ಮನ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ನಾಲ್ಕು.

ಅವಸ್ಥೆ	ಉಪನಿಷತ್ ಪದ	ಲಕ್ಷಣ
ಜಾಗ್ರತ್	ವೈಶ್ವಾನರ	ಬಾಹ್ಯ ವಿಷಯಾನುಭವ
ಸ್ವಪ್ನ	ತೈಜಸ	ಅಂತರಾನುಭವ
ಸುಷುಪ್ತಿ	ಪ್ರಾಜ್ಞ	ಅಜ್ಞಾನಾನಂದ
ತುರೀಯ	ತುರೀಯ	ಅದ್ವೈತ, ಶುದ್ಧ ಚೈತನ್ಯ

ಇದರಲ್ಲಿ 7ನೇ ಮಂತ್ರವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ: ನಾಂತಃಪ್ರಜ್ಞಂ ನ ಬಹಿಷ್ಪ್ರಜ್ಞಂ ನೋಭಯತಃಪ್ರಜ್ಞಂ ನ ಪ್ರಜ್ಞಾನಘನಂ ನ ಪ್ರಜ್ಞಂ ನಾಪ್ರಜ್ಞಮ್ । ಅದೃಷ್ಟಮವ್ಯವಹಾರ್ಯಮಗ್ರಾಹ್ಯಮಲಕ್ಷಣಂ ಅಚಿಂತ್ಯಮವ್ಯಪದೇಶ್ಯಮೇಕಾತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯಸಾರಂ ಪ್ರಪಂಚೋಪಶಮಂ ಶಾಂತಂ ಶಿವಮದ್ವೈತಂ ಚತುರ್ಥಂ ಮನ್ಯಂತೇ ಸ ಆತ್ಮಾ ಸ ವಿಜ್ಞೇಯಃ ॥ 7 ॥ ಅರ್ಥಾತ್: ತುರೀಯನು ಅಂತಃಪ್ರಜ್ಞನಲ್ಲ. ಬಹಿಃಪ್ರಜ್ಞನಲ್ಲ. ಉಭಯಪ್ರಜ್ಞನಲ್ಲ. ಪ್ರಜ್ಞಾನ ಘನನಲ್ಲ. ಪ್ರಜ್ಞನಲ್ಲ. ಅಪ್ರಜ್ಞನಲ್ಲ. ಅದೃಶ್ಯನೂ, ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ನಿಲುಕದವನೂ, ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕೆ ಆಗದವನೂ, ಲಕ್ಷಣರಹಿತನೂ, ಚಿಂತಿಸಲು ಆಗದವನೂ, ಶಬ್ದದಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆಗದವನೂ, ಏಕಾತ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಯಸಾರನೂ, ಪ್ರಪಂಚೋಪಶಮನೂ, ಶಾಂತನೂ, ಶಿವನೂ, ಅದ್ವೈತನೂ ಆದವನನ್ನು ತುರೀಯನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ಆತ್ಮನು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮಂಡೂಕ್ಯ ಕಾರಿಕದಲ್ಲಿ ಓಂಕಾರ ಮತ್ತು ಅವಸ್ಥೆಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದೆ:

ಓಂಕಾರದ ಅಂಶ	ಅವಸ್ಥೆ	ಉಪನಿಷತ್
ಅಕಾರ	ಜಾಗ್ರತ್	ವೈಶ್ವಾನರ

ಉಕಾರ	ಸ್ವಪ್ನ	ತೈಜಸ
ಮಕಾರ	ಸುಷುಪ್ತಿ	ಪ್ರಾಜ್ಞ
ನಾದ	ತುರೀಯ	ಶುದ್ಧ ಚೈತನ್ಯ

ಶಿವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅ-ಉ-ಮ ಎಂಬ ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಮಂಡೂಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಜಾಗ್ರತ್-ಸ್ವಪ್ನ-ಸುಷುಪ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸರಿಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಓಂಕಾರ ನಾದವು ತುರೀಯವು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಪಂಚೋಪಶಮಂ ಶಾಂತಂ ಶಿವಮ್ ಎಂಬ ಉಪನಿಷತ್ ವಾಕ್ಯವು ಜೀವಂತವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವಪುರಾಣದಲ್ಲಿರುವ "ತುರೀಯಾತೀತಮಮಲಂ ನಿಷ್ಕಲಂ" ಎನ್ನುವುದು ಮಂಡೂಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ "ತುರೀಯವೇ ಪರಮಸತ್ಯ" ಎನ್ನುವುದು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಮಂಡೂಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ತುರೀಯವು ನಾದರೂಪ, ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಹ ಪರಮ ಸ್ಥಿತಿಯಾದರೆ, ಶಿವಪುರಾಣದಲ್ಲಿರುವ "ತುರೀಯಾತೀತ"ಕ್ಕೆ ನಾದವೂ ಇಲ್ಲ. ಅವಸ್ಥೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಅನುಭವ-ಅನುಭವಕ ಭೇದವೂ ಇಲ್ಲ. ಇದು ಪೂರ್ಣ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ ಅಥವಾ ಪರಶಿವಸ್ಥಿತಿ.

ಇನ್ನೊಂದು ವಿಷಯವೆಂದರೆ "ಶೂನ್ಯ" ಎಂಬ ಪದವು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಶೂನ್ಯತೆ ಅಲ್ಲ. ಕೇವಲಂ ಶೂನ್ಯಂ ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರವರ್ಜಿತಮ್ – ಇದು

ಭಾಗರಹಿತವೂ, ಯಾವ ದೋಷವೂ ಇಲ್ಲದ, ದ್ವಂದ್ವರಹಿತವೂ, ಏಕಮಾತ್ರವೂ, ಶೂನ್ಯಸ್ವರೂಪವೂ, ಹೊರ-ಒಳ ಎಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲದ ಅದೇ ತತ್ತ್ವವು ಹೊರಗೂ ಒಳಗೂ ನೆಲೆಸಿತ್ತು. ಅದೇ ಆರಂಭ-ಮಧ್ಯ-ಅಂತ್ಯವಿಲ್ಲದ, ಆನಂದದ ಮೂಲಕಾರಣವಾದ, ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯವಾದ, ಆನಂದಸ್ವರೂಪ. ಅಂತಿಮ ಆಶ್ರಯವಾದ, ಅಮರ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪವು.[9]

ಕುತ ಏವಾತ್ರ ಸಂಭೂತಃ ಪರೀಕ್ಷಾವೋಽಗ್ನಿಸಂಭವಮ್ ।

ಬೌದ್ಧರ ಅಭಾವಶೂನ್ಯವಲ್ಲ. ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ನೇತಿ ನೇತಿ. ಅವಾಙ್ಮನಸಗೋಚರ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವದ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ. ಶೂನ್ಯ=ಉಪಾಧಿರಹಿತ ಪೂರ್ಣತೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ: ಮಾಂಡೂಕ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತು ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸೂತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಶಿವಪುರಾಣದ ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಅದೇ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ದರ್ಶನರೂಪದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

[9] ಶ್ಲೋಕ 8-10 ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ: ಅ-ಉ-ಮ-ನಾದ = ಸಗುಣ ಶಿವ. ಅದರ ಮೇಲಿರುವುದು ನಿಷ್ಕಲ, ನಿರಾಕಾರ ಪರಶಿವ. ಅವನು ಶೂನ್ಯನೂ ಹೌದು. ಪೂರ್ಣನೂ ಹೌದು. ಹೊರಗೂ ಒಳಗೂ ಇದ್ದು ಭೇದಕ್ಕೆ ಅತೀತ. ಓಂಕಾರಧ್ಯಾನದ ಅಂತಿಮ ಫಲ=ಈ ಪರಬ್ರಹ್ಮಾನುಭವ.

ಅಧೋಗಮಿಷ್ಯಾಮ್ಯನಲಸ್ತಂಭಸ್ಯಾನುಪಮಸ್ಯ ಚ ॥ 11 ॥
ವೇದಶಬ್ದೋಭಯಾವೇಶಂ ವಿಶ್ವಾತ್ಮಾನಂ ವ್ಯಚಿಂತಯತ್ ।
ತದಾಽಭವದೃಷಿಸ್ತತ್ರ ಋಷೇಸ್ಸಾರತಮಂ ಸ್ಮೃತಮ್ ॥ 12 ॥
ತೇನೈವ ಋಷಿಣಾ ವಿಷ್ಣುರ್ಜ್ಞಾತವಾನ್ಪರಮೇಶ್ವರಮ್ ।
ಮಹಾದೇವಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮತನುಂ ಪರಮ್ ॥ 13 ॥

ಆಗ ವಿಷ್ಣುವು "ಇಲ್ಲಿ ಇದು ಹೇಗೆ ಉದ್ಭವಿಸಿದೆ? ಪರೀಕ್ಷಾರ್ಥವಾಗಿ ಇದು ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಉಂಟಾದುದೇ? ಅಪ್ರತಿಮವಾದ ಈ ಅಗ್ನಿಸ್ತಂಭದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೋಡುತ್ತೇನೆ." ಎಂದು ಆ ವೇದಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅದರ ಅರ್ಥ – ಎರಡೂ ಆದ ವಿಶ್ವಾತ್ಮಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಧ್ಯಾನಿಸಿದನು[10]. ಆಗ ಅವನು

[10] "ವೇದಶಬ್ದೋಭಯಾವೇಶಮ್" ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಪದ. ವೇದ-ಶಬ್ದ-ಉಭಯ-ಆವೇಶಮ್ ಎಂದರೆ: ವೇದದ ಶಬ್ದ ವೇದದ ಅರ್ಥ ಈ ಎರಡನ್ನೂ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರುವ ತತ್ತ್ವ. ಅಂದರೆ, ವೇದವು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದವೂ, ಅದು ಬೋಧಿಸುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೂ ಒಂದೇ ಪರಮತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಏಕೀಕೃತವಾಗಿವೆ.

ಋಷಿಯಾದನು[11]. ಸಾರತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಿತವನಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು. ಅದೇ ಋಷಿತ್ವದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಜ್ಞಾನಿಯಾದನು. ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪದ ದೇಹವಿರುವವನಾಗಿ ತೋರುವ ಆ ಪರಮೇಶ್ವರ, ಮಹಾದೇವ, ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡನು.[12]

---

[11] ಇಲ್ಲಿ ಅಭವದೃಷಿಃ ಎಂದರೆ "ಋಷಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದನು" ಎಂಬ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಋಷಿ ಎಂದರೆ ಮಂತ್ರದ ದ್ರಷ್ಟೃ. ಅಂದರೆ ಓಂಕಾರದ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದನು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾತವಾನ್ ಪರಮೇಶ್ವರಮ್ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ನಾದ → ವೇದ → ಋಷಿತ್ವ → ಪರಮೇಶ್ವರಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಕ್ರಮವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ಇಲ್ಲಿ ನಾರದನಿಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಸಂದೇಶವಾಗಿದೆ.

[12] ಶ್ಲೋಕ 11-13 ವಿಷ್ಣುವಿನ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನೋದಯ, ವೇದಶಬ್ದ = ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮ, ಮತ್ತು ಪರಮೇಶ್ವರನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಮೊದಲು ವಿಷ್ಣುವು ತರ್ಕಮಾರ್ಗದಿಂದ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾನೆ:

"ಇದು ಏನೋ ಪರೀಕ್ಷಾರ್ಥವಾಗಿ ಉಂಟಾದ ಅಗ್ನಿಸ್ತಂಭವಿರಬಹುದೇ? ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅಧೋಗಮನದ ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ತರ್ಕ-ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಹಂತ. ನಂತರ ತರ್ಕವು ಧ್ಯಾನರೂಪಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ವೇದಶಬ್ದದ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ದೇವತೆಯು ಋಷಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ವೇದಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾದಾಗ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಋಷಿತ್ವವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವು ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮದ (ಮೊದಲನೇ ತನ್ಮಾತ್ರವೇ ಶಬ್ದ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು.) ಮೂಲಕ ಉದಯಿಸುತ್ತದೆ. ಧ್ಯಾನದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಜ್ಞಾನವು ಅವನಿಗೆ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮ (ವೇದ) ದ ಮೂಲಕ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮಹಾದೇವ = ಪರಬ್ರಹ್ಮ = ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮ. ಇಲ್ಲಿ ಮಹಾದೇವನು ವೈಯಕ್ತಿಕ ದೇವತೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಅವನು ವೇದಸ್ವರೂಪ. ನಾದಸ್ವರೂಪ. ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಹೇಳುವುದೆಂದರೆ: (1) ತರ್ಕದಿಂದ ಪರಮಸತ್ಯವು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ (ಅಧೋಗಮನವು ವಿಫಲ). (2) ವೇದಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾದಾಗ ಋಷಿತ್ವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. (3) ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮ=ಪರಬ್ರಹ್ಮ=ಮಹಾದೇವ. ದೇವರೂ ಕೂಡ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಋಷಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು.

ಚಿಂತಯಾ ರಹಿತೋ ರುದ್ರೋ ವಾಚೋ ಯನ್ಮನಸಾ ಸಹ ।
ಅಪ್ರಾಪ್ಯ ತನ್ನಿವರ್ತಂತೇ ವಾಚ್ಯಸ್ತ್ವೇಕಾಕ್ಷರೇಣ ಸಃ ॥ 14 ॥
ಏಕಾಕ್ಷರೇಣ ತದ್ವಾಕ್ಯಮೃತಂ ಪರಮಕಾರಣಮ್ ।
ಸತ್ಯಮಾನಂದಮಮೃತಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಾತ್ಪರಮ್ ॥ 15 ॥

ರುದ್ರನು ಸಂಕಲ್ಪ-ವಿಕಲ್ಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೀರಿದವನು. ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ವಾಣಿಯು ಅವನನ್ನು ತಲುಪಲಾರದೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತವೆ.[13] ಆದರೆ

ಇದು ನೇರವಾಗಿ ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ "ನಾಯಮಾತ್ಮಾ ಪ್ರವಚನೇನ ಲಭ್ಯೋ ನ ಮೇಧಯಾ ನ ಬಹುನಾ ಶ್ರುತೇನ" ಎಂಬ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ತರ್ಕವಲ್ಲ. ಶಬ್ದಾರ್ಥೈಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾದ ಚೈತನ್ಯವೇ ಜ್ಞಾನ.

[13] ಇದು ತೈತ್ತಿರೀಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಕ್ಯವಾದ "ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ ಅಪ್ರಾಪ್ಯ ಮನಸಾ ಸಹ।" ಎನ್ನುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಕ್ಯದ ನೇರ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ. ಪರಮೇಶ್ವರನು ಚಿಂತನೆಗೆ ಅತೀತನು. ವಾಕ್ಯ-ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಪ್ಯನು. ಆದರೂ ಏಕಾಕ್ಷರ "ಓಂ" ನ ಮೂಲಕ ಸೂಚ್ಯನು.

ಅವನನ್ನು 'ಓಂ' ಎಂಬ ಏಕಾಕ್ಷರದಿಂದ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಏಕಾಕ್ಷರವೇ ವೇದವಾಕ್ಯ, ಅಮೃತಸ್ವರೂಪ, ಪರಮಕಾರಣ. ಅದೇ ಸತ್ಯ, ಆನಂದ, ಅಮೃತ, ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ಪರಾತ್ಪರ.

ಏಕಾಕ್ಷರಾದುಕಾರಾಖ್ಯಾದ್ಭಗವಾನ್ಬೀಜಕೋಽಂಡಜಃ ।
ಏಕಾಕ್ಷರಾದುಕಾರಾಖ್ಯಾದ್ಧರಿಃ ಪರಮಕಾರಣಮ್ ॥ 16 ॥
ಏಕಾಕ್ಷರಾದುಕಾರಾಖ್ಯಾದ್ಭಗವಾನ್ನೀಲಲೋಹಿತಃ ।
ಸರ್ಗಕರ್ತಾ ತ್ವಕಾರಾಖ್ಯೋ ಹ್ಯುಕಾರಾಖ್ಯಸ್ತು ಮೋಹಕಃ ॥ 17 ॥
ಮಕಾರಾಖ್ಯಸ್ತು ಯೋ ನಿತ್ಯಮನುಗ್ರಹಕರೋಽಭವತ್ ।
ಮಕಾರಾಖ್ಯೋ ವಿಭುರ್ಬೀಜೀ ಹ್ಯಕಾರೋ ಬೀಜ ಉಚ್ಯತೇ ॥ 18 ॥
ಉಕಾರಾಖ್ಯೋ ಹರಿರ್ಯೋನಿಃ ಪ್ರಧಾನಪುರುಷೇಶ್ವರಃ ।
ಬೀಜೀ ಚ ಬೀಜಂ ತದ್ಯೋನಿರ್ನಾದಾಖ್ಯಶ್ಚ ಮಹೇಶ್ವರಃ ॥ 19 ॥

ಆ ಏಕಾಕ್ಷರದ ಅಕಾರದಿಂದ ಭಗವಾನ್ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ (ಬ್ರಹ್ಮ) ಪ್ರಕಟನಾದನು. ಉಕಾರದಿಂದ ಪರಮಕಾರಣನಾದ ಹರಿಯು ಪ್ರಕಟನಾದನು. ಮಕಾರದಿಂದ ಭಗವಾನ್ ನೀಲಲೋಹಿತನು ಪ್ರಕಟನಾದನು. ಅಕಾರವು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತಸ್ವರೂಪ. ಉಕಾರವು ಮೋಹಕಾರಕ (ಸ್ಥಿತಿ-ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ನಡೆಸುವ) ಸ್ವರೂಪ.

ಮಕಾರವು ನಿತ್ಯವೂ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸ್ವರೂಪ. ಮಕಾರಸ್ವರೂಪನಾದ ವಿಭುವೇ ಬೀಜಿ (ಬೀಜದ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃ). ಅಕಾರವನ್ನು ಬೀಜವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಉಕಾರಸ್ವರೂಪನಾದ ಹರಿಯು ಯೋನಿ (ಗರ್ಭ, ಆಧಾರ). ಪ್ರಧಾನ ಮತ್ತು ಪುರುಷ ಎರಡಕ್ಕೂ ಈಶ್ವರನಾದ ನಾದಸ್ವರೂಪ ಮಹೇಶ್ವರನೇ ಬೀಜಿಯೂ, ಬೀಜವೂ, ಯೋನಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.[14]

ಬೀಜೀ ವಿಭಜ್ಯ ಚಾತ್ಮಾನಂ ಸ್ವೇಚ್ಛಯಾ ತು ವ್ಯವಸ್ಥಿತಃ ।
ಅಸ್ಯ ಲಿಂಗಾದಭೂದ್ಬೀಜಮಕಾರೋ ಬೀಜಿನಃ ಪ್ರಭೋ ॥ 20 ॥

---

[14] ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದರೆ ಓಂಕಾರವು ಒಂದು ಶಬ್ದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಅದು ಸಂಪೂರ್ಣ ತತ್ತ್ವರಚನೆ. ಅಕಾರವು ಬೀಜ. ಉಕಾರವು ಯೋನಿ. ಮಕಾರವು ಬೀಜೀ. ನಾದವು ಮಹೇಶ್ವರ / ಪರಬ್ರಹ್ಮ. “ಬೀಜಿ–ಬೀಜ–ಯೋನಿ" ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ತ್ರಯ. ಬೀಜಿ = ಬೀಜದ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃ, ಚೈತನ್ಯಕಾರಣ (ಪರಮೇಶ್ವರ). ಬೀಜ = ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಾರಣ. ಯೋನಿ = ಆ ಬೀಜವು ಬೆಳೆಯುವ ಆಶ್ರಯ. ಈ ಮೂರೂ ಪರಸ್ಪರ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲ; ಒಂದೇ ಪರತತ್ತ್ವದ ಕಾರ್ಯಭೇದಗಳಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ.

ಉಕಾರಯೋನೌ ನಿಃಕ್ಷಿಪ್ತಮವರ್ದ್ಧತ ಸಮಂತತಃ ।
ಸೌವರ್ಣಮಭವಚ್ಚಾಂಡಮಾವೇದ್ಯಂ ತದಲಕ್ಷಣಮ್ ॥ 21 ॥
ಅನೇಕಾಬ್ದಂ ತಥಾ ಚಾಪ್ಸು ದಿವ್ಯಮಂಡಂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಮ್ ।
ತತೋ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಂತೇ ದ್ವಿಧಾಕೃತಮಜೋದ್ಭವಮ್ ॥ 22 ॥
ಅಂಡಮಪ್ಸು ಸ್ಥಿತಂ ಸಾಕ್ಷಾದ್ವ್ಯಾಘಾತೇನೇಶ್ವರೇಣ ತು ।
ತಥಾಸ್ಯ ಸುಶುಭಂ ಹೈಮಂ ಕಪಾಲಂ ಚೋರ್ಧ್ವಸಂಸ್ಥಿತಮ್ ॥ 23 ॥
ಜಜ್ಞೇ ಸಾ ದ್ಯೌಸ್ತದಪರಂ ಪೃಥಿವೀ ಪಂಚಲಕ್ಷಣಾ ।
ತಸ್ಮಾದಂಡಾದ್ಭವೋ ಜಜ್ಞೇ ಕಕಾರಾಖ್ಯಶ್ಚತುರ್ಮುಖಃ ॥ 24 ॥
ಸ ಸ್ರಷ್ಟಾ ಸರ್ವಲೋಕಾನಾಂ ಸ ಏವ ತ್ರಿವಿಧಃ ಪ್ರಭುಃ ।
ಏವಮೋಮೋಮಿತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಮಿತ್ಯಾಹುರ್ಯಜುಷಾಂ ವರಾಃ ॥ 25 ॥
ಯಜುಷಾಂ ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಋಚಃ ಸಮಾನಿ ಸಾದರಮ್ ।
ಏವಮೇವ ಹರೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ನಿತ್ಯಾಹುಶ್ಚಾವಯೋಸ್ತದಾ ॥ 26 ॥
ತತೋ ವಿಜ್ಞಾಯ ದೇವೇಶಂ ಯಥಾವಚ್ಛಕ್ತಿಸಂಭವೈಃ ।
ಮಂತ್ರಂ ಮಹೇಶ್ವರಂ ದೇವಂ ತುಷ್ಟಾವ ಸುಮಹೋದಯಮ್ ॥ 27 ॥

ಆ ಬೀಜಿಯಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ಸ್ವಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ತನ್ನನ್ನೇ ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸೃಷ್ಟಿವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು. ಅವನ

ಲಿಂಗದಿಂದ ಅಕಾರರೂಪವಾದ ಬೀಜವು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಆ ಬೀಜವನ್ನು ಉಕಾರರೂಪವಾದ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಅದು ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಸುವರ್ಣಮಯ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಆ ದಿವ್ಯ ಅಂಡವು ಅನೇಕ ದಿವ್ಯ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಜಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಈಶ್ವರನು ಅದನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿದನು. ಅದರ ಮೇಲಿನ ಸುವರ್ಣಕಪಾಲವು ದ್ಯುಲೋಕವಾಯಿತು. ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗವು ಐದು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು (ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧ) ಹೊಂದಿದ ಪೃಥ್ವಿಯಾಯಿತು. ಆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಿಂದ 'ಕ' ಎಂಬ ನಾಮದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಕಟನಾದನು.[15] ಅವನೇ

[15] ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯವೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕುರಿತು ಎರಡು ಹಂತಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (1) 16ನೇ ಶ್ಲೋಕ – ಅಕಾರದಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭತತ್ತ್ವ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. (2) 24ನೇ ಶ್ಲೋಕ – ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಕಟನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಸರ್ವಲೋಕಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ. ಆ ಪ್ರಭುವೇ ಮೂರು ವಿಧದ (ತ್ರಿಮೂರ್ತಿರೂಪದ) ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವವನಾಗಿದ್ದಾನೆ.[16] 'ಓಂಕಾರದ ತತ್ತ್ವ ಹೀಗಿದೆ' ಎಂದು ಯಜುರ್ವೇದವು ಹೇಳುತ್ತದೆ.[17] ಯಜುರ್ವೇದದ ಈ ವಚನವನ್ನು

ಮೊದಲನೆಯದು ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ, ಎರಡನೆಯದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗಿನ ವ್ಯಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮ.

[16] ಇಲ್ಲಿ "ಓಂ" ಕೇವಲ ಮಂತ್ರವಲ್ಲ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಓಂಕಾರವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. (1) ಅ → ಬ್ರಹ್ಮ (ಸೃಷ್ಟಿ) (2) ಉ → ವಿಷ್ಣು (ಸ್ಥಿತಿ) (3) ಮ → ರುದ್ರ (ಅನುಗ್ರಹ/ಲಯ) (4) ನಾದ/ತುರೀಯ → ಪರಶಿವ. ಅಂದರೆ ಓಂಕಾರವೇ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮದ ನಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ.

[17] ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದದ ಕಠೋಪನಿಷತ್ತು ಮತ್ತು ತೈತ್ತರೀಯ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಓಂಕಾರ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಅದರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಠೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮ ತತ್ತ್ವದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸಂಕೇತವೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಠೋಪನಿಷತ್ತು, ಪ್ರಥಮ ಅಧ್ಯಾಯ, ಎರಡನೇ

ವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಯಮಧರ್ಮರಾಜನು ನಚೀಕೇತನಿಗೆ ಓಂಕಾರದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಮುಖ ಮಂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. (1) ಸರ್ವೇ ವೇದಾ ಯತ್ಪದಮಾಮನಂತಿ ತಪಾಂಸಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಚ ಯದ್ವದಂತಿ। ಯದಿಚ್ಛಂತೋ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ಚರಂತಿ ತತ್ತೇ ಪದಂ ಸಂಗ್ರಹೇಣ ಬ್ರವೀಮ್ಯೋಮಿತ್ಯೇತತ್ ॥ 15 ॥ ಅರ್ಥಾತ್: ಎಲ್ಲ ವೇದಗಳೂ ಯಾವ ಗುರಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಯೋ, ಸಮಸ್ತ ತಪಸ್ಸುಗಳು ಯಾವುದನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆಯೋ ಮತ್ತು ಯಾವುದನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಮುಮುಕ್ಷುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾರೋ, ಆ ಪದವನ್ನು ನಿನಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಅದೇ "ಓಂ". (2) ಏತದ್ಧ್ಯೇವಾಕ್ಷರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಏತದ್ಧ್ಯೇವಾಕ್ಷರಂ ಪರಮ್। ಏತದ್ಧ್ಯೇವಾಕ್ಷರಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಯೋ ಯದಿಚ್ಛತಿ ತಸ್ಯ ತತ್ ॥ 16 ॥ ಅರ್ಥಾತ್: ಈ ಅಕ್ಷರವೇ ಬ್ರಹ್ಮ. ಈ ಅಕ್ಷರವೇ ಪರ. ಈ ಅಕ್ಷರವನ್ನೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಯಾರು ಏನನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ ಅದೇ ಆಗುತ್ತದೆ. (3) ಏತದಾಲಂಬನಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಮೇತದಾಲಂಬನಂ ಪರಮ್। ಏತದಾಲಂಬನಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ಮಹೀಯತೇ ॥ 17 ॥ ಅರ್ಥಾತ್: ಈ ಆಧಾರ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಈ ಆಧಾರ ಪರಮವಾದುದು. ಈ ಆಧಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ.

ತೈತ್ತಿರೀಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಶೀಕ್ಷಾವಲ್ಲಿಯ ಎಂಟನೇ ಅನುವಾಕವು ಓಂಕಾರದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಸಾರುವ ಪ್ರಮುಖಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ: ಓಮಿತಿ ಬ್ರಹ್ಮ । ಓಮಿತೀದಗ್ಂ ಸರ್ವಮ್ । ಓಮಿತ್ಯೇತದನುಕೃತಿ ಹ ಸ್ಮ ವಾ ಆಪ್ಯೋತ್ಯಾಶ್ರಾವಯೇತ್ಯಾಶ್ರಾವಯಂತಿ । ಓಮಿತಿ ಸಾಮಾನಿ ಗಾಯಂತಿ ಓಗ್ಂ ಶೋಮಿತಿ ಶಸ್ತ್ರಾಣಿ ಶಗ್ಂಸಂತಿ । ಓಮಿತ್ಯಧ್ವರ್ಯುಃ ಪ್ರತಿಗರಂ ಪ್ರತಿಗೃಣಾತಿ । ಓಮಿತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಪ್ರಸೌತಿ । ಓಮಿತ್ಯಗ್ನಿಹೋತ್ರಮನುಜಾನಾತಿ । ಓಮಿತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯನ್ನಾಹ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಪ್ನವಾನೀತಿ । ಬ್ರಹ್ಮೈವೋಪಾಪ್ನೋತಿ ।। ಇತಿ ಅಷ್ಟಮೋಽನುವಾಕಃ ॥ ಅರ್ಥಾತ್: ಓಂ ಎನ್ನುವುದು ಬ್ರಹ್ಮ. ಇದೆಲ್ಲವೂ ಓಂ ಎಂಬುದು. ಓಂ ಎಂಬುದು ಅನುಕರಣ. “ಓಂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡುವ ಕಾಲ ಸಮೀಪಿಸಿತೆಂದು ತಿಳಿಸು” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಓಂ ಎಂದು ಸಾಮವನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಓಂ ಶೋಂ ಎಂದು (ಹೋತೃಗಳು) ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಾರೆ. ಓಂ ಎಂದು ಅಧ್ವರ್ಯುವು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. (ಯಜಮಾನನು) ಓಂ ಎಂದು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಕ್ಕೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ವೇದವನ್ನು ನಾನು ಹೊಂದುವಂತಾಗಲಿ ಎಂದು ಪ್ರವಚನ ಮಾಡುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಓಂ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಅರ್ಥದ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು: (1) ಓಂಕಾರವು ವೇದದ ಆಧಾರ. ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಋತ್ವಿಕರು ಓಂ ಎಂದೇ ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮವೇದದ ಗಾನವು ಓಂಕಾರದಿಂದಲೇ ಶುರುವಾಗುತ್ತದೆ. (2) ಓಂಕಾರದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು (ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು) ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಓಂ ಎಂದು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರೆ ಅವನು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (3) ಓಂಕಾರವು ಅನುಮತಿ. ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರದಂತಹ ವಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಓಂಕಾರವು ಸಮ್ಮತಿಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೇಳಿ ಋಗ್ವೇದ[18] ಮತ್ತು ಸಾಮವೇದಗಳೂ[19] 'ಹರೇ! ಬ್ರಹ್ಮನ್! ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆ' ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದವು. ಆಗ ಹರಿಯು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ದೇವದೇವನೂ, ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪನೂ, ಮಹೇಶ್ವರನೂ

---

[18] ಋಗ್ವೇದ ಸಂಹಿತೆಯ "ಋಚೋ ಅಕ್ಷರೇ ಪರಮೇ ವ್ಯೋಮನ್..." ಎಂಬ ಮಂತ್ರವು (1.164.35) ವೇದದ ಮಂತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆ ಪರಮ ಆಕಾಶದಂತಿರುವ "ಅಕ್ಷರ" (ಓಂಕಾರ)ದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯದವನಿಗೆ ವೇದಗಳಿಂದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಇದು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಋಗ್ವೇದ ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ 5.32ರಲ್ಲಿ ಓಂಕಾರದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಸುಂದರ ವಿವರಣೆಯಿದೆ: ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಸಾರಭೂತವಾದ ಮೂರು ಜ್ಯೋತಿಗಳನ್ನು (ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಆದಿತ್ಯ) ಪಡೆದನು. ಅವುಗಳಿಂದ ಮೂರು ವೇದಗಳು (ಋಗ್, ಯಜುಸ್, ಸಾಮ) ಉಂಟಾದವು. ಆ ವೇದಗಳ ಸಾರವಾಗಿ "ಭೂಃ ಭುವಃ ಸ್ವಃ" ಎಂಬ ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳು ಬಂದವು. ಆ ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳ ಅಂತಿಮ ಸಾರವೇ ಅ, ಉ, ಮ ಎಂಬ ಮೂರು ವರ್ಣಗಳು. ಇವು ಒಂದಾಗಿ ಓಂ ಎಂದಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಓಂಕಾರವು ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳ ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಾರವಾಗಿದೆ.

ಆದ ದೇವೇಶ್ವರನನ್ನು ಅರಿತು, ಮಹಾಮಹಿಮನಾದ ಅವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದನು.

ಏತಸ್ಮಿನ್ನಂತರೇಽನ್ಯಚ್ಚ ರೂಪಮದ್ಭುತಸುಂದರಮ್ ।
ದದರ್ಶ ಚ ಮಯಾ ಸಾರ್ಧಂ ಭಗವಾನ್ವಿಶ್ವಪಾಲಕಃ ॥ 28 ॥
ಪಂಚವಕ್ತ್ರಂ ದಶಭುಜಂ ಗೌರಕರ್ಪೂರವನ್ಮುನೇ ।
ನಾನಾಕಾಂತಿ ಸಮಾಯುಕ್ತಂ ನಾನಾಭೂಷಣಭೂಷಿತಮ್ ॥ 29 ॥
ಮಹೋದಾರಂ ಮಹಾವೀರ್ಯಂ ಮಹಾಪುರುಷಲಕ್ಷಣಮ್ ।
ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪರಮಂ ರೂಪಂ ಕೃತಾರ್ಥೋಽಭೂನ್ಮಯಾ ಹರಿಃ ॥ 30 ॥
ಅಥ ಪ್ರಸನ್ನೋ ಭಗವಾನ್ಮಹೇಶಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ।
ದಿವ್ಯಂ ಶಬ್ದಮಯಂ ರೂಪಮಾಖ್ಯಾಯ ಪ್ರಹಸನ್ಸ್ಥಿತಃ ॥ 31 ॥

ಈ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಪಾಲಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ನನಗೂ ಇನ್ನೊಂದು

---

[19] ಸಾಮವೇದದ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಮೊದಲನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ 13 ಖಂಡಗಳೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಓಂಕಾರೋಪಾಸನವಿಧಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ ಅದರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆ.

ಅದ್ಭುತವಾದ, ಅತಿ ಸುಂದರವಾದ ರೂಪವು ಕಾಣಿಸಿತು. ಮುನೇ! ಆ ರೂಪವು ಐದು ಮುಖಗಳು ಮತ್ತು ಹತ್ತು ಭುಜಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಕರ್ಪೂರದಂತೆ ಶುಭ್ರವರ್ಣವಾಗಿತ್ತು. ನಾನಾ ವಿಧದ ಕಾಂತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ನಾನಾ ಆಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಅತ್ಯಂತ ಉದಾರವೂ, ಮಹಾವೀರ್ಯವುಳ್ಳದೂ, ಮಹಾಪುರುಷನ ಸಕಲ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ ಆಗಿತ್ತು. ಆ ಪರಮರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು ನಾನು ಮತ್ತು ಹರಿಯು ಕೃತಾರ್ಥರಾದೆವು. ಆಗ ಪರಮೇಶ್ವರನಾದ ಭಗವಾನ್ ಮಹೇಶನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ, ತನ್ನ ದಿವ್ಯ ಶಬ್ದಮಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ನಗುತ್ತಾ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ನಿಂತನು.

ಅಕಾರಸ್ತಸ್ಯ ಮೂರ್ಧಾ ಹಿ ಲಲಾಟೋ ದೀರ್ಘ ಉಚ್ಯತೇ ।
ಇಕಾರೋ ದಕ್ಷಿಣಂ ನೇತ್ರಮೀಕಾರೋ ವಾಮಲೋಚನಮ್ ॥ 32 ॥
ಉಕಾರೋ ದಕ್ಷಿಣಂ ಶ್ರೋತ್ರಮೂಕಾರೋ ವಾಮ ಉಚ್ಯತೇ ।
ಋಕಾರೋ ದಕ್ಷಿಣಂ ತಸ್ಯ ಕಪೋಲಂ ಪರಮೇಷ್ಠಿನಃ ॥ 33 ॥
ವಾಮಂ ಕಪೋಲಮ್ಯೂಕಾರೋ ಲೃ ಲೄ ನಾಸಾಪುಟೇ ಉಭೇ ।
ಏಕಾರಶ್ಚೋಷ್ಠ ಊರ್ಧ್ವಶ್ಚ ಹ್ಯೈಕಾರಸ್ತ್ವಧರೋ ವಿಭೋಃ ॥ 34 ॥

ಓಕಾರಶ್ಚ ತಥೌಕಾರೋ ದಂತಪಂಕ್ತಿದ್ವಯಂ ಕ್ರಮಾತ್ ।
ಅಮಸ್ತು ತಾಲುನೀ ತಸ್ಯ ದೇವದೇವಸ್ಯ ಶೂಲಿನಃ ॥ 35 ॥

'ಅ'ಕಾರವು ಅವನ ಶಿರಸ್ಸು. 'ಆ'ಕಾರವು ಅವನ ವಿಶಾಲ ಲಲಾಟ. 'ಇ'ಕಾರವು ಅವನ ಬಲಗಣ್ಣು. 'ಈ'ಕಾರವು ಅವನ ಎಡಗಣ್ಣು. 'ಉ'ಕಾರವು ಅವನ ಬಲಕಿವಿ. 'ಊ'ಕಾರವು ಅವನ ಎಡಕಿವಿ. 'ಋ'ಕಾರವು ಆ ಪರಮೇಷ್ಠಿಯ ಬಲಕೆನ್ನೆ. 'ೠ'ಕಾರವು ಅವನ ಎಡಕೆನ್ನೆ. 'ಲೃ' ಮತ್ತು 'ಲೄ'ಕಾರಗಳು ಅವನ ಎರಡು ನಾಸಾಪುಟಗಳು. 'ಏ'ಕಾರವು ಮೇಲ್ತುಟಿ. 'ಐ'ಕಾರವು ಕೆಳತುಟಿ. 'ಓ'ಕಾರ ಮತ್ತು 'ಔ'ಕಾರಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಮತ್ತು ಕೆಳಗಿನ ದಂತಪಂಕ್ತಿಗಳು. 'ಅಂ' ಮತ್ತು 'ಅಃ' ದೇವದೇವ ಶೂಲಪಾಣಿಯ ತಾಲುಗಳಾಗಿವೆ.

ಕಾದಿಪಂಚಾಕ್ಷರಾಣ್ಯಸ್ಯ ಪಂಚ ಹಸ್ತಾಶ್ಚ ದಕ್ಷಿಣೇ ।
ಚಾದಿಪಂಚಾಕ್ಷರಾಣ್ಯೇವಂ ಪಂಚ ಹಸ್ತಾಸ್ತು ವಾಮತಃ ॥ 36 ॥
ಟಾದಿಪಂಚಾಕ್ಷರಂ ಪಾದಾಸ್ತಾದಿಪಂಚಾಕ್ಷರಂ ತಥಾ ।
ಪಕಾರ ಉದರಂ ತಸ್ಯ ಫಕಾರಃ ಪಾರ್ಶ್ವ ಉಚ್ಯತೇ ॥ 37 ॥
ಬಕಾರೋ ವಾಮಪಾರ್ಶ್ವಸ್ತು ಭಕಾರಃ ಸ್ಕಂಧ ಉಚ್ಯತೇ ।

ಮಕಾರೋ ಹೃದಯಂ ಶಂಭೋರ್ಮಹಾದೇವಸ್ಯ ಯೋಗಿನಃ ॥ 38 ॥
ಯಕಾರಾದಿಸಕಾರಾಂತಾ ವಿಭೋರ್ವೈ ಸಪ್ತಧಾತವಃ ।
ಹಕಾರೋ ನಾಭಿರೂಪೋ ಹಿ ಕ್ಷಕಾರೋ ಘ್ರಾಣ ಉಚ್ಯತೇ ॥ 39 ॥

‘ಕ’ಕಾರದಿಂದ ‘ಙ’ಕಾರದವರೆಗಿನ ಐದು ಅಕ್ಷರಗಳು ಅವನ ಐದು ಬಲಗೈಗಳು. ‘ಚ’ಕಾರದಿಂದ ‘ಞ’ಕಾರದವರೆಗಿನ ಐದು ಅಕ್ಷರಗಳು ಅವನ ಐದು ಎಡಗೈಗಳು. ‘ಟ’ಕಾರದಿಂದ ‘ಣ’ಕಾರದವರೆಗಿನ ಐದು ಅಕ್ಷರಗಳು ಅವನ ಐದು ಬಲಗಾಲುಗಳು. ‘ತ’ಕಾರದಿಂದ ‘ನ’ಕಾರದವರೆಗಿನ ಐದು ಅಕ್ಷರಗಳು ಅವನ ಐದು ಎಡಗಾಲುಗಳು. ‘ಪ’ಕಾರವು ಅವನ ಉದರ. ‘ಫ’ಕಾರವು ಬಲಪಾರ್ಶ್ವ. ‘ಬ’ಕಾರವು ಎಡಪಾರ್ಶ್ವ. ‘ಭ’ಕಾರವು ಭುಜ. ‘ಮ’ಕಾರವು ಯೋಗೀಶ್ವರ ಮಹಾದೇವ ಶಂಭುವಿನ ಹೃದಯ. ‘ಯ’ಕಾರದಿಂದ ‘ಸ’ಕಾರದವರೆಗಿನ ಏಳು ಅಕ್ಷರಗಳು ವಿಭುವಿನ ಏಳು ಧಾತುಗಳು. ‘ಹ’ಕಾರವು ಅವನ ನಾಭಿ. ‘ಕ್ಷ’ಕಾರವು ಅವನ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ.

ಏವಂ ಶಬ್ದಮಯಂ ರೂಪಮಗುಣಸ್ಯ ಗುಣಾತ್ಮನಃ ।
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತಮುಮಯಾ ಸಾರ್ಧಂ ಕೃತಾರ್ಥೋಽಭೂನ್ಮಯಾ ಹರಿಃ ॥ 40 ॥
ಏವಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಮಹೇಶಾನಂ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮತನುಂ ಶಿವಮ್ ।

ಪ್ರಣಮ್ಯ ಚ ಮಯಾ ವಿಷ್ಣುಃ ಪುನಶ್ಚಾಪಶ್ಯದೂರ್ಧ್ವತಃ ॥ 41 ॥
ಓಂಕಾರಪ್ರಭವಂ ಮಂತ್ರಂ ಕಲಾಪಂಚಕಸಂಯುತಮ್ ।
ಶುದ್ಧಸ್ಫಟಿಕಸಂಕಾಶಂ ಶುಭಾಷ್ಟತ್ರಿಂಶದಕ್ಷರಮ್ ॥ 42 ॥

ಹೀಗೆ ಗುಣಾತೀತನಾಗಿದ್ದರೂ ಗುಣಗಳ ಆಧಾರನಾಗಿರುವ ಅವನ ಶಬ್ದಮಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು ನಾನು ಮತ್ತು ಹರಿಯು ಕೃತಾರ್ಥರಾದೆವು. ಹೀಗೆ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮವೇ ದೇಹವಾಗಿರುವ ಮಹೇಶ ಶಿವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ನಾನು ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುವು ಪುನಃ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ದಿವ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಂಡೆವು. ಅದು ಓಂಕಾರದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ, ಐದು ಕಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ, ಶುದ್ಧಸ್ಫಟಿಕದಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ, ಶುಭಕರವಾದ ಮೂವತ್ತೆಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳ ಮಹಾಮಂತ್ರಸ್ವರೂಪವಾಗಿತ್ತು.[20]

---

[20] ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ವಿಶೇಷತೆಯೆಂದರೆ, ಇದುವರೆಗೆ ಪರಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸದಾಶಿವ → ಪರಾಶಕ್ತಿ → ವಿಷ್ಣು → ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮನು, ಈಗ ಅದೇ ಪರಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ವರ್ಣಮಾಲೆಯ

ಮೇಧಾಕಾರಮಭೂದ್ಭೂಯಸ್ಸರ್ವಧರ್ಮಾರ್ಥಸಾಧಕಮ್ ।
ಗಾಯತ್ರೀಪ್ರಭವಂ ಮಂತ್ರಂ ಸಹಿತಂ ವಶ್ಯಕಾರಕಮ್ ॥ 43 ॥
ಚತುರ್ವಿಂಶತಿವರ್ಣಾಢ್ಯಂ ಚತುಷ್ಕಾಲಮನುತ್ತಮಮ್ ।
ಅಥ ಪಂಚಸಿತಂ ಮಂತ್ರಂ ಕಲಾಷ್ಟಕಸಮಾಯುತಮ್ ॥ 44 ॥
ಆಭಿಚಾರಿಕಮತ್ಯರ್ಥಂ ಪ್ರಾಯಸ್ತ್ರಿಂಶಚ್ಛುಭಾಕ್ಷರಮ್ ।
ಯಜುರ್ವೇದಸಮಾಯುಕ್ತಂ ಪಂಚವಿಂಶಚ್ಛುಭಾಕ್ಷರಮ್ ॥ 45 ॥
ಕಲಾಷ್ಟಕಸಮಾಯುಕ್ತಂ ಸುಶ್ವೇತಂ ಶಾಂತಿಕಂ ತಥಾ ।
ತ್ರಯೋದಶಕಲಾಯುಕ್ತಂ ಬಾಲಾದ್ಯೈಸ್ಸಹ ಲೇಹಿತಮ್ ॥ 46 ॥
ಬಭೂವುರಸ್ಯ ಚೋತ್ಪತ್ತಿವೃದ್ಧಿಸಂಹಾರಕಾರಣಮ್ ।
ವರ್ಣಾ ಏಕಾಧಿಕಾಃ ಷಷ್ಟಿರಸ್ಯ ಮಂತ್ರವರಸ್ಯ ತು ॥ 47 ॥
ಪುನರ್ಮೃತ್ಯುಂಜಯಂ ಮಂತ್ರಂ ಪಂಚಾಕ್ಷರಮತಃ ಪರಮ್ ।

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಕ್ಷರವೂ ಶಿವನ ದೇಹದ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ವೇದ, ಓಂಕಾರ, ವರ್ಣಮಾಲೆ ಮತ್ತು ಪರಮೇಶ್ವರ – ಇವೆಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಪರಮಸತ್ಯದ ವಿಭಿನ್ನ ಪ್ರಕಾಶಗಳೆಂಬ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ನಾರದನಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಚಿಂತಾಮಣಿಂ ತಥಾ ಮಂತ್ರಂ ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ ಸಂಜ್ಞಕಮ್ ॥ 48 ॥
ತತಸ್ತತ್ತ್ವಮಸೀತ್ಯುಕ್ತಂ ಮಹಾವಾಕ್ಯಂ ಹರಸ್ಯ ಚ ।
ಪಂಚಮಂತ್ರಾಂಸ್ತಥಾ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಜಜಾಪ ಭಗವಾನ್ಹರಿಃ ॥ 49 ॥

ನಂತರ ಸರ್ವಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ, ಮೇಧಾಸ್ವರೂಪವಾದ, ಗಾಯತ್ರಿಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ, ವಶೀಕರಣಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಮಂತ್ರಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಂಡೆವು. ಅದು ಇಪ್ಪತ್ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮಂತ್ರವಾಗಿತ್ತು[21]. ಅನಂತರ ಎಂಟು ಕಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ 'ಪಂಚಸಿತ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರಸ್ವರೂಪವು ಕಾಣಿಸಿತು. ಅದು ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತು ಶುಭಾಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅಭಿಚಾರಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಮಂತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಅದಾದ ಬಳಿಕ ಯಜುರ್ವೇದಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಶುಭಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ, ಎಂಟು ಕಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಅತ್ಯಂತ ಶುಭ್ರವೂ

---

[21] ಅಥವಾ ಆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಚತುಷ್ಕಾಲ ಮಂತ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಶಾಂತಿಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಆದ ಮತ್ತೊಂದು ಮಂತ್ರಸ್ವರೂಪವು ಕಾಣಿಸಿತು. ಅನಂತರ ಹದಿಮೂರು ಕಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಬಾಲಾ ಮೊದಲಾದ ಮಂತ್ರಗಳೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದ ಮತ್ತೊಂದು ಮಂತ್ರಸ್ವರೂಪವು ಕಾಣಿಸಿತು. ಅದು ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ (ವೃದ್ಧಿ) ಮತ್ತು ಸಂಹಾರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಮಂತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಂತ್ರವು ಅರವತ್ತೊಂದು ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಅದಾದ ನಂತರ ಮೃತ್ಯುಂಜಯಮಂತ್ರ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಮಂತ್ರ, ಚಿಂತಾಮಣಿ ಮಂತ್ರ, ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಯ ಮಂತ್ರ ಮತ್ತು 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ಹರನ ಮಹಾವಾಕ್ಯ– ಈ ಐದು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಭಗವಾನ್ ಹರಿಯು ಪಡೆದು ಜಪಿಸಿದನು.

ಅಥ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕಲಾವರ್ಣಮೃಗ್ಯಜುಸ್ಸಾಮರೂಪಿಣಮ್ ।
ಈಶಾನಮೀಶಮುಕುಟಂ ಪುರುಷಾಖ್ಯಂ ಪುರಾತನಮ್ ॥ 50 ॥
ಅಘೋರಹೃದಯಂ ಹೃದ್ಯಂ ಸರ್ವಗುಹ್ಯಂ ಸದಾಶಿವಮ್ ।
ವಾಮಪಾದಂ ಮಹಾದೇವಂ ಮಹಾಭೋಗೀಂದ್ರಭೂಷಣಮ್ ॥ 51 ॥
ವಿಶ್ವತಃ ಪಾದವಂತಂ ತಂ ವಿಶ್ವತೋಕ್ಷಿಕರಂ ಶಿವಮ್ ।

ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಧಿಪತಿ ಸರ್ಗಸ್ಥಿತಿಸಂಹಾರಕಾರಣಮ್ ॥ 52 ॥
ತುಷ್ಟಾವ ವಾಗ್ಭಿರಿಷ್ಟಾಭಿಸ್ಸಾಂಬಂ ವರದಮೀಶ್ವರಮ್ ।
ಮಯಾ ಚ ಸಹಿತೋ ವಿಷ್ಣುರ್ಭಗವಾಂಸ್ತುಷ್ಟಚೇತಸಾ ॥ 53 ॥

ಅನಂತರ ಋಗ್ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ ಮತ್ತು ಸಾಮವೇದಸ್ವರೂಪನಾದ, ಈಶಾನನೆಂಬ ಮುಕುಟವನ್ನು ಧರಿಸಿದ, ಪುರಾತನ ಪುರುಷನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ, ಅಘೋರಹೃದಯನಾದ, ಮನೋಹರನಾದ, ಸರ್ವರಹಸ್ಯಮಯ ಸದಾಶಿವನಾದ, ವಾಮದೇವಸ್ವರೂಪನಾದ, ಮಹಾದೇವನಾದ, ಮಹಾಭೋಗೀಂದ್ರನನ್ನು ಆಭರಣವಾಗಿ ಧರಿಸಿದ, ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪಾದಗಳಿರುವ, ಎಲ್ಲೆಡೆ ಕಣ್ಣುಗಳೂ ಕೈಗಳೂ ಇರುವ, ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಅಧಿಪತಿಯಾದ, ಸೃಷ್ಟಿ-ಸ್ಥಿತಿ-ಸಂಹಾರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ, ಸಾಂಬ ವರದೇಶ್ವರನನ್ನು ನಾನು ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುವು ಸಂತುಷ್ಟಚಿತ್ತರಾಗಿ ಇಷ್ಟವಾದ ಸ್ತುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿದೆವು.”

ಇತಿ ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣೇ ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಂ
ರುದ್ರಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಖಂಡೇ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನೇ
ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮತನುವರ್ಣನೋ ನಾಮಾಷ್ಟಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥

ಇದು ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇಖಂಡ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮತನುವರ್ಣನೆ ಎಂಬ ಎಂಟನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು.

ಅಧ್ಯಾಯ 9: ಶಿವತತ್ತ್ವವರ್ಣನಃ

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ಅಥಾಕರ್ಣ್ಯ ನುತಿಂ ವಿಷ್ಣುಲಕೃತಾಂ ಸ್ವಸ್ಯ ಮಹೇಶ್ವರಃ ।
ಪ್ರಾದುರ್ಬಭೂವ ಸುಪ್ರೀತಸ್ಸವಾಮಂ ಕರುಣಾನಿಧಿಃ ॥ 1 ॥
ಪಂಚವಕ್ತ್ರಸ್ತ್ರಿನಯನೋ ಭಾಲಚಂದ್ರೋ ಜಟಾಧರಃ ।
ಗೌರವರ್ಣೋ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷೋ ಭಸ್ಮೋದ್ಧೂಲಿತವಿಗ್ರಹಃ ॥ 2 ॥
ದಶಬಾಹುರ್ನೀಲಗಲಃ ಸರ್ವಾಭರಣಭೂಷಿತಃ ।
ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರೋ ಭಸ್ಮತ್ರಿಪುಂಡ್ರಾಂಕಿತಮಸ್ತಕಃ ॥ 3 ॥
ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತಾದೃಶಂ ದೇವಂ ಸವಾಮಂ ಪರಮೇಶ್ವರಮ್ ।
ತುಷ್ಟಾವ ಪುನರಿಷ್ಟಾಭಿರ್ವಾಗ್ಭಿರ್ವಿಷ್ಣುರ್ಮಯಾ ಸಹ ॥ 4 ॥
ನಿಗಮಂ ಶ್ವಾಸರೂಪೇಣ ದದೌ ತಸ್ಮೈ ತತೋ ಹರಃ ।
ವಿಷ್ಣವೇ ಚ ಪ್ರಸನ್ನಾತ್ಮಾ ಮಹೇಶಃ ಕರುಣಾಕರಃ ॥ 5 ॥
ತತೋ ಜ್ಞಾನಮದಾತ್ತಸ್ಮೈ ಹರಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ।

ಪರಮಾತ್ಮಾ ಪುನರ್ಮಹ್ಯಂ ದತ್ತವಾನ್ಕೃಪಯಾ ಮುನೇ ॥ 6 ॥
ಸಂಪ್ರಾಪ್ಯ ನಿಗಮಂ ವಿಷ್ಣುಃ ಪಪ್ರಚ್ಛ ಪುನರೇವ ತಮ್ ।
ಕೃತಾರ್ಥಸ್ಸಾಂಜಲಿರ್ನತ್ವಾ ಮಯಾ ಸಹ ಮಹೇಶ್ವರಮ್ ॥ 7 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: "ಆಗ ಕರುಣಾನಿಧಿಯಾದ ಮಹೇಶ್ವರನು ವಿಷ್ಣುವು ಮಾಡಿದ ತನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಕೇಳಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಉಮೆಯೊಡನೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನು[1]. ಅವನು ಪಂಚಮುಖನೂ,

---

[1] ಇಲ್ಲಿ "ಸವಾಮಂ" ಎನ್ನುವುದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಏನು? ಅದು ಕೇವಲ ಪಾರ್ವತಿ/ಉಮೆಯೊಂದಿಗೆ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಅಥವಾ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ ಅಥವಾ ಹರಿ-ಹರ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು ಎಂದಾಗುತ್ತದೆಯೇ? ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ. "ಸವಾಮಂ" ಎಂಬ ಒಂದೇ ಪದದೊಳಗೆ ದೊಡ್ಡ ಶೈವ ತತ್ತ್ವ ಅಡಗಿದೆ. (1) ಶಾಬ್ದಿಕ ಅರ್ಥ: ಸ+ವಾಮಂ=ಸವಾಮಂ. ಸ=ಜೊತೆಗೆ/ಸಹಿತ; ವಾಮ = ವಾಮಭಾಗ, ಎಡಭಾಗ (ಶಕ್ತಿಯ ಸ್ಥಾನ). ಸವಾಮಂ ಎಂದರೆ ವಾಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಇರುವವನು. ಇದು ಕೇವಲ "ಪಾರ್ವತಿ/ಉಮೆಯೊಂದಿಗೆ" ಎಂಬ ಸರಳ ಅರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಳವಾದ ಸೂಚನೆ ಹೊಂದಿದೆ. (2) ಇದು ಕೇವಲ "ಉಮಾಸಹಿತ ಶಿವ" ಎಂಬ ಅರ್ಥವೇ? ಪ್ರಾಥಮಿಕವಾಗಿ

ಹೌದು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಿವನು ಪಾರ್ವತಿಯೊಂದಿಗೆ (ಉಮಾಸಹಿತನಾಗಿ) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನು ಎನ್ನುವುದೇ ನೇರ ಅರ್ಥ. ಆದರೆ ಪುರಾಣಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಾಮ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದಾಗ ಅದು ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವಲ್ಲ. (3) ಶೈವತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ=ಶಿವ (ಚೇತನ, ಪುರುಷ ತತ್ತ್ವ) ಮತ್ತು ವಾಮಭಾಗ=ಶಕ್ತಿ (ಪ್ರಕೃತಿ, ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ತತ್ತ್ವ). ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವಿಯನ್ನು ಸದಾ ವಾಮಭಾಗದಲ್ಲೇ ವರ್ಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ "ಸವಾಮಂ" ಎಂದರೆ ಶಿವನು ಶಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿ, ಸೃಷ್ಟಿ-ಸ್ಥಿತಿ-ಲಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಥನಾಗಿ ಇರುವ ಸ್ಥಿತಿ. (4) ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರರ ಅರ್ಥವಿದೆಯೇ? ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಸ್ಪಷ್ಟನೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ ಎಂದಾಗ ಪಠ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ "ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ", "ವಾಮಾರ್ಧನಾರೀ", "ಶರೀರಾರ್ಧಭೇದ" ಎತ್ಯಾದಿ ಸೂಚಕ ಪದಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚವಕ್ತ್ರ, ದಶಬಾಹು, ತ್ರಿನಯನ, ಸರ್ವಾಭರಣಭೂಷಿತ ಎಂಬ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ಇದು ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರರ ಮೂರ್ತಿಗೆ ಸರಿಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸವಾಮಂ = ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ ರೂಪ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಪಾಠದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. (5) ಹರಿ-ಹರರೂಪದ ಸೂಚನೆಯೇ? ಇಲ್ಲ. ಹರಿ-ಹರ ರೂಪಕ್ಕೆ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಸೂಚನೆಗಳು ಬರುತ್ತವೆ –

ತ್ರಿನೇತ್ರನೂ, ಭಾಲಚಂದ್ರನೂ, ಜಟಾಧಾರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಗೌರವರ್ಣದ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷನಾದ ಅವನ ದೇಹವು ಭಸ್ಮದಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಹತ್ತು ಭುಜಗಳಿದ್ದ ಅವನು ನೀಲಕಂಠನಾಗಿದ್ದು, ಸರ್ವಾಭರಣಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತನಾಗಿದ್ದನು. ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರನಾದ ಅವನ ಮಸ್ತಕವು ಭಸ್ಮದ ತ್ರಿಪುಂಡ್ರದಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಉಮೆಯೊಡನೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಂತಹ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಕಂಡು ನಾನು ಮತ್ತು

ಹರಿಹರ, ವಿಷ್ಣುಭಾಗ-ಶಿವಭಾಗ, ಶಂಖ-ಚಕ್ರ-ತ್ರಿಶೂಲ ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ಸ್ತುತಿಮಾಡುವವನು ಮತ್ತು ಶಿವನು ದರ್ಶನ ಕೊಡುವವನು ಎಂಬ ವಿಭಜನೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಹರಿ-ಹರ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಇಲ್ಲ. (6) ಅಂತಿಮ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದರೆ: "ಸವಾಮಂ" ಎಂಬ ಪದವು ಕೇವಲ "ಪಾರ್ವತಿಯೊಂದಿಗೆ" ಎಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಶಿವ-ಶಕ್ತಿ ಅಭೇದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ ಅಥವಾ ಹರಿ-ಹರ ಎಂಬ ರೂಪವಾಚಕ ಸೂಚನೆ ಇಲ್ಲ. (7) ಹೀಗಾಗಿ, ಸರಿಯಾದ ಗ್ರಹಿಕೆ: ಶಿವನು ಉಮಾಸಹಿತನಾಗಿ, ಶಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಅವಿಭಾಜ್ಯನಾಗಿ ಅನುಗ್ರಹ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನು.

ವಿಷ್ಣುವು ಪುನಃ ಇಷ್ಟವಾದ ಸ್ತುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದೆವು. ಆಗ ಕರುಣಾಕರನಾದ ಮಹೇಶ್ವರನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ತನ್ನ ನಿಶ್ವಾಸರೂಪದಿಂದ[2] ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ನಿಗಮ[3]ವನ್ನು (ವೇದಗಳನ್ನು)

---

[2] ಇಲ್ಲಿ "ಶ್ವಾಸರೂಪೇಣ" ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಇದು ಕೇವಲ ಕಾವ್ಯವಲ್ಲ. ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವದ ಘೋಷಣೆ. ವೇದಗಳು "ರಚನೆ" ಅಲ್ಲ. ಶಿವನು ವೇದಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟನು ಎಂದಿಲ್ಲ. "ಶ್ವಾಸರೂಪೇಣ" ಎಂದಿದೆ. ಅರ್ಥ: ವೇದಗಳು ದೇವರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಉಸಿರಿನಂತೆ ಅವನಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾದವು. ಇದೇ ವೇದಗಳ ಅಪೌರುಷೇಯ ಸ್ವಭಾವ. ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ "ಯಸ್ಯ ನಿಶ್ವಸಿತಂ ವೇದಾಃ" ಈ ಮಾತಿನ ಪೌರಾಣಿಕ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯೇ ಈ ಶ್ಲೋಕ.

[3] ನಿಗಮ=ವೇದ; ಆಗಮ=ತಂತ್ರ. ಶೈವ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಗಮ=ವೇದ (ಶಿವನ ಉಸಿರಿನಿಂದ) ಮತ್ತು ಆಗಮ=ಶಿವನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ / ಉಪದೇಶದಿಂದ. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಿಗಮ ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಶಿವನು ವೇದಗಳ ಮೂಲವೂ ಹೌದು. ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದವನು ಕೂಡ ಹೌದು.

ಉಪದೇಶಿಸಿದನು[4,5]. ಅನಂತರ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹರಿಗೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು

---

[4] ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ನೀಡಿದನು ಎನ್ನುವುದು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಶಿಷ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಕುಗ್ಗಿಸುವುದಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಾತ್ಮಕ ಸ್ಥಾನಕ್ರಮ: ಪರಮತತ್ತ್ವ – ಮಹೇಶ್ವರ; ಸ್ಥಿತಿಕರ್ತೃ-ವಿಷ್ಣು; ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತೃ-ಬ್ರಹ್ಮ. ಸ್ಥಿತಿಕರ್ಮ ನಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ವೇದಜ್ಞಾನ ಅವಶ್ಯಕ. ಅದನ್ನು ಶಿವನು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಿವನು ಕೇವಲ ಲಯಕರ್ತನಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನಮೂಲ. ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ವೇದಪ್ರಕಾಶನ ಮಾಡಿ, ಅವನ ಸ್ಥಿತಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ಒದಗಿಸಿದನು.

[5] ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶೈವೋಪನಿಷತ್ ಸ್ವಭಾವ ಹೊಂದಿದ ಉಪನಿಷತ್ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರಣ – ಇದು ನಿರಾಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ರುದ್ರ-ಶಿವನನ್ನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತದೆ. (1) ಉಪನಿಷತ್ತಿನ "ಯಸ್ಯ ನಿಶ್ವಸಿತಂ ವೇದಾ ಯೋ ವೇದೇಭ್ಯೋಽಖಿಲಂ ಜಗತ್ ।" ಅರ್ಥಾತ್: ಯಾರು ಉಸಿರಾಡುವಾಗಲೇ ವೇದಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆಯೋ, ಯಾರು ವೇದಗಳಿಂದಲೇ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾನೋ. ಇದೇ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಶಿವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ನಿಗಮಂ ಶ್ವಾಸರೂಪೇಣ ದದೌ ಎಂದು ಪೌರಾಣಿಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ

ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ತತ್ತ್ವ ಪುರಾಣದ ಕಥಾರೂಪ. (2) ಉಪನಿಷತ್ತಿನ "ಏಕೋ ಹಿ ರುದ್ರೋ ನ ದ್ವಿತೀಯಾಯ ತಸ್ಥೇ ಯ ಇಮಾಂಲ್ಲೋಕಾನ್ ಈಶತೇ ಈಶನೀಭಿಃ ।" ಅರ್ಥಾತ್: ರುದ್ರನು ಒಬ್ಬನೇ; ಅವನಿಗೆ ಎರಡನೆಯವನು ಇಲ್ಲ. ಅವನೇ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಜಗತ್ತನ್ನು ಆಳುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಶಿವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಮಹೇಶ್ವರನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಪರಮತತ್ತ್ವವೆಂದೂ, ಬ್ರಹ್ಮ-ವಿಷ್ಣುಗಳು ಅವನಿಂದ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆಯುವವರು ಎಂದೂ ಇದೆ. ಇದು ತತ್ತ್ವದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ. (3) ಶಕ್ತಿ-ಶಿವ ಅಭೇದ. ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯ: "ಪರಾಸ್ಯ ಶಕ್ತಿರ್ವಿವಿಧೈವ ಶ್ರೂಯತೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೀ ಜ್ಞಾನಬಲಕ್ರಿಯಾ ಚ ।" ಅರ್ಥಾತ್: ಅವನ ಪರಾಶಕ್ತಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದುದು. ಜ್ಞಾನ, ಬಲ, ಕ್ರಿಯೆ – ಅವನಿಂದಲೇ ಸಹಜವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಶಿವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ: ಸವಾಮಂ (ಶಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ); ಉಮಾಸಹಿತ ದರ್ಶನ; ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೇ ಶಿವನು ಕಾರ್ಯನಿರತನಲ್ಲ. ಉಪನಿಷತ್ ಹೇಳಿದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪುರಾಣವು ಮೂರ್ತಿರೂಪದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. (4) ನಿರ್ಗುಣ-ಸಗುಣ ಸಮನ್ವಯ. ಉಪನಿಷತ್ತು – ಶಿವ ನಿರ್ಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮ. ಅವನೇ ಸಗುಣ ಈಶ್ವರನಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಮೂರ್ತಂ ಚ ಮೂರ್ತಂ ಚ. ಶಿವಪುರಾಣ – ಇದೇ

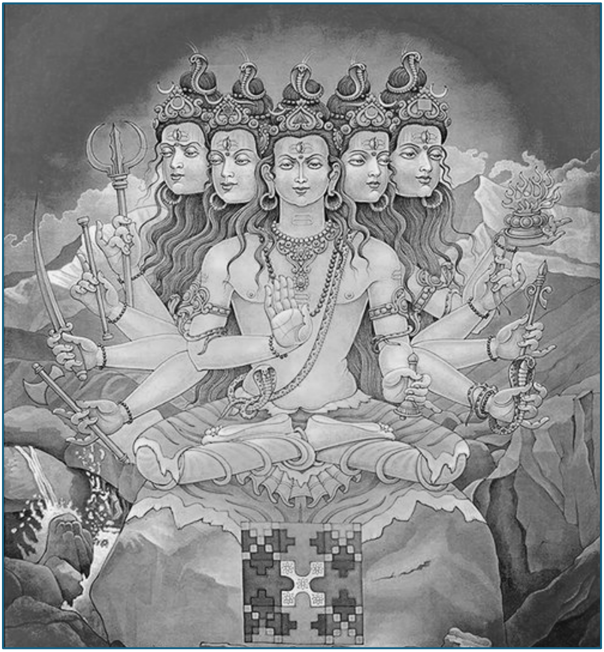

ಶಿವನು ಪಂಚವಕ್ತ್ರ, ತ್ರಿನಯನ, ದಶಬಾಹು, ಭಸ್ಮತ್ರಿಪುಂಡ್ರಧಾರಿ ಎಂದು ಸಗುಣವಾಗಿ ದರ್ಶನ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ತತ್ತ್ವ ಒಂದೇ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಭಿನ್ನ.

ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನು. ಮುನೇ! ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಹರಿಯು ಕೃಪೆಯಿಂದ ಅದೇ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪುನಃ ನನಗೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ವೇದವನ್ನು ಪಡೆದು ಕೃತಾರ್ಥನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ನನ್ನೊಡನೆ ಮಹೇಶ್ವರನಿಗೆ ಅಂಜಲಿಬದ್ಧನಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಪುನಃ ಕೇಳಿದನು.

ವಿಷ್ಣುರುವಾಚ ।
ಕಥಂ ಚ ತುಷ್ಯಸೇ ದೇವ ಮಯಾ ಪೂಜ್ಯಃ ಕಥಂ ಪ್ರಭೋ ।
ಕಥಂ ಧ್ಯಾನಂ ಪ್ರಕರ್ತವ್ಯಂ ಕಥಂ ವ್ರಜಸಿ ವಶ್ಯತಾಮ್ ॥ 8 ॥
ಕಿಂ ಕರ್ತವ್ಯಂ ಮಹಾದೇವ ಹ್ಯಾವಾಭ್ಯಾಂ ತವ ಶಾಸನಾತ್ ।
ಸದಾ ಸದಾಜ್ಞಾಪಯ ನೌ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥಂ ಕುರು ಶಂಕರ ॥ 9 ॥
ಏತತ್ಸರ್ವಂ ಮಹಾರಾಜ ಕೃಪಾಂ ಕೃತ್ವಾಽವಯೋಃ ಪ್ರಭೋ ।
ಕಥನೀಯಂ ತಥಾನ್ಯಚ್ಚ ವಿಜ್ಞಾಯ ಸ್ವಾನುಗೌ ಶಿವ ॥ 10 ॥

ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಳಿದನು: “ದೇವ! ನಿನ್ನನ್ನು ನಾನು ಹೇಗೆ ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸಬೇಕು? ಪ್ರಭೋ! ನಿನ್ನ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕು? ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಆಚರಿಸಬೇಕು? ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪಡೆಯಬಹುದು? ಮಹಾದೇವ! ನಿನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು?

ಶಂಕರ! ಸದಾ ನಿನ್ನ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗುವಂತೆ ನಮಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸು. ಮಹಾರಾಜ! ಪ್ರಭೋ! ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಮೇಲೂ ಕೃಪೆ ಮಾಡಿ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಸು. ಶಿವ! ನಿನ್ನ ಅನುಚರರಾದ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳಿದ್ದರೆ ಅವನ್ನೂ ಉಪದೇಶಿಸು.""

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ಇತ್ಯೇತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಪ್ರಸನ್ನೋ ಭಗವಾನ್ಹರಃ ।
ಉವಾಚ ವಚನಂ ಪ್ರೀತ್ಯಾ ಸುಪ್ರಸನ್ನಃ ಕೃಪಾನಿಧಿಃ ॥ 11 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: "ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೃಪಾನಿಧಿಯಾದ ಭಗವಾನ್ ಹರನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ಶ್ರೀಶಿವ ಉವಾಚ ।
ಭಕ್ತ್ಯಾ ಚ ಭವತೋರ್ನೂನಂ ಪ್ರೀತೋಽಹಂ ಸುರಸತ್ತಮೌ ।
ಪಶ್ಯಂತಂ ಮಾಂ ಮಹಾದೇವಂ ಭಯಂ ಸರ್ವಂ ವಿಮುಂಚತಾಮ್ ॥ 12 ॥
ಮಮ ಲಿಂಗಂ ಸದಾ ಪೂಜ್ಯಂ ಧ್ಯೇಯಂ ಚೈತಾದೃಶಂ ಮಮ ।
ಇದಾನೀಂ ದೃಶ್ಯತೇ ಯದ್ವತ್ತಥಾ ಕಾರ್ಯಂ ಪ್ರಯತ್ನತಃ ॥ 13 ॥

ಪೂಜಿತೋ ಲಿಂಗರೂಪೇಣ ಪ್ರಸನ್ನೋ ವಿವಿಧಂ ಫಲಮ್ ।
ದಾಸ್ಯಾಮಿ ಸರ್ವಲೋಕೇಭ್ಯೋ ಮನೋಭೀಷ್ಟಾನ್ಯನೇಕಶಃ ॥ 14 ॥
ಯದಾ ದುಃಖಂ ಭವೇತ್ತತ್ರ ಯುವಯೋಸ್ಸುರಸತ್ತಮೌ ।
ಪೂಜಿತೇ ಮಮ ಲಿಂಗೇ ಚ ತದಾ ಸ್ಯಾದ್ದುಃಖನಾಶನಮ್ ॥ 15 ॥
ಯುವಾಂ ಪ್ರಸೂತೌ ಪ್ರಕೃತೇರ್ಮದೀಯಾಯಾ ಮಹಾಬಲೌ ।
ಗಾತ್ರಾಭ್ಯಾಂ ಸವ್ಯಸವ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ಮಮ ಸರ್ವೇಶ್ವರಸ್ಯ ಹಿ ॥ 16 ॥
ಅಯಂ ಮೇ ದಕ್ಷಿಣಾತ್ಪಾರ್ಶ್ವಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ಲೋಕಪಿತಾಮಹಃ ।
ವಾಮಪಾರ್ಶ್ವಾಚ್ಚ ವಿಷ್ಣುಸ್ತ್ವಂ ಸಮುತ್ಪನ್ನಃ ಪರಾತ್ಮನಃ ॥ 17 ॥
ಪ್ರೀತೋಹಂ ಯುವಯೋಸ್ಸಮ್ಯಗ್ವರಂ ದದ್ಯಾಂ ಯಥೇಪ್ಸಿತಮ್ ।
ಮಯಿ ಭಕ್ತಿರ್ದೃಢಾ ಭೂಯಾದ್ಯುವಯೋರಭ್ಯನುಜ್ಞಯಾ ॥ 18 ॥
ಪಾರ್ಥಿವೀಂ ಚೈವ ಮನ್ಮೂರ್ತಿಂ ವಿಧಾಯ ಕುರುತಂ ಯುವಾಮ್ ।
ಸೇವಾಂ ಚ ವಿವಿಧಾಂ ಪ್ರಾಜ್ಞೌ ಕೃತ್ವಾ ಸುಖಮವಾಪ್ಸ್ಯಥ ॥ 19 ॥
ಬ್ರಹ್ಮನ್ಸೃಷ್ಟಿಂ ಕುರು ತ್ವಂ ಹಿ ಮದಾಜ್ಞಾಪರಿಪಾಲಕಃ ।
ವತ್ಸ ವತ್ಸ ಹರೇ ತ್ವಂ ಚ ಪಾಲಯೈವಂ ಚರಾಚರಮ್ ॥ 20 ॥

ಶ್ರೀಶಿವನು ಹೇಳಿದನುಃ “ಸುರಸತ್ತಮರೇ! ನಿಮ್ಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಾನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಮಹಾದೇವನಾದ ನನ್ನನ್ನು

ದರ್ಶಿಸಿ ಸರ್ವಭಯವನ್ನೂ ತ್ಯಜಿಸಿರಿ. ನನ್ನ ಲಿಂಗವು ಸದಾ ಪೂಜಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ನನ್ನ ಈ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸದಾ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಈಗ ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಹೇಗೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೀರೋ, ಅದೇ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ನಾನು ಲಿಂಗರೂಪದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಸರ್ವಲೋಕಗಳ ಜನರಿಗೆ ಅವರ ಮನೋಭೀಷ್ಟವಾದ ಅನೇಕ ವಿಧದ ಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತೇನೆ. ಸುರಸತ್ತಮರೇ! ನಿಮಗಿಬ್ಬರಿಗೂ ಯಾವಾಗ ದುಃಖವು ಬಂದರೂ ನನ್ನ ಲಿಂಗವನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರೆ ಆ ದುಃಖವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾಬಲರೇ! ನನ್ನ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೇ ನೀವು ಇಬ್ಬರೂ, ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ನನ್ನ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲ ಅಂಗಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದ್ದೀರಿ. ಈ ಲೋಕಪಿತಾಮಹ ಬ್ರಹ್ಮನು ನನ್ನ ಬಲಪಾರ್ಶ್ವದಿಂದ ಪ್ರಕಟನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪರಾತ್ಮನಾದ ನನ್ನ ಎಡಪಾರ್ಶ್ವದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ನೀನು ಪ್ರಕಟನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಮೇಲೂ ನಾನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನಿಮಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ವರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ನನ್ನ ಮೇಲಿನ ದೃಢಭಕ್ತಿಯು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಲಿ. ಪ್ರಾಜ್ಞರೇ! ಮಣ್ಣಿನಿಂದ

(ಪಾರ್ಥಿವ) ನನ್ನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದಿರಿ. ಬ್ರಹ್ಮನ್! ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸು. ವತ್ಸ! ವತ್ಸ! ಹರೇ! ನೀನು ಈ ಚರಾಚರ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪಾಲಿಸು."

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ನೌ ಪ್ರಭುರತಾಭ್ಯಾಂ ಪೂಜಾವಿಧಿಮದಾಚ್ಛುಭಾಮ್ ।
ಯೇನೈವ ಪೂಜಿತಶ್ಶಂಭುಃ ಫಲಂ ಯಚ್ಛತ್ಯನೇಕಶಃ ॥ 21 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: "ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಪ್ರಭುವು, ಯಾವ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಿದರೆ ಶಂಭುವು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿಧದ ಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೋ, ಆ ಶುಭವಾದ ಪೂಜಾವಿಧಿಯನ್ನು ನಮಗಿಬ್ಬರಿಗೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು."

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ಇತ್ಯಾಕರ್ಣ್ಯ ವಚಶ್ಶಂಭೋರ್ಮಯಾ ಚ ಸಹಿತೋ ಹರಿಃ ।
ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಮಹೇಶಾನಂ ಪ್ರಣಿಪತ್ಯ ಕೃತಾಂಜಲಿಃ ॥ 22 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: "ಶಂಭುವಿನ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ,

ನನ್ನೊಡನೆ ಇದ್ದ ಹರಿಯು ಮಹೇಶ್ವರನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಅಂಜಲಿಬದ್ಧನಾಗಿ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದನು.

ವಿಷ್ಣುರುವಾಚ ।
ಯದಿ ಪ್ರೀತಿಃ ಸಮುತ್ಪನ್ನಾ ಯದಿ ದೇಯೋ ವರಶ್ಚ ನೌ ।
ಭಕ್ತಿರ್ಭವತು ನೌ ನಿತ್ಯಂ ತ್ವಯಿ ಚಾವ್ಯಭಿಚಾರಿಣೀ ॥ 23 ॥
ತ್ವಮಪ್ಯವತರಸ್ವಾದ್ಯ ಲೀಲಯಾ ನಿರ್ಗುಣೋಽಪಿ ಹಿ ।
ಸಹಾಯಂ ಕುರು ನೌ ತಾತ ತ್ವಂ ಪರಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ॥ 24 ॥
ಆವಯೋರ್ದೇವದೇವೇಶ ವಿವಾದಮಪಿ ಶೋಭನಮ್ ।
ಇಹಾಗತೋ ಭವಾನ್ಯಸ್ಮಾದ್ವಿವಾದಶಮನಾಯ ನೌ ॥ 25 ॥

ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಳಿದನು: “ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಮೇಲೂ ನಿನಗೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಸನ್ನತೆ ಉಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತು ನಮಗೆ ವರವನ್ನು ನೀಡುವೆಯಾದರೆ, ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ನಿನ್ನ ಮೇಲಿನ ಅವ್ಯಭಿಚಾರಿಣಿಯಾದ ನಿತ್ಯಭಕ್ತಿಯು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಲಿ. ಪರಮೇಶ್ವರನೇ! ನೀನು ನಿರ್ಗುಣನಾಗಿದ್ದರೂ ಲೀಲೆಯಿಂದ ಅವತರಿಸು. ತಂದೆಯೇ! ನೀನೇ ಪರಮೇಶ್ವರನು; ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸದಾ ಸಹಾಯಮಾಡು. ದೇವದೇವೇಶ! ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ನಡುವಿನ ಈ

ವಿವಾದವೂ ಶುಭಕರವಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ವಿವಾದವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ನೀನೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದೆ.""

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಪುನಃ ಪ್ರಾಹ ಹರೋ ಹರಿಮ್ ।
ಪ್ರಣಿಪತ್ಯ ಸ್ಥಿತಂ ಮೂರ್ಧ್ನಾ ಕೃತಾಂಜಲಿಪುಟಃ ಸ್ವಯಮ್ ॥ 26 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: "ಅವನ ಆ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ತಾನೇ ಸ್ವತಃ ಅಂಜಲಿಬದ್ಧನಾಗಿ, ತಲೆಬಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಹರಿಗೆ ಹರನು ಪುನಃ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ಶ್ರೀಮಹೇಶ ಉವಾಚ ।
ಪ್ರಲಯಸ್ಥಿತಿಸರ್ಗಾಣಾಂ ಕರ್ತಾಹಂ ಸಗುಣೋऽಗುಣಃ ।
ಪರಬ್ರಹ್ಮ ನಿರ್ವಿಕಾರೀ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಲಕ್ಷಣಃ ॥ 27 ॥
ತ್ರಿಧಾ ಭಿನ್ನೋ ಹ್ಯಹಂ ವಿಷ್ಣೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುಹರಾಖ್ಯಯಾ ।
ಸರ್ಗರಕ್ಷಾಲಯಗುಣೈರ್ನಿಷ್ಕಲೋऽಹಂ ಸದಾ ಹರೇ ॥ 28 ॥
ಸ್ತುತೋऽಹಂ ಯತ್ತ್ವಯಾ ವಿಷ್ಣೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಮೇऽವತಾರಣೇ ।
ಪ್ರಾರ್ಥನಾಂ ತಾಂ ಕರಿಷ್ಯಾಮಿ ಸತ್ಯಾಂ ಯದ್ಭಕ್ತವತ್ಸಲಃ ॥ 29 ॥

ಶ್ರೀಮಹೇಶನು ಹೇಳಿದನು: "ನಾನು ನಿರ್ಗುಣನೂ, ನಿರ್ವಿಕಾರಿಯೂ, ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪಿಯೂ ಆದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು. ಆದರೆ ಸಗುಣಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಳಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತೇನೆ. ಹರೇ! ವಿಷ್ಣೋ! ಸೃಷ್ಟಿ, ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಲಯ ಎಂಬ ಕಾರ್ಯಗಳ ನಿಮಿತ್ತ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಹರ ಎಂಬ ಮೂರು ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿ ತೋರುವೆನು; ಆದರೂ ನಾನು ಸದಾ ನಿಷ್ಕಲನಾಗಿದ್ದೇನೆ[6]. ವಿಷ್ಣೋ! ನೀನೂ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ನನ್ನ ಅವತಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ನಾನು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಭಕ್ತವತ್ಸಲನಾದ ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಸತ್ಯಗೊಳಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಮದ್ರೂಪಂ ಪರಮಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ನೀದೃಶಂ ಭವದಂಗತಃ ।
ಪ್ರಕಟೀಭವಿತಾ ಲೋಕೇ ನಾಮ್ನಾ ರುದ್ರಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ ॥ 30 ॥
ಮದಂಶಾತ್ತಸ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ನ್ಯೂನಂ ನೈವ ಭವಿಷ್ಯತಿ ।
ಯೋಽಹಂ ಸೋಽಹಂ ನ ಭೇದೋಽಸ್ತಿ ಪೂಜಾವಿಧಿವಿಧಾನತಃ ॥ 31 ॥

---

[6] ವಿಭಾಗಗಳಿಲ್ಲದವನು. ನಿರ್ವಿಭಾಜ್ಯನು.

ಯಥಾ ಚ ಜ್ಯೋತಿಷಸ್ಸಂಗಾಜ್ಜಲಾದೇಃ ಸ್ಪರ್ಶತಾ ನ ವೈ ।
ತಥಾ ಮಮಾಗುಣಸ್ಯಾಪಿ ಸಂಯೋಗಾದ್ಬಂಧನಂ ನ ಹಿ ॥ 32 ॥
ಶಿವರೂಪಂ ಮಮೈತಚ್ಚ ರುದ್ರೋಽಪಿ ಶಿವವತ್ತದಾ ।
ನ ತತ್ರ ಪರಭೇದೋ ವೈ ಕರ್ತವ್ಯಶ್ಚ ಮಹಾಮುನೇ ॥ 33 ॥
ವಸ್ತುತೋ ಹ್ಯೇಕರೂಪಂ ಹಿ ದ್ವಿಧಾ ಭಿನ್ನಂ ಜಗತ್ಯುತ ।
ಅತೋ ನ ಭೇದಾ ವಿಜ್ಞೇಯಃ ಶಿವೇ ರುದ್ರೇ ಕದಾಚನ ॥ 34 ॥
ಸುವರ್ಣಸ್ಯ ತಥೈಕಸ್ಯ ವಸ್ತುತ್ವಂ ನೈವ ಗಚ್ಛತಿ ।
ಅಲಂಕೃತಿಕೃತೇ ದೇವ ನಾಮಭೇದೋ ನ ವಸ್ತುತಃ ॥ 35 ॥
ತಥೈಕಸ್ಯಾ ಮೃದೋ ಭೇದೋ ನಾನಾಪಾತ್ರೇ ನ ವಸ್ತುತಃ ।
ಕಾರಣಸ್ಯೈವ ಕಾರ್ಯೇ ಚ ಸನ್ನಿಧಾನಂ ನಿದರ್ಶನಮ್ ॥ 36 ॥
ಜ್ಞಾತವ್ಯಂ ಬುಧವರ್ಯೈಶ್ಚ ನಿರ್ಮಲಜ್ಞಾನಿಭಿಃ ಸುರೌ ।
ಏವಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಭವದ್ಭ್ಯಾಂ ತು ನ ದೃಶ್ಯಂ ಭೇದಕಾರಣಮ್ ॥ 37 ॥
ವಸ್ತುವತ್ಸರ್ವದೃಶ್ಯಂ ಚ ಶಿವರೂಪಂ ಮತಂ ಮಮ ।
ಅಹಂ ಭವಾನಜಶ್ಚೈವ ರುದ್ರೋ ಯೋಽಯಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ ॥ 38 ॥
ಏಕರೂಪಾ ನ ಭೇದಸ್ತು ಭೇದೇ ವೈ ಬಂಧನಂ ಭವೇತ್ ।
ತಥಾಪಿ ಚ ಮದೀಯಂ ಹಿ ಶಿವರೂಪಂ ಸನಾತನಮ್ ॥ 39 ॥

ಮೂಲೀಭೂತಂ ಸದೋಕ್ತಂ ಚ ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಮನಂತಕಮ್ ।
ಏವಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಸದಾ ಧ್ಯೇಯಂ ಮನಸಾ ಚೈವ ತತ್ತ್ವತಃ ॥ 40 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನ್! ನನ್ನ ಈ ಪರಮಸ್ವರೂಪವೇ ಮುಂದೆ ನಿನ್ನ ಅಂಗದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವನು 'ರುದ್ರ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ನನ್ನ ಅಂಶದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಅವನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ನನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಾನೇ ಅವನು; ಅವನೇ ನಾನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂಜಾವಿಧಾನದಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ಯಾವುದೇ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ಅಗ್ನಿಯ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ನೀರು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ದಾಹಕಶಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆಯೋ, ಆದರೆ ಅಗ್ನಿಯು ಸ್ವತಃ ಅವುಗಳಿಂದ ಬಂಧಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದೇ ರೀತಿ ನಿರ್ಗುಣನಾದ ನನಗೂ ಉಪಾಧಿಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಯಾವ ಬಂಧನವೂ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈಗ ಕಾಣುತ್ತಿರುವುದು ನನ್ನ ಶಿವಸ್ವರೂಪ. ಮುಂದೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ರುದ್ರನೂ ಶಿವನಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಮಹಾಮುನೇ! ಇವರಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ಯಾವುದೇ ಭೇದವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಾರದು. ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ತತ್ತ್ವವು

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎರಡಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿವ ಮತ್ತು ರುದ್ರರಲ್ಲಿ ಎಂದಿಗೂ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಒಂದೇ ಚಿನ್ನವು ನಾನಾ ಆಭರಣಗಳಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡರೂ ಅದರ ವಸ್ತುಸ್ವರೂಪ ಬದಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಹೆಸರು ಮಾತ್ರ ಭಿನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ, ವಸ್ತುತಃ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಅದೇ ರೀತಿ ಒಂದೇ ಮಣ್ಣು ಅನೇಕ ಪಾತ್ರೆಗಳಾದರೂ ಮಣ್ಣಿನ ವಸ್ತುಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಭೇದ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರಣದ ಸನ್ನಿಧಾನವಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಉದಾಹರಣೆ.[7] ಸುರರೇ! ನಿರ್ಮಲಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು

---

[7] ಶ್ಲೋಕ 35ನ್ನು ಹೀಗೂ ಅನುವಾದ ಮಾಡಬಹುದು: ಒಂದೇ ಚಿನ್ನವು ಆಭರಣದ ಆಕಾರದಿಂದ ತನ್ನ ಮೂಲ ವಸ್ತುಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆಕಾರದಿಂದ ಹೆಸರು ಬದಲಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು, ವಸ್ತು ಬದಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿವ-ರುದ್ರರಲ್ಲಿ ನಾಮ ಭೇದವಿದೆ. ವಸ್ತುಭೇದವಿಲ್ಲ. ಶ್ಲೋಕ 36 ರಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಸುವರ್ಣ-ಅಲಂಕಾರ ಉಪಮೆಗೆ ಮಣ್ಣು-ಪಾತ್ರೆಯ ಉಪಮೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಉಪನಿಷತ್ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಘೋಷಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸುತ್ತವೆ.

ಇದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದ ನಂತರ ನೀವು ಇಬ್ಬರೂ ನನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ರುದ್ರನಲ್ಲಿಯೂ ಭೇದವನ್ನು ಕಾಣಬಾರದು. ಕಾಣುವ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತೂ ನನ್ನ ಶಿವಸ್ವರೂಪವೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ. ನಾನೂ, ನೀನೂ, ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಹಾಗೂ ಮುಂದೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ

"ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್ ।" ಅರ್ಥಾತ್: ವಿಕಾರ (ಘಟ, ಕುಂಡ, ಇತ್ಯಾದಿ) ಕೇವಲ ಮಾತಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರ. ವಸ್ತುತಃ ಸತ್ಯವಾದುದು ಮಣ್ಣು ಮಾತ್ರ (6.1.4). 36ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿರುವ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಕಾರಣ-ಕಾರ್ಯ ಅಬೇದ ತತ್ತ್ವ – ಕಾರಣಸ್ಯೈವ ಕಾರ್ಯೇ ಚ ಸನ್ನಿಧಾನಂ – ಅರ್ಥಾತ್: ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವೇ ಇದೆ. ಇದು ಶುದ್ಧ ಅದ್ವೈತ ಕಾರಣ ತತ್ತ್ವ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಉಪನಿಷತ್ ವಾಕ್ಯಗಳು: (1) ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್ ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್ (ಛಾಂದೋಗ್ಯ 6.2.1) ಮತ್ತು ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೈಕೇನ ಮೃತ್ತಿಂಡೇನ ಸರ್ವಂ ಮೃನ್ಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ (ಛಾಂದೋಗ್ಯ 6.1.4-6). ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದಂತೆ.

ರುದ್ರನೂ ತತ್ತ್ವತಃ ಒಂದೇ ಸ್ವರೂಪದವರು; ಇವರಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಭೇದಬುದ್ಧಿಯೇ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ನನ್ನ ಈ ಸನಾತನ ಶಿವಸ್ವರೂಪವೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂಲಭೂತವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದೇ 'ಸತ್ಯ', 'ಜ್ಞಾನ' ಮತ್ತು 'ಅನಂತ' ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ತತ್ತ್ವತಃ ತಿಳಿದು ಸದಾ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು."

ಶ್ರೂಯತಾಂ ಚೈವ ಭೋ ಬ್ರಹ್ಮನ್ಯದ್ಗೋಪ್ಯಂ ಕಥ್ಯತೇ ಮಯಾ ।
ಭವಂತೌ ಪ್ರಕೃತೇರ್ಜಾತೌ ನಾಯಂ ವೈ ಪ್ರಕೃತೇಃ ಪುನಃ ॥ 41 ॥
ಮದಾಜ್ಞಾ ಜಾಯತೇ ತತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಭ್ರುಕುಟೇರಹಮ್ ।
ಗುಣೇಷ್ವಪಿ ಯಥಾ ಪ್ರೋಕ್ತಸ್ತಾಮಸಃ ಪ್ರಕೃತೋ ಹರಃ ॥ 42 ॥
ವೈಕಾರಿಕಶ್ಚ ವಿಜ್ಞೇಯೋ ಯೋಽಹಂಕಾರ ಉದಾಹೃತಃ ।
ನಾಮತೋ ವಸ್ತುತೋ ನೈವ ತಾಮಸಃ ಪರಿಚಕ್ಷ್ಯತೇ ॥ 43 ॥

ಭೋ ಬ್ರಹ್ಮನ್! ಈಗ ನಾನು ಹೇಳಲಿರುವ ಈ ಅತ್ಯಂತ ಗೋಪ್ಯವಾದ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಕೇಳು. ನೀನೂ ವಿಷ್ಣುವೂ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡವರು. ಆದರೆ ಈ (ಮುಂದೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ) ರುದ್ರನು ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನಲ್ಲ. ನನ್ನ

ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಿಂದ ನಾನೇ ರುದ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಗುಣಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅವನನ್ನು ತಾಮಸನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ; ಪ್ರಕೃತಿಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಹರನೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ವೈಕಾರಿಕ ಅಹಂಕಾರಾದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದವನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಹೆಸರುಮಾತ್ರ; ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವನು ತಾಮಸನಲ್ಲ.

ಏತಸ್ಮಾತ್ಕಾರಣಾದ್ಬ್ರಹ್ಮನ್ಕರಣೀಯಮಿದಂ ತ್ವಯಾ ।
ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತಾ ಭವ ಬ್ರಹ್ಮನ್ಸೃಷ್ಟೇಶ್ಚ ಪಾಲಕೋ ಹರಿಃ ॥ 44 ॥
ಮದೀಯಶ್ಚ ತಥಾಂऽಶೋ ಯೋ ಲಯಕರ್ತಾ ಭವಿಷ್ಯತಿ ।
ಇಯಂ ಯಾ ಪ್ರಕೃತಿರ್ದೇವೀ ಹ್ಯುಮಾಖ್ಯಾ ಪರಮೇಶ್ವರೀ ॥ 45 ॥
ತಸ್ಯಾಸ್ತು ಶಕ್ತಿರ್ವಾಗ್ದೇವೀ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಸಾ ಭಜಿಷ್ಯತಿ ।
ಅನ್ಯಾ ಶಕ್ತಿಃ ಪುನಸ್ತತ್ರ ಪ್ರಕೃತೇಃ ಸಂಭವಿಷ್ಯತಿ ॥ 46 ॥
ಸಮಾಶ್ರಯಿಷ್ಯತೇ ವಿಷ್ಣುಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀರೂಪೇಣ ಸಾ ತದಾ ।
ಪುನಶ್ಚ ಕಾಲೀ ನಾಮ್ನಾ ಸಾ ಮದಂಶಂ ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯತಿ ಧ್ರುವಮ್ ॥ 47 ॥
ಜ್ಯೋತೀರೂಪೇಣ ಸಾ ತತ್ರ ಕಾರ್ಯಾರ್ಥೇ ಸಂಭವಿಷ್ಯತಿ ।

ಏವಂ ದೇವ್ಯಾಸ್ತಥಾ ಪ್ರೋಕ್ತಾಶ್ಶಕ್ತಯಃ ಪರಮಾಶ್ಶುಭಾಃ ॥ 48 ॥
ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತಿಲಯಾನಾಂ ಹಿ ಕಾರ್ಯಂ ತಾಸಾಂ ಕ್ರಮಾದ್ಧ್ರುವಮ್ ।
ಏತಸ್ಯಾಃ ಪ್ರಕೃತ್ತೇರಂಶಾ ಮತ್ಪ್ರಿಯಾಯಾಸ್ಸುರೋತ್ತಮ ॥ 49 ॥
ತ್ವಂ ಚ ಲಕ್ಷ್ಮೀಮುಪಾಶ್ರಿತ್ಯ ಕಾರ್ಯಂ ಕರ್ತುಮಿಹಾರ್ಹಸಿ ।
ಬ್ರಹ್ಮಂಸ್ತ್ವಂ ಚ ಗಿರಾಂ ದೇವೀಂ ಪ್ರಕೃತ್ಯಂಶಾಮವಾಪ್ಯ ಚ ॥ 50 ॥
ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯಂ ಹೃದಾ ಕರ್ತುಂ ಮನ್ನಿದೇಶಾದಿಹಾರ್ಹಸಿ ।
ಅಹಂ ಕಾಲೀಂ ಸಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ಮತ್ಪ್ರಿಯಾಂಶಾಂ ಪರಾತ್ಪರಾಮ್ ॥ 51 ॥
ರುದ್ರರೂಪೇಣ ಪ್ರಲಯಂ ಕರಿಷ್ಯೇ ಕಾರ್ಯಮುತ್ತಮಮ್ ।

ಆದ್ದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮನ್! ನೀನು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾಗು. ಹರಿಯು ಆ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪಾಲಕನಾಗಲಿ. ನನ್ನ ಅಂಶರೂಪನಾದ ರುದ್ರನು ಲಯಕರ್ತನಾಗುವನು. ಈ ಉಮಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಪರಮೇಶ್ವರಿಯಾದ ದೇವಿಯೇ ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿ. ಅವಳ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯು ವಾಗ್ದೇವಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವಳು. ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಕ್ತಿಯು ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದು. ಅವಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವಳು. ಮತ್ತೆ ಕಾಳಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನನ್ನ ಅಂಶರೂಪನಾದ ರುದ್ರನನ್ನು ಹೊಂದುವಳು.

ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಅವಳು ಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಟವಾಗುವಳು. ಹೀಗೆ ದೇವಿಯ ಪರಮಶುಭವಾದ ಶಕ್ತಿಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆನು. ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಲಯಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಪಾತ್ರ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದೆ. ಸುರೋತ್ತಮರೇ! ಇವೆಲ್ಲವೂ ನನ್ನ ಪ್ರಿಯೆಯಾದ ಈ ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಯ ಅಂಶಗಳೇ. ವಿಷ್ಣೋ! ನೀನು ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಪಾಲನಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸು. ಬ್ರಹ್ಮನ್! ನೀನು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅಂಶವಾದ ವಾಗ್ದೇವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ, ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸು. ನಾನೂ ನನ್ನ ಪ್ರಿಯೆಯಾದ ಪರಾತ್ಪರ ಕಾಳಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ರುದ್ರರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಳಯಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಚತುರ್ವರ್ಣಮಯಂ ಲೋಕಂ ತತ್ಸರ್ವೈರಾಶ್ರಮೈರ್ಧ್ರುವಮ್ ॥ 52 ॥
ತದನ್ಯೈರ್ವಿವಿಧೈಃ ಕಾರ್ಯೈಃ ಕೃತ್ವಾ ಸುಖಮವಾಪ್ಸ್ಯಥಃ ।
ಜ್ಞಾನವಿಜ್ಞಾನಸಂಯುಕ್ತೋ ಲೋಕಾನಾಂ ಹಿತಕಾರಕಃ ॥ 53 ॥
ಮುಕ್ತಿದೋಽತ್ರ ಭವಾನದ್ಯ ಭವ ಲೋಕೇ ಮದಾಜ್ಞಯಾ ।
ಮದ್ದರ್ಶನೇ ಫಲಂ ಯದ್ವೈ ತದೇವ ತವ ದರ್ಶನೇ ॥ 54 ॥

ಇತಿ ದತ್ತೋ ವರಸ್ತೇಽದ್ಯ ಸತ್ಯಂ ಸತ್ಯಂ ನ ಸಂಶಯಃ ।
ಮಮೈವ ಹೃದಯೇ ವಿಷ್ಣುರ್ವಿಷ್ಣೋಶ್ಚ ಹೃದಯೇ ಹ್ಯಹಮ್ ॥ 55 ॥
ಉಭಯೋರಂತರಂ ಯೋ ವೈ ನ ಜಾನಾತಿ ಮನೋ ಮಮ ।
ವಾಮಾಂಗಜೋ ಮಮ ಹರಿರ್ದಕ್ಷಿಣಾಂಗೋದ್ಭವೋ ವಿಧಿಃ ॥ 56 ॥
ಮಹಾಪ್ರಲಯಕೃದ್ರುದ್ರೋ ವಿಶ್ವಾತ್ಮಾ ಹೃದಯೋದ್ಭವಃ ।
ತ್ರಿಧಾ ಭಿನ್ನೋ ಹ್ಯಹಂ ವಿಷ್ಣೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುಭವಾಖ್ಯಯಾ ॥ 57 ॥
ಸರ್ಗರಕ್ಷಾಲಯಕರಸ್ತ್ರಿಗುಣೈ ರಜಆದಿಭಿಃ ।
ಗುಣಭಿನ್ನಶ್ಶಿವಸ್ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಕೃತೇ ಪುರುಷಾತ್ಪರಃ ॥ 58 ॥
ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ವಯೋ ನಿತ್ಯೋಽನಂತಃ ಪೂರ್ಣೋ ನಿರಂಜನಃ ।

ಈ ಲೋಕವು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಗಳು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಆಶ್ರಮಗಳಿಂದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಇತರ ಅನೇಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಯಥಾವಿಧಿಯಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ನೀವು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಿರಿ. ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ನೀನು ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಲೋಕಹಿತವನ್ನು ಮಾಡುವವನಾಗು. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವವನಾಗು. ನನ್ನ ದರ್ಶನದಿಂದ ಯಾವ ಫಲ ದೊರೆಯುತ್ತದೆಯೋ ಅದೇ ಫಲವು

ನಿನ್ನ ದರ್ಶನದಿಂದಲೂ ದೊರೆಯಲಿ. ಇಂದು ಈ ವರವನ್ನು ನಿನಗೆ ನೀಡಿದ್ದೇನೆ. ಇದು ಸತ್ಯ, ಸತ್ಯವೇ; ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಷ್ಣುವಿದ್ದಾನೆ; ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ನಾನಿದ್ದೇನೆ. ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನೇ ನನ್ನ ನಿಜವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅರಿತವನಾಗುತ್ತಾನೆ.[8] ಹರಿಯು ನನ್ನ ಎಡಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರಕಟನಾದನು. ವಿಧಿ (ಬ್ರಹ್ಮ) ನನ್ನ ಬಲಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರಕಟನಾದನು. ಮಹಾಪ್ರಳಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವ ವಿಶ್ವಾತ್ಮ ರುದ್ರನು ನನ್ನ ಹೃದಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟನಾಗುವನು. ವಿಷ್ಣೋ! ಸೃಷ್ಟಿ,

[8] ಇಲ್ಲಿ "ನ ಜಾನಾತಿ" ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕಿಂತ ಅನೇಕ ಆವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ "ಯೋ ವೈ ಜಾನಾತಿ" ಎಂಬ ಪಾಠವೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಪ್ರತಿಯ ಪಾಠದಂತೆ ಅನುವಾದಿಸಿದರೆ "ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂಬ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅರಿಯುವುದಿಲ್ಲ" ಎಂಬ ಅಸಂಗತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಅರ್ಥ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ "ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರಿಯುವವನೇ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅರಿತವನು" ಎಂಬುದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪಾಠಭೇದವಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ.

ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಲಯ ಎಂಬ ಕಾರ್ಯಗಳ ನಿಮಿತ್ತ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಭವ (ರುದ್ರ) ಎಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟನಾಗುತ್ತೇನೆ. ಈ ಕಾರ್ಯಗಳು ರಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಮೂರು ಗುಣಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು. ಆದರೆ ಶಿವನು ಈ ಗುಣಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನು. ಅವನು ಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಪುರುಷನಿಗೂ ಪರನಾದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು; ಅದ್ವಿತೀಯನು, ನಿತ್ಯನು, ಅನಂತನು, ಪೂರ್ಣನು ಮತ್ತು ನಿರಂಜನನು.

ಅಂತಸ್ತಮೋ ಬಹಿಸ್ಸತ್ತ್ವಸ್ತ್ರಿಜಗತ್ಪಾಲಕೋ ಹರಿಃ ॥ 59 ॥
ಅಂತಸ್ಸತ್ತ್ವಸ್ತಮೋಬಾಹ್ಯಸ್ತ್ರಿಜಗಲ್ಲಯಕೃದ್ಧರಃ ॥ 60 ॥
ಅಂತರ್ಬಹೀರಜಾಶ್ಚೈವ ತ್ರಿಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಕೃದ್ವಿಧಿಃ ।
ಏವಂ ಗುಣಾಸ್ತ್ರಿದೇವೇಷು ಗುಣಭಿನ್ನಃ ಶಿವಃ ಸ್ಮೃತಃ ॥ 61 ॥

ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಪಾಲಕನಾದ ಹರಿಗೆ ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ಸತ್ತ್ವಗುಣದ ಕಾರ್ಯಪ್ರಕಾಶವಿದ್ದರೂ, ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ತಮೋಗುಣವೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆ. ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಲಯಕರ್ತನಾದ ಹರ (ರುದ್ರ) ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಸತ್ತ್ವಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದು, ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ತಮೋಗುಣದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮೂರು

ಲೋಕಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ವಿಧಿ (ಬ್ರಹ್ಮ) ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ರಜೋಗುಣದ ಕಾರ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ತ್ರಿದೇವರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗುಣಗಳ ಕಾರ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಶಿವನು ಆ ಗುಣಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.[9]

---

[9] ವಿಷ್ಣುವು ಒಳಗಿನಿಂದ ತಮೋಗುಣವನ್ನು ಸಂಯಮಿಸಿಕೊಂಡು, ಹೊರಗೆ ಸತ್ತ್ವಗುಣದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾ ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸ್ಥಿತಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸತ್ತ್ವ ಅಗತ್ಯ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸೂಚನೆ. ರುದ್ರನು ಒಳಗೆ ಶುದ್ಧ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ, ಲಯಕಾರ್ಯದ ನಿಮಿತ್ತ ಹೊರಗೆ ತಮೋಗುಣವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಲಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ರುದ್ರನ ತಮೋಗುಣ = ಕಾರ್ಯೋಪಾಧಿ, ಸ್ವರೂಪವಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ರಜೋಗುಣವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ; ಅವನೇ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ರೀತಿ ತ್ರಿದೇವರಲ್ಲಿ ಗುಣಗಳ ವಿಂಗಡನೆ ಇದೆ; ಆದರೆ ಶಿವನು ಗುಣಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಸ್ಮರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ದೇವತೆ	ಒಳಗುಣ	ಹೊರಗುಣ	ಕಾರ್ಯ

ವಿಷ್ಣೋಃ ಸೃಷ್ಟಿಕರಂ ಪ್ರೀತ್ಯಾ ಪಾಲಯ್ಯೈನಂ ಪಿತಾಮಹಮ್ ।

ಬ್ರಹ್ಮ	ರಜಸ್	ರಜಸ್	ಸೃಷ್ಟಿ
ವಿಷ್ಣು	ತಮಸ್ (ನಿಗ್ರಹಿತ)	ಸತ್ತ್ವ	ಸ್ಥಿತಿ
ರುದ್ರ	ಸತ್ತ್ವ	ತಮಸ್	ಲಯ
ಶಿವ (ಪರಮ)	ನಿರ್ಗುಣ	ನಿರ್ಗುಣ	ಅಧಿಷ್ಠಾನ

ಇದು ಹೇಳುವುದು: ತ್ರಿದೇವರು ಗುಣೋಪಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರತರು. ಶಿವನು ಮಾತ್ರ: ಗುಣಗಳಿಗೆ ಅತೀತ. ಕಾರ್ಯಾಧಿಷ್ಠಾನ ಸಾಕ್ಷಿಸ್ವರೂಪ. ಇದರಿಂದ: ಶಿವನು ತ್ರಿದೇವರಲ್ಲೊಬ್ಬನಲ್ಲ; ತ್ರಿದೇವರು ಶಿವತತ್ತ್ವದ ಕಾರ್ಯರೂಪಗಳು. ಏಕೆ ಅಂತ-ಬಹಿಃ ಎಂಬ ವಿಭಜನೆ? ಇದು ಅಂತರಂಗ ಸ್ವರೂಪ V/S ಬಹಿರಂಗ ಕಾರ್ಯ ಬೇದ. ದೇವತೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಶುದ್ಧ, ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಗುಣೋಪಾಧಿ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ: ಬ್ರಹ್ಮ–ವಿಷ್ಣು–ರುದ್ರರು ತ್ರಿಗುಣಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು. ಸೃಷ್ಟಿ–ಸ್ಥಿತಿ–ಲಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಗುಣೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣ–ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಅಧಿಷ್ಠಾನನಾದ,

ಗುಣಾತೀತನಾದ ಪರಮಶಿವನು ಮಾತ್ರ “ಗುಣಭಿನ್ನಃ ಶಿವಃ” ಎಂದು ಸ್ಮರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

ಸಂಪೂಜ್ಯಸ್ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು ಭವಿಷ್ಯಸಿ ಮದಾಜ್ಞಯಾ ॥ 62 ॥
ತವ ಸೇವ್ಯೋ ವಿಧೇಶ್ಚಾಪಿ ರುದ್ರ ಏವ ಭವಿಷ್ಯತಿ ।
ಶಿವಪೂರ್ಣಾವತಾರೋ ಹಿ ತ್ರಿಜಗಲ್ಲಯಕಾರಕಃ ॥ 63 ॥
ಪಾದ್ಮೇ ಭವಿಷ್ಯತಿ ಸುತಃ ಕಲ್ಪೇ ತವ ಪಿತಾಮಹಃ ।
ತದಾ ದ್ರಕ್ಷ್ಯಸಿ ಮಾಂ ಚೈವ ಸೋಽಪಿ ದ್ರಕ್ಷ್ಯತಿ ಪದ್ಮಜಃ ॥ 64 ॥
ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಮಹೇಶಾನಃ ಕೃಪಾಂ ಕೃತ್ವಾತುಲಾಂ ಹರಃ ।
ಪುನಃ ಪ್ರೋವಾಚ ಸುಪ್ರೀತ್ಯಾ ವಿಷ್ಣುಂ ಸರ್ವೇಶ್ವರಃ ಪ್ರಭುಃ ॥ 65 ॥

ವಿಷ್ಣೋ! ಈ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ ಪಿತಾಮಹನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಪಾಲಿಸು. ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ನೀನು ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೂಜ್ಯನಾಗುವೆ. ನಿನಗೂ ವಿಧಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಸೇವ್ಯನು ರುದ್ರನೇ ಆಗುವನು. ಏಕೆಂದರೆ ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಲಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ಅವನು ನನ್ನ ಪೂರ್ಣಾವತಾರನು. ಪದ್ಮಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಈ ಪಿತಾಮಹನು ನಿನ್ನ ಪುತ್ರನಾಗಿ ಪ್ರಕಟನಾಗುವನು. ಆಗ ನೀನೂ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಣುವೆ; ಪದ್ಮಜನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಣುವನು. ಹೀಗೆ ಅತುಲ ಕೃಪೆಯನ್ನು ತೋರಿದ ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಮಹೇಶ್ವರನು ಮತ್ತೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೀಗೆಂದನು.”

ಇತಿ ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣೇ ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಂ
ರುದ್ರಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಖಂಡೇ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನೇ
ಶಿವತತ್ತ್ವವರ್ಣನೋ ನಾಮ ನವಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥
ಇದು ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ
ಮೊದಲನೇಖಂಡ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಶಿವತತ್ತ್ವವರ್ಣನೆ ಎಂಬ
ಒಂಬತ್ತನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು.

ಅಧ್ಯಾಯ 10: ಪರಮ ಶಿವತತ್ತ್ವವರ್ಣನಂ

ಪರಮೇಶ್ವರ ಉವಾಚ ।
ಅನ್ಯಚ್ಛೃಣು ಹರೇ ವಿಷ್ಣೋ ಶಾಸನಂ ಮಮ ಸುವ್ರತ ।
ಸದಾ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಮಾನ್ಯಃ ಪೂಜ್ಯೋ ಭವಿಷ್ಯಸಿ ॥ 1 ॥
ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ನಿರ್ಮಿತೇ ಲೋಕೇ ಯದಾ ದುಖಂ ಪ್ರಜಾಯತೇ ।
ತದಾ ತ್ವಂ ಸರ್ವದುಃಖಾನಾಂ ನಾಶಾಯ ತತ್ಪರೋ ಭವ ॥ 2 ॥
ಸಹಾಯಂ ತೇ ಕರಿಷ್ಯಾಮಿ ಸರ್ವಕಾರ್ಯೇ ಚ ದುಸ್ಸಹೇ ।
ತವ ಶತ್ರೂನ್ಹನಿಷ್ಯಾಮಿ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯಾನ್ಪರಮೋತ್ಕಟಾನ್ ॥ 3 ॥
ವಿವಿಧಾನವತಾರಾಂಶ್ಚ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಕೀರ್ತಿಮುತ್ತಮಾಮ್ ।
ವಿಸ್ತಾರಯ ಹರೇ ಲೋಕೇ ತಾರಣಾಯ ಪರೋ ಭವ ॥ 4 ॥

ಗುಣರೂಪೋ ಹ್ಯಯಂ ರುದ್ರೋ ಹ್ಯನೇನ ವಪುಷಾ ಸದಾ ।
ಕಾರ್ಯಂ ಕರಿಷ್ಯೇ ಲೋಕಾನಾಂ ತವಾಶಕ್ಯಂ ನ ಸಂಶಯಃ ॥ 5 ॥
ರುದ್ರಧ್ಯೇಯೋ ಭವಾಂಶ್ಚೈವ ಭವದ್ಧ್ಯೇಯೋ ಹರಸ್ತಥಾ ।
ಯುವಯೋರಂತರಂ ನೈವ ತವ ರುದ್ರಸ್ಯ ಕಿಂಚನ ॥ 6 ॥
ವಸ್ತುತಶ್ಚಾಪಿ ಚೈಕತ್ವಂ ವರತೋಽಪಿ ತಥೈವ ಚ ।
ಲೀಲಯಾಪಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣೋ ಸತ್ಯಂ ಸತ್ಯಂ ನ ಸಂಶಯಃ ॥ 7 ॥
ರುದ್ರಭಕ್ತೋ ನರೋ ಯಸ್ತು ತವ ನಿಂದಾಂ ಕರಿಷ್ಯತಿ ।
ತಸ್ಯ ಪುಣ್ಯಂ ಚ ನಿಖಿಲಂ ದ್ರುತಂ ಭಸ್ಮ ಭವಿಷ್ಯತಿ ॥ 8 ॥
ನರಕೇ ಪತನಂ ತಸ್ಯ ತ್ವದ್ದ್ವೇಷಾತ್ಪುರುಷೋತ್ತಮ ।
ಮದಾಜ್ಞಯಾ ಭವೇದ್ವಿಷ್ಣೋ ಸತ್ಯಂ ಸತ್ಯಂ ನ ಸಂಶಯಃ ॥ 9 ॥
ಲೋಕೇಽಸ್ಮಿನ್ಮುಕ್ತಿದೋ ನೄಣಾಂ ಭುಕ್ತಿದಶ್ಚ ವಿಶೇಷತಃ ।
ಧ್ಯೇಯಃ ಪೂಜ್ಯಶ್ಚ ಭಕ್ತಾನಾಂ ನಿಗ್ರಹಾನುಗ್ರಹೌ ಕುರು ॥ 10 ॥

ಪರಮೇಶ್ವರನು ಹೇಳಿದನು: "ಹರೇ! ವಿಷ್ಣೋ! ಸುವ್ರತನೇ! ನನ್ನ ಇನ್ನೊಂದು ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೇಳು. ನೀನು ಸದಾ ಸರ್ವ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯನೂ ಪೂಜ್ಯನೂ ಆಗಿರುವೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗ ದುಃಖವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಆಗ ನೀನು

ಆ ಎಲ್ಲ ದುಃಖಗಳ ನಿವಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸದಾ ತತ್ಪರನಾಗಿರು. ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಾನು ನಿನಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವೆನು. ನಿನ್ನ ಅತ್ಯಂತ ದುಷ್ಟರೂ ದುರ್ಜಯರೂ ಆದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾನೇ ಸಂಹರಿಸುವೆನು. ಹರೇ! ವಿವಿಧ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ನಿನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕಗೊಳಿಸು. ಲೋಕೋದ್ಧಾರದಲ್ಲಿ ಸದಾ ನಿರತನಾಗಿರು. ಈ ಗುಣಮಯ ರುದ್ರರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ನಾನು ಸದಾ ಲೋಕಗಳಿಗಾಗಿ ನಿನಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ನೆರವೇರಿಸುವೆನು. ನೀನು ರುದ್ರನ ಧ್ಯೇಯನೂ ಆಗಿರುವೆ; ರುದ್ರನು ನಿನ್ನ ಧ್ಯೇಯನೂ ಆಗಿರುವನು. ನಿನಗೂ ರುದ್ರನಿಗೂ ಯಾವ ಭೇದವೂ ಇಲ್ಲ. ಮಹಾವಿಷ್ಣೋ! ವಸ್ತುತಃ ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ. ವರಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದರಲ್ಲಿಯೂ, ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಭೇದವಿದೆ. ಇದು ಸತ್ಯ, ಸತ್ಯವೇ; ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ರುದ್ರಭಕ್ತನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ನಿನ್ನನ್ನು ನಿಂದಿಸುವವನಾದರೆ, ಅವನ ಸಮಸ್ತ ಪುಣ್ಯವೂ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಪುರುಷೋತ್ತಮ ವಿಷ್ಣೋ! ನಿನ್ನ ಮೇಲಿನ ದ್ವೇಷದಿಂದ ಅವನು ನರಕಕ್ಕೆ ಬೀಳುವನು.

ಇದು ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆ. ಸತ್ಯ, ಸತ್ಯವೇ; ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಭೋಗಗಳನ್ನೂ ನೀಡುವವನಾಗಿರು. ಭಕ್ತರಿಗೆ ಧ್ಯೇಯನೂ ಪೂಜ್ಯನೂ ಆಗಿ, ಯೋಗ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ನಿಗ್ರಹವನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನೂ ಮಾಡು."

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಮಾಂ ಚ ಧಾತಾರಂ ಹಸ್ತೇ ಧೃತ್ವಾ ಸ್ವಯಂ ಹರಿಮ್ ।
ಕಥಯಾಮಾಸ ದುಃಖೇಷು ಸಹಾಯೋ ಭವ ಸರ್ವದಾ ॥ 11 ॥
ಸರ್ವಾಧ್ಯಕ್ಷಶ್ಚ ಸರ್ವೇಷು ಭುಕ್ತಿಮುಕ್ತಿಪ್ರದಾಯಕಃ ।
ಭವ ತ್ವಂ ಸರ್ವಥಾ ಶ್ರೇಷ್ಠಸ್ಸರ್ವಕಾಮಪ್ರಸಾಧಕಃ ॥ 12 ॥
ಸರ್ವೇಷಾಂ ಪ್ರಾಣರೂಪಶ್ಚ ಭವ ತ್ವಂ ಚ ಮಮಾಜ್ಞಯಾ ।
ಸಂಕಟೇ ಭಜನೀಯೋ ಹಿ ಸ ರುದ್ರೋ ಮತ್ತನುರ್ಹರೇ ॥ 13 ॥
ತ್ವಾಂ ಯಸ್ಸಮಾಶ್ರಿತೋ ನೂನಂ ಮಾಮೇವ ಸ ಸಮಾಶ್ರಿತಃ ।
ಅಂತರಂ ಯಶ್ಚ ಜಾನಾತಿ ನಿರಯೇ ಪತತಿ ಧ್ರುವಮ್ ॥ 14 ॥

"ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ, ನನ್ನಾದ ಧಾತನ ಕೈಯನ್ನು ಸ್ವತಃ ಹರಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು, 'ದುಃಖಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಸದಾ ಸಹಾಯಕನಾಗಿರು' ಎಂದು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. "ಸರ್ವರ ಅಧೀಕ್ಷಕನಾಗಿರು. ಭುಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವವನಾಗಿರು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ

ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿ, ಸಕಲ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವವನಾಗಿರು. ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ನೀನು ಸರ್ವರ ಪ್ರಾಣಸ್ವರೂಪನಾಗಿರು. ಹರೇ! ಸಂಕಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ದೇಹಸ್ವರೂಪನಾದ ರುದ್ರನನ್ನು ಭಜಿಸಬೇಕು. ನಿನ್ನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದವನು ನಿಜವಾಗಿ ನನ್ನನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ಭೇದವನ್ನು ಕಾಣುವವನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನರಕಕ್ಕೆ ಬೀಳುವನು.[1]

ಆಯುರ್ಬಲಂ ಶೃಣಿಷ್ವಾದ್ಯ ತ್ರಿದಶಾನಾಂ ವಿಶೇಷತಃ ।
ಸಂದೇಹೋಽತ್ರ ನ ಕರ್ತವ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣು ಹರಾತ್ಮನಾಮ್ ॥ 15 ॥

---

[1] ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ 6–14ನೇ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಪುನಃ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ: (1) ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ರುದ್ರರು ಪರಸ್ಪರ ಧ್ಯೇಯರು. (2) ವರಪ್ರದಾನದಲ್ಲಿಯೂ, ಲೀಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಭೇದವಿದೆ. (3) ರುದ್ರಭಕ್ತನಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ನಿಂದಿಸುವುದೂ, ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತನಾಗಿ ರುದ್ರನನ್ನು ನಿಂದಿಸುವುದೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ದೋಷಕರ. (4) "ರುದ್ರನು ನನ್ನ ದೇಹ" (ಮತ್ತನುಃ) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ರುದ್ರನು ಪರಶಿವನಿಂದ ಭಿನ್ನನಲ್ಲ, ಅವನ ಪ್ರಕಟರೂಪ ಎಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಚತುರ್ಯುಗಸಹಸ್ರಾಣಿ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ದಿನಮುಚ್ಯತೇ ।
ರಾತ್ರಿಶ್ಚ ತಾವತೀ ತಸ್ಯ ಮಾನಮೇತತ್ಕ್ರಮೇಣ ಹ ॥ 16 ॥
ತೇಷಾಂ ತ್ರಿಂಶದ್ದಿನೇರ್ಮಾಸೋ ದ್ವಾದಶೈಸ್ತೈಶ್ಚ ವತ್ಸರಃ ।
ಶತವರ್ಷಪ್ರಮಾಣೇನ ಬ್ರಹ್ಮಾಯುಃ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಮ್ ॥ 17 ॥

ಈಗ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಹರರೆಂಬ ತ್ರಿದೇವರ ಆಯುಃಪರಿಮಾಣವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಪಡಬಾರದು. ಸಹಸ್ರ ಚತುರ್ಯುಗಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಒಂದು ಹಗಲು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಕಾಲ ಅವನ ಒಂದು ರಾತ್ರಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಮೂವತ್ತು ಅಹೋರಾತ್ರಗಳು ಒಂದು ತಿಂಗಳು; ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳುಗಳು ಒಂದು ವರ್ಷ. ಇಂತಹ ನೂರು ವರ್ಷಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಯುಸ್ಸು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವರ್ಷಮಾತ್ರೇಣ ದಿನಂ ವೈಷ್ಣವಮುಚ್ಯತೇ ।
ಸೋಽಪಿ ವರ್ಷಶತಂ ಯಾವದಾತ್ಮಮಾನೇನ ಜೀವತಿ ॥ 18 ॥
ವೈಷ್ಣವೇನ ತು ವರ್ಷೇಣ ದಿನಂ ರೌದ್ರಂ ಭವೇದ್ಧ್ರುವಮ್ ।
ಹರೋ ವರ್ಷಶತೇ ಯಾತೇ ನರರೂಪೇಣ ಸಂಸ್ಥಿತಃ ॥ 19 ॥
ಯಾವದುಚ್ಛ್ವಸಿತಂ ವಕ್ತ್ರೇ ಸದಾಶಿವಸಮುದ್ಭವಮ್ ।

ಪಶ್ಚಾಚ್ಛಕ್ತಿಂ ಸಮಭ್ಯೇತಿ ಯಾವನ್ನಿಃಶ್ವಸಿತಂ ಭವೇತ್ ॥ 20 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನ ಒಂದು ವರ್ಷವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಒಂದು ದಿನವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುವೂ ತನ್ನ ಮಾನದ ಪ್ರಕಾರ ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಜೀವಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಒಂದು ವರ್ಷವು ರುದ್ರನ ಒಂದು ದಿನವಾಗುತ್ತದೆ. ರುದ್ರನೂ ತನ್ನ ಮಾನದ ಪ್ರಕಾರ ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸ್ಥಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಸದಾಶಿವನ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಒಂದು ಉಚ್ಛ್ವಾಸವು ಇರುವವರೆಗೆ ರುದ್ರನು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಬಳಿಕ ನಿಃಶ್ವಾಸವು ಆರಂಭವಾದಾಗ ತನ್ನ ಮೂಲಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಶಾಂತಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ[2].

---

[2] ಶ್ಲೋಕ 20ರಲ್ಲಿ ಸಮಭ್ಯೇತಿ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಾನೆ, ಸೇರುತ್ತಾನೆ, ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪೂರ್ವಾಪರ ಕ್ರಮವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ: ಸದಾಶಿವ, ಇಚ್ಛೆ, ಶಕ್ತಿ , ಸೃಷ್ಟಿ, ಕಾರ್ಯವಿಭಾಗ, ಕಾರ್ಯಸಮಾಪ್ತಿ ಎಂಬ ನಿರೂಪಣೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ರುದ್ರನ ಅಸ್ತಿತ್ವವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ

ಅರ್ಥವಲ್ಲ; ಸೃಷ್ಟಿ-ಲಯದ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿ ಉಪಶಾಂತವಾಗಿ, ತನ್ನ ಮೂಲಶಕ್ತಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವೇ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ನನಗೆ ತೋರುವಂತೆ, ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಪ್ರಕಟವಾದ ಕಾರ್ಯಸ್ಥಿತಿ → ಮೂಲಶಕ್ತಿಯ ಶಾಂತಸ್ಥಿತಿ ಎಂಬ ಚಕ್ರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆ; ಇದು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆರಂಭದಿಂದಲೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಿರುವ ಸೃಷ್ಟಿ-ಲಯ ಕ್ರಮದೊಂದಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸುಸಂಗತವಾಗಿದೆ.

20ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಿಃಶ್ವಾಸದ ನಂತರ ಪುನಃ ಉಚ್ಛ್ವಾಸವು ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಅರ್ಥಾತ್ ಪುನಃ ಕಾರ್ಯನಿರತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬಹುದೇ? ಹೌದು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಈ ಅರ್ಥವೇ ಈ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನನಗೂ ಈಗ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾರಣ, ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ: ಯಾವದುಚ್ಛ್ವಸಿತಂ ವಕ್ತ್ರೇ ಸದಾಶಿವಸಮುದ್ಭವಮ್ । ಪಶ್ಚಾಚ್ಛಕ್ತಿಂ ಸಮಭ್ಯೇತಿ ಯಾವನ್ನಿಃಶ್ವಸಿತಂ ಭವೇತ್ ॥ 20 ॥ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದುದು, ಉಚ್ಛ್ವಾಸ ಮತ್ತು ನಿಃಶ್ವಾಸ ಎರಡನ್ನೂ ಒಂದು ನಿರಂತರ ಚಕ್ರವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಉಚ್ಛ್ವಾಸ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿ ಕಥೆ ಮುಗಿದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಅರ್ಥ:

- ಉಚ್ಛ್ವಾಸ → ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿ (ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ)
- ನಿಃಶ್ವಾಸ → ಕಾರ್ಯೋಪಸಂಹಾರ, ಶಕ್ತಿಯ ಸ್ಥಿತಿ
- ಮತ್ತೆ ಉಚ್ಛ್ವಾಸ → ಪುನಃ ಕಾರ್ಯಾರಂಭ

ಎಂಬ ಆವರ್ತನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಇದು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಪುನಃ ಬರುವ ಸೃಷ್ಟಿ-ಪ್ರಲಯ ಚಕ್ರಕ್ಕೂ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಇದೇ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. 19ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ: ಹರೋ ವರ್ಷಶತೇ ಯಾತೇ... ಎಂದು ರುದ್ರನ ಕಾಲಮಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. 20ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ: ಯಾವದುಚ್ಛ್ವಸಿತಂ...ಎಂದು ಆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕಾಲಮಾನವನ್ನು ಸದಾಶಿವನ ಒಂದು ಉಚ್ಛ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ: ಒಂದು ಉಚ್ಛ್ವಾಸ = ಒಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಕಾರ್ಯಚಕ್ರ. ನಿಃಶ್ವಾಸ = ಕಾರ್ಯವಿರಾಮ. ನಂತರ ಮತ್ತೊಂದು ಉಚ್ಛ್ವಾಸ = ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರ್ಯಚಕ್ರ.

ಇದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಬಲವಾದ ಸಾಕ್ಷಿ 24ನೇ ಶ್ಲೋಕ: ಸದಾಶಿವಸಮುತ್ಥಾನಮೇತಸ್ಮಾತ್ಸೋಽಕ್ಷಯಃ ಸ್ಮೃತಃ । ಇಲ್ಲಿ ಸದಾಶಿವನ

ಉಚ್ಛ್ವಾಸ-ನಿಃಶ್ವಾಸಗಳಿಗೆ ಲೆಕ್ಕವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಏಕೆ? ಏಕೆಂದರೆ ಅವು ಅನಂತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಒಂದು ಉಚ್ಛ್ವಾಸ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ "ಲೆಕ್ಕವೇ ಇಲ್ಲ" ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ 20ನೇ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು: ಸದಾಶಿವನ ಒಂದು ಉಚ್ಛ್ವಾಸದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರುದ್ರನು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಿಃಶ್ವಾಸದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮೂಲಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಸ್ಥಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಪುನಃ ಉಚ್ಛ್ವಾಸ ಆರಂಭವಾದಾಗ ಮತ್ತೆ ಕಾರ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಇದು ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೂ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ನೀವು ಇದುವರೆಗೆ ವೇದ, ಉಪನಿಷತ್ತು ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕ್ರಮ: ಅವ್ಯಕ್ತ → ವ್ಯಕ್ತ → ಅವ್ಯಕ್ತ → ವ್ಯಕ್ತ...ಇದು ಒಂದು ಚಕ್ರ (Cycle). ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ: ಶಾಂತ ಸ್ಥಿತಿ → ಉಚ್ಛ್ವಾಸ → ಕಾರ್ಯ → ನಿಃಶ್ವಾಸ → ಶಾಂತ ಸ್ಥಿತಿ → ಪುನಃ ಉಚ್ಛ್ವಾಸ ಎಂಬ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿ ಲಯ-ಸೃಷ್ಟಿ ಚಕ್ರವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ನಿಃಶ್ವಾಸೋಧ್ವಸಿತಾನಾಂ ಚ ಸರ್ವೇಷಾಮೇವ ದೇಹಿನಾಮ್ ।
ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುಹರಾಣಾಂ ಚ ಗಂಧರ್ವೋರಗರಕ್ಷಸಾಮ್ ॥ 21 ॥
ಏಕವಿಂಶಸಹಸ್ರಾಣಿ ಶತೈಃ ಷಡ್ಭಿಶ್ಶತಾನಿ ಚ ।
ಅಹೋರಾತ್ರಾಣಿ ಚೋಕ್ತಾನಿ ಪ್ರಮಾಣಂ ಸುರಸತ್ತಮೌ ॥ 22 ॥

ಸುರಸತ್ತಮರೇ! ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಹರರು, ಗಂಧರ್ವರು, ನಾಗರು, ರಾಕ್ಷಸರು ಹಾಗೂ ಇತರ ಎಲ್ಲ ದೇಹಧಾರಿಗಳಿಗೂ ಒಂದು ಅಹೋರಾತ್ರದಲ್ಲಿ 21,600 ಉಚ್ಛ್ವಾಸ-ನಿಃಶ್ವಾಸಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಅವರ ಕಾಲಮಾನದ

ಈ ಕಾರಣದಿಂದ, ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಒಂದು ಅಂತಿಮ ಲಯ ಎಂದು ನೋಡುವುದಕ್ಕಿಂತ, ನಿರಂತರವಾಗಿ ಪುನರಾವರ್ತಿಸುವ ಸೃಷ್ಟಿ-ಸ್ಥಿತಿ-ಲಯ ಚಕ್ರದ ಕಾಲಮಾಪನ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸುವುದು ಪೂರ್ವಾಪರ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೂ, ನಂತರದ ಪುರಾಣೀಯ ಸೃಷ್ಟಿಚಕ್ರದ ವರ್ಣನೆಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ.[3]

ಷಡ್ಭಿರುಚ್ಛ್ವಾಸನಿಶ್ವಾಸೈಃ ಪಲಮೇಕಂ ಪ್ರವರ್ತಿತಮ್ ।
ಘಟೀ ಷಷ್ಟಿಪಲಾ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಸಾ ಷಷ್ಟ್ಯಾ ಚ ದಿನಂ ನಿಶಾ ॥ 23 ॥
ನಿಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸಿತಾನಾಂ ಚ ಪರಿಸಂಖ್ಯಾ ನ ವಿದ್ಯತೇ ।
ಸದಾಶಿವಸಮುತ್ಥಾನಮೇತಸ್ಮಾತ್ಸೋಽಕ್ಷಯಃ ಸ್ಮೃತಃ ॥ 24 ॥
ಇತ್ಥಂ ರೂಪಂ ತ್ವಯಾ ತಾವದ್ರಕ್ಷಣೀಯಂ ಮಮಾಜ್ಞಯಾ ।
ತಾವತ್ಸೃಷ್ಟೇಶ್ಚ ಕಾರ್ಯಾಂ ವೈ ಕರ್ತವ್ಯಂ ವಿವಿಧೈರ್ಗುಣೈಃ ॥ 25 ॥

ಆರು ಉಚ್ಛ್ವಾಸ-ನಿಃಶ್ವಾಸಗಳು ಒಂದು ಪಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅರವತ್ತು ಪಲಗಳು ಒಂದು ಘಟಿಕೆ. ಅರವತ್ತು ಘಟಿಕೆಗಳು ಒಂದು ಅಹೋರಾತ್ರಿ. ಆದರೆ ಸದಾಶಿವನ ಉಚ್ಛ್ವಾಸ-ನಿಃಶ್ವಾಸಗಳಿಗೆ

---

[3] ಶ್ಲೋಕ 15-22ರಲ್ಲಿ ಕಾಲವನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಮೇಲೇರಿಸುತ್ತಾ ಹೀಗೆ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ: ಮಾನವ ಕಾಲ, ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾಲ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಕಾಲ, ರುದ್ರನ ಕಾಲ, ಸದಾಶಿವನ ಒಂದು ಉಚ್ಛ್ವಾಸ. ಇದು ಕೇವಲ ಆಯುಸ್ಸಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಲ್ಲ; ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಂತವೂ ಅದರ ಕೆಳಗಿನ ಸೃಷ್ಟಿಚಕ್ರವನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೆ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ.

ಯಾವುದೇ ಗಣನೆಯಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು ಅಕ್ಷಯನೆಂದೂ ಅವಿನಾಶಿಯೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.[4] ಆದುದರಿಂದ ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ನೀನು ಈ ನಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು, ನಾನಾವಿಧ ಗುಣಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಬೇಕು.”

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।

ಇತ್ಯಾಕರ್ಣ್ಯ ವಚಶ್ಶಂಭೋರ್ಮಯಾ ಚ ಭಗವಾನ್ಹರಿಃ ।
ಪ್ರಣಿಪತ್ಯ ಚ ವಿಶ್ವೇಶಂ ಪ್ರಾಹ ಮಂದತರಂ ವಶೀ ॥ 26 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: “ಶಂಭುವಿನ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ನಾನು ಮತ್ತು ಭಗವಾನ್ ಹರಿಯು ವಿಶ್ವೇಶ್ವರನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದೆವು. ಆಗ

---

[4] 20 ಮತ್ತು 24ನೇ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ. ಇಲ್ಲಿ ಸದಾಶಿವನ ಒಂದು ಉಚ್ಛ್ವಾಸದೊಳಗೆ ರುದ್ರನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಯುಸ್ಸು ಕಳೆದೀತು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸದಾಶಿವನ ಉಚ್ಛ್ವಾಸ-ನಿಃಶ್ವಾಸಗಳಿಗೆ ಗಣನೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಅಕ್ಷಯ, ಅನಂತ, ಕಾಲಾತೀತ. ಇದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ "ಕಾಲಾತೀತ ಬ್ರಹ್ಮ" ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಬಹಳ ಸಮೀಪವಾಗಿದೆ.

ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿದ್ದ ವಿಷ್ಣುವು ವಿನಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಹೀಗೆಂದನು."

ವಿಷ್ಣುರುವಾಚ ।
ಶಂಕರ ಶ್ರೂಯತಾಮೇತತ್ಕೃಪಾಸಿಂಧೋ ಜಗತ್ಪತೇ ।
ಸರ್ವಮೇತತ್ಕರಿಷ್ಯಾಮಿ ಭವದಾಜ್ಞಾವಶಾನುಗಃ ॥ 27 ॥
ಮಮ ಧ್ಯೇಯಸ್ಸದಾ ತ್ವಂ ಚ ಭವಿಷ್ಯಸಿ ನ ಚಾನ್ಯಥಾ ।
ಭವತಸ್ಸರ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ಲಬ್ಧಂ ಚೈವ ಪುರಾ ಮಯಾ ॥ 28 ॥
ಕ್ಷಣಮಾತ್ರಮಪಿ ಸ್ವಾಮಿಂಸ್ತವ ಧ್ಯಾನಂ ಪರಂ ಮಮ ।
ಚೇತಸೋ ದೂರತೋ ನೈವ ಸಂಗಚ್ಛತು ಕದಾಚನ ॥ 29 ॥
ಮಮ ಭಕ್ತಶ್ಚ ಯಃ ಸ್ವಾಮಿಂಸ್ತವ ನಿಂದಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ ।
ತಸ್ಯ ವೈ ನಿರಯೇ ವಾಸಂ ಪ್ರಯಚ್ಛ ನಿಯತಂ ಧ್ರುವಮ್ ॥ 30 ॥
ತ್ವದ್ಭಕ್ತೋ ಯೋ ಭವೇತ್ಸ್ವಾಮಿನ್ಮಮ ಪ್ರಿಯತರೋ ಹಿ ಸಃ ।
ಏವಂ ವೈ ಯೋ ವಿಜಾನಾತಿ ತಸ್ಯ ಮುಕ್ತಿರ್ನ ದುರ್ಲಭಾ ॥ 31 ॥
ಮಹಿಮಾ ಚ ಮದೀಯೋದ್ಯ ವರ್ಧಿತೋ ಭವತಾ ಧ್ರುವಮ್ ।
ಕದಾಚಿದಗುಣಶ್ಚೈವ ಜಾಯತೇ ಕ್ಷಮ್ಯತಾಮಿತಿ ॥ 32 ॥

ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಳಿದನು: "ಶಂಕರ! ಜಗತ್ಪತೇ! ಕೃಪಾಸಿಂಧೋ! ನನ್ನ

ಮಾತನ್ನು ಕೇಳು. ನಿನ್ನ ಆಜ್ಞೆಗೆ ವಿಧೇಯನಾಗಿ ನೀನು ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ನಾನು ನೆರವೇರಿಸುವೆನು. ನನ್ನ ಧ್ಯೇಯವು ಸದಾ ನೀನೇ ಆಗಿರು; ಎಂದಿಗೂ ಬೇರೆ ಆಗದಿರಲಿ. ಹಿಂದೆಯೇ ನಾನು ನಿನ್ನಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದೇನೆ. ಸ್ವಾಮೀ! ನಿನ್ನ ಧ್ಯಾನವು ಕ್ಷಣಮಾತ್ರವೂ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ದೂರವಾಗದಿರಲಿ. ನನ್ನ ಭಕ್ತನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಯಾರು ನಿನ್ನನ್ನು ನಿಂದಿಸುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನರಕವಾಸವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು. ಸ್ವಾಮೀ! ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರು ನನಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯರು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯು ದುರ್ಲಭವಲ್ಲ.[5] ಇಂದು ನನ್ನ ಮಹಿಮೆಯೂ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ

---

[5] 30–31ನೇ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಶಿವ-ವಿಷ್ಣು ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ:

- "ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರು ನನಗೂ ಪ್ರಿಯರು."
- "ನನ್ನ ಭಕ್ತರು ನಿನ್ನನ್ನು ನಿಂದಿಸಿದರೆ ಅವರಿಗೆ ನರಕ."
- "ನಿನ್ನ ಧ್ಯಾನವು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ದೂರವಾಗದಿರಲಿ."

ಇನ್ನಷ್ಟು ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ನನ್ನಿಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ಅಚಾತುರ್ಯ ಅಥವಾ ಅಪರಾಧ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸು.""

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ತದಾ ಶಂಭುಸ್ತದೀಯಂ ಹಿ ಶ್ರುತ್ವಾ ವಚನಮುತ್ತಮಮ್ ।
ಉವಾಚ ವಿಷ್ಣುಂ ಸುಪ್ರೀತ್ಯಾ ಕ್ಷಮ್ಯಾ ತೇಽಗುಣತಾ ಮಯಾ ॥ 33 ॥
ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಹರಿಂ ನೌ ಸ ಕರಾಭ್ಯಾಂ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ।
ಪಸ್ಪರ್ಶ ಸಕಲಾಂಗೇಷು ಕೃಪಯಾ ತು ಕೃಪಾನಿಧಿಃ ॥ 34 ॥
ಆದಿಶ್ಯ ವಿವಿಧಾಂಧರ್ಮಾನ್ಸರ್ವದುಃಖಹರೋ ಹರಃ ।
ದದೌ ವರಾನನೇಕಾಂಶ್ಚಾವಯೋರ್ಹಿತಚಿಕೀರ್ಷಯಾ ॥ 35 ॥
ತತಸ್ಸ ಭಗವಾಂಚ್ಛಂಭುಃ ಕೃಪಯಾ ಭಕ್ತವತ್ಸಲಃ ।
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಂಪಶ್ಯತೋಃ ಶೀಘ್ರಂ ತತ್ರೈವಾಂತರಧೀಯತಃ ॥ 36 ॥

ಅಂದರೆ ಈ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಇಲ್ಲ; ಪರಸ್ಪರಾಭೇದ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಗೌರವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದೇ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಧೋರಣೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: "ಆಗ ಶಂಭುವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆ ಉತ್ತಮ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ, 'ನಿನ್ನ ಅಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ನಾನು ಕ್ಷಮಿಸಿದ್ದೇನೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಹೀಗೆಂದು ಕೃಪಾನಿಧಿಯಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಸಕಲ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿದನು. ಸರ್ವದುಃಖಹರನಾದ ಹರನು ನಮ್ಮ ಹಿತವನ್ನು ಬಯಸಿ ವಿವಿಧ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ, ಅನೇಕ ವರಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಭಕ್ತವತ್ಸಲನಾದ ಭಗವಾನ್ ಶಂಭುವು ಕೃಪೆಯಿಂದ, ನಾವು ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರ್ಧಾನನಾದನು.

ತದಾ ಪ್ರಕೃತಿ ಲೋಕೇऽಸ್ಮಿಂಲ್ಲಿಂಗಪೂಜಾವಿಧಿಃ ಸ್ಮೃತಃ ।
ಲಿಂಗೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಶ್ಶಂಭುರ್ಭುಕ್ತಿಮುಕ್ತಿಪ್ರದಾಯಕಃ ॥ 37 ॥
ಲಿಂಗವೇದಿರ್ಮಹಾದೇವೀ ಲಿಂಗಂ ಸಾಕ್ಷಾನ್ಮಹೇಶ್ವರಃ ।
ಲಯನಾಲ್ಲಿಂಗಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ತತ್ರೈವ ನಿಖಿಲಂ ಜಗತ್ ॥ 38 ॥
ಯಸ್ತು ಲೈಂಗಂ ಪಠೇನ್ನಿತ್ಯಮಾಖ್ಯಾನಂ ಲಿಂಗಸನ್ನಿಧೌ ।
ಷಣ್ಮಾಸಾಚ್ಛಿವರೂಪೋ ವೈ ನಾತ್ರ ಕಾರ್ಯಾ ವಿಚಾರಣಾ ॥ 39 ॥

ಯಸ್ತು ಲಿಂಗಸಮೀಪೇ ತು ಕಾರ್ಯಂ ಕಿಂಚಿತ್ಕರೋತಿ ಚ ।
ತಸ್ಯ ಪುಣ್ಯಫಲಂ ವಕ್ತುಂ ನ ಶಕ್ನೋಮಿ ಮಹಾಮುನೇ ॥ 40 ॥

ಅಂದಿನಿಂದ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯ ವಿಧಾನವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಶಂಭುವು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಭುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಲಿಂಗದ ಪೀಠವು ಮಹಾದೇವಿಯು; ಲಿಂಗವು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಮಹೇಶ್ವರನು.[6] ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಲಯಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ

---

[6] 38ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವೇದಿರ್ಮಹಾದೇವೀ । ಲಿಂಗಂ ಸಾಕ್ಷಾನ್ಮಹೇಶ್ವರಃ । ಎಂಬ ನಿರೂಪಣೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ: ವೇದಿ (ಪೀಠ) = ಮಹಾದೇವಿ (ಶಕ್ತಿ) ಲಿಂಗ = ಮಹೇಶ್ವರ (ಚೈತನ್ಯ) ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಅಧ್ಯಾಯ 6ರಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದ ಸದಾಶಿವ, ಪರಾಶಕ್ತಿ, ಅವರ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಏಕತ್ವ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಈಗ ಲಿಂಗ–ವೇದಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆರಾಧನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯು ಕೇವಲ ಶಿವನ ಪೂಜೆಯಲ್ಲ; ಶಿವ-ಶಕ್ತಿ ಅವಿಭಕ್ತ ತತ್ತ್ವದ ಆರಾಧನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

ಅದನ್ನು 'ಲಿಂಗ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಯಾರು ಲಿಂಗಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಲಿಂಗಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು (ಈ ಆಖ್ಯಾನವನ್ನು) ನಿತ್ಯವೂ ಪಠಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಆರು ತಿಂಗಳೊಳಗೆ ಶಿವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಪಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಮಹಾಮುನೇ! ಲಿಂಗದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಯಾರು ಯಾವುದೇ ಸತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ, ಅದರ ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ."

ಇತಿ ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣೇ ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಂ
ರುದ್ರಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಖಂಡೇ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನೇ
ಪರಮಶಿವತತ್ತ್ವವರ್ಣನಂ ನಾಮ ದಶಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥
ಇದು ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ
ಪ್ರಥಮಖಂಡ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಪರಮಶಿವತತ್ತ್ವವರ್ಣನೆ

ಇದು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ.

ಎಂಬ ಹತ್ತನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು.

ಅಧ್ಯಾಯ 15: ರುದ್ರಾವತಾರಾವಿರ್ಭಾವವರ್ಣನಃ

ನಾರದ ಉವಾಚ ।

ವಿಧೇ ವಿಧೇ ಮಹಾಭಾಗ ಧನ್ಯಸ್ತ್ವಂ ಸುರಸತ್ತಮ ।
ಶ್ರಾವಿತಾದ್ಯಾದ್ಭುತಾ ಶೈವಕಥಾ ಪರಮಪಾವನೀ ॥ 1 ॥
ತತ್ರಾದ್ಭುತಾ ಮಹಾದಿವ್ಯಾ ಲಿಂಗೋತ್ಪತ್ತಿಃ ಶ್ರುತಾ ಶುಭಾ ।
ಶ್ರುತ್ವಾ ಯಸ್ಯಾಃ ಪ್ರಭಾವಂ ಚ ದುಃಖನಾಶೋ ಭವೇದಿಹ ॥ 2 ॥
ಅನಂತರಂ ಚ ಯಜ್ಜಾತಂ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ಚರಿತಂ ತಥಾ ।
ಸೃಷ್ಟೇಶ್ಚೈವ ಪ್ರಕಾರಂ ಚ ಕಥಯ ತ್ವಂ ವಿಶೇಷತಃ ॥ 3 ॥

ನಾರದನು ಹೇಳಿದನು: "ವಿಧೇ! ವಿಧೇ! ಮಹಾಭಾಗ! ಸುರಸತ್ತಮ! ಪರಮ ಪಾವನವಾದ ಅದ್ಭುತ ಶೈವಕಥೆಯನ್ನು ನಾನು ಕೇಳಿದೆನು. ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಮಹಾದಿವ್ಯವಾದ ಲಿಂಗೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಶುಭಪ್ರಸಂಗವನ್ನೂ ಕೇಳಿದೆನು. ಅದರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದರೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ದುಃಖವು ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕೇಳಿದೆನು. ಅನಂತರ ಏನು

ನಡೆಯಿತು? ಅದರ ಮಹಾತ್ಮ್ಯವೇನು? ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಹೇಗೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು? ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿವರಿಸು."

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ಸಮ್ಯಕ್ ಪೃಷ್ಟಂ ಚ ಭವತಾ ಯಜ್ಜಾತಂ ತದನಂತರಮ್ ।
ಕಥಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಸಂಕ್ಷೇಪಾದ್ಯಥಾ ಪೂರ್ವಂ ಶ್ರುತಂ ಮಯಾ ॥ 4 ॥
ಅಂತರ್ಹಿತೇ ತದಾ ದೇವೇ ಶಿವರೂಪೇ ಸನಾತನೇ ।
ಅಹಂ ವಿಷ್ಣುಶ್ಚ ವಿಪ್ರೇಂದ್ರ ಅಧಿಕಂ ಸುಖಮಾಪ್ತವಾನ್ ॥ 5 ॥
ಮಯಾ ಚ ವಿಷ್ಣುನಾ ರೂಪಂ ಹಂಸವಾರಾಹಯೋಸ್ತದಾ ।
ಸಂವೃತಂ ತು ತತಸ್ತಾಭ್ಯಾಂ ಲೋಕಸರ್ಗಾವನೇಚ್ಛಯಾ ॥ 6 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: "ನೀನು ಸಮಂಜಸವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೀಯೆ. ಅದರ ನಂತರ ಏನು ನಡೆಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಹಿಂದೆ ಕೇಳಿದಂತೆಯೇ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಆಗ ಸನಾತನ ಶಿವಸ್ವರೂಪನಾದ ದೇವರು ಅಂತರ್ಧಾನನಾದ ನಂತರ, ವಿಪ್ರೇಂದ್ರ! ನಾನು ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆವು. ಆ ಬಳಿಕ ಲೋಕಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಲೋಕಪಾಲನೆಯ

ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನಾನು ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಂಸ ಮತ್ತು ವರಾಹ ರೂಪಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ನಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆವು."

ನಾರದ ಉವಾಚ ।

ವಿಧೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞ ಸಂಶಯೋ ಹೃದಿ ಮೇ ಮಹಾನ್ ।
ಕೃಪಾಂ ಕೃತ್ವಾತುಲಾಂ ಶೀಘ್ರಂ ತಂ ನಾಶಯಿತುಮರ್ಹಸಿ ॥ 7 ॥
ಹಂಸವಾರಾಹಯೋ ರೂಪಂ ಯುವಾಭ್ಯಾಂ ಚ ಧೃತಂ ಕಥಮ್ ।
ಅನ್ಯದ್ರೂಪಂ ವಿಹಾಯೈವ ಕಿಮತ್ರ ವದ ಕಾರಣಮ್ ॥ 8 ॥

ನಾರದನು ಹೇಳಿದನು: "ವಿಧೇ! ಬ್ರಹ್ಮನ್! ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞ! ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹಾಸಂಶಯ ಉದಿಸಿದೆ. ಅತುಲ ಕೃಪೆ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ತಕ್ಷಣ ನಿವಾರಿಸು. ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಹಂಸ ಮತ್ತು ವರಾಹ ರೂಪಗಳನ್ನು ಏಕೆ ಧರಿಸಿದಿರಿ? ಬೇರೆ ರೂಪಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈ ಎರಡನ್ನೇ ಆಯ್ಕೆಮಾಡಲು ಕಾರಣವೇನು?""

ಸೂತ ಉವಾಚ ।

ಇತ್ಯೇತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ನಾರದಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ ।

ಸ್ಮೃತ್ವಾ ಶಿವಪದಾಂಭೋಜಂ ಬ್ರಹ್ಮಾ ನಾರದಮಬ್ರವೀತ್ ॥ 9 ॥

ಸೂತನು ಹೇಳಿದನು: "ಮಹಾತ್ಮ ನಾರದನ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಶಿವನ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಾರದನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ಹಂಸಸ್ಯ ಚೋರ್ಧ್ವಗಮನೇ ಗತಿರ್ಭವತಿ ನಿಶ್ಚಲಾ ।
ತತ್ತ್ವಾತತ್ತ್ವವಿವೇಕೋಽಸ್ತಿ ಜಲದುಗ್ಧವಿಭಾಗವತ್ ॥ 10 ॥
ಅಜ್ಞಾನಜ್ಞಾನಯೋಸ್ತತ್ತ್ವಂ ವಿವೇಚಯತಿ ಹಂಸಕಃ ।
ಹಂಸರೂಪಂ ಧೃತಂ ತೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರಿಣಾ ॥ 11 ॥
ವಿವೇಕೋ ನೈವ ಲಬ್ಧಶ್ಚ ಯತೋ ಹಂಸೋ ವ್ಯಲೀಯತ ।
ಶಿವಸ್ವರೂಪತತ್ತ್ವಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರೂಪಸ್ಯ ನಾರದ ॥ 12 ॥
ಸೃಷ್ಟಿಪ್ರವೃತ್ತಿಕಾಮಸ್ಯ ಕಥಂ ಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರಜಾಯತೇ ।
ಯತೋ ಲಬ್ಧೋ ವಿವೇಕೋಽಪಿ ನ ಮಯಾ ಹಂಸರೂಪಿಣಾ ॥ 13 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: "ಹಂಸವು ಅತ್ಯುನ್ನತ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹಾರಬಲ್ಲದು. ಅದರ ಚಲನೆಯು ಸ್ಥಿರವೂ ನಿಶ್ಚಲವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ

ಹಾಲು ಮತ್ತು ನೀರನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಹಂಸದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಂತೆ, ಅದಕ್ಕೆ ತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಅತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವ ಸಂಕೇತಾರ್ಥವಿದೆ. ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಅಜ್ಞಾನಗಳ ನಡುವಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ನಾನು ಹಂಸರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದೆನು. ಆದರೆ, ನಾರದ! ಹಂಸರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ನನಗೂ ಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪನಾದ ಶಿವನ ಪರಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ವಿವೇಕವು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗಿರುವವನಿಗೆ ಆ ಪರಮಜ್ಞಾನವು ಹೇಗೆ ದೊರೆಯುವುದು? ಹಂಸರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದರೂ ನನಗೆ ಆ ವಿವೇಕವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ.[1]

---

[1] ಈ ನಾಲ್ಕು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಎರಡು ಹಂತಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: (1) ಹಂಸವು ವಿವೇಕದ ಸಂಕೇತ. ಊರ್ಧ್ವಗಮನ = ಮೇಲೇರಿದ ಚೇತನ. ಹಾಲು-ನೀರು ವಿವೇಕ = ತತ್ತ್ವ–ಅತತ್ತ್ವ ವಿವೇಚನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹಂಸರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದನು. (2) ಆದರೆ

ಗಮನೇಽಧೋ ವರಾಹಸ್ಯ ಗತಿರ್ಭವತಿ ನಿಶ್ಚಲಾ ।
ಧೃತಂ ವಾರಾಹರೂಪಂ ಹಿ ವಿಷ್ಣುನಾ ವನಚಾರಿಣಾ ॥ 14 ॥
ಅಥವಾ ಭವಕಲ್ಪಾರ್ಥಂ ತದ್ರೂಪಂ ಹಿ ಪ್ರಕಲ್ಪಿತಮ್ ।
ವಿಷ್ಣುನಾ ಚ ವರಾಹಸ್ಯ ಭುವನಾವನಕಾರಿಣಾ ॥ 15 ॥
ಯದ್ದಿನಂ ಹಿ ಸಮಾರಭ್ಯ ತದ್ರೂಪಂ ಧೃತವಾನ್ಹರಿಃ ।

ವಿವೇಕವೂ ಸಾಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅತ್ಯಂತ ವಿನಯದಿಂದ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ: "ಹಂಸರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದರೂ ಶಿವನ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯ ಪರತತ್ತ್ವವನ್ನು ನಾನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಿಯಲಿಲ್ಲ." ಇದು ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ನಿರೂಪಣೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ವಿವೇಕವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಬದಲಾಗಿ ವಿವೇಕವು ಸೃಷ್ಟಿ-ವ್ಯವಹಾರದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಾಧನ, ಆದರೆ ಪರಮಶಿವತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಲು ಅದು ಮಾತ್ರ ಸಾಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಭಾವನೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ "ನೈಷಾ ತರ್ಕೇಣ ಮತಿರಾಪನೇಯಾ", "ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ ಅಪ್ರಾಪ್ಯ ಮನಸಾ ಸಹ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ತದ್ದಿನಂ ಪ್ರತಿ ಕಲ್ಪೋಽಸೌ ಕಲ್ಪೋ ವಾರಾಹಸಂಜ್ಞಕಃ ॥ 16 ॥
ತದಿಚ್ಛಾ ವಾ ಯದಾ ಜಾತಾ ಚಾಭ್ಯಾಂ ರೂಪಂ ಹಿ ಧಾರಣೇ ।
ತದ್ದಿನಂ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪೋಽಸೌ ಕಲ್ಪೋ ವಾರಾಹಸಂಜ್ಞಕಃ ॥ 17 ॥
ಇತಿ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಂ ದತ್ತಂ ಪ್ರಸ್ತುತಂ ಶೃಣು ನಾರದ ।
ಸ್ಮೃತ್ವಾ ಶಿವಪದಾಂಭೋಜಂ ವಕ್ಷ್ಯೇ ಸೃಷ್ಟಿವಿಧಿಂ ಮುನೇ ॥ 18 ॥

ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗುವಾಗ ವರಾಹದ ಚಲನೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ವರಾಹದ ರೂಪವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವು ಧರಿಸಿದನು. ಅಥವಾ, ಜಗತ್ತಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಭವಕಲ್ಪ) ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಭುವನಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಲೋಕಪಾಲಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಆ ವರಾಹರೂಪವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡನು. ಹರಿಯು ಯಾವ ದಿನದಿಂದ ಆ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದನೋ, ಆ ದಿನದಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಆ ಕಲ್ಪವು ವಾರಾಹಕಲ್ಪ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಅಥವಾ, ಆ ವರಾಹರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯು ಉದಿಸಿದ ದಿನದಿಂದಲೇ ಆ ಕಲ್ಪವು ವಾರಾಹಕಲ್ಪವೆಂದು

ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು.[2] ನಾರದ ! ಹೀಗೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟೆನು. ಈಗ ಶಿವನ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ; ಕೇಳು.

ಅಂತರ್ಹಿತೇ ಮಹಾದೇವೇ ತ್ವಹಂ ಲೋಕಪಿತಾಮಹಃ ।
ತದೀಯಂ ವಚನಂ ಕರ್ತುಮಧ್ಯಾಯನ್ಧ್ಯಾನತತ್ಪರಃ ॥ 19 ॥
ನಮಸ್ಕೃತ್ಯ ತದಾ ಶಂಭುಂ ಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಹರೇಸ್ತದಾ ।
ಆನಂದಂ ಪರಮಂ ಗತ್ವಾ ಸೃಷ್ಟಿಂ ಕರ್ತುಂ ಮನೋ ದಧೇ ॥ 20 ॥
ವಿಷ್ಣುಶ್ಚಾಪಿ ತದಾ ತತ್ರ ಪ್ರಣಿಪತ್ಯ ಸದಾಶಿವಮ್ ।
ಉಪದಿಶ್ಯ ಚ ಮಾಂ ತಾತ ಹ್ಯಂತರ್ಧಾನಮುಪಾಗತಃ ॥ 21 ॥
ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾಚ್ಚ ಬಹಿರ್ಗತ್ವಾ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಶಂಭೋರನುಗ್ರಹಮ್ ।
ವೈಕುಂಠನಗರಂ ಗತ್ವಾ ತತ್ರೋವಾಸ ಹರಿಸ್ಸದಾ ॥ 22 ॥

ಮಹಾದೇವನು ಅಂತರ್ಧಾನನಾದ ಬಳಿಕ, ಲೋಕಪಿತಾಮಹನಾದ

---

[2] 17ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಚಾಭ್ಯಾಂ ಎಂಬ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಪಾಠವಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಆದರೂ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ನಾನು ಅವನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದೆನು. ನಂತರ ಶಂಭುವಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಹರಿಯಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು, ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದೆನು. ಮಗೂ ! ವಿಷ್ಣುವೂ ಸದಾಶಿವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ನನಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಉಪದೇಶವನ್ನು ನೀಡಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಅಂತರ್ಧಾನನಾದನು. ಅನಂತರ ಹರಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹೊರಗೆ ತೆರಳಿ, ಶಂಭುವಿನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆದು, ವೈಕುಂಠಪುರವನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು.

ಅಹಂ ಸ್ಮೃತ್ವಾ ಶಿವಂ ತತ್ರ ವಿಷ್ಣುಂ ವೈ ಸೃಷ್ಟಿಕಾಮ್ಯಯಾ ।
ಪೂರ್ವಂ ಸೃಷ್ಟಂ ಜಲಂ ಯಚ್ಚ ತತ್ರಾಂಜಲಿಮುದಾಕ್ಷಿಪಮ್ ॥ 23 ॥
ಅತೋಽಂಡಮಭವತ್ತತ್ರ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿಸಂಜ್ಞಕಮ್ ।
ವಿರಾಡ್ರೂಪಮಭೂದ್ವಿಪ್ರ ಜಲರೂಪಮಪಶ್ಯತಃ ॥ 24 ॥
ತತಸ್ಸಂಶಯಮಾಪನ್ನಸ್ತಪಸ್ತೇಪೇ ಸುದಾರುಣಮ್ ।
ದ್ವಾದಶಾಬ್ದಮಹಂ ತತ್ರ ವಿಷ್ಣುಧ್ಯಾನಪರಾಯಣಃ ॥ 25 ॥
ತಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ಸಮಯೇ ತಾತ ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತೋ ಹರಿಸ್ಸ್ವಯಮ್ ।
ಮಾಮುವಾಚ ಮಹಾಪ್ರೀತ್ಯಾ ಮದಂಗಂ ಸಂಸ್ಪೃಶನ್ಮುದಾ ॥ 26 ॥

ನಾನು ಶಿವನನ್ನೂ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ ಸ್ಮರಿಸಿ, ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ, ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದ ಜಲವನ್ನು ಅಂಜಲಿಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು (ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯದ ಅಂಗವಾಗಿ)

ಉಪಯೋಗಿಸಿದೆನು[3, 4]. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು[5]

---

[3] ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಶಿವ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅರ್ಘ್ಯವನ್ನಿತ್ತನೇ? ಇಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಭೇದವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಶಿವ-ವಿಷ್ಣುಗಳಿಗೆ ವಿಧಿವಿಧಾನ ಬದ್ಧ "ಅರ್ಘ್ಯ" ನೀಡಿದನೆಂದು ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅರ್ಘ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯಿದೆ. ಶ್ಲೋಕದ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೆ "ಪೂರ್ವಂ ಸೃಷ್ಟಂ ಜಲಂ ಯಚ್ಚ ತತ್ರಾಂಜಲಿಮುದಾಕ್ಷಿಪಮ್" ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪದಗಳು "ಅಂಜಲಿಂ ಉದಕ್ ಆಕ್ಷಿಪಮ್ – ಕೈಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎರಚಿದೆ/ಅರ್ಪಿಸಿದೆ ಎನ್ನುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಘ್ಯ ಎಂಬ ಪದವು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಅರ್ಘ್ಯ=ಅತಿಥಿ/ದೇವತೆಗೆ ವಿಧಿವಿಧಾನಬದ್ಧವಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸುವ ನೀರು. ಇದಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಂತ್ರ, ಕ್ರಮ, ಪಾತ್ರೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳ ವಿವರಣೆ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಇದು ಏನು? ಇದು ಅರ್ಘ್ಯವೇ ಅಲ್ಲ, ಆದರೆ ಅರ್ಘ್ಯಸಮಾನ ಕ್ರಿಯೆ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮನು ಸೃಷ್ಟಿಕಾಮ್ಯಯಾ (ಸೃಷ್ಟಿಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ) ಶಿವ-ವಿಷ್ಣುಗಳ ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡಿ, ಮೊದಲೇ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದ ಜಲವನ್ನು ಅಂಜಲಿಯಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಉಪಚಾರಾತ್ಮಕ ಅರ್ಘ್ಯ. ಯಜ್ಞರೂಪ ಸಮರ್ಪಣೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶ

"ನಾನು ದೇವರಿಗೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿದೆ" ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ದೇವಾರ್ಪಣೆಯ ರೂಪ ಎಂಬ ಸಂದೇಶ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಶಿವ-ವಿಷ್ಣುಗಳಿಗೆ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ತತ್ತ್ವವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಈ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸೂಕ್ತ: ಬ್ರಹ್ಮನು ಶಿವ–ವಿಷ್ಣುಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ, ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೂಲವಾದ ಜಲವನ್ನು ಯಜ್ಞರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದನು; ಇದು ಅರ್ಘ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಭಾವಾತ್ಮಕ ಕ್ರಿಯೆ, ಆದರೆ ವಿಧಿವಿಧಾನಬದ್ಧ ಅರ್ಘ್ಯವಲ್ಲ.

[4] ಅರಮನೆ ಪ್ರಕಾಶನದಲ್ಲಿ "ಅಂಜಲಿ" ಪದಕ್ಕೆ ವೀರ್ಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

[5] ಇದು ಮನಸ್ಸೂ ಸೇರಿ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿರುವ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಂಖ್ಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ 24 ತತ್ತ್ವಗಳು: (1) ಪ್ರಕೃತಿ, (2) ಮಹತ್, (3) ಅಹಂಕಾರ, ಪಂಚ ತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳು – (4) ಶಬ್ದ (5) ಸ್ಪರ್ಶ (6) ರೂಪ (7) ರಸ (8) ಗಂಧ, ಪಂಚ ಮಹಾಭೂತಗಳು – (9) ಆಕಾಶ (10) ವಾಯು (11) ತೇಜಸ್ (12) ಅಪ್ (ಜಲ) (13) ಪೃಥ್ವೀ, ಪಂಚ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು – (14) ಶ್ರೋತ್ರ – ಕಿವಿ (15) ತ್ವಕ್ – ಚರ್ಮ (16) ಚಕ್ಷು – ಕಣ್ಣು (17)

ಒಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ವಿಪ್ರ! ಅದು ವಿರಾಟ್[6] ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೂ, ನೋಡುವವನಿಗೆ ಜಲರೂಪವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು[7]. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಪುನಃ ಸಂಶಯ ಉಂಟಾಯಿತು.[8] ಆಗ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿ

ಜಿಹ್ವಾ – ನಾಲಿಗೆ (18) ಘ್ರಾಣ – ಮೂಗು; ಪಂಚ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು – (19) ವಾಕ್ (20) ಪಾಣಿ (21) ಪಾದ (22) ಪಾಯು (23) ಉಪಸ್ಥ, ಮತ್ತು (24) ಮನಸ್ಸು.

[6] ವಿರಾಟ್ ಎಂದರೆ ಸಮಗ್ರ ಸೃಷ್ಟಿ. ಆದರೆ ಅದು ಇನ್ನೂ ಅವ್ಯಕ್ತ-ಅರ್ಧವ್ಯಕ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ "ಜಲರೂಪಮಪಶ್ಯತ" ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

[7] ಅಂದರೆ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವ್ಯಕ್ತ/ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ.

[8] ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಸಂಶಯ ಉಂಟಾಯಿತು – "ಸೃಷ್ಟಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆಯೇ? ಮುಂದೇನು?" ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಇದು ಅಜ್ಞಾನವಲ್ಲ. ಲೀಲಾತ್ಮಕ ಸಂಶಯ. ಸೃಷ್ಟಿಯು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಲು

ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಘೋರ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿದೆನು.[9]

ದೈವಾನುಗ್ರಹ ಅಗತ್ಯ ಎಂಬ ಸೂಚನೆ. ಕರ್ತವ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಅನುಗ್ರಹ ಮುಖ್ಯ.

[9] ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಒಂದು ಕುತೂಹಲಕರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ:

1. ಶಿವನ ಆಜ್ಞೆ.
2. ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶ.
3. ವಿಷ್ಣು ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ತೆರಳುವುದು.
4. ಬ್ರಹ್ಮನು ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವುದು.
5. ಮೊದಲು ಜಲವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುದು.
6. ನಂತರ 24 ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ (ಅಂಡ) ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದು.

ಇದು ಹಿಂದೆ 6–10ನೇ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ ತತ್ತ್ವಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಈಗ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮತ್ತೆ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಶಿಷ್ಯನಾಗಿದ್ದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಅದೇ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯಕರ್ತನಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮಗೂ ! ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂ ಹರಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ, ಸಂತೋಷದಿಂದ ನನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿ, ಅಪಾರ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನನಗೆ ಹೀಗೆಂದನು.

ವಿಷ್ಣುರುವಾಚ ।
ವರಂ ಬ್ರೂಹಿ ಪ್ರಸನ್ನೋಽಸ್ಮಿ ನಾದೇಯೋ ವಿದ್ಯತೇ ತವ ।
ಬ್ರಹ್ಮನ್ಶಂಭುಪ್ರಸಾದೇನ ಸರ್ವಂ ದಾತುಂ ಸಮರ್ಥಕಃ ॥ 27 ॥

ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಳಿದನು: "ಬ್ರಹ್ಮನ್! ವರವನ್ನು ಕೇಳು. ನಾನು ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನಿನಗೆ ಕೊಡಲಾಗದಂತಹದ್ದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಶಂಭುವಿನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ನಾನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೊಡಲು ಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದೇನೆ."

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ಯುಕ್ತಮೇತನ್ಮಹಾಭಾಗ ದತ್ತೋಽಹಂ ಶಂಭುನಾ ಚ ತೇ ।
ತದುಕ್ತಂ ಯಾಚತೇ ಮೇಽದ್ಯ ದೇಹಿ ವಿಷ್ಣೋ ನಮೋಽಸ್ತು ತೇ ॥ 28 ॥

ಇದರಿಂದ ತತ್ತ್ವನಿರೂಪಣೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯನಿರೂಪಣೆ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಕೋಣಗಳನ್ನು ಈ ಸಂವಾದವು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿರಾಡ್ರೂಪಮಿದಂ ಹ್ಯಂಡಂ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿಸಂಜ್ಞಕಮ್ ।
ನ ಚೈತನ್ಯಂ ಭವತ್ಯಾದೌ ಜಡೀಭೂತಂ ಪ್ರದೃಶ್ಯತೇ ॥ 29 ॥
ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತೋ ಭವಾನದ್ಯ ಶಿವಾನುಗ್ರಹತೋ ಹರೇ ।
ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಶಂಕರಸಂಭೂತ್ಯಾ ಹ್ಯಂಡಂ ಚೈತನ್ಯಮಾವಹ ॥ 30 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: "ಮಹಾಭಾಗ! ಅದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಶಂಭುವು ನನ್ನನ್ನು ನಿನಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಿಷ್ಣೋ! ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಇಂದು ನಾನು ಕೇಳುವುದನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು. ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ವಿರಾಟ್ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯರಹಿತವಾಗಿ ಜಡರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ[10]. ಹರೇ!

---

[10] <u>ಚಿತ್ (ಚೈತನ್ಯ) ಮತ್ತು ಅಚಿತ್ (ಜಡ) ಎಂದರೇನು?</u> ಚಿತ್ ಎಂದರೆ ಚೇತನ ತತ್ತ್ವ. ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ. ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪ. ಸಾಕ್ಷಿ. ಬದಲಾಗದೇ ಇರುವಂಥದ್ದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಆತ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮನ್ (ನಿರ್ಗುಣ/ಸಗುಣ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ) ಮತ್ತು ಈಶ್ವರನ ಚೈತನ್ಯಶಕ್ತಿ. ಅಚಿತ್ ಎಂದರೆ ಅಚೇತನ ತತ್ತ್ವ. ಜಡ. ಪರಪ್ರಕಾಶ (ಚಿತ್ ನಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುವುದು).

ಬದಲಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ, ದೇಹ, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ, ಪಂಚ ಭೂತಗಳು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು. ಸಾಂಖ್ಯದ 24 ತತ್ತ್ವಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಚಿತ್. ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೇ ಅಚಿತ್ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಅಚಿತ್ ಸ್ವತಂತ್ರವಲ್ಲ. ಚಿತ್ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದೇ ಅದು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ, ಜಡ. ಅಚಿತ್ ಸ್ವತಃ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಂತ್ರಗಳು: (1) ಕಠೋಪಷತ್ತಿನ ನಿತ್ಯೋ ನಿತ್ಯಾನಾಂ ಚೇತನಶ್ಚೇತನಾನಾಮ್ । ಏಕೋ ಬಹೂನಾಂ ಯೋ ವಿದಧಾತಿ ಕಾಮಾನ್ ॥ (2.2.13) ಅರ್ಥಾತ್: ಚೇತನದೊಳಗೆ ಪರಮಚೇತನನೊಬ್ಬನೇ ಇದ್ದಾನೆ. ಅವನೇ ಅನೇಕ ಜಡ-ಅಚೇತನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜಡ (ಅಚಿತ್) ಸ್ವತಂತ್ರವಲ್ಲ. ಚಿತ್ ನ ಅಧಿಷ್ಠಾನದಿಂದಲೇ ಅದು ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. (2) ಐತರೇಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾ ವಾ ಇದಮೇಕ ಏವಾऽಗ್ರ ಆಸೀತ್ । ನಾನ್ಯತ್ ಕಿಂಚನ ಮಿಷತ್ । (1.1.1) ಅರ್ಥಾತ್: ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಇದ್ದನು. ಯಾವುದೂ ಚಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯವಿಲ್ಲದೇ ಯಾವುದೂ ಚಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಚಿತ್ತಿನ ಸ್ವಭಾವ=ನಿಷ್ಕ್ರಿಯತೆ. (3) ತೈತ್ತಿರೀಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತತ್ ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ತದೇವಾನುಪ್ರಾವಿಶತ್ । (2.6.1) ಅರ್ಥಾತ್: ಅವನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಅದೇ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು.

ಅಂದರೆ ಚಿತ್ ಅಚಿತ್ ನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿತು. ಮೂರು ವೇದಾಂತ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್-ಅಚಿತ್: (1) ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ ಮಾತ್ರ ಪರಮಾರ್ಥ. ಅಚಿತ್=ಮಿಥ್ಯಾ. ಚಿತ್ ನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಿಂದ ಜಗತ್ತು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಮೆಯೆಂದರೆ ಸೂರ್ಯ (ಚಿತ್) + ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ (ಅಚಿತ್ ಅನುಭವ). (2) ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ + ಅಚಿತ್ = ಬ್ರಹ್ಮನ ಶರೀರ. ಭೇದ ಇದೆ, ಆದರೆ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧ. ಉಪಮೆ: ದೇಹ-ಆತ್ಮ ಸಂಬಂಧ. (3) ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ದ್ವೈತದಲ್ಲಿ ಚಿತ, ಅಚಿತ್, ಈಶ್ವರ – ತ್ರಿಭೇದಗಳು. ಇದು ಶಾಶ್ವತ ಭೇದ. ಉಪಮೆ: ದೀಪ (ಚಿತ್) ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಕುಡಿಕೆ (ಅಚಿತ್). ಮನಸ್ಸೂ ಅಚಿತ್ ಆಗುತ್ತದೆಯೇ? ಹೌದು. ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸೂ ಜಡವೇ. ಕೇನೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಮನಸೋ ಮನೋ ಯದ್ವಾಚೋ ಹ ವಾಚಂ ಸ ಉ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಃ । (1.2) ಅರ್ಥಾತ್: ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮನಸ್ಸಾಗಿರುವುದು ಯಾರು? ವಾಕಿಗೆ ವಾಕಾಗಿರುವುದು ಯಾರು? ಉಪನಿಷತ್ತು ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವತಃ ಚೇತನವಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಚಿತ್ ಬೇರೆ ಇದೆ. ಆ ಚಿತ್ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಿಂದ ಚೇತನದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮನಸ್ಸು ಚೇತನವೇ ಎಂಬ ಗೊಂದಲವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವಪುರಾಣದ

ಶಿವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನೀನು ಈಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಶಂಕರನಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಈ ಅಂಡದಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಗೊಳಿಸು.[11]"

ಇತ್ಯುಕ್ತೇ ಚ ಮಹಾವಿಷ್ಣುಶ್ಶಂಭೋರಾಜ್ಞಾಪರಾಯಣಃ ।
ಅನಂತರೂಪಮಾಸ್ಥಾಯ ಪ್ರವಿವೇಶ ತದಂಡಕಮ್ ॥ 31 ॥
ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಷಾ ಪುರುಷಸ್ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಃ ಸಹಸ್ರಪಾತ್ ।
ಸ ಭೂಮಿಂ ಸರ್ವತಸ್ಸ್ಪೃತ್ವಾ ತದಂಡಂ ವ್ಯಾಪ್ತವಾನಿತಿ ॥ 32 ॥
ಪ್ರವಿಷ್ಟೇ ವಿಷ್ಣುನಾ ತಸ್ಮಿನ್ನಂಡೇ ಸಮ್ಯಕ್ಸ್ತುತೇನ ಮೇ ।
ಸಚೇತನಮಭೂದಂಡಂ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿಸಂಜ್ಞಕಮ್ ॥ 33 ॥

ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಅಂಡ = ಅಚಿತ್ ಕ್ಷೇತ್ರ. ವಿಷ್ಣು = ಚಿತ್ ಸ್ವರೂಪ, ಈಶ್ವರ. ಚೈತನ್ಯಾವಹನ = ಚಿತ್ ನ ಅಧಿಷ್ಠಾನ. ಇದರಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತು "ಜೀವಂತ"ವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪನಿಷತ್ ಮತ್ತು ಪುರಾಣ ಎರಡೂ ಒಂದೇ ಮಾತು ಹೇಳುತ್ತವೆ – ಭಾಷೆ ಮಾತ್ರ ಬೇರೆಯದು.

[11] ಚೈತನ್ಯವಿಲ್ಲದ ಸೃಷ್ಟಿ ಜೀವಂತವಾಗದು. ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ತುಂಬುವ ಕಾರ್ಯ ಹರಿಯದ್ದು.

ಪಾತಾಲಾದಿ ಸಮಾರಭ್ಯ ಸಪ್ತಲೋಕಾಧಿಪಃ ಸ್ವಯಮ್ ।
ರಾಜತೇ ಸ್ಮ ಹರಿಸ್ತತ್ರ ವೈರಾಜಃ ಪುರುಷಃ ಪ್ರಭುಃ ॥ 34 ॥
ಕೈಲಾಸನಗರಂ ರಮ್ಯಂ ಸರ್ವೋಪರಿ ವಿರಾಜಿತಮ್ ।
ನಿವಾಸಾರ್ಥಂ ನಿಜಸ್ಯೈವ ಪಂಚವಕ್ತ್ರಶ್ಚಕಾರ ಹ ॥ 35 ॥
ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಸ್ಯ ತಥಾ ನಾಶೇ ವೈಕುಂಠಸ್ಯ ಚ ತಸ್ಯ ಚ ।
ಕದಾಚಿದೇವ ದೇವರ್ಷೇ ನಾಶೋ ನಾಸ್ತಿ ತಯೋರಿಹ ॥ 36 ॥

ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದಾಗ, ಶಂಭುವಿನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಅನಂತಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಸಹಸ್ರ ಶಿರಗಳುಳ್ಳ, ಸಹಸ್ರ ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳ, ಸಹಸ್ರ ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ವಿರಾಟ್ಪುರುಷನಾಗಿ, ಎಲ್ಲೆಡೆಯಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ,[12] ಆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸಿದನು. ನಾನು ಸ್ತುತಿಸಿದ ವಿಷ್ಣುವು ಆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಕೂಡಲೇ,

---

[12] ಇಲ್ಲಿ *"ಸ ಭೂಮಿಂ ಸರ್ವತಸ್ಪೃತ್ವಾ"* ಎಂಬುದು ಪುರುಷಸೂಕ್ತದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ "ಭೂಮಿಯೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಆವರಿಸಿ" ಎನ್ನುವುದು ಹೆಚ್ಚು ನಿಖರ.

ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಆ ಅಂಡವು ಸಚೇತನವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ವಿರಾಟ್ಪುರುಷನಾದ ಪ್ರಭು ಹರಿಯು ಪಾತಾಳದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳವರೆಗೆ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ ವಿರಾಜಮಾನನಾದನು.[13]
ಪಂಚವಕ್ತ್ರನಾದ ಶಿವನು ತನ್ನ ಸ್ವನಿವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಮೇಲಿರುವ ರಮಣೀಯವಾದ ಕೈಲಾಸನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ದೇವರ್ಷೇ ! ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವು ನಾಶವಾದಾಗಲೂ ವೈಕುಂಠಕ್ಕೂ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೂ ಎಂದಿಗೂ ನಾಶವಿಲ್ಲ.[14]

---

[13] ಇಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಲೋಕ ಎಂಬ ಪಾಠವಿದ್ದರೂ, "ಪಾತಾಲಾದಿ ಸಮಾರಭ್ಯ" ಎಂದು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ "ಪಾತಾಳದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳವರೆಗೆ" ಎಂಬ ವಿಶಾಲ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಠಭೇದವೂ ಇರಬಹುದೆಂಬ ಅನುಮಾನವಿದೆ.

[14] ಕೊನೆಯ ಶ್ಲೋಕವು ನಿಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವಾಗುವಷ್ಟು ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು:

- ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸತ್ಯಂ ಪದಮುಪಾಶ್ರಿತ್ಯ ಸ್ಥಿತೋಽಹಂ ಮುನಿಸತ್ತಮ ।
ಸೃಷ್ಟಿಕಾಮೋಽಭವಂ ತಾತ ಮಹಾದೇವಾಜ್ಞಯಾ ಹ್ಯಹಮ್ ॥ 37 ॥
ಸಿಸೃಕ್ಷೋರಥ ಮೇ ಪ್ರಾದುರಭವತ್ಪಾಪಸರ್ಗಕಃ ।
ಅವಿದ್ಯಾಪಂಚಕಸ್ತಾತ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಸ್ತಮೋಪಮಃ ॥ 38 ॥
ತತಃ ಪ್ರಸನ್ನಚಿತ್ತೋಽಹಮಸೃಜಂ ಸ್ಥಾವರಾಭಿಧಮ್ ।
ಮುಖ್ಯಸರ್ಗಂ ಚ ನಿಸ್ಸಂಗಮಧ್ಯಾಯಂ ಶಂಭುಶಾಸನಾತ್ ॥ 39 ॥
ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಮೇ ಸಿಸೃಕ್ಷೋಶ್ಚ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಸಾಧಕಮಾತ್ಮನಃ ।
ಸರ್ಗೋಽವರ್ತತ ದುಃಖಾಢ್ಯಸ್ತಿರ್ಯಕ್ಸ್ರೋತಾ ನ ಸಾಧಕಃ ॥ 40 ॥
ತಂ ಚಾಸಾಧಕಮಾಜ್ಞಾಯ ಪುನಶ್ಚಿಂತಯತಶ್ಚ ಮೇ ।

- ಆದರೆ ವೈಕುಂಠ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.
- ಕೈಲಾಸವೂ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ ವೈಕುಂಠ ಮತ್ತು ಕೈಲಾಸ ಎರಡನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾತೀತ ನಿತ್ಯಧಾಮಗಳೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ನೀವು ಹಿಂದೆ ಗಮನಿಸಿದ ಭುವನಕೋಶದ ವರ್ಣನೆಗಳೊಡನೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅವೆರಡೂ ಪ್ರಾಕೃತ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲ; ಪ್ರಳಯಕ್ಕೂ ಅತೀತವಾದ ಪರಮಧಾಮಗಳಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ.

ಅಭವತ್ಸಾತ್ತ್ವಿಕಸ್ಸರ್ಗ ಊರ್ಧ್ವಸ್ರೋತಾ ಇತಿ ದ್ರುತಮ್ ॥ 41 ॥
ದೇವಸರ್ಗಃ ಪ್ರತಿಖ್ಯಾತಸ್ಸತ್ಯೋಽತೀವ ಸುಖಾವಹಃ ।
ತಮಪ್ಯಸಾಧಕಂ ಮತ್ವಾಽಚಿಂತಯಂ ಪ್ರಭುಮಾತ್ಮನಃ ॥ 42 ॥
ಪ್ರಾದುರಾಸೀತ್ತತಸ್ಸರ್ಗೋ ರಾಜಸಃ ಶಂಕರಾಜ್ಞಯಾ ।
ಅವಾಕ್ಸ್ರೋತಾ ಇತಿ ಖ್ಯಾತೋ ಮಾನುಷಃ ಪರಸಾಧಕಃ ॥ 43 ॥
ಮಹಾದೇವಾಜ್ಞಯಾ ಸರ್ಗಸ್ತತೋ ಭೂತಾದಿಕೋಽಭವತ್ ।
ಇತಿ ಪಂಚವಿಧಾ ಸೃಷ್ಟಿಃ ಪ್ರವೃತ್ತಾ ವೈ ಕೃತಾ ಮಯಾ ॥ 44 ॥

ಮುನಿಸತ್ತಮ ! ಮಗೂ ! ಮಹಾದೇವನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ನಾನು ಸತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತನಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದೆನು. ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದ ನನಗೆ ಮೊದಲು ತಮಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ, ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಉಂಟಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯ[15]

---

[15] ಅವಿದ್ಯಾಪಂಚಕ ಎಂದರೆ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಬಹುದು: (1) ತಮ, ಮೋಹ, ಮಹಾಮೋಹ, ತಾಮಿಸ್ರ ಮತ್ತು ಅಂಧತಾಮಿಸ್ರ ಎಂಬ ಐದು ಪ್ರಕಾರದ ಅವಿದ್ಯಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ತಮ ಎನ್ನುವುದು ಅನಾತ್ಮರೂಪವಾದ ದೇಹಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನವು.

ಐದು ರೂಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಾಪಸರ್ಗವು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ನಂತರ ನಾನು ಪ್ರಸನ್ನಚಿತ್ತನಾಗಿ ಶಂಭುವಿನ ಶಾಸನದಂತೆ ನಿಸ್ಸಂಗ[16]

ಮೋಹವೆನ್ನುವುದು ತನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಪುತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ತಾನೇ ರಕ್ಷಕನೆಂಬ ಅಭಿಮಾನವು. ಮಹಾಮೋಹವು ಇಂದ್ರಿಯ ಸುಖಗಳ ಅಭಿಲಾಷೆಯು. ತಾಮಿಸ್ರವು ಸುಖಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಕ್ರೋಧವು. ಅಂಧತಾಮಿಸ್ರವು ಸುಖಸಾಧನವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ನಾಶವಾದೀತು ಎಂಬ ಸಂದೇಹದಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಣೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಆಸಕ್ತಿ. (2) ಈ ಐದನ್ನೂ ಪತಂಜಲಿಯ ಯೋಗಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ "ಅವಿದ್ಯಾ ಮಮತಾಸ್ಮಿತರಾಗ ದ್ವೇಷಾಭಿನಿವೇಶಾಃ ಪಂಚಕ್ಲೇಶಾಃ" <u>ಅರ್ಥಾತ್</u>: ಅವಿದ್ಯಾ, ಮಮತಾ, ಅಸ್ಮಿತ, ರಾಗ, ದ್ವೇಷ ಎಂಬ ಐದು ಕ್ಲೇಶಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

[16] ಸ್ಥಾವರಗಳಿಗೆ ಸಂಗವಿಲ್ಲ. ವೃಕ್ಷ, ಲತಾ, ಪರ್ವತಾದಿ ಸ್ಥಾವರ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಇಚ್ಛೆ ಇಲ್ಲ. ಕಾಮ-ಕ್ರೋಧ-ರಾಗ-ದ್ವೇಷಗಳಿಲ್ಲ. ಕರ್ತವ್ಯಾಭಿಮಾನ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಇದನ್ನು ನಿಸ್ಸಂಗ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮಾಡಿದ ಸೃಷ್ಟಿಗಳ ಕ್ರಮವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಒಂದು ಆಸಕ್ತಿಕರವಾದ ವಿನ್ಯಾಸ ಕಾಣುತ್ತದೆ:

1. ಅವಿದ್ಯಾಸರ್ಗ – ತಮೋಗುಣಪ್ರಧಾನ.
2. ಸ್ಥಾವರಸರ್ಗ – ನಿಸ್ಸಂಗ, ಆದರೆ ಸೃಷ್ಟಿವಿಸ್ತಾರಕ್ಕೆ ಅಸಮರ್ಥ.
3. ತಿರ್ಯಕ್ಸ್ರೋತಸ್ – ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿದೆ, ಆದರೆ ವಿವೇಕ ಕಡಿಮೆ.
4. ಊರ್ಧ್ವಸ್ರೋತಸ್ (ದೇವರು) – ಸುಖಪ್ರಧಾನ, ಆದರೆ ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರ ಸೀಮಿತ.
5. ಅವಾಕ್ಸ್ರೋತಸ್ (ಮನುಷ್ಯ) – ಧರ್ಮ, ಕರ್ಮ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯ.

ಅಂದರೆ "ನಿಸ್ಸಂಗ" ಎಂಬ ಗುಣವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಶ್ಲಾಘಿಸಿದ್ದರೂ, ಸೃಷ್ಟಿಯ ಉದ್ದೇಶ ಕೇವಲ ನಿಸ್ಸಂಗತೆಯಲ್ಲ; ಧರ್ಮಸಾಧನೆ ಮತ್ತು ಆತ್ಮೋನ್ನತಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಜೀವವರ್ಗದ ಪ್ರಕಟಣೆಯಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ಕ್ರಮೇಣ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಾನವಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ "ಪರಸಾಧಕ" ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಸೃಷ್ಟಿಯ ಹಂತದ[17] ಸ್ಥಾವರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮುಖ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದೆನು. ಆದರೆ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕೆಂಬ ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಅದು ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದುಃಖಭರಿತವಾದ ತಿರ್ಯಕ್ಸ್ರೋತಸ್ಸರ್ಗವು (ಪಶುಸೃಷ್ಟಿ - ಪಶು, ಪಕ್ಷಿ, ಕೀಟಾದಿಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ) ಉಂಟಾಯಿತು. ಅದೂ ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಂತದ್ದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದೂ ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಂತದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಮತ್ತೆ ನಾನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಕೂಡಲೇ ಸಾತ್ತ್ವಿಕವಾದ ಊರ್ಧ್ವಸ್ರೋತಸ್ಸರ್ಗವು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅದನ್ನೇ ದೇವಸೃಷ್ಟಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪವೂ ಅತ್ಯಂತ ಸುಖಕರವೂ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದೂ ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು

---

[17] ನಿಸ್ಸಂಗಮಧ್ಯಾಯಂ ಪದದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯ ಎಂದರೆ ಗ್ರಂಥದ ಅಧ್ಯಾಯವಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಒಂದು ಹಂತ/ಪ್ರಕಾರ. ಬಂಧನವಿಲ್ಲದ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸೃಷ್ಟಿಹಂತ. ಆಸಕ್ತಿ-ಕರ್ಮ-ಬಂಧನಗಳಿಂದ ದೂರವಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಹಂತ. ಅದು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾವರ ಸೃಷ್ಟಿ.

ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಧಿಸುವಂತದ್ದಲ್ಲವೆಂದು[18] ತಿಳಿದು ಮತ್ತೆ ನನ್ನ ಪ್ರಭುವಾದ ಶಿವನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿದೆನು. ಆಗ ಶಂಕರನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ರಾಜಸಪ್ರಧಾನವಾದ ಮಾನವಸೃಷ್ಟಿಯು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಅವಾಕ್ಸ್ರೋತಸ್ಸರ್ಗವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಪರಮ ಸಾಧಕವಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ.[19] ಅನಂತರ ಮಹಾದೇವನ

---

[18] ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು "ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶ" (ಆತ್ಮನಃ ಸಾಧಕಮ್) ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ; ಆ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮನು ಕ್ರಮೇಣ ವಿವಿಧ ಜೀವವರ್ಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು "ಪರಸಾಧಕ" ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಈ "ಉದ್ದೇಶ" ಎಂದರೆ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ, ಧರ್ಮ-ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಜೀವಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಕಟಣೆ ಎಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಅರ್ಥವು ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಲ್ಲ; ಸಂದರ್ಭದಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾದದ್ದು.

[19] ಮಾನವನ ವಿಶೇಷತೆ: ಬಂಧನವೂ ಇದೆ. ವಿವೇಕವೂ ಇದೆ. ಸಾಧನೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾನವ ಜನ್ಮವೇ ಪರಮ ಸಾಧಕ.

ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಭೂತಾದಿಸರ್ಗವು ಉಂಟಾಯಿತು.[20] ಹೀಗೆ ನನ್ನಿಂದ

ದೇವತ್ವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಾನವತ್ವವೇ ಉನ್ನತ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ವಿವೇಕ-ವೈರಾಗ್ಯ-ಭಕ್ತಿ-ಜ್ಞಾನ ಮಾನವನಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಧ್ಯ.

[20] 44ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಭೂತಾದಿಸೃಷ್ಟಿಯು ಮನುಷ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ನಂತರ ಹೇಗಾಗುತ್ತದೆ? ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರಗಳು, ಪಂಚಭೂತಗಳು ಮತ್ತು ಏಕಾದಶ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಈ ಐದು ಸೃಷ್ಟಿಗಳ ಮೊದಲೇ ನಡೆದದ್ದಲ್ಲವೇ? ಹೌದು – ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರ, ಪಂಚಭೂತ, ಏಕಾದಶ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮಾನವನಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಶ್ಲೋಕ 44ರಲ್ಲಿ "ಭೂತಾದಿಕ ಸೃಷ್ಟಿ" ಎಂದಿರುವುದು ಕಾಲಕ್ರಮದ ಹೊಸ ಸೃಷ್ಟಿ ಅಲ್ಲ. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ "ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮ"ಗಳಿವೆ: (1) ತತ್ತ್ವಸೃಷ್ಟಿ/ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸೃಷ್ಟಿ (Logical-causal order). ಇದರಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತ -> ಮಹತ್-> ಅಹಂಕಾರ-> ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರ -> ಪಂಚಭೂತ-> ಏಕಾದಶ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು-> ಲೋಕ-ಶರೀರಗಳು (ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ). ಇದು ಸೃಷ್ಟಿಯ ತತ್ತ್ವಾಧಾರ. ಇದು ಮನುಷ್ಯ-ದೇವತೆಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. (2) ಜೀವಪ್ರಧಾನ ಸೃಷ್ಟಿ (Experiential/ Jiva-centered order). ಇಲ್ಲಿ ಜೀವಿಗಳ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಎ) ಪಾಪಸರ್ಗ (ಅವಿದ್ಯಾಪಂಚಕ) (ಬಿ) ಸ್ಥಾವರ (ಸಿ) ತಿರ್ಯಕ್ಸ್ರೋತ

ಐದು ವಿಧದ ವೈಕೃತ ಸೃಷ್ಟಿಗಳು ನಡೆದವು.

ತ್ರಯಸ್ಸರ್ಗಾಃ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಶ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಾಃ ।
ತತ್ರಾದ್ಯೋ ಮಹತಸ್ಸರ್ಗೋ ದ್ವಿತೀಯಃ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೌತಿಕಃ ॥ 45 ॥
ವೈಕಾರಿಕಸ್ತೃತೀಯಶ್ಚ ಇತ್ಯೇತೇ ಪ್ರಕೃತಾಸ್ತ್ರಯಃ ।
ಏವಂ ಚಾಷ್ಟವಿಧಾಸ್ಸರ್ಗಾಃ ಪ್ರಕೃತೇರ್ವೈಕೃತೈಃ ಸಹ ॥ 46 ॥

ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮೂರು ಸೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

(ಡಿ) ದೇವ (ಇ) ಮಾನವ. ಇಲ್ಲಿ ಗಮನ ಜೀವಯೋನಿಗಳ ಮೇಲೆ. ತತ್ತ್ವಗಳ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ 44ನೇ ಶ್ಲೋಕದ "ಭೂತಾದಿಕ ಸೃಷ್ಟಿ" ಏನು? ಇಲ್ಲಿ "ತತಃ" ಎಂದರೆ ಕಾಲಕ್ರಮದ ನಂತರ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಪೂರಕ ಹಂತ ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಇದೆ. ಅಂದರೆ "ಈ ಐದು ವಿಧದ ಜೀವಸೃಷ್ಟಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭೂತ-ಇಂದ್ರಿಯ-ತನ್ಮಾತ್ರಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೂಲಕವೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ." ಇಲ್ಲಿ "ಭೂತಾದಿಕ"ವು ಹೊಸ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲ. ಭೂತಾದಿಕ ಅಂದರೆ ಪಂಚಭೂತಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೀಕರಣ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸ್ಥಾಪನೆ. ಶರೀರ-ಲೋಕಗಳ ಕಾರ್ಯಾರಂಭ. ಇದು ತತ್ತ್ವಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಅಲ್ಲ. ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ/ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿ.

ಮೊದಲನೆಯದು ಮಹತ್ಸರ್ಗ[21]. ಎರಡನೆಯದು ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೂತ

[21] ಮಹತ್ಸರ್ಗ: ಅವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಮಹತ್/ ಬುದ್ಧಿತತ್ತ್ವದ ಉದಯ. ಇದು ಜಾಗೃತ ಚೇತನತತ್ತ್ವದ ಮೊದಲ ಹಂತ.

(ತನ್ಮಾತ್ರ) ಸರ್ಗ[22]. ಮೂರನೆಯದು ವೈಕಾರಿಕ ಸರ್ಗ[23]. ಇವೇ ಮೂರು ಪ್ರಾಕೃತ ಸೃಷ್ಟಿಗಳು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಐದು

---

[22] ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೌತಿಕ ಸರ್ಗ: ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದು – ಅಹಂಕಾರ, ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರಗಳು, ಮತ್ತು ಏಕಾದಶ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು (5 ಜ್ಞಾನ + 5 ಕರ್ಮ + ಮನಸ್ಸು). ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ. ಇನ್ನೂ ಸ್ಥೂಲ ಲೋಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೌತಿಕ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಸೇರಿಲ್ಲವೇ? ಇಲ್ಲ. "ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೌತಿಕಸರ್ಗ" ದಲ್ಲಿ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಸೇರಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರಗಳು. ಪಂಚಭೂತಗಳ ಕಾರಣರೂಪ ಮಾತ್ರ. "ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೌತಿಕ" ಎಂಬ ಪದದ ನಿಖರ ಅರ್ಥ: ಸೂಕ್ಷ್ಮ+ಭೌತಿಕ. ಭೌತಿಕ=ಭೂತಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ, ಭೂತಗಳೇ ಎಂದು ಅಲ್ಲ. ಸೂಕ್ಷ್ಮ = ಸ್ಥೂಲವಾಗದ, ಇಂದ್ರಿಯಗೋಚರವಾಗದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೌತಿಕ = ಭವಿಷ್ಯದ ಭೂತಗಳ ಕಾರಣರೂಪವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತತ್ತ್ವಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೌತಿಕ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳು ಸೇರಿಲ್ಲ. ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವುದು 46ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ವೈಕಾರಿಕ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ.

ವೈಕೃತ ಸೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಒಟ್ಟು ಎಂಟು[24] ವಿಧದ ಸೃಷ್ಟಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಕೌಮಾರೋ ನವಮಃ ಪ್ರೋಕ್ತಃ ಪ್ರಾಕೃತೋ ವೈಕೃತಶ್ಚ ಸಃ ।
ಏಷಾಮವಾಂತರೋ ಭೇದೋ ಮಯಾ ವಕ್ತುಂ ನ ಶಕ್ಯತೇ ॥ 47 ॥
ಅಲ್ಪತ್ವಾದುಪಯೋಗಸ್ಯ ವಚ್ಮಿ ಸರ್ಗಂ ದ್ವಿಜಾತ್ಮಕಮ್ ।
ಕೌಮಾರಃ ಸನಕಾದೀನಾಂ ಯತ್ರ ಸರ್ಗೋ ಮಹಾನಭೂತ್ ॥ 48 ॥
ಸನಕಾದ್ಯಾಃ ಸುತಾ ಮೇ ಹಿ ಮಾನಸಾ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಮಿತಾಃ ।
ಮಹಾವೈರಾಗ್ಯಸಂಪನ್ನಾ ಅಭವನ್ಪಂಚ ಸುವ್ರತಾಃ ॥ 49 ॥

---

[23] ವೈಕಾರಿಕ=ವಿಕಾರದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಂಚಭೂತಗಳ ಸ್ಥೂಲರೂಪ, ಲೋಕಗಳು ಮತ್ತು ಶರೀರಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ – ಇವು ಸೇರಿವೆ. ಇದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ -> ಸ್ಥೂಲ ಪರಿವರ್ತನೆ.

[24] ಅಷ್ಟವಿಧದ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಂದರೆ 3 ಪ್ರಕೃತಸೃಷ್ಟಿಗಳು (1. ಮಹತ್ಸರ್ಗ 2. ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೌತಿಕಸರ್ಗ 3. ವೈಕಾರಿಕಸರ್ಗ) + 5 ವೈಕೃತ ಸೃಷ್ಟಿಗಳು (4. ಪಾಪಸರ್ಗ 6. ಸ್ಥಾವರ 7. ತಿರ್ಯಕ್ಸ್ರೋತ 8. ದೇವ 9. ಮಾನವ). 3+5=8.

ಮಯಾಜ್ಞಪ್ತಾ ಅಪಿ ಚ ತೇ ಸಂಸಾರವಿಮುಖಾ ಬುಧಾಃ ।
ಶಿವಧ್ಯಾನೈಕಮನಸೋ ನ ಸೃಷ್ಟೌ ಚಕ್ರಿರೇ ಮತಿಮ್ ॥ 50 ॥

ಕೌಮಾರಸೃಷ್ಟಿ[25]ಯನ್ನು ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

---

[25] ಕೌಮಾರಸೃಷ್ಟಿ=ಸನಕ, ಸನಂದನ, ಸನಾತನ, ಸನತ್ಕುಮಾರ ಮತ್ತು ಸನತ್ಸುಜಾತರೆಂಬ ಐವರ ಸೃಷ್ಟಿ. ಇವರು ಶಾಶ್ವತ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳು. ಜನ್ಮದಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧರು. ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗದವರು. ನಿವೃತ್ತಿಮಾರ್ಗದ ಪ್ರತೀಕ. ಇವರೇ ಬ್ರಹ್ಮನ ಮೊದಲ ಪುತ್ರರು. ಪ್ರಾಕೃತೋ ವೈಕೃತಶ್ಚ – ಎಂದು ಏಕೆ ಎರಡೂ ಬಗೆಯದ್ದಾಗಿದೆ? ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಮರ್ಮವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೇ ದೇಹವುಂಟಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಾನಸ ಪುತ್ರರಾದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಜನ್ಮವು ಪ್ರಾಕೃತಸೃಷ್ಟಿ. ಇವರು ಜೀವವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟರಾದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಜನ್ಮವು ವೈಕೃತ ಸೃಷ್ಟಿ. ಆದರೆ ಇವರು ಕರ್ಮಬಂಧನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವವರಲ್ಲ. ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣರಲ್ಲ. ನಿವೃತ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇವರ ಹುಟ್ಟು ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಾಕೃತವೂ ಅಲ್ಲ. ಪೂರ್ಣ ವೈಕೃತವೂ ಅಲ್ಲ.

ಅದು ಪ್ರಾಕೃತವೂ ಹೌದು, ವೈಕೃತವೂ ಹೌದು. ಇವುಗಳ ಆಂತರಿಕ ಭೇದವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳಲು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ[26].

---

[26] ಅವಾಂತರೋ ಭೇದೋ ವಕ್ತುಂ ನ ಶಕ್ಯತೇ – ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ವಾಕ್ಯ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: "ಇವರ ಸ್ಥಿತಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ತತ್ತ್ವವರ್ಗೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿ-ವಿಕೃತಿ ಎಂಬ ವಿಭಾಗಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೇದವನ್ನು ನಾನೂ ಕೂಡ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೇಳಲಾರೆ." ಅರ್ಥಾತ್ ಇದು ತತ್ತ್ವಾತೀತ ಸ್ಥಿತಿ. ವರ್ಣನೆಗೆ ಮೀರಿದ ವರ್ಗ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೌಮಾರ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಅರ್ಥೈಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ದೃಷ್ಟಿ	ವಿವರಣೆ
ಸಾಂಖ್ಯ	ಅಸಕ್ತ ಜ್ಞಾನಜೀವಿಗಳು
ವೇದಾಂತ	ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನನಿಷ್ಠರು
ಶೈವ	ಪಾಶರಹಿತ ಆತ್ಮಗಳು
ಪುರಾಣ	ನಿವೃತ್ತಿಮಾರ್ಗದ ಆದರ್ಶ

ಒಂದೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಕೌಮಾರಸೃಷ್ಟಿಯು ಒಂಬತ್ತನೆಯದು. ಅದು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿದೆ. ವಿಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ

ಪ್ರಾಕೃತವೂ ವೈಕೃತವೂ ಆದ ದ್ವಿಜಾತ್ಮಕ[27] (ಎರಡು

ಸೇರಿದೆ. ಆದರೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ಮೀರಿದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಘೋಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಕಾಣುವ "ತತ್ತ್ವಸೀಮೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ" ಶ್ಲೋಕ. ಅದಕ್ಕೇ ಇದು ಅಷ್ಟು ಆಳವಾದದ್ದು.

[27] ಇಲ್ಲಿ ದ್ವಿಜಾತ್ಮಕ ಎಂಬ ಪದವು ಬಹಳ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

- ಪ್ರಾಕೃತ ಸರ್ಗ ಎಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ತತ್ತ್ವವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಂತ.
- ವೈಕೃತ ಸರ್ಗ ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ನಡೆಯುವ ಜೀವಸೃಷ್ಟಿ.

ಆದರೆ ಸನಕಾದಿಗಳು ಈ ಎರಡರ ನಡುವಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

- ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಾನಸಪುತ್ರರು – ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಕೃತ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ.
- ಆದರೆ ಅವರು ಪ್ರಕೃತಿಬಂಧನವನ್ನು ಮೀರಿದ ಜ್ಞಾನ-ವೈರಾಗ್ಯಸ್ವರೂಪರು – ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತ ತತ್ತ್ವದೊಂದಿಗೆ ಸಹ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ) ಆ ಕೌಮಾರಸೃಷ್ಟಿಯು ಸೃಷ್ಟಿವಿಸ್ತಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಹೊಂದಿರದಿದ್ದರೂ, ಅದರ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಮಹತ್ವದಿಂದಾಗಿ ಈಗ ಅದನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸನಕಾದಿಗಳ ಮಹತ್ತಾದ ಕೌಮಾರಸೃಷ್ಟಿಯು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಸನಕಾದಿಗಳು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಪುತ್ರರು. ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಅತ್ಯಂತ ವೈರಾಗ್ಯಸಂಪನ್ನರಾದ ಐದು ಮಹಾವ್ರತಧಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ನಾನು ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರೂ, ಅವರು ಸಂಸಾರದಿಂದ ವಿಮುಖರಾಗಿದ್ದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದರಿಂದ, ಶಿವಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನೆಟ್ಟಿದ್ದ ಅವರು ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ

ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೌಮಾರಸರ್ಗವನ್ನು "ಪ್ರಾಕೃತವೂ ಹೌದು, ವೈಕೃತವೂ ಹೌದು" ಎಂದು ಹೇಳಿ, ತಕ್ಷಣವೇ "ದ್ವಿಜಾತ್ಮಕ" ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಪದವು ಕೇವಲ "ಎರಡು ವಿಧ" ಎಂಬುದಲ್ಲ; ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯ ದ್ವಿಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಪದವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಲಿಲ್ಲ.[28]

ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಂ ಚ ತೈರ್ದತ್ತಂ ಶ್ರುತ್ವಾಹಂ ಮುನಿಸತ್ತಮ ।
ಅಕಾರ್ಷಂ ಕ್ರೋಧಮತ್ಯುಗ್ರಂ ಮೋಹಮಾಪ್ತಶ್ಚ ನಾರದ ॥ 51 ॥
ಕ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ಮೋಹಿತಸ್ಯಾಥ ವಿಹ್ವಲಸ್ಯ ಮುನೇ ಮಮ ।
ಕ್ರೋಧೇನ ಖಲು ನೇತ್ರಾಭ್ಯಾಂ ಪ್ರಾಪತನ್ನಶ್ರುಬಿಂದವಃ ॥ 52 ॥
ತಸ್ಮಿನ್ನವಸರೇ ತತ್ರ ಸ್ಮೃತೇನ ಮನಸಾ ಮಯಾ ।
ಪ್ರಬೋಧಿತೋಽಹಂ ತ್ವರಿತಮಾಗತೇನ ಹಿ ವಿಷ್ಣುನಾ ॥ 53 ॥
ತಪಃ ಕುರು ಶಿವಸ್ಯೇತಿ ಹರಿಣಾ ಶಿಕ್ಷಿತೋಽಪ್ಯಹಮ್ ।
ತಪೋಽಕಾರೀ ಮಹದ್ಘೋರಂ ಪರಮಂ ಮುನಿಸತ್ತಮ ॥ 54 ॥
ತಪಸ್ಯತಶ್ಚ ಸೃಷ್ಟ್ಯರ್ಥಂ ಭ್ರುವೋರ್ಘ್ರಾಣಸ್ಯ ಮಧ್ಯತಃ ।

---

[28] ಕೌಮಾರಸೃಷ್ಟಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ: ಜನ್ಮಸಿದ್ಧ ಜ್ಞಾನ, ಕರ್ಮಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಅಭಾವ, ನಿವೃತ್ತಿಮಾರ್ಗದ ಪ್ರತೀಕ, ಮತ್ತು ಶಿವಧ್ಯಾನಪರತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕವೃದ್ಧಿಗೆ ಅಲ್ಪೋಪಯೋಗ. ಆದರೆ ಮೋಕ್ಷತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಮಹೋಪಯೋಗ. ಇದಕ್ಕೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: “ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಕಡಿಮೆ, ಆದರೆ ತತ್ತ್ವದ ಮಹತ್ವ ಅಪಾರ.”

ಅವಿಮುಕ್ತಾಭಿಧಾದ್ದೇಶಾತ್ಸ್ವಕೀಯಾನ್ಮೇ ವಿಶೇಷತಃ ॥ 55 ॥
ತ್ರಿಮೂರ್ತೀನಾಂ ಮಹೇಶಸ್ಯ ಪ್ರಾದುರಾಸೀದ್ಘೃಣಾನಿಧಿಃ ।
ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರೋ ಭೂತ್ವಾ ಪೂರ್ಣಾಂಶಸ್ಸಕಲೇಶ್ವರಃ ॥ 56 ॥

ಮುನಿಸತ್ತಮ ! ನಾರದ ! ಅವರ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೇಳಿದ ನಾನು ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೋಧಗೊಂಡೆನು. ಆ ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಮೋಹವೂ ನನ್ನನ್ನು ಆವರಿಸಿತು. ಮುನಿಯೇ ! ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಮೋಹಿತನಾಗಿ ವ್ಯಾಕುಲನಾಗಿದ್ದ ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಕೋಪದ ಕಾರಣ ಅಶ್ರುಬಿಂದುಗಳು ಸುರಿಯತೊಡಗಿದವು. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದೆನು. ಆಗ ತಕ್ಷಣವೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ವಿಷ್ಣುವು ನನ್ನನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದನು. "ಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡು" ಎಂದು ಹರಿಯು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಅವನ ಉಪದೇಶದಂತೆ ನಾನು ಅತ್ಯಂತ ಘೋರವಾದ ಮಹಾತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿದೆನು. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ನಾನು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ನನ್ನ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಘ್ರಾಣದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ "ಅವಿಮುಕ್ತ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ವಿಶೇಷ

ಸ್ಥಳದಿಂದ[29], ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೂ ಮಹೇಶ್ವರನಾದ, ಕರುಣಾನಿಧಿಯೂ, ಸಕಲೇಶ್ವರನೂ, ಪೂರ್ಣಾಂಶಸ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರನು ಪ್ರಕಟನಾದನು.[30]

---

[29] ಇದು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರ ಅಥವಾ ಭ್ರೂಮಧ್ಯ ಎಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. "ಅವಿಮುಕ್ತ" ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕೇವಲ ಕಾಶಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ, ಮಾನವದೇಹದ ಈ ಪವಿತ್ರ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಾಗಿ ಕೆಲವು ಆಗಮ-ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬರುತ್ತದೆ.

[30] ಇಲ್ಲಿ 51-56ನೇ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಕೌಮಾರ ಸೃಷ್ಟಿಯ ನಂತರ ನಡೆದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ತತ್ತ್ವಘಟನೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕ್ರೋಧ -> ಮೋಹ -> ತಪಸ್ಸು -> ಶಿವಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತೆ. 51ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದುದು – ಬ್ರಹ್ಮನು ಕ್ರೋಧಗೊಂಡದ್ದು ಅಹಂಕಾರಭಂಗದಿಂದ. “ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರು” ಎಂಬ ಭಾವದಿಂದ. 52ನೇ ಶ್ಲೋಕವು ರಾಜಸ-ತಾಮಸ ಗುಣಗಳ ಉದ್ರೇಕವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. 53ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ಸ್ಮೃತಿ, ಸತ್ತ್ವಗುಣ, ಸಂಯಮ ಮತ್ತು ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶ್ಲೋಕ 55ರಲ್ಲಿ “ಅವಿಮುಕ್ತ”

ತಮಜಂ ಶಂಕರಂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತೇಜೋರಾಶಿಮುಮಾಪತಿಮ್ ।
ಸರ್ವಜ್ಞಂ ಸರ್ವಕರ್ತಾರಂ ನೀಲಲೋಹಿತಸಂಜ್ಞಕಮ್ ॥ 57 ॥
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನತ್ವಾ ಮಹಾಭಕ್ತ್ಯಾ ಸ್ತುತ್ವಾಽಹಂ ತು ಪ್ರಹರ್ಷಿತಃ ।
ಅವೋಚಂ ದೇವದೇವೇಶಂ ಸೃಜ ತ್ವಂ ವಿವಿಧಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ॥ 58 ॥
ಶ್ರುತ್ವಾ ಮಮ ವಚಸ್ಸೋಽಥ ದೇವದೇವೋ ಮಹೇಶ್ವರಃ ।
ಸಸರ್ಜ ಸ್ವಾತ್ಮನಸ್ತುಲ್ಯಾನ್ರುದ್ರೋ ರುದ್ರಗಣಾನ್ಬಹೂನ್ ॥ 59 ॥
ಅವೋಚಂ ಪುನರೇವೇಶಂ ಮಹಾರುದ್ರಂ ಮಹೇಶ್ವರಮ್ ।
ಜನ್ಮಮೃತ್ಯುಭಯಾವಿಷ್ಟಾಸ್ಸೃಜ ದೇವ ಪ್ರಜಾ ಇತಿ ॥ 60 ॥
ಏವಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಮಹಾದೇವೋ ಮದ್ವಚಃ ಕರುಣಾನಿಧಿಃ ।
ಪ್ರಹಸ್ಯೋವಾಚ ಮಾಂ ಸದ್ಯಃ ಪ್ರಹಸ್ಯ ಮುನಿಸತ್ತಮ ॥ 61 ॥

ಅಜನ್ಮನಾದ, ಶಂಕರನಾದ, ತೇಜೋರಾಶಿಯಾದ,

ಎಂಬ ಪದವು ಶಿವನ ಶಾಶ್ವತ ನಿವಾಸವಾದ ಕಾಶಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ಸೇರಿದುದು ಎನ್ನುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಇದು ಮೋಕ್ಷದ ಸಂಕೇತ. ಶ್ಲೋಕ 56ರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರರ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಶಕ್ತಿ + ಶಿವ = ಅಖಂಡ ಸತ್ಯ. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲಕಾರಣ. ಕ್ರೋಧ-ಮೋಹಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿರೋಧವಾದ ಕರುಣೆ ಮತ್ತು ಸಮತೋಲನ.

ಉಮಾಪತಿಯಾದ, ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಸರ್ವಕರ್ತಾರನೂ ಆದ ನೀಲಲೋಹಿತನನ್ನು ಕಂಡು ನಾನು ಮಹಾಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಸ್ತುತಿಸಿ ಪರಮಾನಂದದಿಂದ ಹೀಗೆಂದೆನು: "ದೇವದೇವೇಶ ! ನೀನೇ ವಿವಿಧ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸು." ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ದೇವದೇವ ಮಹೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಸಮಾನರಾದ ಅನೇಕ ರುದ್ರಗಣಗಳನ್ನು[31] ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಆಗ ನಾನು ಮತ್ತೆ ಈಶ್ವರನಾದ ಮಹಾರುದ್ರನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆನು: "ದೇವ ! ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುವ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು[32] ಸೃಷ್ಟಿಸು."[33]

---

[31] ರುದ್ರಗಣಗಳು ಸಂಸಾರಾತೀತ. ಲಯಪ್ರಧಾನ.

[32] ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಆಶಯ: ಸಂಸಾರ ಚಕ್ರವು ಆರಂಭವಾಗಬೇಕು. ಭೋಗ-ಮೋಕ್ಷ ಎರಡಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶ ಇರುವ ಪ್ರಜೆಗಳು ಬೇಕು, ಎನ್ನುವುದು.

[33] ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ವಿಚಾರ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮನು ಮಹೇಶ್ವರನಿಗೆ: "ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸು." ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಮಹೇಶ್ವರನು ಕೂಡಲೇ ತನ್ನಂತೆಯೇ ರುದ್ರಗಣಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ತೃಪ್ತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದದ್ದು

ಮುನಿಸತ್ತಮ! ನನ್ನ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕರುಣಾನಿಧಿಯಾದ ಮಹಾದೇವನು ನಗುತ್ತಲೇ[34] ಕೂಡಲೇ ನನಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ಮಹಾದೇವ ಉವಾಚ ।

ಜನ್ಮಮೃತ್ಯುಭಯಾವಿಷ್ಟಾ ನಾಹಂ ಸ್ರಕ್ಷ್ಯೇ ಪ್ರಜಾ ವಿಧೇ ।
ಅಶೋಭನಾಃ ಕರ್ಮವಶಾ ವಿಮಗ್ನಾ ದುಃಖವಾರಿಧೌ ॥ 62 ॥
ಅಹಂ ದುಃಖೋದಧೌ ಮಗ್ನಾ ಉದ್ಧರಿಷ್ಯಾಮಿ ಚ ಪ್ರಜಾಃ ।
ಸಮ್ಯಕ್ಜ್ಞಾನಪ್ರದಾನೇನ ಗುರುಮೂರ್ತಿಪರಿಗ್ರಹಃ ॥ 63 ॥

ಅಮರ ರುದ್ರಗಣಗಳಲ್ಲ, ಜನನ-ಮರಣಗಳ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುವ ಜೀವಸೃಷ್ಟಿ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಪುನಃ "ಜನ್ಮಮೃತ್ಯುಭಯಾವಿಷ್ಟಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸೃಜ" ಎಂದು ವಿನಂತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸಂವಾದವು ಅಮರ ದೈವಿಕ ಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಸಂಸಾರಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುವ ಜೀವಸೃಷ್ಟಿಗಳ ನಡುವಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಬಹಳ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಮುಖ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

[34] ಈ ಪ್ರಹಾಸ (ನಗು) ಅಹಂಕಾರ ತಿರಸ್ಕಾರವಲ್ಲ. ತತ್ತ್ವಬೋಧೆಯ ಪೂರ್ವಸೂಚನೆ.

ತ್ವಮೇವ ಸೃಜ ದುಃಖಾಢ್ಯಾಃ ಪ್ರಜಾಸ್ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಪತೇ ।
ಮದಾಜ್ಞಯಾ ನ ಬದ್ಧಸ್ತ್ವಂ ಮಾಯಯಾ ಸಂಭವಿಷ್ಯತಿ ॥ 64 ॥

ಮಹಾದೇವನು ಹೇಳಿದನು[35]: "ವಿಧಿಯೇ! ಜನನ-ಮರಣಗಳ ಭಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ, ಕರ್ಮವಶರಾಗಿರುವ, ದುಃಖಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವ ಇಂತಹ ಅಶೋಭನ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ನಾನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದಿಲ್ಲ[36]. ನಾನು ಗುರುಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಸಮ್ಯಕ್

---

[35] ಶಿವನು ತನ್ನ ಕರ್ತೃತ್ವದ ಮಿತಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಗುರುಸ್ವರೂಪದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಘೋಷಿಸುವ ಭಾಗ ಇದು. ಶಿವನು ಸಂಸಾರವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸೃಷ್ಟಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕರ್ತವ್ಯ. ಮೋಕ್ಷ ಶಿವನ ಅನುಗ್ರಹ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ-ನಿವೃತ್ತಿ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪ.

[36] <u>ತತ್ತ್ವಾರ್ಥ</u>: ಶಿವನು ಕರ್ಮಬಂಧನದ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಲ್ಲ. ದುಃಖ-ಸಂಸಾರ = ಮಾಯಾ-ಕರ್ಮಫಲ. ಅದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದು ಶಿವನ

ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವ ಮೂಲಕ, ದುಃಖಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವ ಆ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತೇನೆ[37]. ಪ್ರಜಾಪತೇ!

ಕಾರ್ಯವಲ್ಲ. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವಾಕ್ಯ: ಶಿವ = ಸಂಸಾರ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ ಅಲ್ಲ.

[37] ತತ್ತ್ವಾರ್ಥ: ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಇಡೀ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ: ಸೃಷ್ಟಿ ಬೇಕು. ಪ್ರಜೆಗಳು ಬೇಕು. ಸಂಸಾರ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಹಾದೇವನು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ: "ಅಂತಹ ಸಂಸಾರಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗುವ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ನಾನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದಿಲ್ಲ." ಅವನ ಕಾರ್ಯವೇ ಬೇರೆ. ಅವನು ಹೇಳುವುದು: ಅಹಂ ದುಃಖೋದಧೌ ಮಗ್ನಾಃ ಉದ್ಧರಿಷ್ಯಾಮಿ ಪ್ರಜಾಃ ಅಂದರೆ, "ದುಃಖಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವವರನ್ನು ನಾನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತುತ್ತೇನೆ." ಅದು ಹೇಗೆ? ಸಮ್ಯಕ್ಜ್ಞಾನಪ್ರದಾನೇನ ಅಂದರೆ ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವ ಮೂಲಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗುರುಮೂರ್ತಿಪರಿಗ್ರಹಃ ಎಂಬ ಪದ ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಶಿವನು ಇಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ಸಂಹಾರಕರ್ತನಾಗಿಯೂ ಅಲ್ಲ, ಜಗದ್ಗುರುವಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು

ದುಃಖಭರಿತವಾದ ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ನೀನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸು. ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ನೀನು ಮಾಯೆಯಿಂದ ಬಂಧಿತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.[38]""

ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಮುಂದೆ ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ, ಯೋಗೇಶ್ವರ, ಜ್ಞಾನಮೂರ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಿವಸ್ವರೂಪಗಳಿಗೆ ಈ ಪುರಾಣವೇ ನೀಡುವ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ಶಿವನ ಪಾತ್ರ = ಉದ್ಧಾರಕ. ವಿಧಾನ = ಜ್ಞಾನಪ್ರದಾನ. ರೂಪ = ಗುರುಮೂರ್ತಿ (ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ). ಸೃಷ್ಟಿಯು ಮೋಕ್ಷವಲ್ಲ. ಶಿವನು ಮೋಕ್ಷದಾಯಕ, ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಲ್ಲ.

[38] <u>ತತ್ತ್ವಾರ್ಥ</u>: ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅಹಂಕಾರಬಾಧೆ ಇಲ್ಲ. ಶಿವಾಜ್ಞೆಯೊಳಗಿನ ಕ್ರಿಯೆ = ಬಂಧನರಹಿತ. ಮದಾಜ್ಞಯಾ ನ ಬದ್ಧಸ್ತ್ವಂ ಮಾಯಯಾ ಸಂಭವಿಷ್ಯತಿ ಇದರ ಅರ್ಥವೂ ಬಹಳ ಗಂಭೀರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿವನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಆಶ್ವಾಸನೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ: "ಈ ಸಂಸಾರಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನೀನು ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಅದರ ಕರ್ಮಬಂಧನವು ನಿನಗೆ ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲ." ಇದು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ "ಈಶ್ವರಾರ್ಪಣಬುದ್ಧಿಯಿಂದ

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಮಾಂ ಸ ಭಗವಾನ್ಸುಶ್ರೀಮಾನ್ನೀಲಲೋಹಿತಃ ।
ಸಗಣಃ ಪಶ್ಯತೋ ಮೇ ಹಿ ದ್ರುತಮಂತರ್ದಧೇ ಹರಃ ॥ 65 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು: "ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ, ಶ್ರೀಮಾನ್ ನೀಲಲೋಹಿತನಾದ ಭಗವಾನ್ ಹರನು ತನ್ನ ಗಣಗಳೊಡನೆ, ನಾನು ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಕೂಡಲೇ ಅಂತರ್ಧಾನನಾದನು."

ಇತಿ ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣೇ ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಂ
ರುದ್ರಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಖಂಡೇ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನೇ
ರುದ್ರಾವತಾರಾವಿರ್ಭಾವವರ್ಣನೋ ನಾಮ
ಪಂಚದಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥
ಇದು ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ
ಪ್ರಥಮಖಂಡ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾವತಾರಾವಿರ್ಭಾವ
ವರ್ಣನೆ ಎಂಬ ಹದಿನೈದನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು.

ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವು ಬಂಧನಕಾರಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ" ಎಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ನೆನಪಿಸುವಂತಹ ಸುಂದರ ನಿರೂಪಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ 16: ಸೃಷ್ಟಿವರ್ಣನಃ

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ ।
ಶಬ್ದಾದೀನಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ಪಂಚೀಕೃತ್ವಾಹಮಾತ್ಮನಾ ।
ತೇಭ್ಯಃ ಸ್ಥೂಲಂ ನಭೋ ವಾಯುಂ ವಹ್ನಿಂ ಚೈವ ಜಲಂ ಮಹೀಮ್ ॥ 1 ॥
ಪರ್ವತಾಂಶ್ಚ ಸಮುದ್ರಾಂಶ್ಚ ವೃಕ್ಷಾದೀನಪಿ ನಾರದ ।
ಕಲಾದಿಯುಗಪರ್ಯಂತಾನ್ಕಾಲಾನನ್ಯಾನವಾಸೃಜಮ್ ॥ 2 ॥

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು[1]: “ನಾರದ ! ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ ಮತ್ತು

---

[1] **ಈ 1-2ನೇ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಹಿಂದಿನ ತತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಮುಂದುವರೆಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮನು ಸ್ಥೂಲ ಜಗತ್ತಿನ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿದನು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ.**

ಗಂಧ ಎಂಬ ತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು[2] ಪಂಚೀಕರಣ[3] ಮಾಡಿ, ಅವುಗಳಿಂದ

---

[2] ಇಲ್ಲಿ ಭೂತಾನಿ ಎಂದರೆ ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರಗಳು (ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭೌತಿಕ). ಏಕೆಂದರೆ, ಪಂಚೀಕರಣವು ತನ್ಮಾತ್ರಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಮಾತ್ರ ಸ್ಥೂಲ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ.

[3] ಪಂಚೀಕರಣ=ಪ್ರತಿ ಭೂತವೂ ತನ್ನದೇ ಅಂಶ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಇತರ ನಾಲ್ಕರ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಮಿಶ್ರಣವಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಸ್ಥೂಲ ಪೃಥ್ವಿ = ಗಂಧ ಪ್ರಧಾನ + ಶಬ್ದ/ ಸ್ಪರ್ಶ/ ರೂಪ/ ರಸಗಳ ಅಂಶಗಳ ಮಿಶ್ರಣ. ಇದರಿಂದಲೇ ಸ್ಥೂಲ ಲೋಕದಲ್ಲಿ "ಎಲ್ಲವೂ ಎಲ್ಲದರೊಂದಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ" ಎಂಬ ಭೌತಿಕ ಸತ್ಯವೂ ಬರುತ್ತದೆ.

ಪಂಚೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು 5 ತನ್ಮಾತ್ರಾಧಾರಿತ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭೂತವನ್ನು 2 ಭಾಗ (1/2 ಮತ್ತು 1/2) ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೇ ಅರ್ಧವನ್ನು ಮತ್ತೆ 4 ಸಮಭಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (1/4)/4=1/8. ಸ್ಥೂಲಭೂತದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭೂತದ ಅರ್ಧ ಮತ್ತು ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭೂತಗಳ ತಲಾ 1/8 ಭಾಗವು ಸೇರಿರುತ್ತದೆ.

ಸ್ಥೂಲಭೂತ (Result)	ಆಕಾಶ (A)	ವಾಯು (V)	ಅಗ್ನಿ (F)	ಜಲ (J)	ಪೃಥ್ವಿ (P)
ಸ್ಥೂಲ ಆಕಾಶ	1/2	1/8	1/8	1/8	1/8
ಸ್ಥೂಲ ವಾಯು	1/8	1/2	1/8	1/8	1/8
ಸ್ಥೂಲ ಅಗ್ನಿ	1/8	1/8	1/2	1/8	1/8
ಸ್ಥೂಲ ಜಲ	1/8	1/8	1/8	1/2	1/8
ಸ್ಥೂಲ ಪೃಥ್ವಿ	1/8	1/8	1/8	1/8	1/2

ಗಮನಿಸಿ: ಪ್ರತಿ ಸಾಲಿನ ಮೊತ್ತ – 1/2 + (4 x 1/8) = 1.

ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಪಂಚೀಕರಣ ಎನ್ನುವುದು ನೇರವಾಗಿ “ಪಂಚೀಕರಣ” ಎಂಬ ಪದದೊಂದಿಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸ್ಥೂಲಸೃಷ್ಟಿ ಹೇಗೆ ಆಯಿತು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗುವ ಮಂತ್ರಗಳು/ವಾಕ್ಯಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ನಂತರ ಆಚಾರ್ಯರು (ಶಂಕರ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು) ಅದನ್ನೇ ಪಂಚೀಕರಣವೆಂದು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೆಳಗೆ “ಪಂಚೀಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ”ಗೆ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೊಡುವ ಪ್ರಮುಖ ಆಧಾರ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡೋಣ. (1) ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ (ತ್ರಿವೃತ್ಕರಣ – 3 ಭೂತಗಳ ಮಿಶ್ರಣ): ಛಾಂದೋಗ್ಯ 6.3-6.4 ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ತೇಜಸ್ಸು (ಅಗ್ನಿ), ಆಪಃ (ಜಲ) ಮತ್ತು ಅನ್ನಂ (ಪೃಥ್ವಿ) ಇವುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಮಿಶ್ರಣ ಆಗಿ ಸ್ಥೂಲರೂಪವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅರ್ಥರೂಪದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಕ್ಯ – "ತೇಜಸ್ಸು ಆಪಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಆಪಃ ಅನ್ನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಅನ್ನಂ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ನಂತರ "ತ್ರಿವೃತ್" (ಮೂರು ಭಾಗಗಳ ಮಿಶ್ರಣ) ಆಗಿ ಸ್ಥೂಲಭೂತಗಳಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ "ಮಿಶ್ರಣ ಸೃಷ್ಟಿ"ಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆಧಾರ. (2) ತೈತ್ತಿರೀಯ ಉಪನಿಷತ್ (ಪಂಚಭೂತಕ್ರಮ): ತೈತ್ತಿರೀಯ 2.1 (ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದವಲ್ಲಿ) ತಸ್ಮಾದ್ವಾ ಏತಸ್ಮಾದಾತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭವಃ ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ ಅಗ್ನೇರಾಪಃ ಅದ್ಭ್ಯಃ ಪೃಥಿವೀ ಅರ್ಥಾತ್: ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶ -> ವಾಯು -> ಅಗ್ನಿ -> ಜಲ -> ಪೃಥ್ವಿ. ಇದು ಪಂಚಭೂತ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರ. (3) ಮುಂಡಕ ಉಪನಿಷತ್ (ಸ್ಥೂಲ ಜಗತ್ ಉತ್ಪತ್ತಿ): ಮುಂಡಕ 2.1.3. ತಸ್ಮಾದಗ್ನಿಃ ಸಮಿಧೋ ಯಸ್ಯ ಸೂರ್ಯಃ... ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸೃಷ್ಟಿ-ಘಟಕಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಇದು

ನಾನು ಸ್ಥೂಲವಾದ ಆಕಾಶ, ವಾಯು, ಅಗ್ನಿ, ಜಲ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆನು. ನಂತರ ಪರ್ವತಗಳು, ಸಮುದ್ರಗಳು, ವೃಕ್ಷಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆನು. ಹಾಗೆಯೇ ಕಲಾ ಮೊದಲಾಗಿ ಯುಗದವರೆಗಿನ ವಿವಿಧ ಕಾಲವಿಭಾಗಗಳನ್ನೂ[4]

ಪಂಚೀಕರಣದ ಗಣಿತ ಮಾದರಿಯಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜಗತ್ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕುರಿತಾದ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರ.

ಹಾಗಾದರೆ "ಅರ್ಧ-ಅರ್ಧ + 1/8" ಪಂಚೀಕರಣ ಗಣಿತವು ಎಲ್ಲಿಂದ? ಇದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ "ಗಣಿತ" ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೇದಾಂತ ಪ್ರಕಾರಣ ಗ್ರಂಥಗಳಾದ ಪಂಚದಶೀ (ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ), ವೇದಾಂತಸಾರ, ತತ್ತ್ವಬೋಧ, ವಿವೇಕಚೂಡಾಮಣಿ, ಮತ್ತು ಶಂಕರ ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ-ವಾಕ್ಯಗಳ "ಮಿಶ್ರಣ" ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪಂಚೀಕರಣ ವಿಧಾನ ಎಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

[4] ಕಾಲದ ವಿಭಜನೆಯು ಸ್ಥೂಲಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆಯೇ? ಹೌದು. ವೇದಾಂತ/ಪುರಾಣದ ಸೃಷ್ಟಿ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ "ಕಾಲ" (Time) ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಥೂಲಸೃಷ್ಟಿಯೊಳಗೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. (1) ಕಾಲವು "ಸ್ಥೂಲಭೂತ" ಅಲ್ಲ. ಪಂಚೀಕರಣದಿಂದ ಬಂದದ್ದು –

ನಿರ್ಮಿಸಿದೆನು.

ಸೃಷ್ಟ್ವಾಂತಾನಪರಾಂಶ್ಚಾಪಿ ನಾಹಂ ತುಷ್ಟೋಽಭವಂ ಮುನೇ ।
ತತೋ ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಶಿವಂ ಸಾಂಬಂ ಸಾಧಕಾನಸೃಜಂ ಮುನೇ ॥ 3 ॥

ಪಂಚ ಸ್ಥೂಲಭೂತಗಳು (ಆಕಾಶ, ವಾಯು, ಅಗ್ನಿ, ಜಲ, ಪೃಥ್ವಿ). ಅವುಗಳಿಂದ ಸ್ಥೂಲ ಲೋಕ/ದೇಹಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ. ಆದರೆ ಕಾಲ (ಕಾಲತತ್ತ್ವ)ವು ಈ ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. (2) ಆದರೆ ಕಾಲವು "ಸ್ಥೂಲ ಜಗತ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ" ಯ ಭಾಗ. ಶಿವಪುರಾಣದ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪರ್ವತ, ಸಮುದ್ರ, ವೃಕ್ಷ – ಇವು ಸ್ಥೂಲವಸ್ತುಗಳು. ಹಾಗೆಯೇ ಕಲಾ -> ಯುಗ ಪರ್ಯಂತದ ಕಾಲವಿಭಾಗಗಳು ಕೂಡ "ಸೃಷ್ಟಿ" ಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ "ಕಾಲವಿಭಜನೆ" ಎಂದರೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲದ ಗಣನೆ/ಕ್ರಮವು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗುವುದು. (3) ವೇದಾಂತದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲ = ಮಾಯೆಯ ಉಪಾಧಿ. ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ – ಕಾಲ, ದೇಶ, ಕಾರಣ – ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮಾಯಾ-ಉಪಾಧಿಗಳು. ಜಗತ್ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಇವು ಅಗತ್ಯ. ಇದರ ಅರ್ಥ: ಕಾಲವು "ಪರಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ" ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ವಿಭಿನ್ನವಲ್ಲ. ಆದರೆ "ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ" ಜಗತ್ತಿನ ನಿಯಮವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮರೀಚಿಂ ಚ ಸ್ವನೇತ್ರಾಭ್ಯಾಂ ಹೃದಯಾದ್ಭೃಗುಮೇವ ಚ ।
ಶಿರಸೋಽಗಿರಸಂ ವ್ಯಾನಾತ್ಪುಲಹಂ ಮುನಿಸತ್ತಮಮ್ ॥ 4 ॥
ಉದಾನಾಚ್ಚ ಪುಲಸ್ತ್ಯಂ ಹಿ ವಸಿಷ್ಠಂ ಚ ಸಮಾನತಃ ।
ಕ್ರತುಂ ತ್ವಪಾನಾಚ್ಛ್ರೋತ್ರಾಭ್ಯಾಮತ್ರಿಂ ದಕ್ಷಂ ಚ ಪ್ರಾಣತಃ ॥ 5 ॥
ಅಸೃಜಂ ತ್ವಾಂ ತದೋತ್ಸಂಗಾಚ್ಛಾಯಾಯಾಃ ಕರ್ದಮಂ ಮುನಿಮ್ ।
ಸಂಕಲ್ಪಾದಸೃಜಂ ಧರ್ಮಂ ಸರ್ವಸಾಧನಸಾಧನಮ್ ॥ 6 ॥

ಈ ಸೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕವೂ ನನಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ, ಮುನೇ! ಆಗ ಸಾಂಬಶಿವನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿ, ಸಾಧಕರಲ್ಲಿ[5] ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆನು. ನನ್ನ ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಮರೀಚಿಯನ್ನು, ಹೃದಯದಿಂದ ಭೃಗುವನ್ನು, ಶಿರಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಂಗಿರಸನನ್ನು, ವ್ಯಾನಪ್ರಾಣದಿಂದ ಪುಲಹನನ್ನು, ಉದಾನಪ್ರಾಣದಿಂದ ಪುಲಸ್ತ್ಯನನ್ನು, ಸಮಾನಪ್ರಾಣದಿಂದ

---

[5] ಇಲ್ಲಿ "ಸಾಧಕ" ಎಂದರೆಃ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುವವರು. ಯಜ್ಞಮಾಡುವವರು. ಜ್ಞಾನಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವವರು. ಲೋಕಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುವವರು (ಋಷಿಗಳು).

ವಸಿಷ್ಠನನ್ನು, ಅಪಾನಪ್ರಾಣದಿಂದ ಕ್ರತುವನ್ನು, ಕಿವಿಗಳಿಂದ ಅತ್ರಿಯನ್ನು, ಪ್ರಾಣದಿಂದ ದಕ್ಷನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆನು. ನಿನ್ನನ್ನು ನನ್ನ ಮಡಿಲಿನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆನು. ನನ್ನ ಛಾಯೆಯಿಂದ ಕರ್ದಮ ಮುನಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆನು. ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಸಾಧನೆಗಳಿಗೂ ಮೂಲಸಾಧನವಾದ ಧರ್ಮನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆನು[6].

ಏವಮೇತಾನಹಂ ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ಕೃತಾರ್ಥಸ್ಸಾಧಕೋತ್ತಮಾನ್ ।
ಅಭವಂ ಮುನಿಶಾರ್ದೂಲ ಮಹಾದೇವಪ್ರಸಾದತಃ ॥ 7 ॥

---

[6] ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳು "ಸಾಧಕ ಸೃಷ್ಟಿ" – ಅಂದರೆ ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನೆಗೆ, ಲೋಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ, ಯಜ್ಞ-ತಪಸ್ಸು-ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ಋಷಿಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದರೆ: (1) "ಮಾನವ ಸೃಷ್ಟಿ" ಆದರೂ ಸಾಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಾನವ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಕೂಡ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಬೋಧನೆ, ಯಜ್ಞ-ತಪಸ್ಸು, ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರವರ್ತನೆ ಇವುಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಗುರುಪರಂಪರೆ/ ಋಷಿಪರಂಪರೆ ಬೇಕು. (2) ಆದ್ದರಿಂದ "ಸಾಧಕ ಋಷಿಗಳ" ವಿಶೇಷ ಸೃಷ್ಟಿ. ಇದು "ಪಂಚಮ ಸೃಷ್ಟಿ" ಅಥವಾ "ಭೂತಾದಿ ಸೃಷ್ಟಿ" ಅಲ್ಲ. ಇದು ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿನ ಅವಾಂತರ-ವಿಭಾಗ (sub-creation) ಎಂದು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ತತೋ ಮದಾಜ್ಞಯಾ ತಾತ ಧರ್ಮಃ ಸಂಕಲ್ಪಸಂಭವಃ ।
ಮಾನವಂ ರೂಪಮಾಪನ್ನಸ್ಸಾಧಕೈಸ್ತು ಪ್ರವರ್ತಿತಃ ॥ 8 ॥
ತತೋಽಸೃಜಂ ಸ್ವಗಾತ್ರೇಭ್ಯೋ ವಿವಿಧೇಭ್ಯೋಽಮಿತಾನ್ಸುತಾನ್ ।
ಸುರಾಸುರಾದಿಕಾಂಸ್ತೇಭ್ಯೋ ದತ್ವಾ ತಾಂ ತಾಂ ತನುಂ ಮುನೇ ॥ 9 ॥
ತತೋಽಹಂ ಶಂಕರೇಣಾಥ ಪ್ರೇರಿತೋಂಽತರ್ಗತೇನ ಹ ।
ದ್ವಿಧಾ ಕೃತ್ವಾತ್ಮನೋ ದೇಹಂ ದ್ವಿರೂಪಶ್ಚಾಭವಂ ಮುನೇ ॥ 10 ॥
ಅರ್ಧೇನ ನಾರೀ ಪುರುಷಶ್ಚಾರ್ಧೇನ ಸಂತತೋ ಮುನೇ ।
ಸ ತಸ್ಯಾಮಸೃಜದ್ದ್ವಂದ್ವಂ ಸರ್ವಸಾಧನಮುತ್ತಮಮ್ ॥ 11 ॥
ಸ್ವಾಯಂಭುವೋ ಮನುಸ್ತತ್ರ ಪುರುಷಃ ಪರಸಾಧನಮ್ ।
ಶತರೂಪಾಭಿಧಾ ನಾರೀ ಯೋಗಿನೀ ಸಾ ತಪಸ್ವಿನೀ ॥ 12 ॥
ಸಾ ಪುನರ್ಮನುನಾ ತೇನ ಗೃಹೀತಾತೀವ ಶೋಭನಾ ।
ವಿವಾಹವಿಧಿನಾ ತಾತಾಽಸೃಜತ್ಸರ್ಗಂ ಸಮೈಥುನಮ್ ॥ 13 ॥

ಮುನಿಶಾರ್ದೂಲ! ಮಹಾದೇವನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಈ ಸಾಧಕಶ್ರೇಷ್ಠರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ನಾನು ಕೃತಾರ್ಥನಾದೆನು. ಮಗೂ! ನಂತರ ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಸಂಕಲ್ಪಸಂಭವನಾದ ಧರ್ಮನು ಮಾನವರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಆ ಸಾಧಕರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ

ಪ್ರವರ್ತಿತನಾದನು[7]. ಅನಂತರ ನನ್ನ ದೇಹದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪುತ್ರರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆನು. ಅವರಿಗೆ ದೇವ, ಅಸುರ ಮೊದಲಾದ ವಿವಿಧ ದೇಹಗಳನ್ನು ನೀಡಿದೆನು. ಮುನೇ! ನಂತರ ನನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಂಕರನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ನನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿ ದ್ವಿರೂಪನಾದೆನು. ಒಂದು ಅರ್ಧವು ಪುರುಷರೂಪವೂ, ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಧವು ಸ್ತ್ರೀರೂಪವೂ ಆಯಿತು[8]. ಆ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ ಸರ್ವಸಾಧನವಾದ ದ್ವಂದ್ವ (ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷ ಜೋಡಿ) ಉಂಟಾಯಿತು. ಆ ಪುರುಷನು

---

[7] ಪೌರಾಣಿಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಇದರ ಅರ್ಥ: ಧರ್ಮ=ಒಂದು ತತ್ತ್ವ. ಆದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇದು "ಮಾನವ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ" ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಋಷಿಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

[8] ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು "ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ" ಅಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನು ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಎರಡು ರೂಪಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದನು ಎಂಬ ಸೃಷ್ಟಿಕಥೆ.

ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನು; ಅವನು ಪರಮಸಾಧಕನು[9]. ಆ ಸ್ತ್ರೀಯು ಶತರೂಪೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವಳು; ಅವಳು ಯೋಗಿನಿಯೂ ತಪಸ್ವಿನಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಳು. ನಂತರ ಆ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರಳಾದ ಶತರೂಪೆಯನ್ನು ಮನುವು ವಿವಾಹವಿಧಿಯಂತೆ ಪುನಃ[10] ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಆ ಬಳಿಕ ಅವರಿಂದ ಮೈಥುನಾಧಾರಿತ ಪ್ರಜಾಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ತಸ್ಯಾಂ ತೇನ ಸಮುತ್ಪನ್ನಾಸ್ತನಯಶ್ಚ ಪ್ರಿಯವ್ರತಃ ।
ತಥೈವೋತ್ತಾನಪಾದಶ್ಚ ತಥಾ ಕನ್ಯಾತ್ರಯಂ ಪುನಃ ॥ 14 ॥
ಆಕೂತಿರ್ದೇವಹೂತಿಶ್ಚ ಪ್ರಸೂತಿರಿತಿ ವಿಶ್ರುತಾಃ ।

---

[9] ಇಲ್ಲಿ "ದ್ವಂದ್ವ" ಎಂದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಲೋಕದ ಮೂಲ ಜೋಡಿ. ಮನುಷ್ಯ ಸಂತಾನ ವೃದ್ಧಿಗೆ ಮೈಥುನ/ಗ್ರಹಸ್ಥಾಶ್ರಮ ಮೂಲ ಸಾಧನ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಧಾಟಿ.

[10] ಇಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪ್ರತಿ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಪುನಃ ಪುನಃ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನು ಮತ್ತು ಶತರೂಪೆಯರ ವಿವಾಹವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.

ಆಕೂತಿಂ ರುಚಯೇ ಪ್ರಾದಾತ್ಕರ್ದಮಾಯ ತು ಮಧ್ಯಮಾಮ್ ॥ 15 ॥
ದದೌ ಪ್ರಸೂತಿಂ ದಕ್ಷಾಯೋತ್ತಾನಪಾದಾನುಜಾಂ ಸುತಾಮ್ ।
ತಾಸಾಂ ಪ್ರಸೂತಿಪ್ರಸವೈಸ್ಸರ್ವಂ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಚರಾಚರಮ್ ॥ 16 ॥

ಮನುವಿನಿಂದ ಶತರೂಪೆಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ[11] ಪ್ರಿಯವ್ರತ ಮತ್ತು ಉತ್ತಾನಪಾದರೆಂಬ ಪುತ್ರರೂ, ಅಕೂತಿ, ದೇವಹೂತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಸೂತಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಮೂರು ಕನ್ಯೆಯರೂ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಅಕೂತಿಯನ್ನು ರುಚಿಗೆ, ಮಧ್ಯಮ ಕನ್ಯೆಯಾದ ದೇವಹೂತಿಯನ್ನು ಕರ್ದಮನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಉತ್ತಾನಪಾದನ ತಂಗಿಯಾದ ಪ್ರಸೂತಿಯನ್ನು ದಕ್ಷನಿಗೆ ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು. ಅವರವರ ಸಂತಾನಗಳಿಂದಲೇ ಈ ಸರ್ವ ಚರಾಚರ ಜಗತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಆಕೂತ್ಯಾಂ ಚ ರುಚೇಶ್ಚಾಭೂದ್ದ್ವಂದ್ವಂ ಯಜ್ಞಶ್ಚ ದಕ್ಷಿಣಾ ।

---

[11] ಇಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪ್ರತಿ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಪುನಃ ಪುನಃ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನು ಮತ್ತು ಶತರೂಪೆಯರಿಗೆ ಪ್ರಿಯಂವದ ಮತ್ತು ಉತ್ತಾನಪಾದರೆಂಬ ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.

ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಜಜ್ಞಿರೇ ಪುತ್ರಾ ದಕ್ಷಿಣಾಯಾಂ ಚ ದ್ವಾದಶ ॥ 17 ॥
ದೇವಹೂತ್ಯಾಂ ಕರ್ದಮಾಚ್ಚ ಬಹ್ವ್ಯೋ ಜಾತಾಸ್ಸುತಾ ಮುನೇ ।
ದಕ್ಷಾಜ್ಜಾತಾಶ್ಚತಸ್ರಶ್ಚ ತಥಾ ಪುತ್ರ್ಯಶ್ಚ ವಿಂಶತಿಃ ॥ 18 ॥
ಧರ್ಮಾಯ ದತ್ತಾ ದಕ್ಷೇಣ ಶ್ರದ್ಧಾದ್ಯಾಸ್ತು ತ್ರಯೋದಶ ।
ಶೃಣು ತಾಸಾಂ ಚ ನಾಮಾನಿ ಧರ್ಮಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಮುನೀಶ್ವರ ॥ 19 ॥
ಶ್ರದ್ಧಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀರ್ಧೃತಿಸ್ತುಷ್ಟಿಃ ಪುಷ್ಟಿರ್ಮೇಧಾ ತಥಾ ಕ್ರಿಯಾ ।
ಬುದ್ಧಿರ್ಲಜ್ಜಾ ವಸುಃ ಶಾಂತಿಃ ಸಿದ್ಧಿಃ ಕೀರ್ತಿಸ್ತ್ರಯೋದಶ ॥ 20 ॥

ರುಚಿ ಮತ್ತು ಅಕೂತಿಯರಿಗೆ ಯಜ್ಞ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣೆ ಎಂಬ ಅವಳಿ ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಯಜ್ಞನಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣೆಯಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ಪುತ್ರರು ಜನಿಸಿದರು. ಮುನೇ! ಕರ್ದಮನಿಗೆ ದೇವಹೂತಿಯಿಂದ ಅನೇಕ ಪುತ್ರಿಯರು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಪ್ರಸೂತಿಯಿಂದ ದಕ್ಷನಿಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಪುತ್ರಿಯರು ಜನಿಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮೊದಲಾದ ಹದಿಮೂರು ಪುತ್ರಿಯರನ್ನು ದಕ್ಷನು ಧರ್ಮನಿಗೆ ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು. ಮುನೀಶ್ವರ! ಧರ್ಮನ ಪತ್ನಿಯರಾದ ಅವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೇಳು: ಶ್ರದ್ಧೆ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಧೃತಿ, ತುಷ್ಟಿ, ಪುಷ್ಟಿ, ಮೇಧೆ, ಕ್ರಿಯೆ, ಬುದ್ಧಿ, ಲಜ್ಜೆ, ವಸು, ಶಾಂತಿ, ಸಿದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಕೀರ್ತಿ.

ತಾಭ್ಯಾಂ ಶಿಷ್ಟಾ ಯವೀಯಸ್ಯ ಏಕಾದಶ ಸುಲೋಚನಾಃ ।
ಖ್ಯಾತಿಸ್ಸತ್ಪ್ರಥಸಂಭೂತಿಃ[12] ಸ್ಮೃತಿಃ ಪ್ರೀತಿಃ ಕ್ಷಮಾ ತಥಾ ॥ 21 ॥
ಸನ್ನತಿಶ್ಚಾನುರೂಪಾ[13] ಚ ಊರ್ಜಾ ಸ್ವಾಹಾ ಸ್ವಧಾ ತಥಾ ।
ಭೃಗುರ್ಭವೋ ಮರೀಚಿಶ್ಚ ತಥಾ ಚೈವಾಂಗಿರಾ ಮುನಿಃ ॥ 22 ॥
ಪುಲಸ್ತ್ಯಃ ಪುಲಹಶ್ಚೈವ ಕ್ರತುಶ್ಚರ್ಷಿವರಸ್ತಥಾ ।
ಅತ್ರಿರ್ವಸಿಷ್ಠೋ ವಹ್ನಿಶ್ಚ ಪಿತರಶ್ಚ ಯಥಾಕ್ರಮಮ್ ॥ 23 ॥
ಖ್ಯಾತಾಸ್ತಾ ಜಗೃಹುಃ ಕನ್ಯಾ ಭೃಗ್ವಾದ್ಯಾಸ್ಸಾಧಕಾ ವರಾಃ ।
ತತಸ್ಸಂಪೂರಿತಂ ಸರ್ವಂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಂ ಸಚರಾಚರಮ್ ॥ 24 ॥

---

[12] ಅರಮನೆ ಪ್ರಕಾಶನದಲ್ಲಿ ಮೂಲಶ್ಲೋಕವು "ಖ್ಯಾತಿಸ್ಸತ್ಪ್ರಥಸಂಭೂತಿಃ" ಎಂದಿದ್ದರೂ, ಉಳಿದ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ಇದು ಖ್ಯಾತಿ, ಸತಿ ಮತ್ತು ಸಂಭೂತಿಯರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಮೂಲಪಾಠವು ಬಹುಷಃ "ಖ್ಯಾತಿಸ್ಸತ್ಯಥಸಂಭೂತಿಃ" ಎಂದು ಇರಬಹುದೇ?

[13] ಅರಮನೆ ಪ್ರಕಾಶನದಲ್ಲಿ ಮೂಲಶ್ಲೋಕವು "ಸನ್ನತಿಶ್ಚಾನುರೂಪಾ" ಎಂದಿದ್ದರೂ, ಉಳಿದ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ಇದು ಸನ್ನತಿ ಮತ್ತು ಅನಸೂಯೆಯರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಮೂಲಪಾಠವು ಬಹುಷಃ "ಸನ್ನತಿಶ್ಚಾನುಸೂಯಾ" ಎಂದು ಇರಬಹುದೇ?

ಏವಂ ಕರ್ಮಾನುರೂಪೇಣ ಪ್ರಾಣಿನಾಮಂಬಿಕಾಪತೇಃ ।
ಆಜ್ಞಯಾ ಬಹವೋ ಜಾತಾ ಅಸಂಖ್ಯಾತಾ ದ್ವಿಜರ್ಷಭಾಃ ॥ 25 ॥

ಅವರಿಗಿಂತ ಕಿರಿಯರಾದ ಹನ್ನೊಂದು ಸುಲೋಚನೆಯರು ಖ್ಯಾತಿ, ಸತಿ, ಸಂಭೂತಿ, ಸ್ಮೃತಿ, ಪ್ರೀತಿ, ಕ್ಷಮಾ, ಸನ್ನತಿ, ಅನುರೂಪಾ, ಊರ್ಜಾ, ಸ್ವಾಹಾ ಮತ್ತು ಸ್ವಧಾ. ಇವರನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಭೃಗು, ಭವ (ಶಿವ), ಮರೀಚಿ, ಅಂಗಿರಸ, ಪುಲಸ್ತ್ಯ, ಪುಲಹ, ಋಷಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಕ್ರತು, ಅತ್ರಿ, ವಸಿಷ್ಠ, ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಪಿತೃಗಳು ವಿವಾಹವಾದರು[14]. ಹೀಗೆ ಸಾಧಕಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಭೃಗು ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಪತ್ನಿಯರಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಅವರ ಸಂತಾನಗಳಿಂದ ಚರಾಚರಸಹಿತ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ತುಂಬಿಹೋಯಿತು. ದ್ವಿಜಶ್ರೇಷ್ಠನೇ ! ಹೀಗೆ ಅಂಬಿಕಾಪತಿಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಜೀವಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿ

---

[14] ಖ್ಯಾತಿ-ಭೃಗು, ಸತಿ-ಭಗ, ಸಂಭೂತಿ-ಮರೀಚಿ, ಸ್ಮೃತಿ-ಅಂಗಿರಸ, ಪ್ರೀತಿ-ಪುಲಸ್ತ್ಯ, ಕ್ಷಮಾ-ಪುಲಹ, ಸನ್ನತಿ-ಕ್ರತು, ಅನಸೂಯ-ಅತ್ರಿ, ಊರ್ಜಾ-ವಸಿಷ್ಠ, ಸ್ವಾಹಾ-ಅಗ್ನಿ, ಮತ್ತು ಸ್ವಧಾ-ಪಿತೃಗಳು.

ಜನಿಸಿದವು.

ಕಲ್ಪಭೇದೇನ ದಕ್ಷಸ್ಯ ಷಷ್ಟಿಃ ಕನ್ಯಾಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ ।
ತಾಸಾಂ ದಶ ಚ ಧರ್ಮಾಯ ಶಶಿನೇ ಸಪ್ತವಿಂಶತಿಮ್ ॥ 26 ॥
ವಿಧಿನಾ ದತ್ತವಾಂದಕ್ಷಃ ಕಶ್ಯಪಾಯ ತ್ರಯೋದಶ ।
ಚತಸ್ರಃ ಪರರೂಪಾಯ ದದೌ ತಾರ್ಕ್ಷ್ಯಾಯ ನಾರದ ॥ 27 ॥
ಭೃಗ್ವಂಗಿರಃಕೃಶಾಶ್ವೇಭ್ಯೋ ದ್ವೇ ದ್ವೇ ಕನ್ಯೇ ಚ ದತ್ತವಾನ್ ।
ತಾಭ್ಯಸ್ತೇಭ್ಯಸ್ತು ಸಂಜಾತಾ ಬಹ್ವೀ ಸೃಷ್ಟಿಶ್ಚರಾಚರಾ ॥ 28 ॥

"ನಾರದ ! ಕಲ್ಪಭೇದ[15]ದಿಂದ ದಕ್ಷನಿಗೆ ಅರವತ್ತು ಮಂದಿ ಕನ್ಯೆಯರು

[15] "ಕಲ್ಪಭೇದ" ಎಂದರೇನು? ಇದು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ ಪದ. ಕಲ್ಪಭೇದೇನ = ಒಂದೊಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಗಳು ಹೇಳುವ ಕನ್ಯೆಗಳ ಹೆಸರು/ವಿಂಗಡಣೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕ 18-25ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷನ ಕನ್ಯೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಅವರ ಪತಿಯಂದಿರ ಪಟ್ಟಿಯು ಶ್ಲೋಕ 26-28 ನಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಪಟ್ಟಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಪುರಾಣಗಳು "ಕಲ್ಪಭೇದೇನ" ಎಂದು ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತವೆಯೇ ಹೊರತು ಯಾವ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಎಂದು

ಹುಟ್ಟಿದರೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಮಂದಿಯನ್ನು ಧರ್ಮನಿಗೆ, ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ಮಂದಿಯನ್ನು ಚಂದ್ರನಿಗೆ, ಹದಿಮೂರು ಮಂದಿಯನ್ನು ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಕಶ್ಯಪನಿಗೆ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು. ಪುನಃ ನಾಲ್ವರು ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಪರರೂಪನಾದ ತಾರ್ಕ್ಷ್ಯನಿಗೆ (ಅರಿಷ್ಟನೇಮಿಗೆ) ಕೊಟ್ಟನು. ಭೃಗು, ಅಂಗಿರಸ ಮತ್ತು ಕೃಶಾಶ್ವರಿಗೆ ತಲಾ ಇಬ್ಬರು ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿದನು. ಅವರ ಸಂತಾನಗಳಿಂದ

ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದ 53 ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಪುರಾಣವೂ ಯಾವ ಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ ಎಂಬ ಪಟ್ಟಿಯು ಬಂದಿದ್ದರೂ, ಕೆಲವು ಪುರಾಣಗಳು (ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಬ್ರಹ್ಮ, ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ, ಲಿಂಗ, ಸ್ಕಂದ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣಗಳು) ಯಾವ ಕಲ್ಪಕ್ಕ ಸೇರಿದ್ದು ಎನ್ನುವುದು ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೇ ಶಿವಪುರಾಣವು ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದಲ್ಲಿರುವ 18 ಪುರಾಣಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರೇ ಇಲ್ಲ! ಒಂದೇ ಪುರಾಣಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಪಾಠಭೇದಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಎಂದು ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಚರಾಚರಾತ್ಮಕವಾದ ಅನೇಕ ವಿಧದ ಸೃಷ್ಟಿಯು ವಿಸ್ತಾರವಾಯಿತು.

ತ್ರಯೋದಶಮಿತಾಸ್ತಸ್ಮೈ ಕಶ್ಯಪಾಯ ಮಹಾತ್ಮನೇ ।
ದತ್ತಾ ದಕ್ಷೇಣ ಯಾಃ ಕನ್ಯಾ ವಿಧಿವನ್ಮುನಿಸತ್ತಮ ॥ 29 ॥
ತಾಸಾಂ ಪ್ರಸೂತಿಭಿರ್ವ್ಯಾಪ್ತಂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಂ ಸಚರಾಚರಮ್ ।
ಸ್ಥಾವರಂ ಜಂಗಮಂ ಚೈವ ಶೂನ್ಯ ನೈವ ತು ಕಿಂಚನ ॥ 30 ॥
ದೇವಾಶ್ಚ ಋಷಯಶ್ಚೈವ ದೈತ್ಯಾಶ್ಚೈವ ಪ್ರಜಜ್ಞಿರೇ ।
ವೃಕ್ಷಾಶ್ಚ ಪಕ್ಷಿಣಶ್ಚೈವ ಸರ್ವೇ ಪರ್ವತವೀರುಧಃ ॥ 31 ॥
ದಕ್ಷಕನ್ಯಾಪ್ರಸೂತ್ಯೈಶ್ಚ ವ್ಯಾಪ್ತಮೇವಂ ಚರಾಚರಮ್ ।
ಪಾತಾಲತಲಮಾರಭ್ಯ ಸತ್ಯಲೋಕಾವಧಿ ಧ್ರುವಮ್ ॥ 32 ॥
ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಂ ಸಕಲಂ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಶೂನ್ಯಂ ನೈವ ಕದಾಚನ ।
ಏವಂ ಸೃಷ್ಟಿಃ ಕೃತಾ ಸಮ್ಯಗ್ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಶಂಭುಶಾಸನಾತ್ ॥ 33 ॥

ಮುನಿಸತ್ತಮ ! ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಕಶ್ಯಪನಿಗೆ ದಕ್ಷನು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನೀಡಿದ ಆ ಹದಿಮೂರು ಕನ್ಯೆಯರ ಸಂತತಿಯಿಂದ ಮೂರು ಲೋಕಗಳೂ ಸ್ಥಾವರ-ಜಂಗಮಗಳೊಂದಿಗೆ ತುಂಬಿಹೋದವು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಶೂನ್ಯವೆಂಬುದೇ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳು, ಋಷಿಗಳು, ದೈತ್ಯರು, ವೃಕ್ಷಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು,

ಪರ್ವತಗಳು ಮತ್ತು ವೀರುಧಗಳು (ಲತೆಗಳು, ಔಷಧಿಗಳು, ಸಸ್ಯಗಳು) ಎಲ್ಲವೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಹೀಗೆ ದಕ್ಷಕನ್ಯೆಯರ ಸಂತತಿಯಿಂದ ಪಾತಾಳದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಸತ್ಯಲೋಕದವರೆಗೆ ಚರಾಚರ ಜಗತ್ತು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಇಡೀ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವು ತುಂಬಿಹೋಯಿತು; ಎಲ್ಲಿಯೂ ಶೂನ್ಯವೆಂಬುದು ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶಂಭುವಿನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸಮ್ಯಕವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿದನು.

ಸತೀ ನಾಮ ತ್ರಿಶೂಲಾಗ್ರೇ ಸದಾ ರುದ್ರೇಣ ರಕ್ಷಿತಾ ।
ತಪೋಽಥ ನಿರ್ಮಿತಾ ಪೂರ್ವಂ ಶಂಭುನಾ ಸರ್ವವಿಷ್ಣುನಾ ॥ 34 ॥
ಸೈವ ದಕ್ಷಾತ್ಸಮುದ್ಭೂತಾ ಲೋಕಕಾರ್ಯಾರ್ಥಮೇವ ಚ ।
ಲೀಲಾಂ ಚಕಾರ ಬಹುಶೋ ಭಕ್ತೋದ್ಧರಣಹೇತವೇ ॥ 35 ॥

‘ಸತಿ’ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ದೇವಿಯನ್ನು ಶಂಭುವು ಮೊದಲೇ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದನು. ಅವಳು ಸದಾ ರುದ್ರನ ತ್ರಿಶೂಲದ ಅಗ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಲೋಕವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಅವಳೇ ದಕ್ಷನ ಪುತ್ರಿಯಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದಳು. ಭಕ್ತರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅನೇಕ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಳು.

ವಾಮಾಂಗೋ ಯಸ್ಯ ವೈಕುಂಠೋ ದಕ್ಷಿಣಾಂಗೋಽಹಮೇವ ಚ ।
ರುದ್ರೋ ಹೃದಯಜೋ ಯಸ್ಯ ತ್ರಿವಿಧಸ್ತು ಶಿವಃ ಸ್ಮೃತಃ ॥ 36 ॥
ಅಹಂ ವಿಷ್ಣುಶ್ಚ ರುದ್ರಶ್ಚ ಗುಣಾಸ್ತ್ರಯ ಉದಾಹೃತಾಃ ।
ಸ್ವಯಂ ಸದಾ ನಿರ್ಗುಣಶ್ಚ ಪರಬ್ರಹ್ಮಾವ್ಯಯಶ್ಶಿವಃ ॥ 37 ॥
ವಿಷ್ಣುಸ್ಸತ್ತ್ವಂ ರಜೋಽಹಂ ಚ ತಮೋ ರುದ್ರ ಉದಾಹೃತಃ ।
ಲೋಕಾಚಾರತ ಇತ್ಯೇವಂ ನಾಮತೋ ವಸ್ತುತೋಽನ್ಯಥಾ ॥ 38 ॥

ಯಾರ ಎಡಭಾಗದಿಂದ ವೈಕುಂಠ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಕಟನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಯಾರ ಬಲಭಾಗದಿಂದ ನಾನು ಪ್ರಕಟನಾಗಿದ್ದೇನೋ, ಯಾರ ಹೃದಯದಿಂದ ರುದ್ರನು ಪ್ರಕಟನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಆ ಶಿವನೇ ತ್ರಿವಿಧಸ್ವರೂಪನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ನಾನು, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ರುದ್ರರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೂರು ಗುಣಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಅವ್ಯಯನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಶಿವನು ಸ್ವತಃ ಸದಾ ನಿರ್ಗುಣನು. ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸತ್ತ್ವಗುಣ, ನನ್ನನ್ನು ರಜೋಗುಣ ಮತ್ತು ರುದ್ರನನ್ನು ತಮೋಗುಣ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ; ಆದರೆ ವಸ್ತುತಃ ಹಾಗಲ್ಲ.

ಅಂತಸ್ತಮೋ ಬಹಿಸ್ಸತ್ತ್ವೋ ವಿಷ್ಣೂರುದ್ರಸ್ತಥಾ ಮತಃ ।

ಅಂತಸ್ಸತ್ತ್ವಸ್ತಮೋಬಾಹ್ಯೋ ರಜೋಽಹಂ ಸರ್ವಥಾ ಮುನೇ ॥ 39 ॥

ಮುನೇ! ವಿಷ್ಣುವು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ತಮೋಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ಸತ್ತ್ವಗುಣಪ್ರಧಾನನಾಗಿ ತೋರುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ರುದ್ರನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಸತ್ತ್ವಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ತಮೋಗುಣಪ್ರಧಾನನಾಗಿ ತೋರುತ್ತಾನೆ. ನಾನು ಮಾತ್ರ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ರಜೋಗುಣಪ್ರಧಾನನಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತೇನೆ.

ರಾಜಸೀ ಚ ಸ್ವರಾ ದೇವೀ ಸತ್ತ್ವರೂಪಾ ತು ಸಾ ಸತೀ ।
ಲಕ್ಷ್ಮೀಸ್ತಮೋಮಯೀ ಜ್ಞೇಯಾ ತ್ರಿರೂಪಾ ಚ ಶಿವಾ ಪರಾ ॥ 40 ॥
ಏವಂ ಶಿವಾ ಸತೀ ಭೂತ್ವಾ ಶಂಕರೇಣ ವಿವಾಹಿತಾ ।
ಪಿತುರ್ಯಜ್ಞೇ ತನುಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ನಾದಾತ್ತಾಂ ಸ್ವಪದಂ ಯಯೌ ॥ 41 ॥
ಪುನಶ್ಚ ಪಾರ್ವತೀ ಜಾತಾ ದೇವಪ್ರಾರ್ಥನಯಾ ಶಿವಾ ।
ತಪಃ ಕೃತ್ವಾ ಸುವಿಪುಲಂ ಪುನಶ್ಶಿವಮುಪಾಗತಾ ॥ 42 ॥
ತಸ್ಯಾ ನಾಮಾನ್ಯನೇಕಾನಿ ಜಾತಾನಿ ಚ ಮುನೀಶ್ವರ ।
ಕಾಲಿಕಾ ಚಂಡಿಕಾ ಭದ್ರಾ ಚಾಮುಂಡಾ ವಿಜಯಾ ಜಯಾ ॥ 43 ॥

ಜಯಂತೀ ಭದ್ರಕಾಲೀ ಚ ದುರ್ಗಾ ಭಗವತೀತಿ ಚ ।
ಕಾಮಾಖ್ಯಾ ಕಾಮದಾ ಹ್ಯಂಬಾ ಮೃಡಾನೀ ಸರ್ವಮಂಗಲಾ ॥ 44 ॥
ನಾಮಧೇಯಾನ್ಯನೇಕಾನಿ ಭುಕ್ತಿಮುಕ್ತಿಪ್ರದಾನಿ ಚ ।
ಗುಣಕರ್ಮಾನುರೂಪಾಣಿ ಪ್ರಾಯಶಸ್ತತ್ರ ಪಾರ್ವತೀ ॥ 45 ॥

ಸರಸ್ವತಿಯು ರಜೋಗುಣಮಯಿಯೆಂದು, ಸತಿಯು ಸತ್ತ್ವಸ್ವರೂಪಿಣಿಯೆಂದು, ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ತಮೋಗುಣಮಯಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪರಶಿವೆಯು ಮೂರು ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಹೀಗೆ ಶಿವೆಯು ಸತಿರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಶಂಕರನನ್ನು ವಿವಾಹವಾದಳು. ನಂತರ ತಂದೆಯ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ಆ ದೇಹವನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ವೀಕರಿಸದೆ ತನ್ನ ಸ್ವಪದವನ್ನು ಸೇರಿದಳು. ಅನಂತರ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ ಶಿವೆಯೇ ಪುನಃ ಪಾರ್ವತಿಯಾಗಿ ಅವತರಿಸಿ, ಮಹಾತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿ, ಪುನಃ ಶಿವನನ್ನು ಪತಿಯಾಗಿ ಪಡೆದಳು. ಮುನೀಶ್ವರ! ಅವಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಹೆಸರುಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು: ಕಾಲಿಕಾ, ಚಂಡಿಕಾ, ಭದ್ರಾ, ಚಾಮುಂಡಾ, ವಿಜಯಾ, ಜಯಾ, ಜಯಂತೀ, ಭದ್ರಕಾಲೀ, ದುರ್ಗಾ, ಭಗವತೀ, ಕಾಮಾಖ್ಯಾ, ಕಾಮದಾ, ಅಂಬಾ, ಮೃಡಾನೀ ಮತ್ತು

ಸರ್ವಮಂಗಳಾ. ಭುಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡುವ ಅವಳ ಗುಣ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ನಾಮಗಳಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಪಾರ್ವತೀ' ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಗುಣಮಯ್ಯಸ್ತಥಾ ದೇವ್ಯೋ ದೇವಾ ಗುಣಮಯಾಸ್ತ್ರಯಃ ।
ಮಿಲಿತ್ವಾ ವಿವಿಧಂ ಸೃಷ್ಟೇಶ್ಚಕ್ರುಸ್ತೇ ಕಾರ್ಯಮುತ್ತಮಮ್ ॥ 46 ॥
ಏವಂ ಸೃಷ್ಟಿಪ್ರಕಾರಸ್ತೇ ವರ್ಣಿತೋ ಮುನಿಸತ್ತಮ ।
ಶಿವಾಜ್ಞಯಾ ವಿರಚಿತೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಸ್ಯ ಮಯಾಽಖಿಲಃ ॥ 47 ॥

ಈ ಮೂರು ದೇವಿಯರೂ ಗುಣಮಯಿಯರು; ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳೂ ಗುಣಮಯರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದರು. ಮುನಿಸತ್ತಮ! ಹೀಗೆ ಶಂಭುವಿನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮವನ್ನು ನಿನಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಿವಃ ಪ್ರೋಕ್ತಸ್ತಸ್ಯ ರೂಪಾಸ್ತ್ರಯಃ ಸುರಾಃ ।
ಅಹಂ ವಿಷ್ಣುಶ್ಚ ರುದ್ರಶ್ಚ ಗುಣಭೇದಾನುರೂಪತಃ ॥ 48 ॥

ಶಿವಯಾ ರಮತೇ ಸ್ವೈರಂ ಶಿವಲೋಕೇ ಮನೋರಮೇ ।
ಸ್ವತಂತ್ರಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಹಿ ನಿರ್ಗುಣಸ್ಸಗುಣೋಽಪಿ ವೈ ॥ 49 ॥
ತಸ್ಯ ಪೂರ್ಣವತಾರೋ ಹಿಂ ರುದ್ರಸ್ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛಿವಃ ಸ್ಮೃತಃ ।
ಕೈಲಾಸೇ ಭವನಂ ರಮ್ಯಂ ಪಂಚವಕ್ತ್ರಶ್ಚಕಾರ ಹ ।
ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಸ್ಯ ತಥಾ ನಾಶೇ ತಸ್ಯ ನಾಶೋಸ್ತಿ ವೈ ನ ಹಿ ॥ 50 ॥

ಶಿವನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ನಾನು, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ರುದ್ರರು ಗುಣಭೇದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅವನ ಮೂರು ರೂಪಗಳಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಸ್ವತಂತ್ರನೂ ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಆದ ಅವನು ನಿರ್ಗುಣನಾಗಿದ್ದರೂ, ಸಗುಣರೂಪವನ್ನೂ ಧರಿಸಿ ಮನೋರಮವಾದ ಶಿವಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಿವೆಯೊಡನೆ ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಪೂರ್ಣಾವತಾರನೇ ರುದ್ರನು; ಅವನೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಿವನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿ ರಮ್ಯವಾದ ಭವನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವು ನಾಶವಾದರೂ ಆ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಎಂದಿಗೂ ನಾಶವಿಲ್ಲ."

ಇತಿ ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣೇ ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಂ
ರುದ್ರಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಖಂಡೇ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನೇ

ಬ್ರಹ್ಮನಾರದಸಂವಾದೇ ಸೃಷ್ಟಿವರ್ಣನೋ ನಾಮ ಷೋಡಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥

ಇದು ಶ್ರೀಶಿವಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಖಂಡ ಸೃಷ್ಟ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಾರದ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿವರ್ಣನೆ ಎಂಬ ಹದಿನಾರನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು.